S3742 30 8m

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Ilmub 1 kord kuus.

Riigiraamatukogu. № S 3742 Sf 3993 (11. 8. 39).

Nr. 1 **Jaanuar 1938 a.** **VI aastakäik.**

Väljaandja: **Katoliku Kirik Eestis** Tallinn, Munga 4—4. Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Postiga 5 senti. Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20

„Põleva murega . . .“

Meie silmale avaneb täna haarav vaatepilt. Ristirahva Isa, rauk, kes seisab haua veerel, vaatab ennustaja pilgul meie sajandisse ja tõstab lakkamatult oma hoiatavat häält, prohveti häält.

Ta näeb silmadega, mis on juba valgustatud teise maailma säraga, ta suunab oma pilgud meie- ja pimedusse. Ta näeb selle hävitamise õudusi, mis enamlus on kaatnud mitte üksi kirikute pühamuis, vaid ka inimhinge pühamuis, veel rohkem inimhinge pühamuis.

„Põleva murega“ jälgib ta aga ka kristlikule kultuurile ikka ähvardavamaks muutuvat hädaohtu Kesk-Euroopale. P õ l e v a m u r e g a näeb ta neid vaimseid liikumisi, mis siin osalt teadlikult, osalt ebateadlikult tahavad asetada uut ebakristlikku maailma ristiusu asemele. Selgelt vihjab ta antikristlikele püüdeile, mis rahvuslike pürgimiste näol ikka selgemini tulevad päevavalgele. Hoiatavalt tõstab ta oma hääle nende püüete vastu, mis, kui nad saavutaksid võidu, mitte ainult ei tähendaks kristliku ajastu lõppu Euroopas, vaid ka k r i s t l i k e r a h v a s t e o t s a E u r o o p a s.

Kas ristiusu Isal on õigus oma murega? Kui asi on nii, kus on siis need kristlased, kes võtavad osa sellest põlevast murest?

Muidugi kasvab nende arv, kes aegamööda ja ikka rohkem hakkavad aru saama. Nad hakkavad nägema, et kiriku hoone on hädaohus langeda tuleroaks! Muidugi, teadlikud inimesed on juba ammu märganud neid väikseid leegikesi, mis siin ja seal palgistikus lõkendasid. Ja mõned tundsidki juba kõrbemishaisu, mis kristliku maailma hoones kuulutas tulikahju. Jah, kasvab nende arv, kes hakkavad märkama ähvardavat hädaohtu.

Kuid veel on liig vähe mehi, kes näivad osa võtvat rauk-paavsti põlevast murest. Tahame möönda, et on olemas leegion kirikumehi, kelle juures võib märgata teatud järelemõtlemist, teatud muret siin ja seal, kuid s e e p o l e v e e l p õ l e v m u r e. — Ja kahjuks võib seal kõrval veel olla palju ristiusulisi, palju katoliiklasi, keda mõni maine mure, mure aktsiate seisu pärast, või isegi mure hea eine pärast huvitab rohkem, kui raukpaavsti põlev mure Roomas.

Ja ometi peaks see põlev mure tõesti t ä i t m a k õ i k i kristlasi, eelkõige aga k i r i k u m e h i. Sest siin ei võidelda tõesti kõrvaliste küsimuste pärast. „Siin on küsimus kas olemine või mitteolemine.“

Ja selles otsustavas võitluses, mida peab kristlik maailm oma olemasolu eest, oma eksisteerimise eest Euroopas, võivad tuua otsustava pöörde a i n u l t m e h e d p õ l e v a t e s ü d a m e t e g a.

Sest seda ei saa salata: ka mehed, kes tänapäeval võitlevad Kristuse ja tema riigi vastu, on mehed põlevate südametega. Ka nende südameis põleb tuli, neelav tuli! Sest see pole sugugi nii, nagu oleksid need mehed sõna harilikus mõttes uskmatud. Rinded p o l e mitte enam jagatud nii, nagu see oli valgustusajajärgul: s i i n u s k, s i i n u s k m a t u s. Pigemini tuleb ütelda, et siin v õ i t l e b u s k u s u v a s t u. Siin usk Kristusesse, Jumala armusse, taevaste riigisse, igavikku. Seal usk enese „mina'sse“, oma jõusse, maisesse riigisse, igavesse rahvusesse või proletariaadi igavesse riiki. Nii „Kristuse usklikud“ nende „uususklike“ vastas.

Ja neile uususklikele ei saa vastu vaielda loogiliste deduktsioonidega. Nad ei lase oma õpetusi ka ümber lükata vihjega suurele ristiusulisele minevikule. „Möödunud suurepärasus ei saa meile enam olla veenav.“ (Jaspers). Need inimesed, kes on täidetud võimsast elutundest, kelles põleb peagu fanaatiline andumus nende ideele, on niisugused, et n e i l e ü l d s e e i s a a v a s t u v ä i t a, n e i d v õ i b a i n u l t v õ i t a. Ainult usklikud ristiusulised võidavad need uususklikud. Kuid ainult niisugused usklikud kristlased suudavad seda, kes tõsiselt võtavad Jumalinimese, igavese tõe igat sõna, kes seda võtavad nii tõsiselt, et see saab vormi ja kuju nende elus. Ainult niisugused usklikud, kes kaitsevad oma usku terve oma olemise kogumääralise kaalulepanekuga, kes tagasi ei põrka ka isikliku hukkumise eest. N i i s i i s u s k l i k u d „p õ l e v a s ü d a m e g a“ ja põleva hingega Kristusele, tõele. Alles siis jäävad „elu usklikud“ kuulatama, alles siis suudetakse neid võita, kui nad puutuvad kokku niisuguste „põlevate“

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

kristlastega, peiritud ja elatud ristiusu inimestega.

Ja kas pole mitte sellepärast paljud inimesed ristiusus pettunud, et neile pole ette juhtunud säärast elatud ristiusku, kuna pahatihti ka kiriku juhtivad inimesed polnud nood „mehed põlevate südametega",keda inimesed kirikust otsisid. **R.M. Rilke** langetab ühes oma eleegias karmi otsuse kirikule: „Nagu kirik väliselt seisab turu ääres, nii kuulub ta ka oma tähenduse poolest „lohutusturule", kus inimesed elavad odavast lohutusest, ebatõeliselt ärritusest, meelelahutusest ja askeldusest. Ta on saanud alaväärtuslikuks nagu valmilt ostetud kaup, omandatud ilma tõelise panuseta (vanasti oli olemas templeid „südameraiskamisest"). Ta on pühapäevase korra ja puhtusega, kasin ja kinni — ja valmistab pettumuse nagu postkontor pühapäeval."

Neid inimesi, kes nii ristiusus on pettunud, ei saa kindlasti aidata igaveste tõdede objektiivse esitamisega. Neid võib võita andumusliku veende läbi. „Kes tänapäev veel usub, et ta tänapäeva inimesile võib tulla appi teravmõttelise arutelu vahenditega, see ei ela mitte ainult eluvõõras, vaid ühtlasi kahetsusväärses illusioonis."

Paul Fechter on kirjutanud raamatu („Die Stunde des Christentums" Berlin 1937),milles ta ütleb, et ristiusul olevat tänapäev kohustus üle minna rünnakule. Meie empiirilist ajastut aga peab empiiria vahenditega ründama (Lhk.172).

Seda rünnakut, mille ristiusk peab tegema meie tänapäeva ajastule, võib aga edasi kanda ainult inimeste poolt täielise tingimatu andumusega Jumala tööle.

Juba Kierkegaard oli kirjutanud sellest, et paljud jutlustajad on ristiusu teinud kilplaste usuks, kus inimesi rahuldati odava lohutusega. „Kilplus aga muudab mõõdupuu ideedest loobumisega." Neist jutlusist ütleb Bernano oma raamatus („Maakoguduse vaimuliku päevaraamat"): Jumala Sõna! See on hõõguv raud. Ja sääl tahad sina, kes sa õpetad, teda puudutada tangidega, hirmust, et sa ennast ära põletad ja sa ei haara terveil käsil selle järele... Preester, kes tõe kantslist maha tuleb, suu veel täis kaagutamist, vähe ägestunud, kuid rahul, **see pole jutlustanud."**

Praegune aeg vajab teisi jutlustajaid, mehi, kelle rinnus põleb lõkendav tuli, mis täidab Kristuse asemikku. Ja Jumal tänatud, see loitev tuli Kristuse maapäälse riigi hoidja südames,tuli Kristuse tulest, läheb täna läbi maailma. Saksamaa piiskopid tõstavad oma häält ikka julgemalt ja otsustavamalt. Ka Austria episkopaat, täidetud samuti „põleva murega", on tõstnud oma hääle. Ameerika piiskopid on kõnelenud. Katoliiklik maailm hakkab aru saama.

Rõõmustava julguse ja „põleva murega" saksa rahva saatuse pärast on korduvalt kõnelenud ka konfessionaalkiriku mehed Saksamaal. Ja ka nende sõna on leidnud vastukaja.

Ja see on rõõmustav kui palju tulist indu Jumala riigi jaoks veel kõigest hoolimata elab noorsoos. Paljud neist nooruslikest võitlejaist muutsid Jeesuse Kristuse maapäälse riigi hoidja „põleva mure" noorusliku vaimustuse tuleks. Päev päevalt kasvab nende arv, kes on aru saanud hetke tõsidusest. Nad ei kaeba, nad ei hädalda, nad pole meeleheitel. Nad palvetavad, nad astuvad välja õiguse eest, nad võitlevad jaunilt ja rüütellikult, nagu see sobib Jumala asjale. Nad näitavad, et neil ristiusuga on tõsi taga.

See ei ole sugugi rohkem kehtiv saksa katoliku noorsoo kohta kui ka just prantsuse noorsoo kohta. Just sellel oli hiilgav eeskuju **Léon Bloy** näol. Temast kirjutab keegi biograaf, elulookirjutaja: „Tema olemuseks on armastus, absoluutne armastus Jumala vastu ning ta on temale andunud ilma igasuguse tagamõtteta. Kõigi nende ähvardduste ja vihavaenutsemiste keskel, mida põhjustab tema absoluutne ristiusk, jääb ta Jeesusele vankumatult kindlaks... Ta on kristlane selle sõna tõesti ülevas mõttes, üks, kes Kristust armastab kes end ohverdab meistri eest ja keda ei saa vankuma panna ähvardused ega valud ,jah, isegi mitte piinasurm... Ei hirm ega vildakad kaalutlemised ei saaks teda panna kartma tunnistuse andmisel."

Léon Bloy on juba aastakümnete eest ära tunnud, et julmalt karmile ajastule, mille iseloomustuseks **on armastuse puudus** ja südametus,midagi ei tule nii valjusti jutlustada, eelkõige aga midagi ei tule nii innukalt ette elada kui just armastust, et ta ei hukkuks armastuselagedusest nagu tollal vana antiikne maailm. Võita võib teda ainult suurima armastusega, tunnistleva armastusega, kui see peab olema, märterliku armastusega.

Loodame, et Jumal meile kingib selliseid põlevate südametega mehi, kes on valmis andma tunnistust maailma ees, armastuse tunnistust, surmani armastuse tunnistust.

E. P.

Religioossuse tunne inimkonnas.[1)]

I. Usund ja usundid.

Kes tahab kõnelda ja kirjutada religioossuse tundest inimkonnas, leiab end sunnitud kõnelema usundist ja usundeist. Sest kuigi usund väljendab midagi ühist kõigis inimestes, omandab see ühine enesele erisugustes inimestes vormi ja kuju erisugusel viisil. Ja nagu meil on suur segu keeli, kombeid, riigikorra ja ühiskondliku korra kujusid, nõnda on ka olemas suur rohkus mõisteid Jumalast, kultusi, usutunnistusi ja usundlikke parteisid.

Seega ei ole usund mitte ainult midagi ühist, mis kõigile inimestele omane, mis neid nõnda ühendab teatavas mõttes üksteisega. Usund ka lahutab inimesi: „Perekondade, külade, linnade, rahvaste, kogu inimkonna keskelt kulgeb läbi lahutus,

1) Avaldame siin rea artikleid, lisanduseks O. Karreri teosele: „Das Religiöse in der Menschheit und das Christentum. Freiburg 1936." Tsitaadid allika märksimiseta on osudid selle teose tekstist.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

vastastikkune võõrastus, umbusaldus, ja mitte harva vastumeelsus, isegi nagu mõnitus usu kallal, viha — lähtuv usundist."

Kuidas tuleb aga siis hinnata seda erisuguste usundite oleluse tõsiasja?

Mõnedelgi võib vahest näida, nagu oleksid need erisugused usundid ainult „ühe salajase üksuse loomupärased avaldusvormid." Päris usundlikkus, jumalikkus, tõde oleks siis midagi, mis seisab varjul kõigi nende usundlike avaldusvormide taga, oleks see, mida kõik usundid õieti oma sisuks peavadki.

Järjekindlalt näevad need inimesed Kirikus ja üldse igas usundlikus ühingus vaid relatiivset, suhtelist väärtust. Lihtsate inimeste silmis Kirik võib olla hädavajalikuks kasvatusvahendiks. Rohkem arenenud inimesele ta oleks selle vastu vaid läbikäigu astmeks. Küpseks ja vabaks saanud isikud seisaksid seda mööda üle kõigi kirikute. Ja, nad seisaksid lõppude lõpuks kõrgemal kõigist kirikuist, kõigist usundeist — ja seda lähtudes usundist.

Teada on, et mitte ainult Katoliku Kirik, vaid kogu kristlus ei tunnusta seda seisukohta. Kristlasele on Kirik absoluutne väärtus ja seega mitte mõni arenemisaste küpseksaamise teel. Sellepärast on Kirikul ka võimatu vaadata erisuguseile usundeile nagu ühe usundliku tõe samaväärseile avaldusvormele. Kirikuisadel oli Kirik sellisel määral absoluutne väärtus, et Cyprianus toonitas eriti se rõhuga: „Keegi ei saa Jumalat enesele isaks, kui tal Kirik ei ole emaks."

Kas järeldub sellest hukkamõistev otsus teiseusuliste kohta, kes pooldavad mõnda teist usundit paljude hulgast? Igaüks meist tunneb kindlasti oma lähemas tutvusringis terve arvu teiseusulisi, kelle kõlbla ja usundliku iseloomu ees tal on suur lugupidamine, kellega me tunneme sügavaimalt endid seotud, kuigi nemad „ei käi sellessamas kirikus." Mida tuleb meil nendest arvata? Kas vahest seda, et nemad on Jumala armastusest välja ülitatud? Ainult sellepärast, et nad juhuslikult on Rooma asemel sündinud Wittenbergis ehk Genfis, või koguni Mekkas ehk Benaresis (ehk ka ümberpöördult, Wittenbergi asemel Roomas)?"

Kas võime siis väita, et Kristuse evangeelium on tänapäeval tehtud kõigile inimestele küllaldaselt juba tuttavaks, nõnda et kõik inimesed on juba seatud otsustava usuküsimuse ette, ja et seega ainult need võivad leida päästmist, kes ütlevad Kristuse kohta jaa, kuna kõik teised, kes eitavad, ekslevad, kahtlevad, vaikivad, lähevad hukka, olgu nad iseenesest nii head inimesed kui tahes?

Kas nõuab siis ristiusk, et meie peaksime kõik teised usundid kui iseenesest väärad mõistma täiesti hukka?

Teadagi leidub ka vagade kristlaste hulgas küllaldaselt piiratud silmaringiga isikuid, kes peavad juba ette saatanatööks seda, mis seisab ristiusust väljaspool. „Kuid nende piiratus ei ole mitte ristiusu tagajärg, vaid selline nende arusaamine ristiusust on nende piiratuse tagajärg."

Õigsalt mõistetud kristlik tõetunnetus võimaldab meile täis armastust otsustada kõigi üle, mis on hea ja püha, kõikjal, kus seda iganes leida. Ristiusk ei keela meid sugugi tunnustamast teiste juures leiduvaid tõdesid. Ja valgustatud kristlane tunnustab mitte ainult organiseeritud kristlust, vaid ka mittetadlikult kristlikku. Kõike seda, mis inimkonnas on eht usundlikku ja püha, ta tunnustab kuuluvaks ühel ehk teisel viisil Jumala riigi juurde „lunastuse ühisusse."

„Kristlus usub üht Jumalat kui isa, lunastajat, kõigi nende inimeste õndsakstegijat, kes on hea tahtega. Nõnda ta ei sunni meid sugugi arvama, pigem teeb meile võimatuks selle arvamise, nagu oleksid kõik inimesed, kes elavad Kristliku Ilmutuse nähtamatu riigi piiridest väljaspool ehk selle ees (kuna nad küll on sealsamas sündinud ja üles kasvanud), juba sellepärast nagu mõned paarijad, kes on jäetud pärandist Jumala riigis ilma, keda isa on tõuganud enesest ära ilma nende isikliku süüta. Kristlus ei sunni meid sugugi arvama, nagu oleksid miljonid olendid, võib ütelda, rõhuv enamik nendest, kuigi nad on loodud Jumala näo järele, nii täielikult Jumala poolt maha jäetud, et nende jumala-otsingud ja jumala-austamised on tühine valskus ja kogu nende elu vaid pete. Ristiusk õpetab meile, kui meil kõrvad on kuulda, et Jumal „võib isegi nendest kividest äratada Aabrahamile lapsi," et ei ole ühtki eksimust, mis ei sisaldaks eneses natuke ka tõtt. Kirik õpetab meid uskuma inimkonna ajaloos Jumala suurt kasvatuskava, milles ebatäielikkus vähehaaval, nii üksikasjus kui terves kogus, peab meid valmistama ette täielikkuse vastu ja viima tema juurde. On ju ristiusk kantud teadvusest, olla mitte hävitamine, vaid „täidesaatmine." Sellele tunnetusele ta on rajatud ja ilma selleta ta otse kaotaks oma kõrge tähenduse, mis tal Kristuse vaimus olemas: „Olla emaks ja õpetajannaks rahvaste hulgas."

Teadagi esitavad teised usundid ristiusu vastas usundliku mõtte puudulikku arengut. Kuid see tõsiasi, et kõik rahvad omavad religiooni, et nad nõnda ühel ehk teisel viisil otsivad ja austavad Jumalat, keda ka meie, kristlased, tunneme ja palvetame, peaks tooma neid meile, kristlastele, lähedale. Muidugi tohime meie, kristlased, ja peamegi tegema ka oma „otsust" teiste üksikute usundite kohta. Aga kui meie seda teeme, siis tahame seda teha armastuse vaimus. Ja see on ikkagi veel rohkem kui õiglus ja rohkem kui „sallivus".

Selles mõttes tahame järgnevais artikleis võtta lähemale vaatlemisele mitmesuguste rahvaste erisuguseid usundlikke kujutelusid ja vaateid.

Sündimiste vähenemise küsimus.

„Vaba Maa" teatab loengust, mille pidas õp. J. Täheväli Tallinna „Erk'i" koosolekul selle küsimuse kohta:

„Kõneleja tähendas, et meie rahvaarvu vähenemisest on kõneldud juba mõnda aega ja sündi-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

miste arvu vähenemise põhjustena peamiselt esile toodud majanduslikke ja sotsiaalseid tegureid. Aga kui ainult need tegurid oleksid mõõduandvad, siis peaks meie rahva jõukamais kihtides olema sündimiste arv eriti suur. Tegelikult on olukord ümberpöördult — just jõukamais kihtides on sündivus palju väiksem kui kehvamais rahvakihtides. Tähendab — on olemas veel teisi põhjusi ja need põhjused on hingelist laadi.

Esimese hingelise põhjusena sündimiste arvu vähesuses tõi kõneleja ette, et meil on abielu ebastabiilne ja on valitsemas uus arusaamine moraalist.

Juba pikemat aega on kirjutatud ja kõneldud sõprus- ja prooviabieludest, väidetud, et seksuaalelu tuleb inimesele täiesti vabaks anda ja mingisuguseid takistusi sellel alal teha ei tohi. Seda õpetust on vastu võetud kui evangeeliumi. Kogu kirjandus, ajakirjandus, kunst, kino jne. on lasknud end sellest õpetusest mõjutada ja omakorda kaasa mõjunud selleks, et meil on tekkinud uus meelsus, mis ütleb, et senine vana abieluvorm ei kõlba. Tegelikult on perekond algrakukeseks ühiskonnas. Milline on perekond, selline on ka ühiskond. Kõik need uued arusaamised, mentaliteet, on selleks kaasa mõjunud, et meil abielusidemeid küllalt kindlaks ei peeta ja loomulikult sellise olukorra ja arusaamise juures hoidutakse laste sünnitamisest. Meie abielud on rajatud mitte eneseohverdamisele, vaid egoismile.

Ühest küljest on meie abieluseadus, mis soodustab abielulahutust, eriti vabal kokkuleppel, kõigutab abielu stabiilsust. Ebastabiilne olukord pole soodus laste kasvatamiseks.

Teise põhjuse tõi kõneleja ette emade ja lastekaitse mitte küllaldast korraldamist.

Meie oludes ja meie seaduste järele on mehel kerge vabaneda kohustusist naise ja lapse vastu, isegi vastutusele ei saa võtta oma meest, kes oma kohused unustanud. Tekivad õnnetud abielud ja see on rahva kõige suurem õnnetus. See olukord loob psühhoosi, et lapsi ei taheta, neid kardetakse. Vanemail ajul abielu tähendas eneseohverdamist, nüüd on maksvusele pääsenud elunautimise põhimõte. Ühest küljest seltskonnadaamid annavad halba eeskuju, kõneldes laste arvu tõstmisest, aga ise lapsi ei taha.

Kolmandaks mõjutab laste arvu vähenemist ka sõjapsühhoos.

Kõik maailmariigid valmistuvad sõjale ja naine küsib endalt õigusega, kellele või mille jaoks sünnitan ja kasvatan lapsi, kas selleks, et neid sõjas tapetakse? Riikide juhid nõuavad täis hälle, aga on teada, et nad vajavad sõdureid. Igaüks saab aru, milliseks võib naise kui sünnitaja seisukoht kujuneda sellise vaate juures.

Et sellest olukorrast välja pääseda ja pidurdavaid põhjusi kõrvaldada, selleks tuleb rahva hingeelu positiivseks muuta kasvatuse teel. Tulevad kõik rahva vaimse elu avaldused juhtida rahva mentaliteedi muutmiseks."

Nagu räägivad sellest statistilised andmed teisist maist, pole mitte, nagu mainib õpetaja Täheväli õigesti, sotsiaalsed põhjused sündimiste vähenemise aluseks. Kuid ka ettetoodud „sõjapsühhoos" ei näi olevat mõjuva tähtsusega, kuna see peaks ju olema samuti mõjuv lihtsate emade juures rahva seast, kes ju ometi ei armasta oma lapsi kindlasti vähem kui haritud kihid.

Peapõhjused näivad meie arvates olevat maailmavaatelisel alal. Ja nimelt tundub meile, et siin on peamiselt kaks põhjust, mis õp. Täheväli pooit samuti mainiti, missuguseid meie aga tahaksime sõnastada veel pisut selgemalt.

Esimeseks põhjuseks on suur ebakindlus, mis abiellu on tulnud abielulahutuste tõttu. Abielulahutuste statistika tulemuseks oleks see, et abielulahutuste arv haritud seisuste juures on kõrgem kui sotsiaalselt madalamate kihtide juures, ja siin jällegi abielulahutused on ülekaalus linnades, kuna neid leida vähem maal. Oleks huvitav analüüsida, mis mõjud seejuures on mõõduandvad. Peale lobustuskohtade tugeva mõju tuleks siis ilmsiks mõõduandvana veel usuline indifferents ja ükskõiksus, mis abielus näeb puht maiset, isiklikku asja ilma usuliste kohustusteta, usuliste sidemeteta. — Kus aga ähvardab hädaoht või lihtsalt võimalus abielulahutamiseks, seal on lapsed liiga suureks riisikoks, liiga suureks koormaks. Siin ei peaks aga mitte ainult, nagu arvas härra õp. Täheväli, riiklik seadusandlus ilmutama suuremat stabiilsust, vaid eelkõige peaks siin mõju avaldama kiriklik seadusandlus. Siin peaks eelkõige kiriku moraalne autoriteet riigile olema tugevaks abiks.

Sellega seoses on veel teine põhjus: nagu hra õp. Täheväli mainis, siis moodne inimene näeb seksuaalelu puht isikliku asjana, milles ta ei tunnusta siduvusi. See on aga eelkõige seal nõnda, kus usuline elu on muutunud virilaks või kus ta on hoopis kadunud. Niisiis see saab kehtivaks eelkõige kõikjal seal, kus kiriku usuline ja moraalne mõju on väike. Kes aga on veendunud, et ka seksuaalelu peab Jumala seaduse järele korraldama ja seadma, niisiis et ta on sama vähe puhtisiklik asi nagu teised eetika ja moraali alad, see tunneb endal ka sel alal Jumala ees kohustuse. See pääseb siis ka usuliste inimeste juures just abielu alal mõjule. See avaldab siis ka mõju abielu viljakusele.

Statistika on sellepärast näidanud, et rahvaste juures tugevama usulise eluga sündide arv on võrdlemisi kõrge, näiteks Poolas. Saksamaal andis statistika suurima lastearvu puht katoliiklikes abieludes, siis tulid puht luterlikud abielud, kuna usulised segaabielud, kus usuline mõju on niisiis väiksem ja abielulahutamise hädaoht kõige suurem, toovad kõige vähem lapsi.

Kui niisiis abielu alal mentaliteedi muutmist tuntakse ära hädavajalisena, siis peaks see muutmine meie arvates toimuma kahes suunas:

Suurem abielu stabiliseerimine siduvate jõudude rõhutamise läbi usulisel alal ja tugevam usulise vastutustunde süvendamine seksuaalelus.

E. P.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Võimas protestisõna.

Pius XI. kõnest.

„Saksamaal on tegelikult olemas usuline tagakiusamine."

Nagu igal aastal, nii kogunes kardinaalide kollegium ka sel aastal jõulueelsel päeval Vatikani konsistooriumisaali, et paavstile tuua traditsioonilisi õnnitlusi. Oma vastuses paavst puudutas ka Kolmandat Reich'i, kusjuures ta „Osservatore Romano" reportaashile vastavalt kõneles järgmist:

„Mõnest ajast alates moonutatakse, salatakse ja võltsitakse tõike, nimelt just ühte tõsiasja, mis on sama suur kui ka kaugeleulatuv geograafilises mõttes ja valusalt sügav ning tõsine sõna moraalses mõttes. Püha Isa tahtvat kõneleda valusast ja üliväga piinlikust usulise tagakiusamise tõsiasjast Saksamaal, sest, nii ta ütles, nimetagem asju nende tõelise nime järele. Saksamaal on tegelikult olemas usuline tagakiusamine. Juba mõnda aega üteldakse ja tahetakse panna uskuma, et ei toimu tagakiusamist. Teatakse aga, et ta on olemas ja et ta on raske. Jah, harva üks tagakiusamine on olnud nii raske, nii hirmuäratav ja nii valus ja nii kurb oma sügavaimais mõjutusis. See on tagakiusamine, kus ei puudu vägivalda ega survet ega ähvardusi ega nurgataguseid intriige ega valeandmete suitsukatet."

Sakslased teadvat seda nii umbes kõik, et Püha Isa on olnud suureks Saksamaa sõbraks ja et ta seda praegugi veel on. Vaevalt tundvat Tema Pühadus mingit maad paremini kui Saksamaad, maad, mis ühest küljest on nii äravalitud ja esinduslik teaduse, andekuse, kultuuri ja teadmise läbi. „Neid on olnud leegion, keda on imetelenud paavst, mitte ainult seepärast, et nad on tulnud tema juure palverändureina, vaid seepärast, et ta õppis neid tundma nende kodumaal, nende raamatukogudes, nende suuris instituutes, nende vägevais linnus." Kurb ja kahekordselt kurb olevat aga see, mis sel maal kaadetakse tõe vastu, tõe vastu, mis ei puutuvat mitte ainult Püha Isasse endasse, see oleks veel kõige pisem, aga sellesse, mis talle nii kallina on südame lähedal, kõige kallimana tema mõtlemisele ja tunnetamisele: katoliku hierarhia, katoliku usk, Jumala Püha Kirik, mille eest muretsemine on usaldatud tema hoolde.

„Üteldakse, et katoliku usk polevat mitte enam see, mis ta oli, ta olevat saanud poliitiliseks, tal polevat põhiliselt enam midagi tegemist usuga, vaid ta ajavat poliitikat. Selle poliitilise välise paistega põhjendatakse tagakiusamisi, nagu oleksid nad kaitsevahendiks. Jeesus Kristus pidi vastu võtma sama süüdistuse ja teda esiteldi Pilatusele kui rahva mässule õhutajat, nagu olnuks ta keisri vaenlane. Kuid Kristus vastas: Minu riik pole sellest maailmast. Meie kordame Kristusega: Meie riik pole sellest maailmast. Meie tahame nentida, korrata ja protesteerida kogu maailma ees: Meie ei aja poliitikat. Meie võime ainult tagasi pöörduda Jeesuse sõnade juure: Kui see on nii, siis need, kes on meie poolt, tulevad meile appi."

„Terves maailmas elab meie kalleid poegi, Jumala truid kummardajaid. Keegi neist ei usu, et meie tegeleme poliitikaga; sest kogu maailm võib näha, et meie teeme tegemist ainult usuliste asjadega. Muidugi peame just sellepärast ütlema, et lihtne kodanik peab oma elu korraldama Jumala, Jeesuse Kristuse seaduse järele. Tahame, et ka kodanlikus elus, ühiskonna elus, sotsiaalses elus peetakse lugu Jumala seadusist, mis on ühtlasi inimkonna õigused. Seda oleme teinud ikka. Kui teatud poolt väidetakse vastupidist, siis see räägib tõele vastu."

Paavst lõpetas oma kõne järgmiste sõnadega: „Et meid süüdistatakse usu kuritarvitamises, see on üks kõige pahemaid mõtteid, millistele võiakse sattuda. Meie tegeleme vaimsete ja mitte poliitiliste asjadega. Seda teavad ja näevad kõik, kes seda teada ja näha tahavad."

Pärast neid selguse poolest ületamatuid sõnu, paavst pöördus ristikoguduse poole Saksamaal, millel tagakiusamise all tuleb nii kannatada. Püha Isa väljendas talle oma täiemääralist solidaarsust: „Meie tahame, et see tõe väljendus niihästi meie episkopaadi vendi kui ka meie preestreid ja vendi lohutaks, kellel tagakiusamise all nii väga tuleb kannatada ja kellel ei tule vähem kannatada laimu all."

Usuline seisukord Saksamaal.

„Nii see ei lähe edasi."

Konfessionaalkiriku seisukorda iseloomustab usuline pühitsus, mida 29. novembril peeti Berliinis. Pühitsusest võttis osa üle 300 õpetaja kõigist Saksamaa osist. Emmause kirik, suurim Berliini protestantlik kirik, oli viimase kohani täidetud usklikega. Peeti palveteenistust 146 vangistatud õpetaja ja kirikuametniku eest. Pärast kahe jutluse pidamist maakirikute esindajad lugesid ette vangistatud õpetajate ja ilmikute nimed. Teatati, et 1937. a. veebruari kuust alates üle 700 isiku on istunud vangis üle ühe päeva. 30 ametikandjale on antud jutlustamise keeld ja 50 on ära saadetud oma kogudusist.

Katoliku kiriku seisukorda valgustab äsja saksa piiskoppide ühine karjasekiri. Selles juhitakse tähelepanu antikristliku propaganda kasvamisele, mida ametlikult toetatakse. Iga õigustatud selle propaganda tagasitõrjumiskatse takistatakse riiklike asutuste poolt. Kirikulehti konfiskeeritakse ikka jälle. Iga katoliiklane, kes tunnistavat oma usku, olevat nii kutseelus kui ka eraelus kaitsetult selle propaganda märklauaks.

Koolikũsimuses järgnevat üks konkordaadi

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

rikkumine teisele. Võideldavat kiriku vastu silmnähtavate ebaõigustega. Riigikirikuminister Kerrl'i väljendused riiklike toetuste kohta kirikuile olevat olnud ebaõiged. Samuti olevat valed arvud kõlblusprotsesside kohta.

Kirja lõpus üteldakse:

„Nii nagu seni, ei lähe edasi. Kiriku ja õigluse nimel meie räägime kuidas ja millal meie seda peame parajaks, midagi ei takista meid selles, ükski sund ega ükski ähvardus."

Ka Berliini piiskop oli sunnitud tõstma häält kiriku rõhumise vastu peagu kõigil aladel. Karjasekirjas üteldakse kirikuvastase propaganda kohta: „Teie ise näete igapäev antikristliku ja antikirikliku vaimu tulemusi, mis praegu valitseb avalikku elu. Piisab sellestki, kui nähakse, mida näidatakse allmaaraudtee ja agulijaamade kioskides. Piltide, karikatuuride, artiklite, brošüüride ja sopakirjanduse läbi püütakse avaldada mõju saksa rahvale, mõju mis noorte inimeste südameis peab hävitama igasuguse aupakkumise ja lugupidamise ristiusu ja kiriku ees.

Üteldakse ainult tõtt seisukorra kohta, milles on praegu meie isamaa tõelised kristlased, kui seletatakse, et truu katoliiklane Saksamaal on väljaspool seadust. Ta on naeruväärsuse ja solvamiste märklauaks, ja ta peab endale meeldida laskma vabaduse puudust oma usu tunnistamiseks, ilma et tal oleks võimalik end kaitsta, kuna kiriku vaenlastel on täieline vabadus kõnelemiseks, ründamiseks ja pilkamiseks."

Münsteri piiskop, krahv von Galen, juhtis kõmutekitanud jutluses samuti tähelepanu konkordaadirikkumisele, mis eelkõige seisnevat selles, et vaimulikke ikka rohkem ja rohkem kõrvaldatakse kutsekoolidest ja algkoolidest. Kui selle asemele tahetakse panna õpetajaid, siis peab nentima, et neil puudub kiriklik läkitus.

„Kui aga õpetajad, kes sisemiselt on kaotanud usu, peaksid julgema, siiski veel anda nn. usuõpetust, siis häda neile lapsile, kes niisugustele petistele langevad ohvriks.

Parem üldse mitte usuõpetust koolis, kui usuõpetust, mis ei ole ülesehitav, vaid hävitab, mis ei ravi, vaid mis mürgitab.

Kuhu suundub areng kiriku ja riigi vahelises konfliktis, selle kohta näivad andvat mõndagi selgitust kirikuminister Kerrl'i viimased kõned. Neis kõnedes käsitellakse kiriku ja riigi lahutamise küsimust. Pärast kristlike religioonide ja kirikute teotamist ja rahvussotsialistliku liikumise kõrgekskiitmist, mida kujutatakse usulise liikumisena, seletatakse küllaltki selgelt, et kirikud pikkamisi ise peaksid üle võtma muretsemise oma ülespidamise eest.

Millele ministri kõnedes on vaid lihtsalt vihjatud, seda kirjeldatakse lähemalt ajakirja „Das Schwarze Korps", führeri isikliku lehe, artiklis „An die Kirchen" — Kirikuile (19. detsembril):

Kiriku ja riigi vahelise vahekorra suhtes soovitatakse siin selgelt lahutamist. Edasi sovitatakse sääl „uut kirikuvaranduste omandusõiguse uurimist" hädavajalise toiminguna. Selles vihjatakse, et kirikuvarandused olevat ühiskonna varandused. Kuna aga kirikud ei võta endale mingit kohustust rahva ja rahvusühiskonna vastu (kuna riik need kirikuilt võtab ära vägivallaga!!), siis ei ole ka veel üteldud, et niisugused ühiskonnavarandused nüüd äkki peavad olema kiriku õiguslikuks omanduseks.

Siin viidatakse sellele teele, millel kavatseb minna riik: kiriku ja riigi lahutamine igasuguse toetuse äravõtmisega ja kiriku varanduste võõrandamine.

Niels Steensen — õpetlane ja apostel.

Tema kolmesajanda sünnipäeva puhul.

20. jaanuaril jõuab 300. korda mehe sünnipäev, kes nii teaduse kui usulisel alal on teotsenud teedrajavalt — suure taanlase Nils Steenseni sünnipäev. Teerajajaks oli Steensen peamiselt anatoomia alal. Teadus võlgneb temale terve hulk anatoomilisi avastusi, teda peetakse koguni selle teadusharu rajajaks. Vähem põhjapanevad pole ta uurimused geoloogia alal, nii et Alexander v. Humbold nimetas teda „geoloogia isaks".

Meid huvitab siin eelkõige ta usuline tähendus. Ka oma usulises arengus on Steensen samuti üleulatuv, peamiselt kaasaegsete probleemide selgitamise põhjalikkuse poolest.

Haruldaselt mitmekülgne andekas poisike kasvatati vanematekodus valjult luterlikus vaimus. Ülikooli ta tõi kaasa mitte vaid erakorraliselt hea üldhariduse, vaid ka sügava usu, endastmõistetava usu isiklikku Jumala-Loojasse ja Jeesusesse Kristusesse, Jumalapojasse. Teistele kristlikele usuühinguile ta vaatas uhkusega ning üleolekuga ülalt alla.

Sellises hingeseisundis ta tuli pärast õpingute lõpetamist noore õpetlasena Hollandisse, kus oli ühenduses mõtteteadlase Spinozaga ja karteeslaste (Descartes'i pooldajate) ringidega. Kokkupuuted Spinoza iselaadse panteismiga tõid talle raske usulise kriisi. Kui ta selle kriisi õnnelikult ületas, siis aitas teda selleks ta oma sõnade järgi Jumala nähtav armutugi, mille ta saavutas harda palvega. Lisaks ta teaduslikud uurimused üha uute avastustega juhtisid teda aina sügavamale universumi imedesse, isikliku Jumala üha sügavamale tunnetamisele.

Vahekordade selgitamine Spinoza filosoofiaga oli talle siiski kasuks selles mõttes, et see avardas ta liig kitsaid usulisi vaateid ja sundis teda revideerima oma usulisi veendumusi ning uurima põhjalikult sellelgi alal. Mida varem takistasid ta tu-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

gevad eelarvamused, juhtus nüüd. Steensen pöördus Kölnis ühe katoliku teoloogi poole. Sellest kõnelusest talle jäi mällu eriti üks tõsiasi. Preester juhtis ta tähelepanu sellele, et pahelisi inimesi on katoliiklaste ja mittekatoliiklaste seas, mida aga mitte ei või öelda samuti vooruslikegi kohta. Steensen mõelgu kord järele, et katoliku kirikus kõigil aegadel on elanud nii rohkel arvul kangelashingi — tunnistajaid, märtreid, vagu neitsisid, vaeseid misjonäre ja palju teisi sangareid.

Otsustava mõjuga noorele Steensenile oli ta tutvus suure usukaitsja piiskop Bossuet'ga. Oli iselomustav Niels Steensenile, et tundes endas arenevat sisimat murrangut, ta andis end täiesti jumaliku ettemääravuse hooleks selle usaldusega, mis võrsub tõelisest usust. Ta tahtis kõike uurida põhjalikult, aga evangeeliumi tarkuse vaimus. Oma tõeotsinguis ta tahtis teha, mida suutis. Kõike muud ta ootas Jumalalt.

Ta siseelu arengut mõjutas otsustavalt äratundmist, et kristlik heategevus, mida ta noorpõlvest peale oli kuulnud nimetatavat Issanda jüngrite tunnuseks, õitses sellal eriti lopsakalt Prantsusmaal. See oli püha Vinzenz a Pauli suurel ajajärgul. Steensen tunnetas, et mitte vaid kõigi sajandite kestel pole kirik ja heategevus olnud ikka omavahelises seoses, vaid eelkõige Pühast Vaimust antud Kiriku sisemine jõud kannab üha uusi armastusevilju.

Uut arenguastet tähendas talle ta elamus Livornos. Seal ta nägi esmakordselt Issanda ihu püha protsessiooni ja imestus väga preestrite ning rahva harduskullase usu üle. Pidanud seda senini ebausuks ja väärjumalateenistuseks, läbistas teda nüüd mõte, et kui tema vaade oleks õige, siis Jumal oli juba 15 sajandit lasknud kristlasi jääda sellesse eksimusse ning väärjumalateenistusse. Kui aga neil usklikel oli õigus, siis tema oli eksinud ja pidi pöörduma tagasi õige usu poole. Õpetus P. Altarisakramendist ei andnud enam rahu ta juurdlevale vaimule. Ta uuris rikkalikku Firenze ürikutekogu ja veendus, et Kirik oli alati õpetanud usutõde leiva moonutamisest Jeesuse Kristuse ihuks ning Kristuse tõelisest ligiolekust Altarisakramendis. Ta leidis selgena eest kirikuisade õpetuse, kuni jõudis vahetumalt Jumala Poja kindlate sõnadeni Suure Neljapäeva õhtusöömaaja-lauas. Juba äratundmine, et Lutheri ja teiste reformaatorite õpetus pole Kristuse õpetus, tõi teda veendumusele, et reformaatorite rajatud kirik ei või olla tõeline Kristuse kirik, kuna Jumalapoja kirik ei või eksida ainsaski usulauses. Usu-uutjate erinevad ja omavahel tülitsevad vaated lähendasid teda lõppjäreldusele, et ometi peab leiduma üks eksimatu kiriku õpetusamet, nagu Kristus seda on tõotanud.

Ka aukartus pühakirja vastu ja selle põimimine liturgiasse tõmbasid noort õpetlast, kes iga päev luges pühakirja, väga Katoliku Kiriku poole.

Siiski seegi selge äratundmine ja pikkade uurimustega saavutatud veendumus ei toonud teda veel Katoliku Kirikusse. Oli vaja veel palju ta enda ja ta sõprade palveid, kuni jumalik arm talle andis jõudu koju pöörda emakirikusse. 2. novembril a. 1667 ta võeti vastu Katoliku Kirikusse. Protestantlik taani ajaloolane Jörgensen kirjutab Steenseni biograafias: „Alatiseks kuulub Katoliku Kiriku suurimate võitude hulka, et Niels Steensen samal ajal, kui ta rikka sisima arengu ja paljude vaimliste võitluste läbi leidis teed sellesse kirikusse, haruldase vaimuteravuse ning imetlusväärse geniaalsusega rajas uue teadusharu (s. o. geoloogia — „K. E.")."

Konversiooniga polnud ta usuline arenemine veel lõpul. Teadusliku töö jatkudes jatkas sammsammult ka ta usuline areng. Pärast paljut palvetamist ja põhjalikku kaalumist ta otsustas 1670. a. astuda preestriseisusse. See tähendas kõigepealt loobumist teadusest. Ta peab küll veel a. 1672—74 Kopenhaagenis loenguid, aga ta aeg ja huvid on poolitatud anatoomia ja usuliste vaidlusküsimuste vahel. Aastal 1675 ta laseb end preestriks pühitseda ja lahkub seega alatiseks teadusepõllult.

Et ta oma hiilgava teadlasekarjääri ohverdas preestrikutse ja apostliku tegevuse heaks, seda määrasid kolm põhjust. Esiteks pühakute ning pühade preester-misjonäride eeskuju. Nende juures ta leidis seda, milles nägi uuekssaamise tungivaimat nõuet: täienemist oma siseelus, püüdlust pühaduse poole. Selle lisaks püha Eukaristia sügavam mõistmine, mis sundis teda seadma püha missaohvrit oma elu keskpunktiks. Ja lõpuks hõõgus ta südamepõhjas sügav valu usu lõhestumise ning sellest tingitud õige usu kaotamise pärast. Valusalt ta tajus usulist häda. Ta tundis tungivat kohustust püha kiriku kutsumusest osavõtuks. See kõik kihutas teda preestriametisse astuma.

On mõistetav, et paljud ühes Leibnitziga teaduse huvides kahetsesid seda sammu. Teisest küljest hinnatakse suurima aukartusega Steenseni ohvrit, mis ta truuks jäädes südametunnistusele tõi talle suurimana tunduvale ülesandele. Preestrikutse oli Steensenile ta usulise arenemise krooniks. See oli ka üleskutse kõlbelise täienemise taotlemiseks Kristuse järelekäimises. Oma palveinnu, lihasuretamise, kogu oma olemuse armastusväärse puhtuse tõttu ta näis nii katoliiklasile kui protestantidele pühakuna. Protestant Jörgensen ütleb: „Sellise elu mõjuva kõnekuse vastu peab vaikima kõik väiklane uskudevaheline tüli. See on apostliku ajastu lihtne, ülev suurus, mis meile siin avaneb."

Aastal 1677 sai Niels Steensen samuti konverteerunud (usku vahetanud) Braunschweig—Hannoveri hertsog Johann Friedrichi palvel Hannoveri piiskopiks ja Põhjamaade apostlikuks vikaariks. Tema vikariaati kuulusid peale Breemeni, Hamburgi, Lüübeki ja Holsteini ka Taani, Rootsi ja Norra. Kirjeldamatu kangelaslikkusega ta rändas läbi temale usaldatud laialdase ala. Väsimatus andumuses ta ohverdas end ja oma jõudu apostlikule tööle.

Tema apostlik ohver ja ta sangarlikud püüdlused kõlbelise isiksuse täienemise poole olgu meilegi hüüdeks ning kutseks.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Jumalariigist.

HOLLANDIST.

Mussolini annetis Hollandi kirikule. Hollandi külas Scharn'is Maastrichti juures pühitseti hiljuti uus kirik. Kuna kogudus on väga vaene, kirjutas preester Mussolinile ja palus teda, itaalia marmori kiriku kaunistamiseks kinkida. Mussolini tegi Itaalia saadikule Haag'is ülesandeks, seda asja uurida. Tema sai endise haridusministri Gelissen'i poolt kinnituse, et kogudus on tõesti väga kehv. Nüüd sai preester vastuse, ta palve olevat vastu võetud.

*

Josephineõdede poolt juhitud prantsuse tütarlastekooli 75 aasta juubelipüha puhul Stockholmis, kusjuures olid prantsuse ja rootsi valitsuse esindajad ja 1500 külalist, pidas rootsi haridusminister kõne, milles ta tõstis esile südamlike sõnadega nunnade teened ja avaldas instituudi juhatajale oma isiklikku austust ja tänu.

*

Iiri pealinna politseisalga 500 liiget võttis osa igaaastasist vaimulikest harjutusist. Lõpul kõik marssisid ühes rongikäigus läbi linna peatänavate jesuiitide kirikusse. Kiriku preester võttis nad väravas vastu. Ka detektiivide salk võttis osa.

JAAPANIST.

Jaapanlane sai Jaapani pealinna ülempiiskopiks. Propagandakongregatsiooni käsikirja kaudu 9. novembril 1937. a. jagati Tokio ülempiiskopkond ja asetati uus piiskopkond Jokohama'sse. Samal ajal anti Tokio ülempiiskopkonna juhatus jaapani preestritele kätte. Senine Tokio ülempiiskop Chambon (prantslane), sai uue Jokohama piiskopkonna piiskopiks. Tal jääb aga peapiiskopi tiitel ja teda nimetati paavsti troonassistendiks. Tokio ülempiiskopiks nimetati jaapani preester Doi Tatsuo. 1892. a. tollal veel paganlikkude vanemate poolt sündinud, sai ta ülestõusmispühal 1894. a. ühes nendega ristitud. Ta sooritas oma teoloogia Roomas. Peale preestriks pühitsemist 1921. a. läks hingekarjasena Jaapani tagasi. Viimati oli ta apostliku delegaadi sekretär.

KAUGEST IDAST.

Ühe ametliku teate järele tapeti hollandi piiskop Msgr. Francis Hubert Schraven, kes oktoobri kuu alguses sattus seitsme misjonäriga Hiinas bandiitide kätte, ühes oma kaaskannatajatega. Piiskop Schraven tehti pimedaks ja pärast kägistati köiega surnuks. Surnud misjonäride hulgas on kolm hollandlast, kaks prantslast, üks poolakas ja üks tšehh. Teine tšehh ütleb, et bandiitide pealik, kes pidas ameerika misjonäri, Gerard A. Danovan'i, oktoobri kuust saadik vangis, lasti sõduritelt maha.

POOLAST.

Matka Boska Ostrobramska.

Kirik ja rahvas Poolas pidasid 16. novembril 1937. a. oma usurändamiskoha Ostra Brama (terav värav) Wilnos, mis on peale Czenstochova suurim Poolas, aastapäeva.

Huvitav on selle imedegeva pildi ajalugu, mis kujutab Jumala ema lapseta. Kui Ephesuse kirikukogul 431. a. kogunenud piiskopid Püha Isa delegaadi juhatuse all seletasid Maria olevat jumala-inimese ema, kujutati ta piltides ainult Kristus-lapsega. Ilma lapseta võib teda leida ainult baroki ajal, Poolas alles 17. sajandi keskel.

Ostra Brama auväärse pildi ajalugu on tihedasti seotud Wilna kindlusmüüride saatusega, mille üks värav on Ostra Brama. Linna kindlustuse ehitamisega hakati 1498. a. peale. Ehitamine kestis viis aastat. Viiest väravast nimetati üks Brama Miednicka'ks, aga teda hüüti oma terava kaare pärast ka Ostra Brama'ks. Nagu vana komme nõuab, riputati värava üle Jumala ema pilt lapsega. Pilt kahvatus aastate jooksul, ja teda asendati mõnikord uuega. Viimane pilt Kristusega on maalija Lukas'e poolt Krakovis tehtud, ja ta tuntud imetegevus algas 1663. a.

1620 kutsus leedu alamkantsler Stephan Patz karmeliitmunki Wilnasse, kus ehitas neile kloostri ja kiriku. Vagad mungad ehitasid Ostra Brama 1671. a. kabeliks välja, mis põles 1715. a. maha, aga varsti ehitati uuesti. Selles kabelis asub sest saadik kogu Poolamaal tuntud ja austatud pilt, mida karmeliitide poolt erilise hoolega hoitakse. Kabel remonteeriti viimati 1909. a., pilt uuendati 1927. a. põhjalikult kunstnikkude ja asjatundjate juhatuse all. Karmeliidid, kes aeti 1844. a. venelaste poolt välja, tulid jälle tagasi 1936. a. ja võtsid püha pildi nagu ennegi oma kaitse alla.

Venelased tundsid huvi poola sõltuvuse ajal tihti sellest pildist ja püüdsid teda ärakoristada. Vene komissar Muraviev, keda nimetati timukaks, kavatses ka kabelit lammutada, et saada pilti endale, kuid teda takistas surm. Tema haua juure ehitati tema viimase soovi järele, et pahandada poolakaid, kabel, mis oli Ostra Bramale täiesti sarnane.

Sügavat uskliku ühenduse tunnet Ostra Brama auväärse pildiga koges suur poola luuletaja Mickievicz, kes pani temale oma teoses „Pan Tadeusz" surematu monumendi. Seda võib ka ütelda poola kuulsa helilooja Moniuszko kohta, kes kord mängis orelit selles kabelis ja komponeeris oma litaania, mida praegu veel lauldakse.

Tähelepanu!

Palutakse õiendada „Kiriku Elu" tellimishind, kellel see veel maksmata! Sellega aitate ajakirja hooguviimist!

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene tän. 16. 15. I. 1938. a.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

S 3742

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Ilmub 1 kord kuus.

Nr. 2 **Veebruar 1938 a.** **VI aastakäik.**

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4—4. Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Postiga 5 senti. Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20

SISEMINISTEERIUM Sundeksemp.

Riigiraamatukogu № . . . . . .

Ristiusk ja ungari rahvas.

Ajaloolist kaalutelu Stefani juubeli puhul.

„Kiriku Elu'le" kirjutanud prof. dr. **Robert Szentivany, Szegedy.**

Toome siin tuntud ungari ajaloolase uurimusi ungari rahva ristiusustamisest. Teadlane on meile lahkesti annud kasutada oma andmed, mis tohiksid huvitada juba sellepärast, et nad näitavad meile, mispoolest madjaaride ristiusustamine erines eestlaste kristianiseerimisest. Toimetus.

Ungari püha kuninga Stefani 900. juubeli ootusel on paras hetk heita pilku tagasi ajalukku ja vaadelda tema teeneid ungari rahva kasuks. Milles need teened seisnesid, seda võib õieti juba lugeda ungari vapist. Kuningas Stefan oli vapis kujutatud krooni ja kahekordse risti esimeseks kandjaks. Kroon näitab teda ungari kuningriigi, maailma ühe vanima monarhia tegeliku asutajana. Kahekordne rist aga näitab, mille kaudu ta oma rahva on viinud rahvuslikule suurusele.

Kuningas Stefani peamiseks päristeeneks on ungari rahva ristiusustamine. Selles tuleb ilmsiks nii tema geniaalne riigimeheline vaateavarus kui ka tema iseloom. Sellepärast jälgime lühidalt ajaloo käiku, mille jooksul tal on õnnestunud ungarlust ristiusuga sulatada lahutamatuks ühtluseks.

Ungarlased pole ristiusuga kokku puutunud mitte alles tema valitsuse ajal, nii-siis esimese aastatuhande lõpu ümber. Esimesed kokkupuuted leidsid aset palju varemalt. Juba oma matkal Uurali algkodust, kui nad 525 a. ümber oma telgid lõid üles Krimmi poolsaare lähedusse, kuulsid nad esimest korda evangeeliumi lunastussõnumit. Need olid armeenia piiskopid Mag ja Quarduckt, kes seda neile kuulutasid. Nende vürst Gorda laskis end isegi Konstantinopolis ristida ja ebajumalate kujud kokku sulatada. Säärane sügavaletungiv murrang, nagu on usuvahetus, ei võinud rahva muidugi nii paugu pealt läbi immutada. Ka ei jäänud järgnevad vürstid

Hiilgav protsessioon Ungari kuningas püha Stefani auks.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

ise mitte truuks ristiusule. Aga aatal 619 laskis end jällegi üks vürst Kurd Konstantinopolis ristida ja nüüd pöördus osa rahvastki ristiusule. Aastal 680 ungarlased sattusid katsaari valitsuse alla. See ongi põhjuseks, miks järgneval kolmveerandsajandil ristiusk jälle nende seast kadus.

Algas uus epohh, kui valiti vürstiks tubli Arpad, kellele anti ka perekondlik pärimisõigus a. 891. See viis oma rahva, mis juba oli ületanud Dnjepri, Donau- ja Tisza viljakasse orgu. Üks teine haru oli omakorda pöördunud Bielaja jõealale. Karpaatidest ümbritsetud Doonau- ja Tiszaorg oli nagu loodud poliitilise ühtluse soodustamiseks. Arpadi juhtimisel vallutati ja okupeeriti see maa suuremalt osalt juba 896. a. Kuid veel seisis ees otsustav küsimus, kas ungari rahvas end suudab vabalt ja iseseisvalt maksma panna. Nüüd sai põlevaks probleemiks seisukoht ristiusu vastu, mille otsesse lähedusse madjaarid nüüd olid nihkunud.

Ungarlased olid sellele maale veel toonud kaasa omad vanad ugri jumalad. Taeva isanda Isteni kõrval nad austasid veel temale alluvaid madalamaid päikese, õhu, maa ja vee jumalusi. Võlur (táltos, bübájos, jos) peletas eemale kurje vaime: „ördög'i" ja boszorkány'i" ning kuulutasid tulevikku kunstliku taandumise seisukorras. Erilist võlujõudu nad omistasid koolnute varjuhingele („iz"). Soome-ugri rahvaste usu järele hing pole mitte ainult kehas, vaid peitub ka varjus ehk heiastuses. Kolde ümber, mille tuli alati pidi põlema, olid esivanemate kuldsed pildid ja esimesed eine toidupalad heideti alati tulle esivanemate auks. Et isa võlurvõime läheks üle pojale, siis ohverdati muistsel ajal raugast isa, pärast sugukonna tootemiloom. Säärased tootemiloomad olid: kotkas, kull, panter, tiiger, hunt, kala ja madu. Lahkunu elutsemistelgis tantsiti peiede ajal surmatantsu.

On teada, et ungarlaste ratsajõugud oma julgete röövretkete kaudu kuni kaugele läände olid ristiusulise õhtumaa hirmuks. Julguse, vahvuse ja võitlushimu poolest nad ei jäänud taha oma põhjamaistest suguvendadest, kes vikerlastena liikudes tegid rahutuks Baltimere rannikul elavate ristiusuliste rahvaste olemise. Nende võitlustuhin ei saanud aga mitte võrdseks vaenlusega ristiusu vastu. Just vastuoksa! Nad lubasid sõjaretkeil kristliku lääne vastu oma ridades liikuda isegi ristiusu kuulutajail! Shveitsis jutlustas nende sõjameeste keskel vabalt ja takistamatult piiskop Prummvart umbes 926. a. ümber, Belgias püha Wickbert ca 954. a. jne. Vahepeal hakkas ka kodumaal ristiusk tasapisi pinda võitma. Kuna katsaari valitsuse all ungarlased vanasti osalt juba vastuvõetud ristiusust jälle olid loobunud, siis juhtub nüüd asi arenema nii imelikult, et nad valitseva rahvana alluvad võidetud rahvaste usule. Läänes avaldab neile mõju võidetud sloveeni rahva kristlik usund, idas greeka ja bulgaaria munkade misjonitegevus. Ristiusk leiab ju niipalju poolehoidu, et vürst Gesa (970—997) selle poole pöörab. Ta kutsub ka juba saksa, itaalia ja böömi misjonäre oma maale. Pööramistöö teeb nii kiireid edusamme, et Pilgrim, Passau piiskop, kes juhatab tervet pööramisaktsiooni, aastal 974 paavst Benediktus VI-le võib teatada, et 5000 jaunist ungarlast lühikese aja jooksul on pöördunud ristiusku.

Kuid nüüd sai aktuaalseks küsimus, kas mitte kristlikku läände sisselülitamise tõttu Ungari poliitiline ja kultuurne iseseisvus ei satu hädaohtu. Jah, võidi juba näha ette, et teda lääne keiserriigi poolt ähvardab täieline hävitus. Kas ta ei pidanuks siis pigemini liituma idaga, õigeusulise bütsantiini monarhiaga? Ka see küsimus oli aktuaalne. Sest pärast seda, kui Bütsantsi keisreil oli õnnestunud hävitada turkobulgaaride vägevat Doonauriiki, nad sirutasid oma käe kaugemale välja. Idaga liitumine saavutanuks küll kiireloomulise otstarbe, ta oleks päästnud läänest ähvardavast hädaohust, kuid mis olnuks lõpptulemus? Oma rahvusluse hajumine slaavi meres turkobulgaaride eeskujul! Ungari riigi hävitamine tema pisimas idanemisrakus!

Ainsaks väljapääsuks neist hädaohtudest näis siis püsimine paganluses, visa kinnipidamine surnud esivanemate usust. Et tõesti oli olemas sääraseid püüdeid, näitavad mõningate rahvakihtide käärimised ja ajutised mässukatsed kuningas Stefani vähem tubli järglase all. Meie ei tea, missuguseks oleks kujunenud ungarlaste ajalugu, kui kuningas ja rahvas oleksid otsinud oma päästmist kinnihoidmises paganlusest. Kas poleks mitte ka ungarlased, kui nad oleksid katsunud endid kindlustada paganliku riigina, nagu nende põhjamaised suguvennadki, langenud sama kurva saatuse ohvriks? Niisugune oli seisukord, kui kuningas Stefan oma isa Gesa'le aastal 997 troonil järgnes. Tollal näis rahva päästmine sellest seisukorrast ja tema tuleviku kindlustamine vaba ning iseseisva rahvana olevat lahendamatu ülesanne. Nüüd tulid ilmsiks kuningas Stefani geniaalse avarusega pilk ja tema riigimeheline tarkus ühes tema siira veendumusega ristiusu tõest. Tema tajus teraval pilgul, et oli olemas veel üks väljapääsutee. Tema pani oma lootuse mehele, kes kõrgeima erapooletu ja vaimse autoriteedina ei otsinud midagi muud kui vaid rahvaste rahu ja õnne. paavstile!

1000 a. sügisel ta saatis abt Ascherich'i Rooma, et paavstilt saada oma kuningliku au tunnustamist ja samal ajal paluda volitust iseseisvaks kiriklikuks organisatsiooniks. Paavst Silvester II saatis noorele vürstile krooni ja andis talle ühtlasi paavstliku legaadi võimupiirid. Selle tunnuseks ta tohtis kanda kahekordset risti, mis ka praegu veel ühes krooniga on ungari rahvusliku vapi tähiseks. Nii püha Stefan tegi oma rahva poliitiliselt suurvõimudest idas ja läänes rippumatuks otsese liitumise teel Roomaga. Ning ka kiriklikult ta sai nüüd igasugusest võõrmõjust vabaks, nii et ka Passau piiskop kaotas oma võimu ungarlastele. Seda lahendust peab seda enam geniaalseks nimetama, kuna seeläbi teostus esimest korda, et rah-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

vas võis saada kristlikuks liitumata ida või lääne keiserriikidega.

(Ungarile sarnlevalt kindlustas varsti ka Poola oma poliitilise iseseisvuse ristiusu vastuvõtmise läbi. Meile eestlastele see tohiks olla eriti huvitav, et kaks sajandit pärast seda ka eesti rahvas paavsti poole pöördus sarnase kavatsusega. Kuigi see on vähe tuntud, on see siiski kindlasti tõestatud. Paavst Honorius III. saatis Modena piiskop Wilhelmi paavstlikuks saadikuks, kuna „armastatud Liivimaa pojad, keda hiljuti ristiti, on tõstnud meie juures raske kaebtuse". Paavstlik legaat Wilhelm tuli 1226. a. läbi Sakala, Järva- ja Virumaa Tallinna, tegi Tarvanpääl rahu sakslaste, taanlaste ja eestlaste vahel, võttis — sakslaste ja taanlaste püüetele vastu talitades — Viru-, Järva- ja Läänemaa paavsti kaitse alla ja andis Pudiviru (Tabelini maakond) maapäeval eestlaste vanemaile ja kohtunikele nende õigused kätte. Kahjuks olid tollal olukorrad juba nii rasked, et ka paavsti autoriteet sakslaste pealetungi tollal enam ei võinud ära hoida. Sellest nähtub, kuidas seda tuleb lugeda ainult poliitiliste põhjuste süüks, et Eesti ristiusu vastuvõtmisega ühtlasi ei saanud säärase õnneliku arengu osaliseks nagu Ungari oma püha kuninga Stefani all. Lähemat nende ajalooliste tõikade kohta tõi „Kiriku Elu" neljas aastakäik — 1936, nr. 4, lhk. 29. Vt. ka Läti Hendriku kroonika: Raamat XXVIII, p. 6. ja 7. — Toimetuse märkus.)

Nii võttis kuningas Stefan siis oma rahva ristiusustamise ise kätte. Oma kaastöölisiks ta kutsus benediktiini mungad. Ja vaim, milles need töötasid, oli Clugny reformivaim (Clugny abtkond, Prantsusmaal). Isiklik askees, ligimesearmastus, apostlik ind ja kõrgeim usutruudus iseloomustasid neid mehi, kes oskasid käsitada ka labidat ja kirvest. Nemad olidki need, kes vana rahvusliku kiilkirja vahetasid kergema ladinakirjaga, kes andeka rändrahva viisid kooli ja õpetasid ka oktotoonilist kreeka muusikat, kuna rahvas seni — eht asiaatlikult — oli laulnud ainult pentatooniliselt. Julged võitlusvennad, kes seni põllutööd olid harrastanud ainult oma orjade kaudu, õppisid nüüd mõõga ja vibu asemel tarvitama ka atra ja äket. Neid ei sundinud selleks relvastatud jõud, vaid vaimne murrang, mille kutsusid esile askeetsed benediktiinid. Need, kes vanasti rikkusid Lääne-Euroopa rahu, korraldasid nüüd rahulisi palverännakuid Rooma, Konstantinopoli ja Jerusalemma, kus kuningas Stefan lasi püstitada erilised ungari palverändajate kodud. Talitades paavstliku legaadi võimupiires ta viimisteli ka kiriku organisatoorse ehituse Ungaris.

Ta asutas kaks ülempiiskopkonda (Esztergom ja Kalocsa) ja kaheksa piiskopkonda. Iga 10 küla kohta pidi ehitatama üks kogudusekirik. Et usku rahvale tuua võimalikult lähedale, ta laskis ka juba Rooma missaliturgia pühapäevaevangeeliumid tõlkida ungari keele. Kuidas ta ka muidu katsus kõike head ja väärtuslikku rahvuslikust raudvarast üle tuua uude kristlikku riiki, seda iseloomustab sotsiaalne kord. Vana sotsiaalset korda, mille omapäraks ugri rahvaste juures oli sugukondade ühine varandus ja ühine õigus, laiendati ainult sel määral, et iga sugukond, otsekohe kui ta sai kristlikuks, sai kiriku või kloostri perekondlikuks matusepaigaks ja ühiselt teostas kirikupatronaati. Nende omanduste müük või kinkimine võis aga ka edaspidi toimuda ainult kõigi sugukonna meeste nõusolekul. Veel XIII. sajandil üksik liige on pärast ühise varanduse jagamist ainult selle kasutaja. Kui ta sureb ilma meespärijata, langeb varandus terve sugukonna kätte.

Nii seisab kuningas Stefan meie ees kristliku, vaba ja võimsa Ungari loojana. Seeläbi, et ta otseselt astus ühendusse paavstiga ja oma valitsemisel lõi tiheda ristiusu ja ungarluse sideme, ta kindlustas oma rahvale kestva püsimise ja õitsva tõusu. Karm võitluses, vahva sõjapidamises, tark seadusandluses, ta oli ka äärmiselt heldekäeline võõraste ja oma puudustkannatajate vastu. Tema paremat kätt, mis kord võidukalt kandis mõõka võõrale maale ja vaestele rikkalikult jagas almuseid, säilitatakse veel praegu kalli rahvusliku aardena riigi pealinnas. Igal aastal rahvuslikul pühal, päeval, mis ühtlasi kiriku poolt pühendatud tema austamisele, kantakse seda pidulikus ristikäigus läbi tänavate. Ta elab veel oma rahva seas, mitte ainult mälestuste varal, vaid ka meelsuse poolest, mis teda hingestas.

Risti all.

Endine sotsiaaldemokraat ja pärastine Ida-Preisimaa rahvuslik ülempresident August Winnig on avaldanud kirjatöö „Euroopa, kellegi sakslase mõtteid" (Europa, Gedanken eines Deutschen). Sealt leiame järgmisi lauseid: „Euroopa oma sügavaima olemuse poolest on hädaohus. Euroopa on võrsunud risti tunnistamisest. See usutunnistus muutis rahvaste hulksuse Põhjamere ja Vahemere vahel ühtlaseks, lõi selle vaimse ala, millel nad kõik olid kodu ja ühendas nad ühenduseks, mida polnud olemas enne seda. Ilma selle ühiskonnata poleks kunagi võinud tekkida Euroopat. Mõteldagu Euroopa ajaloost kõik ära, mis võlgneb tänu ainult risti tunnistamisele ja selle tunnistusega põhjendatud sidemele: mis jääb veel üle? Milleks Euroopa on saanud, selleks ta on saanud risti all. Rist seisab Euroopa kohal ainsa märgina, mille all Euroopa võib elada. Kui Euroopa taandub ristist, siis ta lakkab olemast Euroopa. Meie ei tea, mis siis saaks Euroopast, vist küll riikide ja rahvaste segadik ilma ühendava aateta, ilma ühiste väärtusteta, ühiskond, millest on kadunud igasugune ühise ülesande ja kõrgema vastutuse teadvus. See ongi kuristik, mille veerel vaarub praegu Euroopa. Kõik inimtöö seisab kas Jumala kartuses või mässus Jumala vastu. See on ka kehtiv rahvaste ja maade valitsemise kohta. Venes, näiteks, näeme lõplikku mässu Jumala vastu valitsusena kurja teenistuses, ja see näide on Euroopa ees nähtav, et meiegi seda näeksime ja teaksime, kuidas asi võib areneda."

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Eeltöid eukaristiliseks maailmakongressiks.

Budapesti eukaristilise maailmakongressi ettevalmistava komitee juhatajalt saime järgmise reportaaži eeltööde kohta.

34. euk. maailmakongressi, mida 25.—29. maini peetakse Budapestis, valmistatakse ette suurima energiaga. Ettevalmistustööd lähevad jõudsalt edasi Ungaris hästiorganiseeritud katoliikliku aktsiooni tõttu.

Tema Eminents kardinal Serédi kavatsuse järele eukaritlik kongress peab esmajoones äratama ja edendama usku ja andumust püha eukaristia sakramendi vastu. Edasi kongress peab aga ka olema meeleparanduse, hüvituse ja protesti meeleavalduseks teotuste vastu, mis on suunatud selle püha saladuse häbistamisele, ja moodsa uskmatuse vastu. See idee võitis ka kõigi piiskoppide poolehoiu üle terve maailma. Piiskopid propageerisid seda aadet usklike seas. Ka kõik need, kes kongressist ei saa osa võtta, peavad ühise armulaualemineku kaudu väljendama oma solidaarsust selle mõttega.

Kongressist osavõtjatena on end registreerinud juba üle 10 kardinali, umbes 180 ülempiiskoppi ja piiskoppi ja palju teisi kiriklikke ja riiklikke aukandjaid. Kongressi kõnelejate hulgas on silmapaistvaid avaliku elu tegelasi. Näiteks Hispaania esindajana on kindral Moscardo, Alcazar'i kangelaslik kaitsja, Itaalia esindajana kõneleb kuulus kirjanik Giovanni Papini jne. Kongressi puhul peetakse ka rahvusvahelist kirjanike kongressi, millele on kutsutud terve maailma kuulsaimad kirjanikud.

Seni on välismaalt registreerinud kongressist osavõtjaina umbes 100 000 ilmikut. Üle 500 000 ungari uskliku võtab kongressist osa.

Tehnilisi ettevalmistusi tehakse võrratu suurepärasusega. „Ungari tuhataasta monumendi" juures kuivatati suure pindalaga järv ja planeeriti betooniga, nii et ta nüüd võimaldab istekohti umbes 200 000 inimesele. Istekohad, kui neid jatkata järjest üksteise külge, annavad 90 kilomeetri pikkuse rea. Monumendi kohale püstitatakse 36 meetri kõrgune altar, poodiumiga, mis mahutab 1200 kiriklikku aukandjat. Kogu ümbrus 10-kilomeetrilise raadiuse ulatuses, eriti mõlemad Doonaukaldad, palistatakse häälekõvendajatega, nii et üle miljoni inimese võivad jälgida kongressi palveid, kõnesid ja laule.

Kongressi oivalisemaks suursündmuseks on teofoorne protsessioon pühima sakramendiga öisel Doonaul. Kristus Pühima Sakramendi näol sõidab erilise toredusega ehitud ja ilutulestikuga varustatud laevas, kahe ja poole meetri kõrguses monstrantsis, ümbritsetud kardinalide ja piiskoppide poolt. Sakramendilaeval järgnevad ja teda ringivad arvukad teised laevad ilutulede säras kummardavate usklikega. Ilutuledes kallastelt tervitab rahvas Kristust hüüete ja lauludega.

Selle protsessiooni sümboliks on ripnev sild karika ja hostiaga, kongressimärgi motiiv. Seda märki kannab praegu juba üle miljoni inimese Ungaris.

Terves Ungaris on kongressi ettevalmistamise puhul tekkinud otsekui ametasutuste omavaheline võistlus. Riigihoidja Horthy abikaasa on ise kongressi patronaadi võtnud enesele ja tegutseb suure innu ja vaimustusega kongressi heaks. Palju ministreid, riigisekretäre, kindraleid, ülikooliprofessoreid ja linnapäid annab oma alluvaile head eeskuju, mitte ainult ettevalmistades kongressi välist arengut, vaid ka nähes vaeva seesmise ettevalmistuse kallal palveliste, eukaristiliste kolmpäevakute pidamise ja sagedase sakramentide vastuvõtmise läbi. See eeskuju on leidnud rõõm-

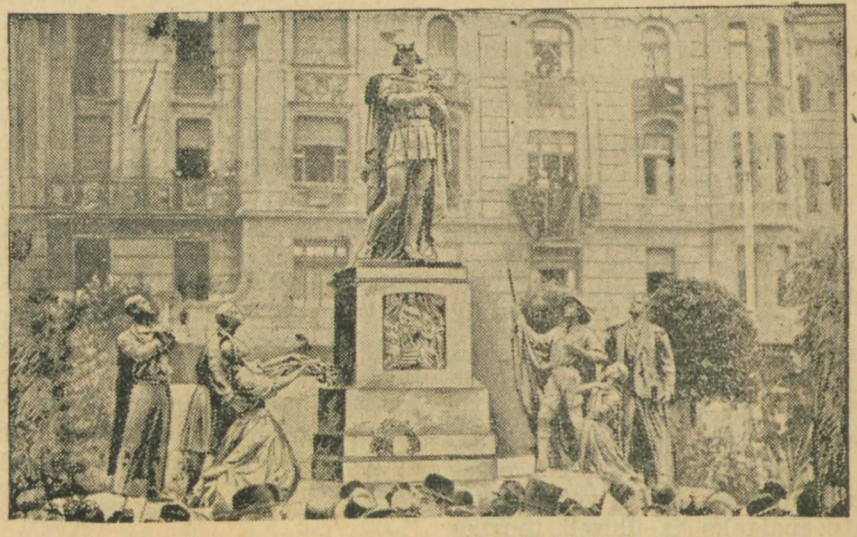

Ausammas püha Emmerichile Budapestis.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

sat vastukaja rahva seas. Kõikjal peetakse pidulikke kolmpäevakuid, mida enamasti korraldatakse üksikute kutseühingute poolt.

Paljuist maist tuleb meile teateid, et ka seal usklikud ja preestrid sarnleval viisil valmistuvad kongressile.

Selle teate järele palun teid ühendada oma palved meie palvetega, et kongress kujuneks igapidi õnnelikuks ja edukaks.

Budapest, 21. jaanuaril 1938.

(allkiri): Mgr. Sigismund Mihalovics
Director Commissionis Praeparatoriae.

Usu- ja teoinimene.

Lo-pa-hong †

Kui kuulsime, et Lo-pa-hong on tapetud, ehmatasime, Lo-pa-hong, keda hüüti Nantao Don Boscoks. Selle mehe kuju Kaugest Idast oli meile saanud tuttavaks, mitte ainult, et meile kõigis üksikasjus oli tuntud tema elu ja tegevus, kuid tema, rikka hiinlase ja tulise kristlase ümber oli püha, tugeva usu hiilgus, mis mõjub armastuse kaudu.

Lo-pa-hong põlvenes perekonnast, mis on juba 300 aastat katoliiklik ja millel on soontes märtrite verd. Juba noore inimesena ta alustas järjekindla, ohvrimeelse ilmik-apostolaadi teed. 1911. a. ta asutas ilmikute seltsi loosungiga: „Kannatada ja sõna kuulda". Sellel ühingul oli kolmeaastane novitsiaat, pealeselle oli liikmeile iga päeva jaoks ette kirjutatud vaimulik vaatlus, vaimulik lugemispala ja süümeuurimine. Seda karmi reeglit tunnustati kiriku poolt. Kannatamine on hiinlase eriliseks jõuks. Liikmete tegevus on kolmekordne: „Usu levitamine, karitatiivne tegevus ja õpetus." Sellest vendlusest on välja läinud suur õnnistus. Kohtadel, kus vanasti üldse polnud ristiusulisi, või kus oli ainult käputäis ristiusulisi, on nüüd õitsevad kogudused. Näiteks Chekiangis, kus 10 aasta eest oli ainult vähe kristlasi, on 1500 uut kristlast. Lo-pa-hong oli ja jäi oma surmani selle ühenduse hingeks. Ta oskas huvitada oma töö jaoks kõrgeid hiina ametnikke, euroopa ärimehi ja eelkõige rikkaid hiina paganaid. Mõnda neist ta võis ristida surmavoodil. Tekkis suurepäraseid karitatiivse töö tooteid Lo-pa-hongi väsimatu tegevuse läbi.

Lo-pa-hong oli rikas. Ta oli Šanghai elektritööstuse peadirektoriks, mitmete veejõujaamade direktoriks ja ühe laevaühingu direktoriks. Kuna tema, sügavusklik mees, võis käsutada ka nii suurel määral selle maailma varandusi, tema armastustööd võisid võtta nii suure ulatuse. Tema poolt püstitati Šanghai suurim karitatiivne looming, Püha Joosepi haigla, mis evib ühe kiriku ja 16 hoonet 2000 voodiga. See maksis tal aastas 200 000 hiina dollarit. Ja kahekümne aasta jooksul selles on ravitud üle kolme miljoni haigeid. Edasi ehitas ta Šanghaisse Jeesuse Pühima Südame hospidali vaestele, kus igapäev sadasid haigeid ravitseti maksuta. Aga Lo-pa-hong ei annud mitte ainult oma raha, ta andis iseenda. Tema sagedased külaskäigud vanglais, kus ta nii mõnegi pöördunu ristis veel viimasel hetkel, tõid talle Sanghais „röövlite vaimuliku" nimetuse. Kui palju surmamõistetuid ta on valmistanud ette surmale ja ristinud, see jääb tema saladuseks, mille ta on võtnud kaasa igavikku. Iga päev algas tema juures püha missa külastamisega, mille juures ta teenis ja igapäev võttis vastu püha armulauda.

Kõige oma tegevuse ja kõige oma edu juures ta jäi lihtsaks ja alandlikuks ning omistas Jumalale au. „Kõik tööd," nii ta ütles kord, „mis oleme korda saatnud, on sama palju kingitusi Jumala käest. Tänagem koos kõigi andide andjat, kes karitatiivset tegevust Hiinas nii on õnnistanud."

Tuleb veel eriti mainida, et Lo-pa-hong on mitmepealise perekonna eeskujulik isa.

Tänu ja au ei puudunud sellel, võibolla terves maailmas tuntud armastuse apostlil. Püha Isa nimetas ta oma salakammerhärraks. Viimsel eukaristlikul kongressil Manilas Lo-pa-hong kandis ühes teiste tuntud ja teenekate ilmikutega Pühima Sakramendi baldahhiini.

Lo-pa-hong on mõrvatud. 30. detsembril surmasid tema mõrtsuka kuulid. Ta suri teel haiglasse, mille ta oli püstitanud omal kulul. Näib, et pimestatud hiinlased Lo-pa-hongis nägid jaapanlaste sõpra, kuna tema oli hoolitsenud, et Šanghais moodustati organisatsioon häda vähendamiseks ning kauplemise ja liiklemise edustamiseks. Selle organisatsiooni asutamiseks anti luba jaapanlaste, Šanghai praeguste peremeeste poolt. Missugused need põhjused ka ei ole, meie ütleme ja mõtleme täitsa lihtsalt ja selgelt: „Jumala ettenägevus on annud elusihi sellele mehele, kes sai 63 aastat vanaks."

Pilk sellele ida apostlile, kelles nii oivaliselt olid ühendatud anduv armastus ja tugev usk, tohib neil päevil teha meid eriti rõõmsaks. Ei, kristlik usund ei tee inimest loiuks ega pane teda võõrduma maailmast. Ikka ja ikka jälle kõigil ajul ja sajandeil ristiusk, kirik on seadnud loitvaid tunglaid inimsoo keskele, tunglaid, mis on nagu maailma tulnud tõelise valguse heiastuseks oma armastuses ja oma elus. Kas on mõeldav Lo-pa-hongi elu ja tegevus, nagu ta seda meile tegelikult on esitanud, kas on mõeldav Salesi Frantsiskus ilma ristiusu juhtimise ja jõuta?

Ja veel midagi muud on lohutav ja auline. Mis on suutnud teha üks ainus mees! Sellepärast ei tarvitse keegi kaevata: mina olen üksi. Jumala rikkalikku õnnistust väljub igast üksikust, kui ainult temas on tugev usk ja püha armastus.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Nunn põgeneb Hispaania punaste käest.

Pierre l'Ermite jutustas hiljuti ajalehes „La Croix" põgenenud Hispaania nunnast, kes tuli abiotsivalt tema juure. Lugu on vapustav.

Minu ukse ees ootas hulk inimesi. Keegi noor nunn astus minu büroosse, arvasin, et mõni Murillo madonna on astunud välja pildiraamist, väike, õrn, leinav madonna mustade, veel kartlikult vaatlevate silmadega.

Lükkasin tema poole tugitooli, millel ta arglikult võttis istet. Ta püüab mulle nii selgelt kui võimalik ette kanda, mis ta minust tahab ja oma palve mõju suurendamiseks jutustab ta vähe sellest, mida ta kannatas seal teispool Hispaania põrgus. Ta jutustab ainult vähe, sest nähtavasti on olemas asju, millistest peab vaikima. Niipea, kui ta riivas neid mälestusi, läbis ta keha närviline võpatus, mida ta ei suutnud alla suruda.

„Auline isa, ka siis, kui ma elaksin saja-aastaseks, ma ütlen saja-aastaseks, siiski hõljuksid mu silmi ees nähtud koledused."

„Aga palun ütelge mulle, õde, kuidas pääsite välja sealt põrgust?"

„See on ime!"

„Ja kas te ei tahaks mulle seda imet jutustada?"

„Siis palun kuulake! Punased olid lasknud maha umbes viiskümmend minu kaasõde, kõige vanemad, teised viidi ära — kuhu, seda ma ei tea, mis neist on saanud, seda ma ei tea. Jäin täitsa üksi ja seisin värisedes nende huntide ees, küsides eneselt jubedusvärinaga, mis nad küll minuga teevad.

Nad käisid sisse ja välja, vahtisid mind häbematu pilguga ja heitsid nalja. Igaühel oli käes tulirelv. Jälgisin iga nende liigutust ja arvasin, et on saabunud minu viimane tunnike ja mind hukatakse."

Siin õde jäi peatuma; tema närviline tõmblemine vapustas teda. Siis ta jatkas.

„Siis äkki lööb ukse lahti sõjaväelane, kellel baretil on viisnurkne tärn, näitab minu peale ja annab (arvatavasti küll vene keeles) käskluse, millest ma ei saanud aru. Teised tõlkisid mulle selle: „Võtke oma tasku, teid viiakse piiri ääre," Võtan oma käsikorvi ja lähen, rohkem surnuna kui elavana, puutreppi mööda alla, mille ees seisab veoauto, mis ülevalt lahti, teate, isa, säärane vanker, millega harilikult veetakse loomi tapamajja.

On kell 5 p. l. Öö hakkab heitma oma pimedaid varje. Minu hambad lõgisevad hirmust. Möödub mehi, naisi, kes teevad torkavaid märkusi. Nad naeravad, kuna näevad mind nii üksi ja värisevana seismas selles autos. Üks meestest paneb oma püssi palge ja sihib minu peale."

Katkestasin õe: „Te polnud ju nunnarüüs?"

„Ei, aga meid tuntakse siiski väga kergesti ära."

Viimati tuleb keegi sõdur, vaatleb mind kaua ülevalt alla, ujub istmele ja sõidab hoolimatu kiirusega ruttu minema.

Kuhu viiakse mind? Mis minuga sünnib? Mul ei tarvitse teile, auväärne isa, sugugi jutustada, et andsin oma hinge Jumala hoole.

Lahkume linnast. Tänav muutub paljude granaadiaukude tagajärjel konarlikuks ja peagu liiklemiskõlbmatuks. Siin-seal tuleb pimedusest mõni valvur läikiva täägiga ja peatab auto, varsti see oli mees, siis naine, ükskord isegi keegi noor tütarlaps, kes ratsutas hobueeslil ja kandis õlal püssi. Nad kontrollivad autojuhi pabereid, vahivad mind karmi, külma pilguga ja lasevad meid sõita edasi. Siis tuli pime öö. Tänav läks vastu mäge, otsekui pitsitatud metsa ja kalju vahele.

Mis mulle silma torkas, oli see, et autojuht üha välja piilus, nii vasakule kui ka paremale, ikka vahelduvalt. Alguses arvasin, et ta otsib teed,või et ta tahtis veenduda minu sealolekust. Siis aga sain viimaks aru, et ta pidas end jälitatuks, et ta oli rahutu ja täis muret.

Äkki ta lahkus maanteelt ja sõitis jalgteele, mis oli nii kitsas, et puuoksad peksid vastu vankri külgi ja murdusid. Nüüd ta kustutab oma laterna ja kargab maha, avab auto ukse ja ütleb: „Astuge välja!"

Olen hirmu pärast peagu nõdrameelne. Tahan karjuda.

„Olge vait," ütleb ta, „olete ju liiga noor selleks, et tahaksin teid viia timuka kätte. Ruttu, ruttu, tulge maha. Minge piki seda jalgrada, ta viib piirile, aga vaadake, et olete seal enne koitu, sest teadke, selle mängu juures on panuseks minu pea."

„Oh, palvetan teie eest!"

„See ei tee viga!"

„Mees sõidab tagurpidi, et jälle pääseda maanteele. Näen veel mõne hetke tema laterna valgust ja siis — midagi enam."

Noor õde jääb jälle peatuma. Jubedus käristab tema kõri kallal. Ta väriseb kogu kehast.

„Kuna olin siis seal nii täitsa üksi pimedal ööl, järsul teel, keset metsa, kõrgete kaljude vahel, mitte teades, mis ma pidin tegema ja kus ma olin, haaras mind esiteks õudne meeleheide. Siis aga hüüdsin Jumala poole, õndsaima Neitsi Maarja poole, oma kaitseingli poole ja tundsin turvalisust. Läksin edasi, minu silmad harjusid pimedusega. Aga kõige tühisema hääle juures hakkas mu süda metsikult peksma. Kuulsin samme, mis lähenesid. Viskusin teeäärsesse kraavi ja ei liigutanud ennast. Möödus mehi, üksteise järele, kõik raskete pakkidega koormatud. Need vist olid salakaubavedajad. Neil oli ka koer kaasas, see tuli minu lähedale ja hiilis urisedes ümber minu. Kui teaksite, isa, missugust hirmu valmistas mulle too koer! Kuid tema isandad ei pööranud tähelepanu tema urisemisele. Viimati hakkas päev koitma. Tume päev. Hakkas sadama. Kus ma küll võisin olla? Kas Hispaanias? Kas Prantsusmaal? Ettevaatlikult liikusin edasi, täitsa kummargile, kui nägin vana

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

naist, kes viis oma kitsi. Kui see äkki on mõni pasionaria? Kuid ta tundus mulle lihtsa ja heatahtlikuna. Ja ma julgesin kõik, et võita kõik. Küsisin tema käest, kus ma siis õieti olin?"

„Prantsusmaal," ütles ta.

Oh, kui magusana kõlas mulle see nimi! Ta tabas mu kõrva nagu vabastamine, nagu mõne õudse unenäo lõpp. Langesin põlvili ja peites näo mõlemaisse kätesse nutsin nagu laps. Päästetud! Olin päästetud!

Heal naisel oli minuga kaastundmust. Ta andis mulle piima ja kinkis 20 sou'd, mis tal oli kaasas. Siis ta viis mu ühele teisele teele, mis oli kindlam ja sidus mulle oma punase kaelaräti pähe. Nii võib teis ikkagi vähem ära tunda kloostrielanikku, ta arvas. Võib-olla, et kohtate veel Hispaania miilitsamehi."

Hea õde oli lõpetanud oma jutustuse, mis oli tal valmistanud vaeva. Sageli see oli katkestatud nuuksumisega, mis tõusis õudsete mälestuste sügavikust.

„Ah, auväärne isa, peaks Jumal Prantsusmaad igavesti kaitsma selliste jõleduste eest!"

„Ta teeb seda!"

Kui ta läks, lausus ta: „Tahan nüüd minna Sainte Marie de la Victoire'i kiriku ja süüdata küünla tundmatu autojuhi eest, kellele võlgnen tänu oma elu eest." Ja ta püüdis naeratada.

Mina aga mõtlesin, vaadates õrnasse, kurvasse madonnanäkku, millest vilkusid mustad, kartlikud silmad: Jah, elu, ja veel muud, mis on tähtsam kui elu!

Mõjuv demonstratsioon kõige elavamale raamatule maailmas.

„Reformeeritud Šveitsi kiriku ajaleht" toob järgmise huvitava artikli piiblite müügi kohta:

Valguse ja heli võidutsemistee lõpul, seal, kus kõik lähevad mööda, kes vaatasid imestunult inimliku loomisjõu saadusi ja ruttavad nüüd lõbuparki, seisab väike paviljon kaugele hiilgava pealkirjaga „Piibli Maja". Imelik suur on rahvatung, mis siin on kella 10-st hommikul kuni keskööni igapäev. Tsivilistid ja sõdurid, noored ja vanad seisavad siin suure kannatusega ja ootavad, kuni on nende kord. Avamisest saadik müüdi selles väikeses majakeses üle 28 000 piibli. Muuseas oli näitusel ka teisi sarnaseid müügikohti. 20 000 piiblit kolmekümneseitsmes igasuguses keeles! Muidugi küsitakse väljaandeid saksa-, prantsuse- ja ingliskeeles kõige rohkem. Teiste keelte register on kaunis mitmekesine, ja temas on leida ka keeli, mille olemasolu harilikul inimesel pole aimu. Senini ei olnud vaja ostjat minema saata sellepärast, et polnud nõutud väljaannet käes. Kahes-sajas reas seisavad piiblid siin paviljonis mõjuva demonstratsioonina kõige vanemale, kõige huvitavamale ja kõige elavamale raamatule maailmas. Uhked ja peaaegu uskumatud on arvud, mis nimetab paviljoni juhataja; 25 miljonit piiblit 1000 igasuguses keeles ja murrakus valmistatakse ja müüakse igal aastal. Milline teine raamat võib end kiita särase menuga?

Jumalariigist.

Inglismaalt:

Anglikaani õeskond astus üle katoliku usku. Alguses anglikaani õeskonnana asutatud Jeesuse Armastuse ühendus, 8 õde oma esinaisega, võeti suvel vastu katoliku kiriku. Nad on säilitanud oma usulise ühenduse, mis nüüd kanooniliselt rajati Vancouver'i (Kanadas) ülempiiskopi poolt. Õed sooritavad postulaadi ja alustavad 1. märtsil 1938. a. oma novitsiaadi. Vastav anglikaani õeskond asutati 1922. a. moodsa reegliga. Tal on tütarlaste gümnaasium ning tema juhtimisel on samuti puhkekui ka vanadekodu.

Teate järele Inglismaalt, peab b r i t i f i l m i t s e n s u u r ka tulevikus oma senisest suunast kinni, mis ei luba Kristuse isiku näitamist filmis, ja piibli ajaloo stseenides nõuab ka keelt ja vormi, mis sobiksid ajaloolise sündmustikuga.

Inglise minister Hoare seletas parlamendis vastates küsimusele, ta tegevat kõik, et takistada Londonis kavatsetud jumalasalgajate kongressi kokkutulemist.

Teenetemärke inglise vaimulikele. Tänavusel inglise uueaasta ordenite nimistul on ka üks piiskop, nimelt Basutomaa apostlik vikaar, keda määrati Briti Impeeriumi ordeni liikmeks, siis veel keegi katoliku preester ja neli katoliku ilmikut tõsteti rüütliseisusse.

Paavst on vaimustatud Londoni politseinikest. Püha Isa jutustas kardinal Hinsley'le, inglise ülemkarjasele, hiljuti huvitava lookese oma Londonis viibimise ajast.

Praegune paavst, tollal veel Msgre Ratti, eksis kord Londonis teelt, ja palus kedagi politseinikku teda juhtida Westminster'i katedrali juure. Msgre Ratti võttis välja suurlinna plaani, mille abil konstaabel talle näitas õige tee.

Varsti aga kuulis ta raskeid jooksusamme enda taga. Kui ta ümber vaatas, seisis jällegi politseinik tema ees. „Andestage, Sir," lausus Londoni korravalvur, „aga ma märkisin teile pöörde paremale, kuigi tegelikult oleks olnud parem pöörata vasakule."

See ametnik Londoni kuulsate „bobby'de" ridadest jättis praeguse paavsti mällu kustumatu mulje.

Prantsusmaalt:

Ka üks rekord. Hiljuti pühitses Soisson'i piiskop St. Quentin'i kiriku, 205. kiriku oma piiskoplikus elus.

Katoliku noorsugu Prantsusmaal. Katoliku töölisnoorsoo kongressi jaoks, mida pühitseti hiljuti Prantsusmaa pealinnas, hoiti Pariisi suurimad saalid vabad. 60 000 isikut saabus 30-es erirongis Pariisi. Kuna 1932. a. sotsialistlikul noorsool oli ainult 7000 liiget, oli katolikul töölisnoorsool samal aastal üle 15 000 maksva liikme, ja täna on tal viimaste andmete järele üle 50 000. Ta ajakirja trüki arw annab parima pildi; ta tõusis üle 100 000. Elavat tegevust osutas ka katoliku maanoorsugu, millel praegu vist on üle 20 000 liikme, kes on jagatud üle saja sektsiooni. Katoliku akadeemiline noorsugu on viimaste aastate jooksul võtnud hiilgavat hoogu. „Katoliku prantsuse õppiv noorsugu" annab teada, et ta liikmete arv tõusis tema asutamisaastast, 1930. a., üle 200 000 sel aastal. Liikmed on jagunenud 312 sektsiooni. Ka madrusnoorsoo organisatsioon on asutamisel, et selle abiga mõjutada sadamatöölisi. Kõik see näitab, et katoliku aktsioon Prantsusmaal hoiab nüüdsel ajal kõik noorte katoliiklaste tähtsad jõud käes. Nõnda seletasid hiljuti Prantsusmaa kardinalid: „Prantsusmaal on praegu vaimne ja sotsiaalne katoliiklus, millest kogu maailmas üldiselt peetakse lugu."

Hollandist:

Püha Maarja kirikus Groningenis võeti katoliku kiriku rüppe vastu prof. F. I. Buitedijk, Groningeni riikliku ülikooli õppejõud. Prof. B., kes on sündinud 1887. a. Bredas, on füsioloogia professoriks. 1936. a. kutsuti ta paavst Pius XI poolt äsjaasutatud paavstlikku akadeemiasse. Juba aastaid ühendas teda tihe sõprus katoliku õpetlastega, nagu P. Gemelliga, Maritain'i j. t. teadlastega. Need andsid küll tõuke muutuseks ja liitumiseks katoliku kirikuga.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

KIRIKU ELU

on saadaval Tallinnas järgmistes ärides:

Paju — Harju t.
Päevaleht — S. Pärnu mnt.
Rahvaülikool — S. Pärnu mnt.
Dzalba — Vene t. 18.
Balti jaam — kirjanduse müügikoht.

Eestist.

Virvendavalt vaibalt. — Kaks vastandit Tallinna kinodes.

„Süda ja mõõk“, mille tõi Tallinnas linale kino „Ars“, on ilmselt **antikatoliiklik** film. Juba reklaam hoiatab katoliiklasi minemast teda vaatama. Kuulutus „Päevalehe“ esimesel leheküljel tõukab meid eemale sõnadega: „Hugenottide meeleavaldused Richelieu türanniseerimise vastu. Salajaste intriigide, romantilise ja muretu rüütellikkuse ja halastamatute tagakiusamiste epohh. ‚Musta surma' ajastu“. Arvustaja lootis aga ometi, et film on ehk ikka parem kui reklaam ja läks pilti vaatama. Filmi peakangelane (Conrad Veidt), kellele filmi valmistajad püüavad võita publiku poolehoidu, on hasardmängija, avalikku rahu rikkuv duellant ja salakuulaja veel pealekauba. Kuigi film kõiki neid omadusi käsitas nagu oleksid nad mõned voorused, mida veel tuleks järele aimata, oli saalis, meie imestuseks, siiski näha ka koolinoori. Annabella esineb käremeelse protestandina, kes isegi oma usulise hoiakuga korraks muutub liigagi ostentatiivseks ja kardinalile ninakalt räusates vastu hakkab.

Meil ei tule meelegi Richelieu'le siin hakata lugema komplimente, kuid tahaksime märkida ainult nii palju, et see mees praeguse aja mentaliteedile seisab õige lähedal. Meie päevade tulised isamaalased peaksid üldiselt paremini aru saama ühest kõigi aegade suurimast patrioodist, kes raugematu energiaga ja kõigi oma võimetega töötas ja elas oma isamaale. Richelieu armastas kindlat kätt ja korda, millest praegu tehakse nii palju suuri sõnu. Richelieu asutas Prantsuse Teaduste Akadeemia (mille eeskuju ärgem unustagem Eesti Teaduste Akadeemia elluviimisel!), edustas teadusi ja kunste, kuna hugenottidele lähedalseisja, usu-uuendaja Calvin tegi teadusele selliseid karuteeneid, et ta laskis Genfis näiteks viia tuliriidale teadlase Serveto, keda võib pidada üheks vereringvoolu avastajaks. Isegi film „Süda ja mõõk“, mis ju tahab paljastada Richelieu „salajasi intriige“, peab andma au tema korraarmastusele ja õiglusele, näidates, kuidas ta erapooletult laseb nuhelda kõiki inimeluga mängivaid duellante.

Richelieu ei saa meile olla sümpaatne, kuna ta liiga erakordse innuga harrastas poliitilist malemängu. Kui aga mõni praegune protestantlik piiskop oleks olnud tema seisukorras, pole sugugi võimatu, et ta oleks talitanud samuti.

Kuigi filmi lõpplahendus on soodne, 20th Century Fox Film pole selle lavastuse eest pälvinud tänu. Kuid lõppuks on ju asi nii, et filmikompanii ei tahtnudki teenida tänu, vaid tahtis teenida raha. Võitlev kirik on sageli võimetu saatanliku materjalismi vastu.

„Bi-Ba-Bo“ kasvatab noorsugu ja ühtlasi vanemaid oma filmiga „Julged merimehed“. Film, mis vändatud Briti impeeriumi kirjaniku Rudyard Kipling'i jutustuse järele, on täis mehisust, sangarlikkust ja vaimustavat eeskuju. Õieti filmi „end“ pole sugugi nii „happy“, kuid ta mõjub seda soodsamalt. Kõik filmitüübid on lihtsad, loomulikud, elust võetud. Spencer Tracy, keda mäletame veel selgesti Frisco maavärisemisfilmist, kus ta esines sportliku preestri osas, annab siin toreda kangelaspildi igapäevasest elust. Igaüks vaatajaist näeb ja tunneb, et tegelased ei hõlju kuski udustes kõrgustes, vaid on kättesaadavad, on järeleaimatavad, elulähedased. Väike Freddie Bartholomew, too meeldiv poisu, saab snoobitsevast memmepojast ja alatult türanniseerivast jalatahapanijast ausaks, elurõõmsaks ja töökaks kaluripoisiks. Lionel Barrymore on nupuka kapteni osas nii loomutruu, et unustame hoopis äragi teised filmid, kus nägime seda vana näitlejat palju mugavamais osis. Kogu filmi õhkkond on hubane, armas ja unustamatu. Film on teisist virvendavaist tooteist erandiks ka sellepoolest, et temas ei esine ühtegi n. n. „armastusstseeni“. Vägisi veereb pisar isegi kalgisüdamelise vaataja laugele, kui tuleb liigutav hetk pühima altarisakramendi ees katoliku kirikus, kus poisike usaldavalt puistab oma südame välja tabernaaklis asuvale Õnnistegijale.

Kui seal kinos järgneb veel seesuguseid filme, hakkame tõesti aukartust tundma „Bi-Ba-Bo“ direktsiooni hea maitse ees.

R. S.

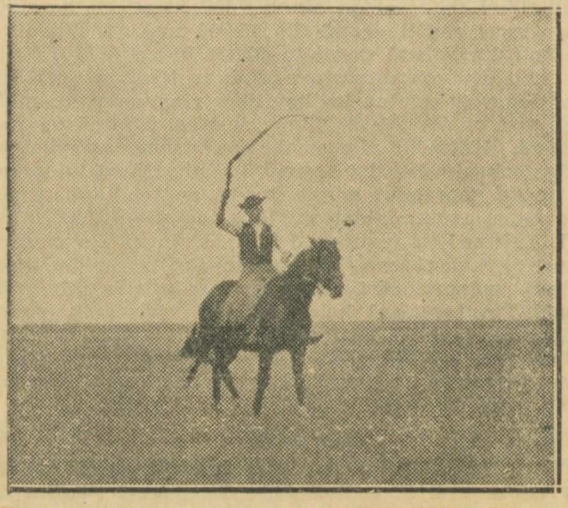

Sõitke Ungari! „Puszta“kutsub.

Ühine palverännak Budapesti

XXXIV. Eukaristilisele maailmakongressile

24. — 29. maini 1938. a.

ühes

Läti ja **Leedu** katoliiklastega.

Kulusid läheb umbes 150.— krooni.

Teateid saab kirjalikult ja suuliselt üksikuist kiriklaist.

Ka mittekatoliiklased on reisil teretulnud.

Trükitud „Edu“ trükikojas Tallinnas, Vene tän. 16. 15. I. 1938. a.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

S 3742

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 3 **Märts 1938 a.** **VI aastakäik.**

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4—4. Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Postiga 5 senti. Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20

SISEMINISTEERIUM Sundeksemplar

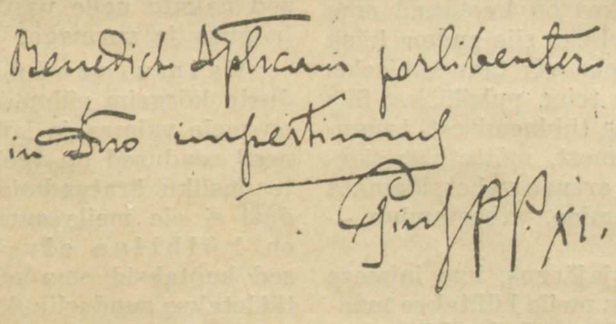

Paavst Pius XI. ja tema oma käega kirjutatud õnnistus.

Tervitame oma Püha Isa, paavst Pius XI. tema kroonimise aastapäeval! Pius XI. nimel pole mitte ainult kirikus kõla, mis annab maailma segadusis ja võitlusis rahu ja usaldust. See kõla on sellel nimel terves maailmas. Tema on rahu tagatiseks, „Kristuse rahu tagatiseks Kristuse riigis". Tema on aga ka ehtsa energilise edu kandjaks kõige inimkonna kultuurse tegevuse tarvis. Pius XI. on raudse distsipliini ja range valitsuse paavst ja sellest hoolimata täis sügavat arusaamist ja avarasüdamelist vastutulekut raasside ja rahvaste õigustatud omapära ja nõuete suhtes. Temas ühinevad harmooniliselt ajakohane mõtlemine ja tunnetamine ning igaveste normide ja kohustuste tundmine. Sellepärast on eelkõige tema selleks kutsutud, maailmale näidata väljapääsuteed eksimisest ja hädast. Kui Jumal tahab, olgu ta veel kaua kiriku kaitsjaks ja maailma teejuhiks! Palju aastaid!

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Vabadus ja seadus.

Juba ammu tagasi nägime kinos filmi, mille nimeks oli „10 käsku". See oli väga imelik. Kõige selle omapärase ja fantastilise või ka naeruväärse kõrval, mida kinos tavatseme näha, ilmusid korraga ekraanile 10 käsku! Kas see pidi tähendama, et nad on korraga saanud kinojutuks? Et neid ainult veel kinos mainitakse?

Oleme praegu väga umbusklikud, kui on juttu käskudest ja seadustest. Meile tuleb kohe välise eestkostmise tunne ja kartus, vägivaldse kitsenduse tunne ja kartus. Ja kui siis on juttu Jumala käskudest! Nii mõnigi kord inimkäsklus ja inimese tahtmist on meile võõriti esitatud Jumala tahtmisena. Inimesed armastavad seda üldse oma veidi kahtlasi vaimusähvatusi ja nõudeid katta kõrgema nimega.

Peame aga ometi kord kõnelema Jumala seadusist, sest neid on tõesti olemas ja neil on olemas mõte, isegi püha mõte, neil on mõte, mis meis ühteaegu võib tekitada hirmu ja veetlust. Tänapäeva inimesed võivad seda mõtet võibolla paremini mõista kui mõned põlved enne meid. Meie elame nimelt ajajärgus, mil elu kord jällegi koguo oma jõude, jah neid kutsub kokku jälle väga energiliselt. Selles perioodis tuleb ka moodsale inimesele jälle teadvusse vajadus, leida sidet.

Inimelul on kaks suurt pulsilööki, mis päris seadusepäraselt vahelduvad ja korduvad, nii üksikus inimeses kui ka üksikus rahvas ja terves inimkonnas, nagu meilgi on kaks liiki südamelööke oma rinnus. Mõlemad pulsilöögid on v a b a s t a m i n e j a s i d u m i n e. On olemas aegu, mil peab murdma vaba teed ühe uue alguse ja vallapuhkemise värskeile, noorile, loovaile jõududele, või mil need jõud pigemini ise endale avavad selle vaba tee. Aga siis tuleb jälle aeg, mil need jõud sattuvad hädaohtu, joosta liivasse, killuneda ja lõdveneda, kus neid jällegi peab kutsuma tagasi nagu tormavate lendurite eskadrilli, kes on kaotanud oma vastastikuse sidevõimaluse. Peab siis andma käsk peatuseks, tagasipöördumiseks või taandumiseks. Ja siis pääseb jälle mõjule teine pulsilöök. Siis peab elu end jälle vabastama tühinemisest, tuimunud, õõnsaksmuutunud vormest, mõttetuist sidemeist ja takistusist. Nii see areneb vahetpidamata edasi: vabastamine — sidumine, vabastamine — sidumine.

Praegu oleme paraku ajajärgus, kus inimese pulsilöök kokku tõmbub, kus meile hüütakse maailmavapustav „Seis", kuna oleme jõudnud lähedale surmakuristikule, tühjuse veerele. Elame ajal, mil kõik olemasolev ja seismasolev on lahustunud, kus meil vaimses tähistaevas pole enam kinnistähti, kus meie enam ei tunne kõikjalmaksvaid mõtteid, vastuvaidlematuid põhimõtteid, igavesi norme, hädavajalisi sihte, kaheldamatuid väärtusi. Oleme peagu juba liiga väsinud selleks, et tõkestada ja seisma panna seda laostumist. Oleme saanud nõutuks ja kartlikuks. Mis peame õieti mõtlema ja soovima? Milleks peame elama? Kõik on ükskõik ja ükstapuha. Niisiis peab meie elu jälle keskenduma kindla tuuma ümber, meie silmad peavad jälle otsima tähti, mis ei loojene ega tõuse, meie tahtmine peab jälle saama üles upitatud vajadust pidi, mis saab meile teadvaks tõelise hädana. Peame jälle ära tundma: Unum est necessarium, s. t. on olemas midagi, mis peab olema, midagi, mida peab austama, midagi, mida peab tegema, armastama ja elama.

Selle suure ja äramõistmata pidamise väljendus, sümbol, nähtav kuju on s e a d u s. Esiteks pole tegemist mitte mingisuguste poliitiliste juhtnööridega, ka mitte nende kooselu reeglitega, mida nimetame seadusteks oma riiklikus elus, mis kõlavad pea nii, pea naa, milliseid antakse ja jälle tühistatakse. Eelkõige siin on tegemist millegi seesmise, miski igavesega. Siin pole tegemist väljamõeldud eeskirjadega, nagu näiteks neid kujutavad meie spordi ja mängureeglid või kujutlusvõimest soodustatud vajadustega, nagu nad esinevad moe või etiketi eeskirjades, vaid on tegemist vajadustega, mis lähtuvad tegelikkusest, milliseid ei saa rikkuda sattumata tõsisesse vastollu selle tõelisuse endaga.

Võime eraldada kolm rühma niisuguseid seadusi: ruumi, elu ja vaimu seadused.

R u u m i s e a d u s e d. Need on seadused, mis valitsevad kehalisi masse, seadused, mis valitsevad nii väikeses aatomis kui ka kosmilises ruumis. Sel seadusel on olemas midagi suurepärast, mis täidab meid hirmu ja autundega. Kardame neid seadusi, sest nad on diktatoorsed ja vägivaldsed. Meie ei saa neid mõjutada oma tahtega ja peame neile alistuma. Iga katse neile vastu panna viib katastroofidele.

E l u s e a d u s e d. Need seadused on hääletud ja nähtamatud. Nad mõjuvad vaikselt kõigis elusolevusis. Sündimine, kasvamine ja surm kujutavad nende mõju. Aga ka need vaiksemad seadused on vastuvaidlematud ja diktatoorsed. Inimese katsed hakata neile vastu, on ikkagi veel lõppenud haiguse ja surmaga.

V a i m u s e a d u s e d. See on lõppeks seaduste kõrgeim rühm, mis meile on tuntud. Need on meie vaimse ja kõlbla elu seadused. Osalt ka need seadused on veel diktatoorsed, nii näiteks teadusliku äratundmise seadused. Kuid osa seadusi ei ole meile sunduslikult kohustavad, need on k õ l b l i s e e l u s e a d u s e d. Need seadused kaotaksid oma mõtte ja väärtuse, kui neid täidetakse sunduslikult. V a b a d u s, millega täidetakse neid seadusi, annab neile alles nende pärismõtte. Sellepärast on need kõlblise maailma seadused kõigist olemasolevaist käskudest kõige kõrgemad, sest nad valitsevad kõige kallimaid väärtusi, kõlbelisi väärtusi. Ka nende rikkumise puhul ootab surm ja veel hirmsam surm kui ruumi ja eluseaduste rikkumise puhul, nimelt Jumalale sarnleva vaimu deemonlik langemine on nende rikkumise tulemuseks. Jah, need seadused pole mitte ainult vajalised ühe saavutatava otstarbe pärast, mida tahetakse teostada näiteks mõne masina ehi-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

tuse tarvis või orgaanilise elu säilitamise jaoks, nad on eelkõige vajalised nende eneste pärast, nad on nii vajalised, et isegi tuleb ohverdada elu ja tema rõõmud, raha ja tema hiilgus, valgus ja tema õndsus, kui nõuavad seda need meie südame ja süüme seadused. Selle kõige kõrgema ja tingimatuima vajadusega on seoses vabadus, kõrgeim, jah, ainukene vabadus, mis on olemas: oma sisimast tahtmisest ja iseenda otsusel olla hea.

Kui niisiis vaimu ülimad seadused on suunatud vabadusele, siis see tähendab, et nad saavutatakse kõige täiuslikumalt armastuses. Armastus on kõige ülevaim viis vabaduse ja siduvuse üksteisega ühendamiseks. Armastuses vabadus ja seadus saavad üheks, sest armastus on ju ise seadus. Armastaja ei saa teisiti ja on ometi vaba.

Nii see tulebki, et ka nende vaimuseaduste sisu ja mõte on paraku armastus ja et armastus on kõigi käskude kõige suurem käsk ja kõigi seaduste täitmine, nagu üteldakse Pühas Kirjas. Kõigi olemasolevate seaduste viimane mõte, alates ruumi seadusist kuni vaimuseadusteni on see:

„Sa pead armastama oma Jumalat, sa pead armastama oma ligimest, sa pead armastama endaga seoses olevat inimest, pead isegi armastama kõike, mis peale sinu enda „mina“ veel on väljunud sinu Jumalast.“

P. L.

Vabaduse Autor.

Mõtteid vabaduspäeval.

Our fathers' God, to thee,
Author of Liberty,
To thee I sing;
Long may our land be bright
With freedom's holy light;
Protect us by thy might,
Great God, our King!

Meie isade Jumal, sulle,
Vabaduse Autorile,
sulle ma laulan;
olgu meie maa kaua helge
vabaduse püha valgusega;
kaitse meid oma väega,
suur Jumal, meie kuningas!

Vabaduse Autoriks nimetab Jumalat Ameerika kirjanik Samuel Francis Smith (1808—1895). See on üks ilusamaid tiitleid, millega Jumalat võib kõnetada ja sellepärast võtsingi Ühendriikide rahva lemmiklaulu oma artikli motoks. Selles laulus peitub demokraatlikule katoliiklasele eriti suur võlu, kuna laulu algus kiidab Loojat vabaduse rajajana, lõpp aga hüüab teda appi suure Jumala, meie kuningana. Demokraat meie südames laulab tänulaulu Jumalale vabaduse eest, katoliiklane usaldab end Issanda, suure Jumala, kõiksuse kuninga kaitse alla! See laul on ühteaegu demokraatlik manifest ja tunnustus taevariigi monarhiale. See ei ole mingi paradoks, vaid on just põhimõte, mille järele peaksid käima ka demokraatliku Eesti katoliiklased: ülistada ja võidelda vabaduse eest ning siiski mitte unustada, et Kristus on meie kuningas, et meie temale peame alluma kui kuningale, et tema oma riigi on korraldanud kuninglikult. Vabaduspäevade alaliseks loosungiks olgu sõna: „Elagu Kristuskuningas, Vabaduse Autor, meie vabaduse autor!“ Jumal on ka eestlaste vabaduse autor, Eesti Vabariigi vabaduse autor, Eesti Vabariigi enda autor, ja sellepärast tuleb teda eriti tänada, tuleb saavutatud vabadust kasutada tema ülistamiseks.

Kuigi S. F. Smith, kes luuletas ülaltoodud laulu „America“, arvatavasti polnud katoliiklane, on siiski Jumala kujutamine vabaduse autorina katoliiklik ideoloogia. Kristuse Kiriku üheks jumalikuks missiooniks maapeal on ka vabaduse eest võitlemine. Meile siin Eestis kujutati koolides, kirjanduses ja luteri kirikute kantsleis katoliku kirikut pahatihti vabaduse vaenlasena, kelle õpetused on otsekui ahelad inimeste orjastamiseks, kelle käed on otsekui käärid üksikisikute vabaduse äralõikamiseks. See süüdistus on kiriku vastaste poolt antikatoliikliku meeleolu loomiseks muidugi kavalusega vägagi osavalt leiutatud. Need valevalmid mõjusid. Iga katoliku preestris nägime suurinkvisiitorit; kui tahtsime endale ette kujutada kloostrit, siis vaatasime keskvangla poole ja meie vaimusilmad dekoreerisid hallidele müüridele veel mõned jubedused juure. Meis tekkis trots ja võitlushimu nende vabaduse vaenlaste vastu. Käsi tõmbus rusikasse ja hambad kukkusid kiristama, kui kuulsime või lugesime jälle midagi neist „vabaduse vägistajatest“ — katoliiklastest. On olemas eestlasi, kes otse vihkavad kõike katoliiklikku, kuna nad peavad katoliiklust maailma kõige kitsarinnalisemaks, vägivaldsemaks nähteks, mis demokraatiat ähvardab otse juurtega välja kiskuda.

Kahtlemata oleks küll seegi ekslik, kui keegi katoliku kirikut peaks mõneks demokraatlikuks organisatsiooniks. Jumal on oma riigis absoluutne monarh ja sellena ta valitseb ka oma kirikut. Kuid see Jumal on Vabaduse Autor, inimese vabaduse autor, sest ta on loonud inimese vabaks. Ja selle Jumalalt inimesele kingitud vabaduse eest ongi kirik kogu oma kestuse jooksul võidelnud ja võitleb praegugi. Tagasivaade ajalukku võib seda selgelt tõendada.

Kiriku võitlus vabaduse eest on olnud nii visa, südi ja tagajärjekas, et mõningate arvates see võitlus viis isegi laostumisele tugeva Rooma riigi — impeeriumi, mille ühiskondlik kord oli üles ehitatud orjapidamisele ja seetõttu sattus vastollu

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

ristiusu inimväärsuse mõistega [1]). Igaühele peaks olema selge, kui intensiivne pidi olema võitlus, mille tulemuseks oli säärase võimu kukutamine. Ja see võitlus pidi olema veel seda kangem, kuna kristlased ei korraldanud mingit relvadega vastupanu, ei tõstnud mässu ega avaldanud vägivaldset survet.

Pikkamisi, sihikindlalt ja tagajärjekalt jatkas katoliku kirik orjade vabastamist kogu keskaja vältel. Ta ei tegutsenud siin ennakuliselt, kärsitult, läbematult. [2]) Äkiline talitusviis oleks võinud segi paisata kogu avaliku julgeoleku ja kiriku sihiks oli ometi ära hoida verevalamisi. Kirik alustada orjuse kaotamist n. ö. kaudselt. Kõige esiteks võimaldati orjadele pääs ordudesse ja vaimulikku seisusse, millega nad ühtlasi vabanesid. Siis kirikud ja kloostrid hakkasid massiliselt lahti laskma pärisorje ja teo-orje oma maadelt. Seilega mindi nii kaugele, et kodanlikud võimud varsti hakkasid tõstma protesti.

Tuleb nimelt silmas pidada, et tollal orjus ei tundunud nii õudsena. Sest ka orjus on tegelikult juba sotsiaalses mõttes kõrgem arengujärk. Vaenlaste orjaksvõtmine tegi nimelt lõpu metsikule kannibalistlikule ajajärgule, mil sõjavangid kõik lihtsalt maha tapeti. Pealegi vanad kristlased kohtlesid oma orje nii hästi, et viimased vabakslaskmisel ei tahtnudki oma peremeeste juurest lahkuda.

Orjade vabastamine muutus aga lõppeks laiaulatuslikumaks ja üldiseks just kiriku eeskuju mõjutusel. Kui eurooplaste koloniseerimispoliitika ajal orjapidamine läks uuesti hoogu, siis jesuiidid näitasid Paraguays orjadeta vaba ühiskonna mustertüüpi[3]).

Hiljuti Austraalia valgete poolt vallutamise 150. aastapäeva puhul pärismaalased otsustasid vastandina üldisele juubeldamisele korraldada vaikse leinapäeva. Kuivõrt eitavalt ka kirik suhtub mustade allaheitmisele ja nende vabaduse ning iseseisvuse röövimisele valgete poolt, seda näitab meile Kimberley piiskopi Msgre Raible'i hiljutine kõne, kus ta muuseas ütles: „Austraalia pärismaalasi on valgete poolt koheldud häbematult... Ma pole mitte vähematki imestunud, et mustanahalised peavad sissetungite tuleku aastapäeva leinapäevaks“ [4]). Tõesti julge ja selge väljendus!

Väga tähtis on kiriku osa inimese vabadusteadvuse tõstmisel. Teadmine, et inimese tahe on vaba, rebis inimese lahti vaimse orjaikke alt. Paganausundid, isegi kõige kõrgemad nende seast, pole ilmaski sel määral rõhutanud inimese tahtevabadust. Jah, tahtevabadust on piiratud väga tugevasti, näiteks muhamediusuliste juures prädestinatsiooniõpetuse kaudu. Teiseltpoolt muhameedlased on jällegi toonitanud tahtevabadust, kuid prädestinatsioon teeb ju tegelikult tahtevabaduse võimatuks [5]). Kõigil on selge, kui masendavalt mõjub inimestele idamaine fatalism. Inimene, kes siin maa peal elades võiks ehk korda saata veel nii palju head, ei hooli oma elust, ei hoidu hädaohtudest ja mängib eluga. Samuti vähendab fatalism inimese energiat. Protestandidki, kes meeleldi kannavad edumeelsete nime, võivad näha oma ridades prädestinatsiooniõpetuse pooldajaid kalvinismi näol.

Kristlus kitsamas mõttes ehk katoliku kirik on õieti naise vabaduse kättevõitjaks. Kristlik, ja toonitan: eriti just katoliiklik suhtumine abielule on naise vabaduse tagatiseks [6]). Kui naine sagedase abielulahutamise võimaldamise tagajärjel muutub meeste mängukanniks, siis ta pole paraku ka enam vaba, ta muutub otsekui orjaks, tema väärtus langeb. Sellest võib tekkida otse korrapärane polügaamia — mitmenaisepidamine. Võib areneda olukord, kus pole enam suurt vahet haaremiperemehe ja mõnest moodsast „lahutusveskist“ korduvalt läbikäinud „moodsa“ inimese vahel, sest ega ka muslim kõigi oma naistega läbisegi ei ela, vaid kooselu sünnib samuti perioodiliselt. Muhamedi naine on aga täitsa ori [7]). Siin ei aita ka praeguse türgi naise väline sarnlevus Euroopa emantsipeerunud naisele. Äärmusisse kalduv Mustapha Kemal-Pasha kasutütar ei ole veel kaugeltki türgi naise moraalse iseseisvuse tähiseks.

Üldse äärmuslased ei leia üldiselt kiriku poolehoidu. Vabadus käib harilikult kuldset keskteed. Mõõdukust kirik on alati propageerinud suure voorusena. Sellepärast kirik pole ka ühinenud naisõiguslaste ehk suffradzettide (suffragettes) liikumisega. Need naised, kes omalajal postkastidesse keeva vett pildusid ja inglise parlamendi aknaid sisse loopisid, olid lõppeks ometi jälle rõõmsad, kui nad arreteerimisel meespolitseiniku kindla käsivarre all kõlkusid [8]). Naised tahavad pahatihti küll meeste õigusi, kuid nad ei taha kanda meeste kohuseid. Säärane areng ei võigi ju edasi minna, sest see rööviks jällegi mehelt vabaduse. Mehe vabadus ja töövõime on mokas, kui ta naise kohvikutundide ajal peab istuma kodus kätki ääres või kohmerdama keedukatla kallal. Kristliku veende järele mees on ikkagi naise pea, kes on kohustatud naist armastama, teda toitma ja austama oma laste emana.

(Järgneb.)

---

1) Carl Gimberg, Weltgeschichte, Leben und Kultur der Völker, Altertum III, Die Römer, R. Voigtländers Verlag in Leipzig, 1930. Lhk. 676.

2) Faktilisi andmeid ja tõendatud aluseid minu väiteile võib asjasthuvitatu leida raamatust: Lexikon für Theologie und Kirche. Ilmunud Regensburgi piiskop dr. Michael Buchbergeri toimetusel, Herder & Co. im Breisgau kirjastusel 1937. a. Köide IX, artikkel „Sklaverei“.

3) René Fülöp-Miller, Macht und Geheimnis der Jesuiten, Th. Knaur Nachf. Verlag, Berlin, 1929, lhk. 351 jj.

4) „Catholic Herald“, January 28, 1938, p. 9.

5) Max Horten, Die Philosophie des Islam, herausg. Gustav Kafka, verlagt von Ernst Reinhardt, München, 1924, lhk. 217.

6) „Schönere Zukunft“, Wien XIX, nr. 21, 1938. Prof. Johann Baptist v. Weissi artikkel: „Was brachte das Christentum der Frau?“

7) „World Outlook“, Nashville, Tennessee, U. S. A., E. Ray Casto artikkel: „Christian versus Moslem Women“. — Eriti tähelepanu tuleb pöörata korani tekstidele: sura 4:29 — 23:4 — 4:3 — 70:30 — 4:38 — 4:3.

8) Mary Borden, Technic of Marriage, Tauchnitz-Edition.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Religioossuse tunne inimkonnas.

A. Usundite oleluse tõsiasi.

I. Jumala aade.

Kuidas iganes ka seletatakse religioossust, tema tekkimist ja arenemist, ei saa ometi eitada seda tõsiasja, et religioossuse tunne on oluliseks elemendiks inimkonna ajaloos. Kus iganes inimene esineb ajaloos, seal ta ilmutab end ikka usundliku meelsusega inimesena. Võime lihtsalt ütelda, et inimene, vaadatuna liigina, on religioosne olend.

Selle juures tuleb muidugi mõönda, et jumala aade ei esine kõigi rahvaste juures mitte samasuguse selgusega. Kuid ühiseks kõigis usundeis, nõnda ütelda „religioossuse olemuseks", võib nimetada „sõltuvuse tunnet," inimese tunnet, et ta sõltub mingist üliinimlikust, kõrgemast võimust, kusjuures see „tunne" sisaldab eneses tunnetuse elemendi.

Et tõendada usundite olelust inimkonnas, ei ole sugugi tarvis inimkonna usundliku arengu tõenäolisest käigust aastatuhandete vältel anda usundiajaloolist läbilõiget pikuti, vaid siin aitab sellest küllaldaselt, kui nüüdisaegseist inimkonna usundeist tõmbame läbi põiklõike. Sest ka tänapäeval elavad ikka alles üksteise kõrval kõik religioossuse vormid, algelistest kuni kõrgemateni. Nõnda siis piisab sellest, kui toome siin ette tähtsaimaid usundite vorme tähtsaimate rahvaste juures.

a) Aarialased (germaanlased, kreeklased, roomlased) näitavad väga kõrgel tasemel seisvat jumalakäsitust. Germaanlastest ütleb Tacitus, et „nemad nimetavad sõnaga „jumalad" seda salapärast võimu, mida nad usulise kartusega tunnevad ja vastu võtavad." Kõrgeim olevus kandis aarialaste juures juba 5000 aasta eest kaunikõlalist nime , „taeva-isa". Kuigi germaanlaste juures jumala austamise viis oli segatud maagiaga ja nõidusega, kuid nende usukultusesse kuulusid mitte üksi loomade, vaid ka inimeste ohverdamised, on siiski otsustandev see „usuline kartus", mis Tacituse poolt alla kriipsutatakse. Pühasse hiide sammuvad seal köidikuis ka vabad mehed, et sel viisil väljendada oma sõltuvuse ja alandlikkuse tunnet. — Roomlaste juures võtab Cicerose järele maad sügav veendumus, et „taevavägede poolt juhitakse kõike." Samuti on kreeklastel omane sügav teadvus, et kõik, mis inimene saab, tuleb jumalast, et kõige eest inimene võlgneb tänu „jumalikkudele võimudele." Kuigi edasisammuva arenguga ühtlasi muutus ka religioossuse tunne, võib siiski ühise joonena tõsta esile „igavest igatsust kaugele üle iseenese välja" (Thieme).

b) Semiidid (egiptlased, sumerlased, babüloonlased, assüürlased, pärslased) ei kummardu mitte vähemal määral selle üliinimliku, ülima võimu ees. Muistsest Egiptusest on meie ajani säilinud üks Ramses 3-nda palvus, milles ta pöördub vägeva „Ptachi", oma „isa" poole ja palvetab:

> „Kiidetud olgu sina, kes sa oled suur ja vana, sa taeva isa, ürgsuse suur jumal, kes sa lõid inimese ja tegid taeva oma tahtmist mööda ... Elu isand, kes sa hoiad oma elujõu läbi kõik inimesed elus, igaviku isand, kelle käsu alla on igavik seatud. — Sina oled mulle teinud palju head, oled mind elus siin maa peal kuhjanud üle oma heategudega. Vii mind üles rahupaika läänetaevasse ... Anna, et ma saaksin viibida sinu jumaliku olevuse lähedal sinu salapärases asupaigas."

Sumerlased, see rahvas, kellest Abraham põlvenes, uskus paljude jumalikkude olevuste sisse. Siiski leidub sumerlastel nende jumalate taevas ka üks kõrgeim jumal, kelle kõrval kõik teised on vaevalt rohkemad kui „teenrid" ehk jumalikud jõud. Jumala olemust tuntakse ja austatakse kui „kohutavalt kõrget" ja „inimesele lähedat" ühtlasi. Vagal inimesel on jumalast kõik hästi teada, ja sellepärast ta püüab lepitada jumalat ohvrite toomise läbi. Jumala austamises kaalub kartus armastuse üles.

Sedasama võib ütelda ka babüloonlaste ja assüürlaste usundeist, kuna pärslastel on Mithra kultuses väga tugevasti tõstetud esile inimese lunastamise hädavajalikkuse mõte. Eriti vanim pärsia usund, Zarathustra oma, näitab ülevat jumala aadet ja kõrget kõlblat elukäsitust.

c) India usundid ei moodusta usundlikus suhtes mingit üksust, vaid usundeid leidub seal palju. Rigvedas, hindude vanimas raamatus, mis pärit umbes 2 sajandit enne Kristust, kõneldakse selgesti ühest kõrgeimast jumalast, keda tunnustatakse maailma loojana. Selle jumala meelepärast olla püüab usklik inimene:

> „Millal saan ma olla ühenduses temaga? Milliseid ohvriande võtaks ta vastu ilma vihata? Millal saan ma rõõmsa julgusega vaadelda tema halastust? Kui saaksin olla puhas pattudest, jõudnud sihile palvetuste läbi, et pöörda enese pealt ära sinu viha."

Kuid just Indias on looduse ja rahvaste eluviisi mõju usundlikkude vaadete arenemiskäigule selgesti tunda. Küllusrikas loodus, mis inimeselt nõudis tööd vähe, troopiline kliima, mis meelitas rahulikule elule, arendasid kalduvust unistamistele ja juhtisid pilgud sissepoole. Algab vaatlemine, „kaemus", „süüvimine", — kujutab Brahma nägemust. Kui vanimas kirjanduses jumal esineb veel selgesti jumal-loojana, siis viib see süüvimine hinge olemusesse asja nõnda kaugele, et hinge hakatakse pidama enam-vähem üheks jumaliku jõu osaks, üheks kõike elustava vaimu osaks. Oma kõrgeimas kaemuses tark tunnetab enese varjatud „mina" üksust jumala igavese olemisega. — Vahest on taassündimiste ahelik tõesti vajalik selleks, et hing pikkamisi end vabastaks kõigist oma enese isiklikest püüdmistest ja laskuks „Nirvana" suurde rahusse.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Nõnda on sellel teisel usundliku arengu astmel, brahmanismil, selgesti mõõtuandev panteistlik elukäsitus. Siin ja seal brahmanism arenes koguni ateistlikuks filosoofia süsteemiks.

Kolmas aste India usundite arenemiskäigus on bhakti aste. See õpetab taassündimiste ringvoolu, siis veel lunastust kannatustest enese puhastamise läbi kirgedest. Seda sihti saavutatakse kas põgenemise läbi maailmast askeetlikusse munga üksildusse, või enese puhastamise läbi maailmas, egoistlikkude ihade võitmise läbi, kõigi olendite vastu ja kohusetäitmise läbi oma ametis. Kuid kõike seda loodetakse kätte saada mitte omaljõul, vaid Jumala armu läbi, kellele inimene andub täie usaldusega bhaktis, see tähendab usulises armastuses. See usuline armastus aga ühendab inimese jumalaga, nagu see on kuulutatud Krishna kuulsas salmis:

„Kes alati oma elus ja oma tegevuse juures
mind kannab meeles,
Kes armastab mind üle kõige ja on täiesti
andunud mulle,
Kes kedagi ei vihka ja ühegi asja küljes ei
ripu,
See jõuab kord, oo, Pandu-poeg, üles minu
juurde."

Siin me näeme usundit selge jumala-aatega ja kõrgete kõlblate ideaalidega.

Moodsa hinduismi poolt võib vahest kõige paremini kõnelda Mahatma Gandhi, kes mõni aeg kõikus ristiusu ja oma sünnipärase usundi vahel, kelle juures aga viimaks pääses võidule rassitunne:

„Mina usun Vedasid, Upanishaade, Puranasi ja kõike seda, mida mõistetakse hindude pühade raamatute nimetuse all. Kuid ma leian, et nagu Vedad, nõnda on ka Piibel, Kooran ja Zend Avesta (muistsete pärslaste püha raamat) inspireeritud jumala poolt. Kirjeldada oma tundeid hinduismi vastu on minul sama raske, nagu kirjeldada oma tundeid oma abikaasa vastu. Tema äratab minus suuremat heldimust kui ükski teine naine maailmas. Miski ei suuda mind tõsta kõrgele sel määral, nagu seda teevad Bhagavadgita kaunikõlalised helid ehk Ramanuja või Tulsi Das'i laulud. Ma tunnen eksimusi, mis hindude templeis leiavad aset. Kuid ma armastan neid pühakodasid, vaatamata kirjeldamatuile eksimustele ja vääratustele. Pildid on palvetamise juures meile abiks. Ükski hindu ei näe pildis jumalat ennast. Iga hindu usub ainu jumala sisse, usub uuestisündi ja lunastust."

Kui võrrelda neid mõtteavaldusi teiste samataolistega, siis võime märgata nende salajast sugulust lääne ristiusuga. Selle kõrval näeme veel, mis kõigile India usundeile on ühine, tugevat „müstilist olelustunnet," seotud kõrge käsitusega elu mõttest, jumalast ja hingest ning selgesti väljendatud igatsusega ühinemise järele jumalaga Brahma igaveses süles.

d) Hiina usundeid me võime jälgida tagasi kuni 6. sajandisse enne Kr. Juba selles vanimas arenemisastmes Hiina usund näitab kaunis kõrget taset. Kaks suurt ja tähtsat meest on määravalt mõjustanud seda usundit. Need on Laotse ja Konfutse.

Laotset tema omapärasuses võiks võrrelda kreeklase Platoga. Kogu oma olemuselt ta kaldub rohkem vaatlemisele, kontemplatiivsele jumalavaatlusele. Küll ei leidu tema juures selget kujutlust kõrgeimast olevusest kui isikulisest jumalast. Tao on temal rohkem lõpmatuks loovaks jõuks, ürgaluseks kõigele olemisele. Iseloomustavad on järgmised tema sõnad:

„Vaim, keda saab sõnadega väljendada, ei ole
igavene vaim.
Nimi, mida saab nimetada, ei ole igavene nimi.
Nimetu — see on taeva ja maa ürgalus,
Nimeta teda, ja ta saab kõigi olendite emaks.
Seepärast, ainult kes on asjadest vaba, mõistab vaimsuse tuuma,
Kes alles taotleb asju, saab aru ainult koorest.
Me vahime tema järele ja ei näe teda: ta on
nähtamatu.
Me kuulatame tema järele ja ei kuule teda:
ta on nimetamatu.
Me haarame tema järele ja ei taba teda: ta
on tabamatu.
Oma olemuselt kolmus, ei ole ta lahutatav,
Ta on vaid läbi põimunud ja tunnetav kui
üksus.
Ta on kujuta asja kuju, pildita asja pilt . . .
Temale minnakse vastu ja ei leita tema algust.
Temale jälgitakse ja ei leita tema lõppu:
Teda hüütakse nimetamatuks, salapäraseks. . .
Kes mõistab vanade meistrite vaimu, valitseb
oma aja üle.
Vana aja kõrged meistrid olid osavad, vaimukad ja täis sügavat tarkust.
Kes on täis vaimu, ei ihalda teiste küllust,
Kes ei ihalda teiste küllust, seda ei saa pimestada uus asi —
See võib olla tähtsusetu ja väike ja täiendada end."

Umbes samal viisil nagu mäejutluses, Laotse toonitab sisemist ühendust jumalavaatlemise ja „vaimse vaesuse" vahel.

„Kes on oma sisemise vaatlemise teinud puhtaks, saab kõigest inetust vabaks. („On
sinu silm puhas, siis on terve inimene
puhas" (Kristus).
Kellel on vähe (oma soovide poolest), sellele antakse —
Kellel on palju, sellel tuleb sellest puudus.
Kes valitseb oma elukihude üle ja sunnib end
vagurusele —
See võrdub lapsele . . .
Püha inimene annab oma hinge selleks, ja
vaata, tema hing säilitatakse.
Püha inimene elab üksi maailmas, kuid tema
südames leidub ruumi kõikide jaoks.

Konfutsius on praktiline maailmatark, keda võib võrrelda vahest Aristotelesiga. Tema tarkus on praktiline komblusõpetus. Usundite jaoks jumala austamise mõttes jääb temal üle

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

vähe. Kasvatuse sihiks on õilsa inimese kasvatamine, kelle olulisemaks jooneks oleks „aukartus" — aukartus inimeselt inimese vastu, aukartus esivanemate ees (esivanemate kultus), aukartus ka taeva ees, misjuures taevale vaadatakse kui loomingu ürgalusele.

Oma praktilise filosoofiaga Konfutse on suuresti tõrjunud välja Laotse mõju. Küll elavad alles rahva seas viimsed jäljed mõttest vanale „ürgsele, loomulikule taevavalitsejale" (Shangi-ti). Kuid tegelikult koosneb usund lihtinimesel rahva seast rohketest ebausu kommetest, usust vaimudesse ja deemonitesse, ja sellepärast on nõidus ja maagia levinud nii laialdaselt.

Haritud inimestel ei ole jumalat üldse enam olemas. Vähemalt võib see esimesel pilgul nõnda näida. Siiski ei tohi unustada, et vaimselt ärganud hiinlane kujutab enesele Taod ehk Tieni, taevast, ikka alles ühel ehk teisel viisil personifitseerituna, nagu mingi isiku näol. Nõnda tunnustatakse ka siin teataval viisil seda saladuslikku, üliinimlikku, jumalikku, kuigi nagu pimedas ja ebaselgelt.

(Järgneb.)

Kaks katoliku preestrit Prantsuse Akadeemia laureaatideks.

Vana traditsiooni järele, mis veel põlveneb Ludvig XIV ajast prantsuse akadeemia annab õigustatult auhindu, mitte ainult teaduslike ja kunstiliste saavutuste eest, vaid ka n. n. voorusauhindu, silmapaistva sotsiaalse ja heategeva teotsemise eest. Sellega peab tunnustatama, et säärased teened ühiskonna säilitamisel ja inimkultuuri edendamisel on sama suure väärtusega või veel suuremagagi kui kirjanduslikud ja kunstilised teened. Mullu annetati see auhind ka kahele katoliku preestrile nende inimsõbraliku töö eest. Üks on redemptoristide preester Béguin, kes kaugel oma prantsuse kodumaast, juba 35 aastat on Varssavis ühe juutide poolt juhatatud haigla juures, kus leiavad vastuvõttu ka paljud kristlased, kes oleksid jäänud ilma vaimuliku toetuseta, kui isa Béguin poleks nende eest hoolitsenud. Pealeselle ta korraldas Varssavis avalikke suppiköökе, lastekodusid ja teisi heategevaid ettevõtteid ja on Poola pealinna aguli apostliks. Tema nimi on- nagu teatab Prantsuse saadik Varssavis, „samavõrdne usu, armastuse ja lootusega". Teine auhinnakandja, abbé Jourdan on hingekarjaseks väiksel Chaisey saarel, Normandie lahe läheduses. Selle saare elanikeks on kalurid ja meremehed, kes peavad tugevasti võitlema oma majandusliku olemasolu eest. Hilissügisel ja talvel saar on mandrist ära lõigatud tormide ja lainte poolt. Preester Jourdan elab saare elanike keskel ohvrielu; ta pole mitte ainult hingekarjane, vaid ta on ka arst, kooliõpetaja ja nõuandja kõigis vaimseis ja ihulisis hädades. Ta hoolitseb ka oma koguduse laste vaimse hariduse eest; nii tal on olemas raamatukogu ja suvel ta peab vabaõhukooli saare noorsoole. Maailmasõja abbé Jourdan tegi kaasa rindel samariitlasena.

Jumalariigist.

Islam ründab. Islam on praegu ärkamas. Mitmel maal ta püüab võita uut pinda. Seda tunnistavad islami püüded ajakirjanduse alal. 1900. a. moslemiidi maailmal oli käsutada ainult 200 trükikoda, praegu on neid 880. Terve maailma muhamediusuline rahvastik on 12,6%. Üksikute maailmajagude kohta mainitakse järgmisi arvusid:

Euroopa	32.080.096
Aasia	154.138.391
Aafrika	53.845.666
Ameerika	29.750.095
Austraalia	120.008

Aasia rahvaste hulgas on juhtiv India 70.000.000 muhameedlasega. Hollandi Indias on neid 40.000.000. Nende arvurikkaid erakoole toetatakse umbes 75 tükki sajast. Kuidas islam Euroopast suurendatud jõukulutusega püüab pinda leida, seda näitavad järgmised näited:

Inglismaal näiteks ehitatakse teist mosheed Ida-Kensingtoni. Ka Prantsusmaal on olemas oma moshee. Pealeselle seal on olemas veel instituut, kus antakse kursusi islami kohta ja ka üks muhameedi haigla. Muhamediusu vaimseks keskuseks on Azhar-ülikool Kairos, kus õpetatakse tuhandeid üliõpilasi mitmest maailmajaost ja riigist. Islami noorsooliikumine on ilmselt ristiusu ründajate käes.

SAKSAMAALT.

10 aastat MIVA (misjoniliiklemise tööühendus). Selle seltsi asutas ordupreester Paul Schulte, keda hüütakse üldiselt „lendavaks paatriks". See ühendus on teinud endale ülesandeks katoliku misjoni motoriseerimise, et misjonile seeläbi luua suuremat aktsiooniraadiust. Nende kümne olelemisaasta vältel on üksi Saksamaalt misjonialadele saadetud: 7 lennukit, 53 tõldautot, 15 veoautot, 35 mootorratast, 24 ratast abimootoriga, 13 mootorpaati.

AMEERIKAST.

Endise kommunisti tunnistus. Ameerika kommunist Massachusett'i osariigist Daniel Coughlin, kes hiljuti kongressivalimistel liiga radikaalsete vaadete pärast läbi kukkus, oli kommunistlikult lehelt „Lowell Sun" saanud ülesandeks teha ringsõidu Euroopa kommunistlikel mail ja pärast avaldada oma elamusi ja muljeid artiklitesarjas. Selle reisi tulemus oli hoopis teistsugune kui seda oodati. Daniel J. Coughlin sai täitsa terveks oma marksistlikust ususst. Samas ajalehes, mille ülesandel ta oli avaldanud oma reisikirju, ilmus nüüd tema tunnistus, mis on kirjutatud tema endiseile seltsimeestele. Ta kirjutab: „Te teate, mu armsad sõbrad, ja mis veel tähtsam on, mina tean, et olin kommunist ja kandsin endas veendumust, et meie maa töölisele saaks olema paremaks kodumaaks kommunistliku valitsuse all. See idee, mida olen kaitsnud nii kaua, on nüüd nii hirmsasti vapustatud, et mul tõesti pea hakkab pööritama, kui mõtlen sellele, missuguse vaimustusega kandsin ette selle idee massidele." Viletsuse, terrori ja despotismi drastilise kirjelduse järele, mille ta leidis kommunismi valitsuse all olevaist maist, tunnistas lõppeks sõnadega: „Igaüks peab teada saama, kui õnnelik ma olen pöörduda tagasi n. n. „tõotatud maalt" selle rahva vabaduse, rahu, õnne ja heaolu juure. Ja nii andke mulle andeks, armsad sõbrad!"

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

HIINAST.

Piibel hiina keeles. Hiina riigimees ja kirjanik Ma-Siang-Peh töötab juba mitmeid aastaid evangeeliumite hiinakeelse tõlke kallal. Oma kõrgest vanusest hoolimata (ta on 98 aastane) ta võis lõpetada oma töö. Kirik andis juba loa avaldamiseks, nii et Uus Testament hiina rahvale varsti on kättesaadav tema emakeeles.

INDIAST.

Gandhi sugulus kristliku mõtteilmaga. Madras. Rahvuslik Eukaristiline Kongress Madrasis avati 29. detsembril määratu vaimustusega. Avamistalitusil võis näha rohkesti liigutavaid ja haaravaid stseene.

Linnavolikogu annetas Paavstlikule Saadikule auaadressi. Püha Isa kõrgestipühitsetud käskjalg, vastates Madrase peapiiskopi tervituskõnele, ütles:

„Väljaspool kirikut võibolla keegi pole osutanud elavamat vastukaja kiriku üleskutsele kristliku eetika poole kui Gandhi, kes oma määratu vaevanägemise juures India majandusliku tõusu edendamiseks ilmaski ei kaota silmist vaimsete väärtuste ülemvalitsust.

„See näitab, kui palju sugulust Gandhi ideil on ristiusulise eetikaga ja kuidas ta on assimileerinud meie kõige tähtsamaid moraalseid õpetusi. Kirik mitte ainult ei astu välja varanduse ühtlasema jaotamise eest oma sotsiaalsete põhimõtete rakendamise kaudu, vaid tema ühendab ka meid kõiki ja ehitab silla keelte, ümbruse, ühiskonnakihtide ja kastide erinevuste vahel ühise eukaristiast osavõtmise läbi."

Delegaat lõpetas oma kõne üleskutsega katoliiklaste poole, mitte hellitada kastivaimu kirikus.

Eestist.

Tallinn. Vabariigi aastapäeval, 24. veebruaril peeti pp. Peetri-Pauli kirikus pidulik pontifikaalmissa, millele järgnes tänu- ja kiituslaul „Te Deum" — „Suur Jumal, Sind me kiidame." Missa luges eesti katoliiklaste ülemkarjane Ekstsellents Eduard Profittlich isiklikult. Assistentidena viibis pühal talitusel mitmeid kohalikke vaimulikke.

Pontifikaalmissale ilmus ka paavsti nuntsius Eestis, Ekstsellents Antonino Arata, kellele vaimulikud kohaliku piiskopiga eesotsas läksid vastu kiriku sissekäigu juure.

Msgre Profittlich toonitas oma päevakohases jutluses, et ka just katoliiklased on kohustatud palvetama ja tänama Jumalat riikliku iseseisvuse, vabaduse ja julgeoleku eest, kuna see on apostel Pauluse poolt selgesti soovitatud kõigile kristlastele. Piiskop tuletas ka meele, kuidas just eestlastel on tulnud vabadust kätte võidelda ja kaitsta suurte raskuste ja ennastsalgavate ohvritega.

Pärast teenistust nuntsius sõitis Vabadusplatsile, et viibida Vabariigi 20-da aastapäeva paraadil. Ekstsellents Arata siiasõidu otstarbeks oli just Iseseisvuse pühast osavõtt. Pärast Vabaduspäeva pidustuste lõppu nuntsius lahkus jälle Eestist.

Rooma-katoliku Heategev Selts pidas pühapäeval, 20. veebruaril Tallinnas oma aastapeakoosolekut, mida juhatas hra K. Juchnievicz. Koosolekust võttis osa ka ülempiiskop Profittlich, kes suure huviga jälgis seltsi aastaaruande ettelugemist, millest selgus, et selts möödunud aasta jooksul on jaganud korralist toetust 21—26 hoolealusele.

Seltsi liikmeid oli peakoosolekule ilmunud rohkearvuliselt. Osavõtt läbirääkimisist oli elav. Juhatusse valiti nelja väljalangenud liikme asemele neli uut. Mitmed otsused võeti vastu ühehääleliselt. Üldse seltsi tegevuses võis konstateerida edu.

VIRVENDAVALT VAIBALT.

Virvendavalt vaibalt. Möödunud kuul Tallinna kinodes ei ole tulnud linastamisele filme, mis jufst eriti oleksid olnud seoses usuliste teemadega. Siiski võiks mainida nii mõndagi positiivset teost, mis kristlikus ja ühiskondlikus mõttes kindlasti olid ülesehitava sisuga. Siia hulka kuulub kahtlemata film „Mr. Deeds seikleb linnas," mida nimetaksin hooaja parimaks sotsiaalseks filmiks. Film on lõbus, huvitav ja tehniliselt viimisteldud. Kuid meid, katoliiklasi, huvitab siin kõigepealt asjaolu, et filmi põhimõtted on üllatavas kooskõlas paavsti entsüklikatega. Mr. Longfellow Deeds võtab nimelt ette puht solidaristliku aktsiooni, mis tema turjale kogub suurkapitalistide ja rahanoolijate viha. Selle tulemuseks on noore idealisti (Gary Cooper) paigutamine hullumajja, sest väidetakse ju, et ta kõigutab Ühendriikide majanduslikku korda. Kuid Mr. Deeds pole sugugi kommunist. Ta ei taha hävitada pärisomandust, vaid ta tahab lihtsalt vaestele töölistele pärisomandust anda. Ta tahab proletaarlastest teha maaomanikud ja sellega õnnestada ning rahustada riigi rahutuima elemendi. Isegi keegi Viini professor langetab Mr. Deedsi kohta otsuse: „Der Mann ist verrückt," nii kaugele on läinud tema vastaste hässitamise mõju. Kuid kohus, mis peab otsustama Deedsi nõrgamõistuslikkuse, lahendab asja ometi ideelise heategija kasuks. Kindlasti ei kahetse keegi, kes seda filmi on läinud vaatama.

Teiseks heaks filmiks on „Temale anti relv," mis jooksis kino „Ars'is". See on sõpruse ja sõbra ohvrimeelsuse lugulaul, mis lõppeks ka veel näitab, kui kaugele võib viia relva tarvitamise õpetamine sõjaliseks otstarbeks. Angel-saksi filmide tugev rahuaate toonitamine on ka siin filmis jälle leidnud väärika kehastuse. Lihtsa, loomuliku ja hea sõbra kuju annab meile tuntud Spencer Tracy.

R. S.

Ajakirjandusest. „Välis-Eesti" (nr. 2, 1938. a.) kirjutab ühes huvitavas artiklis „Lutsi eestlastele külla" muuseas: „Kus on Voolaine? (kes omal ajal tõi Lutsi poisse katoliku kiriku internaati.) See oli küsimus, mis meile esitati igas kohas ja külas. See oli küsimus, millest oli huvitatud iga maamees. Mag. Paulopriit Voolaine on Lutsi maarahva seas väga populaarne ja temast ollakse siin vaimustuses..." Edasi kirjutatakse: „Siinne maarahvas on kõik rooma-katoliku usku. Kohapeal on ksendz (preester) pidanud Raipoli (Raba, arvatavasti vast ka Raipe) kirikus eestikeelseid teenistusi kuni 1863. aastani (?), viimase Poola mässuni, kuid siis hukatud see ksendz kui mässaja ja kirik olnud kümmekond aastat üldse preestrita. Praegust ksendzi austab rahvas, sest see on paaril korral korraldanud isegi eestikeelseid jumalateenistusi, kutsudes selleks kohale Eestist vaimuliku. Kahju ainult, et selle kirjakeelset teenistust ei ole suudetud jälgida ja mõista. Selle ksendzi abi tuleks vastu võtta ja luua temaga side.

Kuuldavasti olevat praegu mõned Eesti noored vaimulikud rooma-katoliku usu preestri ametit õppimas, nagu ajalehtedes kuulda. Juhul, kui see peaks tõele vastama ja nad kord selle vaimuliku ametiga algavad, peame neile külaskäike siia soovitama. Vaimulik teenistus tuleks aga just vanema põlve pärast mag. Voolaine'l tõlkida maakeelde..."

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene tän. 16. 3. III. 1938. a.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

S. 3742

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Ilmub 1 kord kuus.

Nr. 4 | Aprill 1938 a. | VI aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4—4. | Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Postiga 5 senti
Vastut. toimetaja: Dr. Bernhard Lange. Tartu, Päeva t. 2. | Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Nüüd hõiselgu taevane inglisalk;
hõiselgu õndsate vaimude koor,
ja suure kuninga võidu puhul kõlagu õnnistust kuulutades pasun.
Maailm rõõmustagu nii suure valguse kiirgusel
ja helendatud igavese kuninga hiilgusest, ta saagu teadlikuks, kuidas terveit maakeralt on kadunud pimedus.
Rõõmustagu ka ema kirik, helendatud heleda valguse hiilgusel;
ja rahvahulkade vägevast häälest kõlagu see saal.
Sellepärast hüüdke, palun, Teie ümberolijad armsad vennad,
ühes minuga selle püha valguse imelisel selgusel kõikvõimsa Jumala helduse poole:
et tema, kes mind on tahtnud lisandada ilma minu teeneta oma teenijate hulka,
valaks minusse oma valguse selgust ja aitaks väärilisel kuulutada selle lihavõtteküünla kiitust...
Tõesti on väärilise ja õige
rõõmsalt kõrgeks kiita nähtamatut Jumalat, igavest Isa,
ja tema ainusündinud poega, meie Issandat Jeesust Kristust
kogu südame ja hinge andumusega ja hääle kauniskõlaga:
kes meie eest on maksnud Aadama võla ja vana patu võlakirja oma verega armastuses on kustutanud.
See on ju ülestõusmise püha, mil tapetakse tõeline tall,
mille kaudu pühitsetakse usklike künnisepostid . . .
See on öö, mil Kristus purustas surma ahelad ja allilmast tõusisüles võitjana.
Mis meil oleks olnud kasu sündimisest,
kui meile poleks osaks saanud lunastus?
Sinu helduse imeline kaldumine meie poole!
Hindamatu headus ja armastus: sulase lunastamiseks andsid oma poja!
Tõeliselt vajaline Aadama patt, mis kustutati Kristuse surma läbi!
Oh õnnis süü, mis pidi leidma nii armsa ülevа Lunastaja!

Suure Laupäeva liturgia ülemlaulust „Exsultet."

Religioossuse tunne inimkonnas.

A. Usundite oleluse tõsiasi.

I. Jumala aade.

(Järg.)

e) Buddhism on nii Hiinas kui ka Jaapanis laialt levinud. Ta haarab umbes 8,5 protsenti inimkonda, kuna konfuutsianism haarab 18,5, hinduism 13, islam 13,5, ristiusk 35, teised kokku keskmiselt 12%.

Buddhismi kodumaaks on India, kust ta aga täna peagu on välja tõrjutud. Tema suur asutaja (560—480 e. Kr.) ei salga küll Jumala olemasolu ega hinge surematust, kuid ülitugevast kannatuselamusest täidetud, ta vahib ikka ainult ühte suunda, kust avanevat väljapääsutee, kirest kui kannatamise allikast vabanemise tee. Kõik muu on talle tühiseks küsimuseks.

„Kas maailm on igavene või mitte, seda minu poolt ei seletatud. Kas täiuslik olevus pärast surma elab edasi või mitte, seda minu poolt ei seletatud... Ja miks mitte? Kuna see ei too kasu ja ei vii püha elukäigu algusele: mitte maailmast ärapööramisele, mitte kiretusele, mitte lõppemisele, mitte puhkusele, mitte äratundmisele, mitte valgustamisele, mitte nirvanale."

Kui seda siin mainitud vaadet oleks teostatud järjekindla konsekventsiga, siis see tähendaks inimese vaimset eneselõhkumist. Maailm saaks hullumajaks. Selles ei oleks ruumi teadusel, kunstil mõtteteadusel ja kultuuril. Ka religioonil ei oleks sääl kohta.

Küll ei salga Buddha Jumala olemasolu. Ja kui ta ka mitte otseselt ei räägi Jumalast, siis ta ütleb ometi ise: „Palju enam on seda, mis ma olen ära tunnud ja ei ole kuulutanud, kui seda, mis ma olen kuulutanud."

Jah, võib isegi ütelda, et tema õpetuses leidub teatud elemente, mis tingimata peavad viima religioossusele. Küll ei ole mitte kõik uurijad nirvana olemuse kohta üksmeelsed. Mõned seletavad seda puht negatiivselt, järk-järgulise aeglase kustumisena, teised igavese eluna, mida ei saa lähemalt kirjeldada. Aga Sangutta-Nikayas laidab keegi Buddha jünger arvamist, mis nirvanast saab aru kui „mittemillegiks-saamisest".

Ühes vanabuddhistlikus tekstis üteldakse:

„On olemas, teie jüngrid, sündimatu, loomatu, saamatu, midagi, mis pole pärit kujundavaist jõududest... Kuidas võiks muidu leida väljapääsu sündinule, loodule, saadule, kujundatule?"

Igatahes ei sure „ka nirvanas mitte vaim ega tunnetamine, vaid vaim muutub surnuks iga erilise sisu suhtes, kõige maailma suhtes." Aga viimase sihina näib ka nirvanas ees hõljuvat „ühinemine jumaliku alusega". Nii saab nirvana midagi püha Augustinuse „iseenda-rahust".

Siia lisandub, et määratu lunastustung ei ole mitte paljalt egoism, vaid ka aus püüdlus teiste lunastamise pärast:

„Kui olen jõudnud täiuslikkuse saavutamiseni, — ma ei taha endale võtta täiemääralist valgustust, nii kaua kui veel mingi elusolend, mis lohutatult minule suunab oma usalduse ja millel on soov, sündida minu riiki, siis sääl ka tõesti ei sünniks." (Amitaba tõotus).

Siin avaldatud altruism aga käib usu tähe all, religiooni tähe all.

Ja ka Buddha kõlblusõpetus on lõppeks rajatud religioonilisele, religioossele: hää ja kurja eraldamine, kättemaksu-usk, nagu ta ilmneb usus hingede rändamisse, eeldab usku kõrgeimasse olevusse, mis on kohuseks teinud kõlblusseaduse ja püüab saavutada selle pidamist sanktsiooniga. Seejuures ei tarvitse isikulise Jumala äratundmine mitte alati olla selge. Kõlbelise pidamise, moraalse „sa pead" tunnustamises on igatahes kuidagi sisaldumas Jumala tunnustamine.

Buddhismi arengus on selgesti äratuntav teiste temasse imbunud usuliste traditsioonide mõju. Sellest segunemisest teiste religioonidega tuligi siis, et puhas jumalamõiste pahatihti tuhmus.

Nii võib ühest küljest nentida kristlikke mõjusid. Nii on buddhistlike tarkade jumalaideel palju sarnlevust ristiusulise kolmainsuse ideega. Kõneldakse kolmest moodustumisest, milles elab ja tegutseb jumalik substants (Trikaya). Esimeseks moodustiseks on igavene, nähtamatu olemine, mis on kõige aluseks (võrdle Jumal-Isa). Teine on maailma vormiprintsiip, mis võib kehastusis nagu Buddha inkarneeruda, s. t. inimeseks saada (vrdl. Logos — Jumala Poeg). Kolmas tähendab õnnistusjõudu, mis otseselt tegutseb hingis ja pühade kogudust koos hoiab (vrdl. Püha Vaim). Kuid buddhistlik jumalamõiste pole nii selge nagu kristlik. Loomise mõiste puudub, nii et lõppeks jääb asi seisma mingi panteistliku emanatsioonisuhte juure Jumala ja maailma vahel, umbes nii nagu uusplaatonlik „väljavoolamine" ja nagu looduse „kojuminek".

Aga eeldusena taasühinemisele Jumalaga on kehtiv kõlbeline puhastamine. Tõus Jumala poole toimub vooruste kõrgusele vastavalt, kuni on saavutatud täius, ühendumine Jumalaga.

Kuna nõnda buddhistlike tarkade ringides on leida kaunis kõrge jumalaidee, sattus lihtrahvas mingisse polütheismi. Ta uskus taevaste õnnistusjumaluste rohkusse, millega on ühinenud ka Buddha.

f) Jaapani šintoism. Buddhism on edasi tunginud ka Jaapanini, ja tubli osa elanikkonda tunnistab seda usku. Üle 70.000 kloostri ja pühamu on levinud üle terve maa. Kuid jaapanlaste rahvuslik pärisusk on ikkagi šintoism.

Šintoism on personifitseeritud loodusjõudude ja esivanemate vaimude austamine, mille haripunktiks on keisrikultus. Keiserlik dekreet aastast 1614 algab järgmiste sõnadega:

„Jaapan oli algusest peale jumalate maa. Jumalate all mõistetakse Yang'i ja Yin'i põhjatust. Kes küll keeldub austamast kõige selle olemust, mis on püha ja vaimne? Ühtki silmapilku inimene pole rippumatu taevast. Kõikjal inimene on ümbritsetud jumalusest ja hellitab jumalust oma sisemuse sügavaimas sopis."

Seega on tähistatud selle maa vanim usundiaste, millest on jäänud ajaloolisi teateid. Müstilis-maagiline põhimeeleolu, mis selles väljendub,

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

valitseb ka praegu veel seda rahvast. Buddhistlik päästmisiha ja konfuutsiaanlik perekonnapieteet, perekonnahardus on vana šintoismiga sulanud kokku imeliseks „sünkretismiks", mille olemuslikeks jooniks on aukartus ja vahvus, Jaapani hinge tugevad jõud.

Kui viimasel ajal võib kaevata „kurva jumalate austamise kahanemise" üle, siis see tuleb kindlasti kokkupuuteist läänega, kust haritud inimesed tehnika ratsionaalse vaimuga tõid kodumaale ka ratsionalismi.

Küll pole Jaapan iialgi jõudnud iskiliku jumala austamisele, mis oleks sarnlenud ristiusu Jumala austamisele, kuid kogu rahva elu on kantud usulisest mõttest ja läbi põimunud usuliste pruukide erakordse rohkusega. Ja kuigi usuline otsing ilmneb kõige imelikumate mütoloogiliste varjundite all, siis kogu see asi jätab ometi päris tõsise väärilise jumalaaustamise mulje. Igalpool juhitakse rahva hinge võimule, mis seisab üle inimeste, võimule, millel on kuidagi ilus ja püha iseloom. „Ja kuigi see suunamine jääb seisma poolele teele ja kui ta isegi läheb eksiteele ja viib pühade loomade madalale kultusele, — inimesed, kes nii tahtlikult suhtuvad kõigile neile suunamisile, otsivad ometi kuidagi viisi, kuigi segaselt ja ebaselgelt, igavest Jumalat." (E. Krebs).

Nii see pole siis mitte ainult kaastunne vaeste paganatega, mis liigutab eurooplast, kui ta lihtsaid mehi ja naisi igapäev oma pühamu ees näeb palvetamas, et „helduse jumalatarile" või „Shori Sama'le" (kogumõiste pühade esivanemate kohta) või „Buddha Amida'le" (õndsuse vahendajale) usaldada oma väikseid ja suuri muresid. See liigutav ind, see tõsiselt tuntud hardumus nõuavad lugupidamist. Ja väärilise hoiangu poolest ning usalduse südamlikkuse poolest ei jää nad sugugi taha lääne palverändajaist.

Mida üteldakse Jaapani kohta, see on Ida-Aasia kohta üldse maksev. Kõikjal, alates Indiast üle Taga-India, Hiinas, Koreas, kuni Jaapanini, valitseb rahva hulgas polütheism. Aga kristlikul Õhtumaal „ei võida kõrgemail kiriklikel pühadel nii palju hardumust nentida kui siin Ida-Aasias igal äripäeval ja igal tänaval". (H. Hesse). Kui väga paneb see järele mõtlema, kui näha neid inimesi nende usuliste talituste puhul. Neil kõigil on rikkast majaomanikust kuni vaese kulini oma usund. Nende usund on sageli rikutud, alaväärtuslik tema väliseis vormes. Aga võib tunda ainult poolehoidu neile häile palverändajaile, nende lapselikkusele, nende usule, nende usaldusele. Usund, mõistetud meelsusena, aukartusena üleloomuliku võimu ees, hardumusena on neile nagu päike ja õhk, on elu hingeõhuks ja maagiliseks atmosfääriks". (Hesse) Kui sellevastu vaadelda paljude nn. ristiusuliste elu, siis tuleks küll tahes-tahtmatult mõtelda Jeesuse sõnale: „Tõesti, säärast usku ma pole leidnud Iisraelist."

Küll on selles vahe, kas palvetatakse tõelise Jumala või mõne ebajumala poole. Aga vahe on küll rohkem mõtlemise korrektsuses kui uskliku armastuse hingelises põhihoiangus, mis kõikjal, kus üldse on olemas vagu inimesi, on üks ja seesama, ja mis inimese sisemisele olemusele ja tema väärtusele Jumala ees on tähtsam kui äratundmise täiuslikkus võtta üksi omaette.

Võtame veel, et idee „jumalaist" on ainult Selle Ühe ebatäiuslikud personifikatsioonid. Kõik mõtlevad lõppeks Seda Ühte ja tahavad end pühendada Temale. Ja „Jumal on hää selle hinge vastu, kes teda otsib."

Moodne Paulus.

Uue Aasta ümber katoliku revüü „Magyar Kultura" pühitses oma 25-aastase püsimise juubelit. Ta on täiesti jesuiidipaater Béla Bangha looming. Selle ajakirja juubeli tähtsust ei saa üldse hinnatagi, kui ei vaadelda paater Bangha tervet hiigeltööd. Paater Bangha on Ungari suur pressiapostel; ilma tema saavutusteta Ungari katolitsismi taassünd viimaste aastakümnete jooksul poleks kujuteldav. Samuti ei saaks seda taassündi kujutella ilma suure piiskop Prohaszka tegevuseta. Paater Bangha oli üks esimesi, kes tundis ära ajakirjanduse hiigeltähenduse praegusel ajal. Imetlusväärse oskuse ja teovõimega ta tegi tegelikud järeldused sellest äratundmisest ja rakendas kõik oma suured võimed, et panna katoliku rahva teenistusse ajakirjanduse propagandajõu. „Katoliiklus oli Ungaris tagasitõrjutud oma kirikuisse, ta oli sunnitud loobuma terveist ühiskonnakihtidest ja kannatama seltskondliku ja teadusliku inferioorsuse näilise paiste all. Avalikku arvamist valitsesid materjalistlik monism, darvinism ja Haeckelianism. Ungarit ründas materjalistliku pseudokultuuri tuulispaisk. Poliitikas käärisid liberaalsed ja radikaalsed hallutsinatsiooni-ideed. Tollal oli oma haripunktile jõudnud too võim, mis avalikult kuulutas igaveste väärtuste salgamist ajakirjanduses ja kirjanduses, laval ja reklaamis. See oli otse hulljulgus, tollal alustada vastulööki ja hakata kaitsma igavesi tõdesid igapäevaste kaduvate sensatsioonide, valeliku liberalismi ja ateismi vastu."

Aga paater Bangha võttis ette selle julgustüki — ja tal õnnestuski see. „Magyar Kultura" asutamine sai põhjaliku katoliikliku reformiliikumise lähtekohaks, mis loos mõjuka katoliku pressi. Koos frantsiskaanipaater Anton Buttykay'ga, tsistertslaste professor Justinian Baranyay'ga ja selle venna Ludvigiga paater Bangha asutas 1918. a. „Pressi Keskettevõtte". See ettevõte tõi pildikroonika, siis „Ungari õigusteadliku ringvaate" ja „Ujlap'i" (Uus leht) kõrval kirjandusturule veel mõlemad päevalehed „Nemzeti Ujság" (Rahvusleht) hommiklehena ja „Uj Nemzedék" (Uus põlv) lõunalehena. Selle viimatinimetatud lehe tiraaž on praegu Ungari päevalehtede seas esikohal. Ta ilmub 150.000—160.000 eksemplaris, kuna „Nemzeti Ujság" saavutab igapäevase 40.000—50.000-lise tiraaži.

„Magyar Kultura" täiendab nende päevalehte-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

de tööd usulis-kultuurilisest ja teaduslikust küljest. Ta ei tegele katoliiklikust seisukohast mitte ainult usuteaduslike ja usuliste küsimustega, vaid ka ühiskonnateadusega, ajalooga, kirjandusega, teatriga, muusikaga, kunstiga, raadioga, filmiga; ta tõrjub tagasi rünnakuid usu ja kiriku vastu, selgitab arusaamatusi, mis on tekkinud katolitsismi olemuse kohta ja püüab esile tõsta katoliku kiriku suurust, vaimusügavust ja ilu, üleloomulikku tähendust ja kultuurset saavutust. „Magyar Kultura" on alati olnud võitlusleht, kuid ta pole iialgi andunud viljatule poleemikale. Peale „Magyar Kultura" paater Bangha toimetab ka „Mária Kongregacio", mille tiraaž on üle 10.000 eksemplari. See on suurepäraselt koostatud ja kõrgel tasemel seisev puhtusuline ajakiri. Mõlemast ajakirjast on viimase 25 aasta jooksul ilmunud üle 30.000.000 eksemplari.

Paater Bangha töö oli sõna tõelises mõttes teedmurdev. Tema loomingu edu andis ka teistele julgust oma jõudu rakendada katoliku huvide eest väljaastumiseks. Mis Ungari katoliiklastel on olemas pressiorgaanide näol, selle olemasolu on enamasti kaudselt tingitud paater Bangha vahetalitusest. Praegu ilmub Ungaris 13 katoliku päevalehte, aastatiraažiga, mis ulatub kokku 70.000.000 eksemplarile, 33 katoliku nädalalehte 14,5 miljonilise aastatiraažiga, 3 iga kahe nädala järele ilmuvat lehte 800.000 aastatiraažiga, 7 ajakirja, mis ilmuvad kaks korda kuus, 49 kuukirja 3.000.000 aastatiraažiga, 4 kahe kuu järele ilmuvat ajakirja 58.000 eksemplari aastaläbimüügiga, 21 veerandaastast ajakirja 1.000.000-eksemplarilise aastaläbimüügiga. Kokku Ungari katoliiklusel on 130 ajalehte ja ajakirja, mida aastas trükitakse keskmiselt 85.000.000 eksemplari, millele lisandub veel 2 igapäev seitsmes keeles ilmuvat teadetekorrespondentsi. Nende arvude hindamise juures tuleb võtta arvesse, et Ungari lugejasringkond on võrdlemisi väike.

Pressitegevusest paater Bangha aktsioon siirdus edasi raamatu juure. Kahe aasta eest ta alustas raamatute sarja väljaandmist, kus olid esindatud kõige silmapaistvamad katoliku esseekirjanikud praegusest ajast. Samuti paater Bangha hakkas välja laskma romaanide seeriat. Sel teel ta tutvustas Ungari publikut ka silmapaistvate välismaa katoliku suurvaimude töödega. Laiadele rahvamassidele paater Bangha asutas „Väikese raamatukogu", mis laseb raamatuturule maailmavaatelisi, apologeetilisi ja usulisi trükitooteid kõige odavamate hindadega. Sarjas „Usk ja maailmavaade" ilmub äratrükke ajakirjast „Magyar Kultura". Isegi vajalist lugejaskonna õigustatud põnevus- ja ajaviitevajadust ei unustanud paater Bangha. Et vältida sopakirjanduse ja kriminaaljuttude hädaohtu, ta korraldab pealkirja „Uj Elet Regénytár" kergema ajaviitekirjanduse väljaandeid, mille tiraaž seni on ulatunud 1,5 miljonile kõige odavama hinnaga. Niisiis on see kirjanduslikult organisatoorne hiigelsaavutis, kui ta kõige selle töökoorma juures veel koostab ja toimetab ühe Ungari katolikliku entsüklopeedia väljaandmist. See leksikon ilmus neljas köites ja tal oli kokku 4800 trükiveergu. Silmapaistvamad katoliku teadlased on siin loonud tõesti universaalteose katoliikluse olemuse, töö ja saavutuste üle. Ühes kellegi noore kaastöölisega paater Bangha töötab praegu kaheksaköitelise kirikuajaloo väljaandmise kallal, millest juba on ilmunud 4 köidet. Kõige tuntuimad Ungari kirikuajaloolased koostavad artikleid selle teose jaoks.

Kirjanduslikult organisatoorse töö kõrval ei tohi aga ka unustada paater Bangha enda kirjanduslikku loomingut. Paater Bangha on haruldase mitmekülgsusega inimene. On olemas vaevalt kirjanduslikku ala, millel tema kirjanduslik andekus poleks kannatanud tuleproove. Ta on kirjutanud romaane, näidendeid ja reisukirjeldusi, kuid ka sügavasisulisi apologeetilisi ja askeetlikke teoseid. Lugematuis artikleis ta käsitleb kirjanduse, ühiskonnateaduse, kunstiajaloo, ajaloo jne. küsimusi. Seejuures toetab teda otse entsüklopeediline, kõikehaarav haridus. Talle tuleb suureks kasuks kuue keele täieline valdamine sõnas ja kirjas. Tema viimane raamat näiteks on koostatud saksa keeli ja alles hiljuti ta käsitles Budapesti ringhäälingus ühte oodatava eukaristliku kongressiga seoses olevat teemat 6 erikeeles. Nimetame tema tagajärjekate, paljuloetud peateoste tiitleid: „Karakterpilte kiriku elust", „Tõestusi Jeesuse jumaluse kohta", „Suurte küsimuste teel", „Katoliku kiriku jumalik päritolu", „Jumalausk ja jumalasalgamine", „Ungari uuestiülesehitamine ja kristlus", „Igavese elu sõna", „Lõunaristi all", „Rooma vaim", „Minu misjonireis Ameerikas", „Apostliku tegevuse käsiraamat", „Katoliiklus ja juutlus", „Vaatlusi", „Eksertsiitsia-konverentse", „Requiem", „Igavene lootus", „Elukorraldus ja Jumal", „Kristus ja kirik".

Paater Bangha erakordsele kirjanduslikule andekusele lisandub harukordne kõneand. Ta on silmapaistvamaid Ungari kõnemehi, katoliikluse juhtivaid kõnemehi pärast piiskop Prohaszka surma. Tema meisterlikud kantslikõned Budapestis on alati ligi tõmmanud suuri masse. Kogu maa vaimne eliit ootas neid põnevuse ja uudishimuga.

Vaimne situatsioon, milles pidi toimuma paater Bangha töö, sundis teda, publitsisti ja jutlustajat, võtma oma ülesandeks võidelda usuvastaste voolude vastu. Aga selle kõrval ta pole jätnud hooletusse oma peaülesannet, positiivselt kuulutada katoliku õpetust ja kirikut kogu tema tööga. Ta on just pühendunudki sellele ülesandele kogu oma tarmuga. Ikka õhutab teda armastuse vaim. Ta on tagajärjekalt võidelnud selle eest, et katoliiklusele Ungaris antakse need õigused, mis õieti peaksid olema tema päralt vastavalt tema arvulisele suurusele ja traditsioonile. Paljude poolt seda peeti „protestantidevastaseks hoiakuks". Kuidas paater Bangha teisele kristlikule konfessioonile tõesti suhtub, seda avalikkus kirikuile eemalseisvais ringkonnis tundis ära alles siis, kui ta ühes mittekatoliiklikus ajakirjas mineval aastal laskis ilmuda põhjaliku käsitelu ristiusuliste taasühinemise kohta ja seega tõestas, et terve tema

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

püüdlemine suundub sinna, saavutada hingede ühtlust kristliku armastuse kaudu. Paater Bangha pole iialgi kaitsnud mingit parteipoliitilist erakondlikku seisukohta. Ta tahtis ja tahab kogu rahva ühtlust. Kirikliku ja rahvusliku meelsuse kooskõla on talle iseenesestmõistetavaks seigaks. See on eriti tema teeneks, et rahvuslik ja kristlik uuendusliikumine pärast sõda üksteisega ühte sulasid. Paater Bangha vaim ja kultuurne saavutus oli kristlikult konservatiivsele voolule Ungaris alati värskelt voolavaks jõuallikaks. Just sellepärast, et paater Bangha iialgi ei tegelenud poliitilistaktiliste küsimustega ja täitsa andus igaveste ideede ja suurte põhimõtete ning üleloomulike aluste väljatöötamisele, ta lõi poliitikute tegevusele vajalised sisemised eeldused.

Paater Bangha on praegu ungari rahva juhte, kellest peetakse kõrgelt lugu ja kelle nimi on kõikide suus. Ta on inimlikult jäänud sama lihtsaks, nagu ta seda alati on olnud. Ta pole vastu võtnud tiitleid ega tunnustusi ja ammugi ta pole endale hankinud varandust. Aga tema töö ja tema järelkäijate armastus tunnistavad mõjuvamalt tema kasuks kui iga väline tunnustus.

Inglismaa pööramine käsil?

Pildikesi Inglismaalt.

"England's Conversion on the Way", nii lugesin oma säälviibimise esimesel päeval ajakirjast "Catholic Times,,. Pealkiri pani mind uskumatult pead raputama. Kuidas inglise katoliiklastel võis olla säärane optimism? — Nüüd, kus olen pööranud koju, see küsimus kerkib veelgi esile minu vaimus. Ühe F. Drinkwater'i artikli „Haridusjõud maailma katolitsismis maailmasõja lõpust saadik" tõttu see küsimus tuligi mulle meele. Autor kõneleb katolitsismi sisemisest tugevnemisest Inglismaal, ohvreist, milliseid ta on nõus tooma kiriku ja kooli eest. Aga ta kohtleb skeptiliselt konversiooniliikumist ja väidab eelkõige, et katoliiklaste seisukoht inglise rahva avalikus elus ei vastavat kuidagiviisi tema arvulisele hulgale kogu rahvastiku seas.

Just siin on minu vaated, milliseid toetavad paljud kõnelused mittekatoliiklastega ja tutvumine mittekatoliiklike publikatsioonidega, erinevad. Võrreldes katoliiklaste mõjuga teisil mail, kus nad on arvuliselt palju tugevamad, inglise katoliiklastel on mõjukas seisukoht. Mõningad näited illustreerigu seda:

Esiteks olgu nimetatud kroonimisvande muutmine, mis kuningas George V. nõudel kohe pärast tema kroonimist parlamendil sai seadusliku jõu. Aastal 1926 kõrvaldati viimased eraldusseadused katoliiklaste vastu; need seadused olid neile seni teatud ametid, näiteks Iirimaa asekuninga ja kunigliku kojaministri ametid teinud ligipääsmatuks. Kohe pärast seda kutsus kuningas ühe katoliiklase viimasele kohale, ilma et avalikkuses selle üle ärrituti. Kui katoliku kiriku astub üle mõni tuntud kirjanik, nagu Chesterton, Chritopher Dawson, Martindale, siis ei kannata selle all tema populaarsus senises lugejaskonnas. Chestertoni surma puhul leinas kogu haritlaskond ühtviisi. Täpselt kirjeldavad Londoni lehed rekviemist Westminter-katedraalis. Lehed tõid ka katkeid ülempiiskopi leinakõnest. Jesuiidipaater Martindale'i raadioloengud on sama populaarsed katoliiklaste kui ka protestantide keskel.

Mõõduandvat katoliiklast töölisharidusküsimusis, F. O'Hea'd, peetakse kõikjal vaieldamatuks autoriteediks neis asjus, nagu võisin veenduda juba 1929 a. rahvusvahelise rahvahariduse kongressi juures Cambridge'is.

Kui on avaldatud üleskutse avalikuks korjanduseks, nagu hiljuti Londoni vähjatõve instituudi hääks, mis nagu kõik hospidalid on üleval pidamisel erakapitalidega, siis tuleb kohe pärast Canterbury peapiiskoppi, riigikiriku priimast, Westminteri peapiiskop, inglise katoliiklaste priimas ja alles pärast teda tulevad Shoti või vabakirikute esindajad.

Ühes suures anglikaanlaste „Kristliku õpetuse levitamise seltsi" raamatukaupluses, lühendatult S. P. C. K., leidsin suure hulga katoliku kirjandust. Nimed, mis meile nüüd saavad ikka ja ikka enam tuttavamaks, F. Considine, abt Vonier, Dawson, Hilaire Belloc, olid samuti oma teostega esindatud nähtaval kohal, nagu ka Adam, Gaurdini ja mõningate prantslaste tõlkeid. Canterbury peapiiskopi poolt juhatatud selle seltsi aastapeakoosolekul kõneldi üsna enesestmõistetava lugupidamisega katoliku misjonäride tööst Lõuna-Aafrikas. Kui tutvusin Londoni naiskoolidega, siis juhtisid anglikaani naisõpetajad minu tähelepanu sellele, et ma ei peaks jätma külastamata eriti tublisid kloostrikoole. Ühe Londoni põhjaosa algkooli direktiss, kes oli astunud üle oma teenistuse kestusel, kinnitas rõhuga, et tal polnud millaski kõige pisematki takistust oma ülemuste ja oma koolilaste vanemate poolt. Ka sündinud katoliiklasele aga ei tehta küll raskusi ametisse võtmisel.

Just sel ajal, kui olin Londdonis, vaieldi uute kooliseaduste üle, mis nähtavasti oleksid osutanud kahjulikke tulemusi katoliiklasile kui rahvastiku enamasti vaesemale osale. Raskused oleksid tekkinud nimelt otsustava võimu üleminekuga keskvalitsusist kohalike instantside kätte. Lõpparutelu juures parlamendis vastati katoliiklikele parlamendiliikmeile ministritepingist, et nad kindlasti võivad arvestada kohalike võimude lojaalsust ja vastutulekut. Sellised seletused pole Inglismaal kaugeltki mitte ainult ilusad sõnad. Sellega on kutsutud üles avalik arvamine. See oleks unfair, kui nüüd kuskil avaldataks ebasobivat survet, kui ainult osutatakse vastutuleku puudust, mis läheb allapoole seaduslikku taset.

Et katoliku Westminsteri ülempiiskop kutsub

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

üles korjandusele, et 100.000 naelaga kõigile ühiskoolides käijaile katoliku lastele asutada katoliku algkoole, see ei ärrita kedagi. On möödunud ajad, kui peeti truudust katoliku kirikule takistuseks truudusele riigi vastu ja tõkkeks kodanikuandumusele.

Kui väga ollakse valmis revideerima ka otsust mineviku suhtes, seda näitas mulle ühe draama menu. Näidendis oli peategelaseks viimane katoliku valitseja Mary Tudor, Heinrich VIII-da tütar. Draama kandis kuninganna nime. Tema õde Elisabeth, „good Queen Bess", oli vastasmängijaks. Osad olid vahetatud: traagilise saatuse suurus lasus Mary Tudori peal; tema õde oli kaval, salalik, ebasümpaatne. Kuid hiigelsuur „Playhouse" oli läbimüüdud. Õhtuõhtult jälgis publik peaosalise Flora Robsoni igatahes meisterlikku mängu kindlasti tunnustaval viisil. Ollakse vapustatud ja tahetakse jälle hääks teha mineviku ülekohut.

Ühe konvertiidi Sheila Kaye-Smith'i romaan näitab meisterlikul viisil kuidas maailmasõda soodustas seda sisemist vapustust ja kuidas loomuliku enesestmõistetavusega sügavamad loomused kalduvad katolitsismi poole. Isegi kuigi see on esialgu anglokatolitsism, siis näitavad just tervete kloostrite üleminekud viimasel ajal, et see vahejaam pole veel lõpppeatus. Ka selle kirjaniku juures pole tema üleastumine 1929 a. takistanud ega pidurdanud tunnustust ja tema raamatute müüki. Inglise ajalehed ja ajakirjad toovad oma kriitikaid katoliku raamatute kohta, sama iseenesestmõistetavalt nagu teisigi kriitikaid. Jah, eriti soojalt tervitati katoliku teoseid tagakiusamise ajast, nagu näiteks piiskop Challoner elulugu, mis ilmus hiljuti kirjandusturule uues trükis. Samuti hinnatakse katoliku autorite kirjutusi selle aja kohta. Tahetakse igakülgselt informeeruda! Samuti toovad praegu suured inglise ajalehed, nagu „Times", „Daily Telegraph" jt. teateid palverännakuist Walsinghami Neitsi Maarja kuju juure või Lourdes'i. Teatatakse piiskoplikust õnnistusest, mida perroonilt lahkuvaile haigeile avalikult antakse. Kõik see oleks olnud võimatu enne sõda ja poleks ka praegu veel kõigis mais võimalik!

Üks põhjus, mida F. Drinkwater nimetab katoliiklaste ebapopulaarsuse tekitajana, on võibolla varsti juba hoopis vastupidine nähe. See on katoliku kiriku seisukoht sünnikontrolli, sündide piiramise asjus. Aastaid ta oli inglastele tüliks oma „kangekaelsusega", kuna tehti väga energilist propagandat sünnikontrolli kasuks. Sõna „brith-control" leidis meie juure tee ju ka Inglismaalt. Nüüd kui nähakse hirmuga selle selgitustöö tulemusi ja püütakse sellele kõigi vahenditega vastu töötada, ei saa teisiti, kui anda õigust kirikule. Kuna inglaste suurepäraseks iseloomu omaduseks on see, et nad siiralt tunnistavad oma eksimist ja ülekohut ning vastasele astuvad vastu rüütellikult, siis ei keelduta ka varsti tunnustamast, et siin katoliku kirik on võtnud rahva heaolule kõige õigema seisukoha.

Näete, katoliku kiriku väljavaated Inglismaal on inimlikult seisukohalt vaadatuna soodsad. Praegu ei näi lood ka olevat sellised, et need väljavaated ähvardaksid minema halvemaks. Kirikust lugupidamist suurendavad muidugi ka paavsti selge seisukoht sotsiaalseis küsimusis, nagu see ilmnes hiljuti ringkirjas enamluse vastu.

Muidugi, otsustava töö ei tee siin välised tegurid ja väline aktsioon. Otsustav on siin Jumala arm ja katoliiklaste eneste hää eeskuju. Aga just sellel lasub lõppeks inglise katoliiklaste lootus. Nad teavad neist paljudest ohvritest, sellest verevalamisest ja neist pisaraist, mis on nutetud katoliku usu eest sajandeid nende kodumaal. Nad usuvad, et ka tänapäev veel märtriteveri on kristlaste seeme, et see pimeduses külvatud seeme toob valguses õisi ja vilju.

Dr. K. F.

Salajane missa hotellitoas.

Ameerika katoliku preester Fredric Siedenburg, Detroiti ülikooli dekaan ja silmapaistev sotsioloog, on praegu pöördunud tagasi Nõukogude Venemaalt. Oma elamused ta avaldas raamatus „Olen näinud Nõukogusid". Ta võttis reisist osa Ameerika sotsiaaltööliste grupi liikmena, eraisiku riietuses, sinises ülikonnas, krae, lipsu ja reisimütsiga. Igal hommikul paater Siedenburg pühitses oma hotellitoas püha missat. Pühalt Isalt, kellele oli eriti südame lähedal, et missat pühitsetakse punasel Venemaal, ta oli saanud erilise, ainult harukordadel antud loa, missat pidada ilma liturgilise riietuseta. Tema missaraamat koosnes paljudest lahtistest, kulunud lehtedest, mis sisaldasid missasid püha Maarja auks ja surnute eest. Väike klaas oli talle karikaks. Oma hotellitoa lauale ta laotas valge lina ja sellele ta asetas märtri reliikvia. Niipea kui usklikud, kellele varsti sellest oli teada antud ja kes hulgakaupa tulid missat kuulama, olid koos, suleti uks ja kaeti tugevasti riietega. Selle reisi kõige raskemaks ja hädaohtlikumaks punktiks olid tolliametid. Väike veinipudel, peenikesed leivalõigud ja valge lina oleksid kergesti võinud äratada kahtlust. Aga mitte üks kordki nad ei paistnud tolliametnikele silma. Tagasireisul paater Siedenburg heitis klaasi, mis talle oli olnud karikaks, merevoogudesse, et seda ei hakataks tarvitama miski teiseks otstarbeks.

Tema hädaohtlikul reisul saatsid teda Ameerika katoliku noorsoo tungivad palved, mida loeti korrapäraselt ja ühiselt. Oma märkusis paater Siedenburg kirjeldab elavalt, arusaadavalt ja põhjalikult jumalasalgajate Venemaad. Ta kirjutab: „Religioon on Venemaal praegu tegelikult likvideeritud, vähemalt praegusel hetkel. Kuid ma olen veendunud, et ta ühel päeval jälle taas ärkab, äkki ja spontaanselt. Ükski maa ei saa kaua elada ilma Jumalata.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Vabaduse Autor.

(Järg.)

Paljud vist ei taha küll uskuda, kui püstitan teesi, et kirik on ka teaduse ja teadlaste vabastajaks. Just eriti katolitsismi suhtumine teadusele on jaatav, positiivne [9]). Unustamatu revüüna möödub meie vaimusilma eest kõigi suurte katoliiklikkude teadlaste rida [10]), mis moodustab kultuurisaavutuste ajaloo. Siin oleks võimatu ja mõtetu hakata üles lugema kõiki neid suuri vaimukangelasi, kes on võrsunud püha katoliku kiriku emarüpest. Nimed nagu Ampére, Volta, Pasteur on meil kõigil ju praegugi veel peagu igapäev suus. Keegi pole teinud elavamat ajalugu, kui need mehed: meie elektrikud, mehaanikud, füüsikud ja isegi autojuhid ei saa ilma nende nimetamata läbi. Ja teisigi niisuguseid üldtuntud kangelasi on veel lugematuid [11]).

Kuid mulle võidakse vastu väita, et see ei tähenda veel sugugi katoliku kiriku soodsat suhtumist teadusele, kui mõned katoliiklased on osutunud silmapaistvaks mõnes teadusharus. Just vastuoksa, mulle paisatakse näkku etteheide, et kirik inkvisitsiooni tõttu olevat olnud sallimatu teaduse vastu.

Võtame näiteks aga ühe kindla teadusharu, arstiteaduse, mille vastu kirik kuuldavasti olevat patustanud kõige rohkem. Moodne arstiteadus pole üldse mõeldav ilma anatoomiata. Nüüd on just paavstid need, kes soodustasid surnute vabaksandmist anatoomiliseks otstarbeks. Kui paavstid omalajal nii tugevasti poleksid toonitanud anatoomide vabadust, siis säärased geeniused nagu Vesalius ja Guy de Chauliac poleks saanud teha oma peadpööritavaid avastusi, kogu arstiteadus oleks olnud ainult lapsekingis ja praegused arstid võinuksid ajaviiteks talle laulda hällilaulu. Juba 1200. a. ümber harrastati Roomas, kõrgemas paavtlikus arstiteaduslikus õppeasutuses kõvasti anatoomiat. Kuulus anatoom Hyrtl väidab, et esimese ladinakeelse anatoomia õpperaamatu koostas benediktiini munk Constantius Afer (surnud 1087. a.) Monte Cassino kloostris. Hyrtl kinnitab ka paavstide lojaalsust anatoomikumide asutamise ja sektsioonide teostamise lubamisel [12]). Kuid ka katoliiklikule idealoogiale vaenulised autorid [13]) on pidanud vahest tunnistama, et isegi protestantism arstiteadust on kohelnud võõrasemalikult. Mainigem muuseas ainult näiteks vereringvoolu avastaja Serveto tuleriidale saatmist Calvini poolt! Iseäranis märkimisväärne on asjaolu, et just arstide hulgas on olnud sügavuslikke katoliiklasi, nagu näiteks kuuldetoru leiutaja Emile Hyacinthe Laennec [14]). kes oma arstiteadusliku uurimise vabadust seeläbi milgi kombel ei pidanud kitsendatuks. Temast räägitakse, et ta kord naisega sõitis postitõllas roosikrantsi paludes. Teel juhtus õnnetus ja tõld läks ümber. Kui sõiduk oli jälle korras, Laennec võttis palvehelmed taskust ja küsis naiselt: „Kuhu jäime peatuma?"

Ajaloos on aga sageli tekitanud kõmu mitmeid teadlasi, kes otse provotseerivad opositsiooni ja rahutusi. Kirik on olnud sunnitud võitlema niisuguste päevakangelaste vastu, kes ise kõigest väest püüdsid võimalikult palju tolmu üles keerutada ja lärmiga avalikkuse areenile pääseda. Pahatihti oli niisugusel korral ka ainult palju kisa aga vähe villu. Kirik ei võidelnud nende inimeste eneste vastu, ta lihtsalt püüdis sumbutada nende upsakust. Säherdused mehed, kes ajavad hooplevalt rinna ette nagu omalajal Giordano Bruno'gi, tahavad eelkõige maksma panna enda isikut ja oma vaateid; nad ei taha võidule viia teadust, vaid püüavad upitada laternaposti otsa oma teadust. Pealegi Giordano Bruno hakkas lõõpivalt rääkima altarisakramendist ja kuulutas sõjakäigu mitmele kiriku põhiõpetusele. Päris puhas liiga suure avalikkusesse pasundamise süüst ei ole ka Galileo Galilei. Prof. Gustav Suits ütles kord tabavalt: „Ühele luulekunst on aatepilt, teisele turutrumm ja poesilt". Neile teadlasile, kes oma avastusi massidesse paiskavad nagu laadakaupmehed oma kraami, neile on teadus selliseks turutrummiks. Aga teadus pole tingeltangel. Kirik on igat avastust ja leiutist soodustavalt rakendanud niipea, kui see on osutunud soliidseks, usaldatavaks, tagajärjekaks, õigeks ja kasutoovaks. Kirik ei tee komplimente päevakajadele. Iga mõistlik inimene on üleöö-uudiste vastu umbusklik ning kes ei ole, peab sageli sissekukkumiste näol maksma kooliraha. Nii kirikutegelaste ettevaatus on olnud ja on ainult loomulik nähe.

Kunstilegi kirik on mõjunud vabastavalt, luues kunstnikele töötamiseks vastavaid ainelisi võimalusi. Ta on sageli kindlustanud nende majandusliku seisukorra, et nad võinuksid pühendada oma aja loomingule. Muidugi kirik on soodustanud loomingut kõlblais piires. Ega vabadus pole anarhia.

Kirik pole olnud mitte ainult üksikute ja kihtide vabastajaks, ta on ka rahvaste ja raasside vabaduse kaitsjaks. Ühteaegu kiriklikkude huvide eest väljaastumisega ta on sageli suutnud korda saata väga palju vähemusrahvuste kultuurivabaduse kaitseks.

Kiriku äge võitlus marksistliku kommunismi vastu on samuti lõppeks võitlus inimeste vabaduse eest. Jumal, Vabaduse Autor, pole loonud inimesi robotiteks, ratasteks, masinateks ega transmissioonideks.

Kirik suhtub üldse eitavalt totalitaarseile riikidele, kuna seal pannakse inimeste vabadusele sihilikult ja pahatihti kuritahtlikult rangid kaela.

Riiklikus mõttes on asi küll nii, et inimene võib kaitsta ja kindlustada talle Jumala poolt antud vabadust demokraatia kaudu. Inimesel on aga ka

---

9) J. P. Steffes, Katholizismus und Wissenschaft, Akademische Bonifatius-Einigung, Paderborn, 1927. a.

10) K. A. Kneller, Das Christentum und die Vertreter der neueren Naturwissenschaft, Herder, Freiburg, 1. Br., 1903.

11) Dr. Hans Rost, Die Kulturkraft des Katholizismus, 4. Aufl., Bonifatius-Druckerei, Paderborn, 1930. Lhk. 85 jj.

12) Joseph Hyrtl, Lehrbuch der Anatomie des Menschen, Wien 1885, 18. Aufl.

13) Rudolf Thiel, Männer gegen Tod und Teufel, Paul Neff, Berlin, 1931.

14) Henri E. Sigerist, Grosse Ärzte, J. F. Lehmann, München, 1932.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

vabadus oma vabaduse piiramiseks. Ja seegi vabadus, kui ta ei vii patule, kuulub inimese pühade ja puutumatute põhiõiguste hulka. Sellepärast kirik ei mõista alati otseselt hukka neid riike, mis inimese vabadust suuremal määral piiravad. Peab küll ütlema, et kirik praegu tegelikult on enamvähem vastuolus kodanikkude vabadusi ühtsoodu kärpivate riikidega, kuna üksikisikute põhiõiguste vabaduste kitsendamistega mõned suurriigid on läinud liiale.

G. K. Chesterton arutles kord huvitavalt oma raamatus „Orthodoxy", peatükis „Mõtte enesetapmine", kuidas on olemas üks mõte, mis surmab teised mõtted. Ning just selle ühe mõtte meie peaksimegi lämmatama, stoppama. On ju olemas ka üks vabadus, mille peaksime kotti pistma, s. o. nimelt vabadus vabaduse hävitamiseks. Jumal tänatud, Eestis see hukutav vabadus ongi kotti pistetud.

Praegu Vatikanil on käimas diplomaatiline võitlus kollase raassi iseseisvuse eest. Paavst loodab, et Jaapani ja Hiina vahel tuleb kord toime püsiv koostööleping vene kommunismi ja Inglise, Ameerika ning Prantsuse suurkapitali väljalülitamiseks Kaugest Idast.

Kui lugeja on kõrvale pannud oma maailmavaatelised prillid ja seda artiklit lugenud tõesti objektiivselt, siis ta peab tunnustama, et katoliku kirik on teinud ja teeb suuri asju vabaduse eest võitlemisel. Eesti iseseisvuse kiire tunnustamine paavsti poolt on meile siin veel eriti käegakatsutavaks ja veenvaks näiteks.

Vabaduse ja inimõiguste eest võitlemine kuulub paraku kiriku põhiolemuse juure. Kirik oma tegevusega toonitab ja kuulutab maailmale, et Jumal on tõesti Vabaduse Autor.

See tõsiasi on nii vaimustav, sütitav ja elustav, et iga tõesti demokraatlik inimene lihtsalt peab langema põlvili ja ülistama Jumalat tulvil tänutunnet selle eest,

et Ta on loonud vabaduse.
et Ta meile on loonud vabaduse,
et Ta meile on loonud vaba tahte,
et Ta meile on loonud mõistuse, mis võib vabalt uurida TEMA kätetööd,
et Ta meile on loonud kujutlusvõime, mis võib vabalt lennata ilu ja lohutuse otsimisel, meid kanda välja siit mureorust,
et Ta meile on loonud aja, mida võime vabalt tarvitada,
et Ta meile on loonud ruumi, milles meie vabalt võime liikuda,
et Ta meile on loonud hinge, mis vabalt võib pääseda tema juure.

Meile Jumala poolt kingitud vabadus on armastusest sündinud vabadus ja sellepärast ta on püha vabadus, neitsilik vabadus, mille eest meil tuleb väärikalt tänada

SUURT JUMALAT, VABADUSE AUTORIT, MEIE KUNINGAT.

Reginald A. Sorokin.

Jumalariigist.

President Roosevelt tervitab frantsisklasi. President Roosevelt saatis õnnesoovitelegrammi püha Franciscuse kolmanda ordu liikmeskonnale selle kahekümnenda asutamisaastapäeva puhul Mississippi ordus. President kirjutas: „Ma usun, et frantsiskaniordu au peitub tema tihedas ühenduses hingedega, kelle päästmiseks ta alati töötab."

Vatikanis kiideti Mr. Edeni kõnet. Krahv della Torre, Vatikani poolametliku lehe „Osservatore Romano" toimetaja, on kirjutanud juhtkirja, milles ta kiidab ja kordab sõnu, mis väljendati Mr. Edeni poolt ühes tema kõnes Birminghami noorile konservatiividele. See kõne oli pühendatud peamiselt leppimise, rahvusvahelise sõpruse ja üksteisest arusaamise toonitamisele. Itaalia lehed vaikisid kõne täitsa surnuks. Arvatakse üldiselt, et krahv della Torre juhtkiri Vatikani ringkondades leidis rohkesti poolehoidu ja tunnustamist.

Eestist.

Tallinn. Märtsikuu keskpaigu peeti kohaliku koguduse riigisakslasist liikmete palvel vaikne missa maailmasõjas langenute eest. Missa peeti kohaliku preestri isa B. Borucki poolt, kes oma jutluses juhtis tähelepanu meie kohustusele, maailmasõjas mitmel rindel meie eest langenud 6.000.000 sangari peale palves mõtelda.

SÕIT BUDAPESTI
Eukaristlikule Kongressile.

Sinnasõit üle Riia, Varssavi, Krakovi.
Tagasisõit üle Viini Czestochovi, Vilno.
Osavõtjate reisikulu **alamäär kr. 200.—**
Siia on ühes arvatud sõiduhind, toit ja korter.
Viimane sissekirjutamise tähtpäev: 1. V. 1938. a.
KA MUU-USULISED ON TERETULNUD!

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene 16, 7. aprillil 1938 tel. 460-29.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

S 37 12

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 5 **Mai 1938 a.** **VI aastakäik**

Väljaandja: **Katoliku Kirik Eestis** Tallinn, Munga 4—4. | Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Postiga 5 senti.
Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2. | Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20

Stephan, Ungari kuningas ja apostel.

Tema 100. surmapäeva pühitsemise puhul.

Ungari on õigusega uhke oma suurele pühale kuningale Stephanile. Teda peab see maa ju tänama oma rahvusliku suuruse alguse eest. See oli ju tema, kes liitis maa mitmed suguharud üheks rahvaks, üheks riigiks. Teda peab see maa tänama ka oma ristiusulise kultuuri alguse eest. Oli ju tema see oma rahva kristlik apostel, kes oma riigi kirikule andis organisatsiooni.

Stephan sündis aastal 969 Geisa pojana. Geisa oli üks maalt päritolevaid vürste. Noore vürstipoja paganlik nimi oli Vajk. Küll oli ristiusk pääsenud maale juba enne Stephani sündi. Jah arvatavasti madjaari rahvas leidis maalt, kuhu ta asus elama, juba ristiusku. Kuigi nad ei püüdnud kristlasi, keda nad tegid orjadeks, võõrutada ristiusust, siis oli neile ometi teiselt poolt nende paganlik usk rahvuslikuks asjaks.

Kuid juba Stephani isa, vürst Geisa, oli annud lubaduse keiser Otto saadikule, Verduni piiskop Brunole, et ta sallib usulevitajate vaba sissetulekut oma maale . Aastal 974 ta laskis oma nüüd juba viieaastase poja Vajki ristida Stephani nimele. Samast asatast teatab ka üks aruanne, et ristiusu väljavaated maal on hääd.

Õhtumaine kristlus tundis ungari rahva ristiusustamise vastu huvi ühest küljest sellepärast, et seeläbi loodeti vaigistada rahutust, mis Lõuna-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Euroopas oli tekkinud madjaarluse sissetungi tõttu — teiseltpoolt ka sellepärast, et loodeti madjaarlust liita õhtumaise ristiusuga. Idamaine keiserriik ja idamaine ristiusk olid juba püüdnud saada ungarlasi oma mõju alla. Nii Geisa esimene abikaasa, Charlotte, kuulus vist juba greeka ristiusu rüppe.

Nii oli see siis juba tähtis edusamm, kui läänlastel õnnestus Geisa poega ladina riitusse ristida. See tähendas tegelikult juba maa liitmist õhtumaise kultuuriga. See mõju sai seeläbi veel tugevamaks, et Geisas astus teise abiellu poola printsessi Adelheidiga, mille tagajärjel poola usu-sulaseid tuli maale.

Kui Stephan aastal 995 abiellus Baieri printsessi Giselaga, pärastise saksa keisri Heinrich II õega, pandi õhtumaise ristuusuga liitumisele lõplik alus. Abielulepingus Stephan pidi kohustuma ette võtma kõik oma veel paganlike alamate ristiusu rüppe viimiseks.

Kui Stephan 997 a. pääsis valitsema, maa ristiusustamine oli küll juba jõudsalt arenemas, kuid see areng polnud veel lõplik. Ka poliitiliselt rahvas polnud veel natsioon, vaid seisis mitmete partikulaarvürstide valitsemise all. Pikas, visas töös õnnestus tal, õhtumaiste sõprade toetusel kõiki suguharusid ühendada üheks riigiks ja üheks rahvaks. Keiser Otto eestkõne peale anti talle isegi paavst Sylvester II poolt rippumatu, ristiusulise kuninga au, seeläbi, et talle annetati kroon ja rist.[1]) Paavstilt tehti talle ka ülesandeks, maad kiriklikult korraldada. Pikapeale rajati maal kaks peapiiskopkond ja 8 piiskopkonda. Esimeseks ungari peapiiskopiks sai abt Astrik.

Stephan oli ka Jumalast vaimustatud kirikute ehitaja. Ta andis käsu, et tervel maal iga 10 koguduse kohta pidi ehitatama üks kirik. Ta ise laskis püstitada toredaid romaani ehituskunsti tooteid. See austus väljendus Ungari pühenduses Maarjale 1038. a. Nii võib „Regnum Marianum“ pühitseda oma 900. juubeliaastat. Kuningas Stephani ajast saadik valvab „Ungari Emand“ maad.

Ungari ristiusustamine oli maale suurima tähtsusega. Ta ei kustutanud maa rahvuslikku omapära. Just vastuoksa, ristiusustamisel pöörati erilist tähelepanu rahvuslikele pruukidele. Ka Stephan ise kaitses ja edustas võimaluse järele rahvuslikke ideid. — Teiseltpoolt aga ei langenud ta ka rahvusliku eraldumise — „hiinamüüri“ ehitamise — ohvriks, mis oleks Ungarist eemal hoidnud õhtumaised mõjud. Oma testamendis, milles ta oma pojale Emmerichile paneb südamele need põhimõtted, mille järele ta tahtis valitseda lasta oma riiki ja mida veel nüüd peetakse au sees suure tarkuse lausetena, ta seletas, et riik, mille rahvas räägib ainult ühte keelt, peab vaimselt närbuma, kuna mitmekeelelisus kindlustavat kultuurse rikkuse. Igatahes riik, mille Stephan on rajanud kristlikele ja rahvuslikele põhimõtteile, on saanud tiheda sitkuse, mis talle on võimaldanud püsida peagu 1000 aastat.

Aastal 1038 (arvatavasti 15. aug. suri Stephan ja ta maeti esimesena oma residentsi kuningatehauda. Temaga ühes puhkab sääl vee 13 teist Ungari kuningat. Tema püha pühitsetakse 2. septembril. Siis toimub Budapestis, kus hoitakse selle suure kuninga käsivart, suur protsessioon ehk ristikäik. Sellel aastal see protsessioon peab aset leidma liitudes Eukaristliku Kongressiga 29. mail. Sellest võtab osa ka Eestis asuva katoliku kiriku pea ühes eesti katoliiklaste delegatsiooniga. Ja see on küll vist esimest korda ajaloos, et nende mõlemate hõimurahvaste liikmed on ühise usu aluspinnal, usus, mille kinkis Ungari rahvale tema asutaja ja mis nii mõnestki võitlusest hoolimata on jäänud suurema osa Ungari rahva pühaks omanduseks.

[1]) Kroonimine toimus aastal 1000 Grau's, kus Stephan alguses ka valitses. Pärast ta asetas oma residentsi ümber Székes fehérvári (Stuhlweissenburg-Albia regia), kuhu see jäi kauaks ajaks.

Kuidas ristiusulised pühitsevad lihavõtteid.

Tervest maailmast saadud andmed jätavad mulje, et kogu maailma kristlaste osavõtt ülestõusmise pühadest polnud ilmaski nii suur kui tänavu. Juba väike valik neist aruandeist laseb seda asjaolu veenvalt selgeks muutuda. „Notre Dame'i“ (Jumalaema kiriku) katedraali Pariisis kogunes Ülestõusmise pühade pühapäeval 5000 prantsuse inseneri ühisele armulauale, mida jagati kahekümne preestri poolt. Samal ajal kogu Prantsusmaal peeti 150 samasugust tseremooniat, millest kokku võttis osa umbes 20.000 inseneri. Katoliku inseneride-ühing kuulub täna tugevamate ja mõjuvamate organisatsioonide hulka. Asutamisaastal 1913. a. Lihavõtte armulauast võttis osa 128 inseneri. — Tuhandeid töölisi tervel Prantsusmaal tuletas meele Issanda surmatundi Suurel Reedel, jäädes üheks minutiks vaiksesse olekusse. Haiglaid, häätegevaid asutisi ja terveid vabrikuja bürookäitisi võttis ühiselt osa sellest pühendusest. Äratus selleks andumusviisiks sai paari aasta eest alguse kristliku töölisnoorsoo seas. — Kristlik töölisliikumine Brüsselis, mis igal aastal Ülestõusmise pühade ajal korraldab erilise meeleavalduse, korraldas selle käesoleval aastal imposantsema kui kunagi enne. Esimest korda esitati kõnekoori, mille juures 200 kaevurit kaasa töötasid ja mille tiitliks oli: „Hääl kaevanduses.“ Järgnes üks kellegi preestri poolt luuletatud näidend, mida esitas 1200 osalist. — „Notre Dame'i“ katedraalis Antverpenis. Ülestõusmise pühade pühapäeval kogunes terve garnison Lihavõtte pühade pidamiseks. Pealöövja mõlemad külglöövid olid tihedalt sõduritega täidetud. Ohvitserid võtsid istet kooril, eesotsas teise armeekorpuse komandöriga. Teatrietenduse raamides pärast lõunat, korraldatud sõjaväele, kõneles armeevaimulik Ülestõusmiseaja kohustustest. — Haagis jesuiidid korraldasid kolmepäevased lihavõtteeksertsiitsiad diplomaatilisele korpusele.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Austria „Anschluss“ ja katoliku kirik.

Austria katoliiklaste seisukohavõtt, eriti Viini kardinali Innitzeri ja Austria piiskoppide seisukoht „Anschlussi“ puhul on Eesti ajakirjanduses leidnud mitmesuguse erineva käsitelu ja see on kergesti arusaadav. Tõid ju telegrammiagentuurid selle üle „tähelepanuäratavaid“ teateid. Päälkirjad, nagu „Kardinal Innitzer kirikuvande all“ või „Paavst desavueerib Austria piiskopid“ püüdsid konstrueerida avalikku konflikti Austria piiskoppide ja Vatikani vahel.

Usulise ajakirjana see pole meie ülesandeks poliitilises mõttes hakata hindama Austria piiskoppide seisukohavõttu. Austria „Anschlussi“ küsimus Saksamaaga on ju esijoones peamiselt poliitiline probleem. Puht poliitilisis küsimusis aga igal katoliku kiriku liikmel ja ka igal piiskopil on õigus oma isiklikule arvamisele.

Muidugi ei saa ka salata, et „Anschlussi“ küsimusel on olemas ka usuline pale. See Saksamaa, millega pidi ühendatama Austria, on paraku erisuguse temasse muljutud laadiga, rahvussotsialistlik Saksamaa. Paraku aga see rahvussotsialistlik Saksamaa on korduvalt kirikute suhtes ja eriti katoliku kiriku suhtes võtnud seisukoha, mis andis põhjust tõsiseks mureks. Sellepärast Püha Isa oma ringkirjas, mis tegi tegemist katoliku kiriku seisukorraga Saksamaal ja ilmus 1937. a. kevadel, kõneles „põlevast murest“, millega tema süda olevat täidetud Saksamaal valitseva olukorra puhul. See olukord pole juba 1937. a. jooksul milgi kombel paranenud. Palju enam kaotati mitmes kohas konfessionaal- ehk tunnistuskoolid ja kõrvaldati katoliku vaimulikud ja õed koolidest.

Niisiis pidi kartma, et poliitiline liitumine rahvussotsialistliku Saksamaaga ka katoliku kirikule Austrias tooks endaga tähtsaid murranguid usulisel alal ja annaks põhjust tõsistele muredele. Kuna Austria piiskoppidele paavsti ringkirjast pidid olema tuntud kiriku seisukord Saksamaal ja Püha Isa mured, pidi see tõesti äratama võõrastust, kui juba lühikest aega pärast sakslaste Viini marssimist 14. märtsil k. a. kardinal Innitzer'i poolt ilmus „juhtnööre“, kus üteldakse: „Hingekirjane ja usklikud asetuvad tingimusteta Suur-Saksa riigi ja tema juhi selja taha.“

Ka 18. märtsil Austria episkopaadi poolt avaldatud „pidulik seletus“ mõjus esimesel hetkel võõrastavalt. Sääl üteldakse: „Meie tunnistame rõõmuga, et rahvussotsialistlik liikumine rahvusliku ja majandusliku ülesehitustöö alal, samuti ka sotsiaal- ehk ühiskondlik-poliitilisel alal Saksa riigile ja rahvale, ja nimelt just rahva vaesemaile kihtidele, on sooritanud silmapaistvat ja veel sooritab. Meie oleme ka veendumisel, et natsionaalsotsialistliku tegevuse läbi ära hoiti kõike hävitava jumalasalgava enamluse hädaoht. Piiskopid annavad selle seletuse saateks oma parimad õnnistussoovid tulevikuks ja nad manitsevad ka usklikke selles mõttes. Rahvahääletuse päeval see on meile piiskopele enesestmõistetav rahvuslik kohustus, endid sakslastena tunnistada saksa riigi poole ja meie ootame ka kõigilt usklikelt kristlasilt, et nad teavad, mis nad on võlgu oma rahvale.“

Küll on artikkel „Päevalehes“ nr. 95, 6. aprillist k. a. eksiarvamisel, kui ta ütleb: „Kõneldi Jumala käsust hääletada ainult „jah“. Jumala käsust pole siini juttugi. Veel vähem puudutatakse siin kiriku eksimatuse küsimust. Kiriku eksimatusega pole hääletamisel midagi tegemist, kuna seni veel keegi pole väitnud, et austria piiskopid oma otsustes on eksimatud.

Kuid sellest hoolimata peab tunnistama, et selle seletuse toon kogu katoliiklikule maailmale tundus tugevasti võõrastavana. Püha Isa „põlevast murest“ usulise olukorra pärast pole siin midagi märgata. Kuidas tuleb seletada seda „tingimusteta“ seisukohavõttu?

Kardinal Innitzeril oli enne oma „juhtnööride“ andmist keskustelu Hitleriga. Selles keskustelus Hitler nähtavasti andis kindlaid lubadusi kiriku tuleviku kohta. Kardinal avaldas ise oma kirjutuses Hitleri sõna: „Kirikul ei tule kahetseda oma truudust Suur-Saksa riigi vastu“. Sellele sõnale kardinal lisas juure: „See juhi sõna on tagatis, et kiriku pärisülesannet võidakse täita“. Nähtavasti rajanes siis „juhtnööride“ lootustäratav „tingimusteta“ toon sellel Hitleri kinnitusel. Kas oli see lootus põhjendatud?

Selle küsimuse vastamiseks oleks tähtis teada saada täpsemaid üksikasju kardinali kõnelusest Hitleriga, eriti mis puutub kinnituste mõttesse. Hitleri ülalantud sõna kõlab kaunis üldiselt. Iseloomustav on pääleselle, et kardinali „juhtnöörid“, millistes mainitakse Hitleri kinnitusi, ei avaldatud ajakirjanduses.

See võis küll selleks kaasa mõjuda, et kardinal 25. märtsil Austria piiskopele ja kleerusele andis seletuse, milles ta väitis: „Et vältida igat väärarusaamist seletuse sisu kohta, peab toonitama, et ta toimub Jumala ja kiriku õiguste täielise garantii all“. Aga ka seda seletust ei tohitud avaldada nii Saksa kui ka Austria ajakirjanduses. See heidab omapärast valgust riigi taktikale.

1. aprillil avaldas „Osservatore Romano“ ametliku kommünikee, milles nenditakse, et Austria episkopaadi seletus ilma Püha Tooli nõusolekuta, jah üldse eelkäivą sobimusse jõudmiseta temaga, niisiis täiesti sündis Austria piiskoppide eneste vastutusel.

See kommünikee pidi kindlasti väljendama, et Vatikan ei olnud rahuldatud piiskoppide seletusega.

5. aprillil kardinal Innitzer tegi külaskäigu Vatikani. Pärast seda väisangut ta laskis „Osservatore Romanos“ ilmuda järgmise seletuse:

„1. Austria piiskoppide „pidulik seletus“ selle aasta 18. märtsil ei tahtnud enesestmõistetavalt väljendada selle heakskiitmist, mis polnud ja ei ole ühendadatav Jumala seadustega, vabadusega ja

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

katoliku kiriku õigustega. Pääleselle ei tohi seda seletust riigi ja partei poolt aru saada usklike südametunnistuse kohustamisena ega propagandistlikult rakendamisele viia. 2. Tuleviku suhtes nõuavad Austria piiskopid: a) Kõigis Austria konkordaati puutuvais küsimusis ei tohita ette võtta muudatust ilma ennem teostuvat kokkulepet Püha Tooliga; b) eriti, et kogu kiriku ja kasvatusasjanduse ning igasuguse noorsoo juhtimise käsitamine, vanemate looduse poolt antud õiguste ja katoliku noorsoo kõlbelis-usuline kasvatus on kindlustatud katoliku usu põhimõtteile vastavalt; usu- ja kirikuvastase propaganda takistamist; katoliiklaste õigust, katoliku usku ja katoliku põhimõtteid kõigi inimelu aladel kõigi praegusele kultuuritasemele vastavate abinõudega kuulutada, kaitseda ja teostada."

Selles seletuses tulevad ilmsiks Püha tooli mured usulise seisukorra suhtes, selles on vähe tunda „juhtnööride" usaldustäratavast optimismist. Iseloomustavam on jällegi, et ka see seletus ei leidnud mainimist üheski Austria ega Saksa ajalehes ja arvatavasti ta on seni jäänud tundmatuks kogu Austria ja Saksa rahvale.

Igatahes tulevik näitab, kas Austria piiskopele nende optimismiga või Vatikanile tema „põleva murega", jääb õigus.

Religioossuse tunne inimkonnas.

A. Usundite oleluse tõsiasi.

I. Jumala aade.

(Järg)

g) Islam. Islam pole mingi iseseisev usund. Oma tekkimises kui oma sisus ta on ristiusu usundiline järelkuju araabia suguharude primitiivsel kultuurtasemel.

„Jumal on suur. Pole olemas teist Jumalat kui vaid tema, ja Muhamed on tema prohvet," see on iga moslemi usutunnistus.

Õhtumaine ristiusk nägi islamis sajandeid oma suurimat vaenlast ja ähvardajat. See on kindlasti väga raskendanud selle usundi asutaja kui ka selle usundi enda objektiivset hindamist. Uuemad põhjalikud uurimused lubavad meile täna õiglasemat otsust.

1) Muhamedi peeti ükskord ristiusu poolt „valedeprohvetiks". Paraku aga ei reasta teda ka täna keegi nende pühade kujude hulka, kes olid Iisraeli äratajad.

Kuid see mees, kes Jumala võimust ja heldusest oli haaratud, ekstaatikuna oli läinud läbi kõigi usuliste rõõmude ja hirmude, kes raiskuläinud ümbritseva maailma on üles raputanud lähedase jumalakohtu ennustamise ja tugevaimate nõuetega, kes kõige suuremad tagakiusamised ja piinad kannatas kartmata, mees, kes usulisel uuendamisel Jumala hiilguse, võimu ja helduse seadis esikohale, kes usulis-sotsiaalse äratajana jutlustas ja teostas kõikjal vennaarmastust, tegelikku heldust, abi vaestele, kergendamist orjadele ja õigusteta naistele. See mees pole kindlasti pühak, kuid ta pole ka kurat.

Ikka rohkem ja rohkem on endale teed murdnud arusaamine, kui väga islami prohvet oma ajale ja oma kultuuriastmele oli üks suuremaid inimkonna häätegijaid.

Nagu ristiusu juures nii peab ka islami õiglasel hindamisel eraldama õpetuse ja selle õpetuse tunnistajate vahel.

2) Islami õpetus on põhiolemuslikult andumine Jumala tahtmisele („Islam"-„andumine"). Jumal on absoluutne võim. Inimene on Jumala ori. Inimese saatus on ette määratud. Siiski andumine on teeneterikas tegu ja toob endaga taeva, nagu vastand toob endaga hukatuse.

„Ja Kõikvõimas on ka Helde. Sellepärast ta on end ilmutanud. Sellepärast ta saatis prohvetid. Sellepärast koraan on täidetud eeskirjadega palve, häätegevuse ja kasinuse kohta. Kuid kõik, ka kõik labane, peab olema jumalateenistus. Mõte Jumala pühadusele ja heldusele saadab koraaniharduslikku tervel päevatööl: „Milles seisneb heategemine?" küsib õpilane „Hadith'is", s. t. pühas suusõnas koraani kõrval. „Selles, et sa Jumalat teenid, nagu näiksid sa teda. Kui sa teda ka mitte ei näe, tema näeb sind ometi."

Suure mõjuga Muhamedi õpetusele oli tulevikus nn. „sufism", mis on india-pärsia müstika ja selge kristliku hariduse segu. „Sufi" näeb vaimset elu palverännakuna, teekonnana, millel hing tõttab edusammust edusammule Jumala armu kaudu. Astmed aga on need: „Kahetsus, loobumus, keeldumus, vaesus, kannatlikkus, elav usk Jumalasse, rahuldumine". Nii tullakse äratundmisele, saadakse „teadjaks".

3) Islami tunnistajad ei lase end mitte kõik ühteviisi hinnata. Nende seas on olemas otse müstilisi kujusid:

Üks müstilise islami suurimaid kujundajaid on keegi naine, nimega Rabia, keegi vabastatu Bosra'st, kes suri umbes 800 a. ümber. Ta on väga ristiusulise müstikutari sarnane. „Iseenda pühitsemine kuuma jumalaarmastuse läbi" on tema elu ja tema õpetuse sisu. Haaravais sõnus väljendub tema juures see armastus.

> „Oh, minu Issand, kui ma sinu poole palvetan kartusest põrgu eest, siis reela mind põrgu. Kui palvetan sinu poole lootusest paradiisile, siis tõkesta mulle paradiisi pääsemine. Aga kui ma sinu poole palvetan Sinu enda pärast, siis ära varja minu eest midagi oma igavesest ilust! — Oh, minu Jumal, ma ei saa selles maailmas elada ilma sind meenutamata ja kuidas ma võiksin taluda elu tulevases maailmas ilma sind nägemata? Oh, minu Issand, minu ohkamine sinu ees pole mitte midagi; sest mina olen võõras sinu maal ja olen üksildane sinu austajate keskel."

Jagamatu jumalaarmastuse pärast see naine jäi neitsilikuks.

Islami suurim õpetaja on Ghazali. Oma teoses „Teaduse uuendamisest religiooni kaudu" on

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

ta lepitanud müstika ortodokslusega. Ta eistab nõude, et usundit peab hoidlema seesmise elamusena.

Ka lihtsa rahva seas elab sügav religioonilisus. Milline sügav usk, milline ihaldus Jumala järele ja milline Jumala armastamine avaldub suuris rahva palverännakuis, neis määratuis vaevlemisis, mida need inimesed võtavad kanda, et tohtida näha Mekka't, et näha pühal Arafati mäel Mekka juures püha laegast, ja Jumala armurikka halastamise läbi saavutada kõigi pattude andeksandmist ja süütust.

Uuemad maadeuurijad on täis suurimat kiitust muhameedliku rahva usulise sügavuse suhtes ja uuem ajalugu teatab meile kahest silmapaistvast prantsuse uurimismatkajast, kes elust nende inimestega jälle tulid tagasi oma nooruse usu juure.

Suurima mõjuga usulisele elule on usulised ordud, mille liikmed (dervišid) harilikult jäävad maailma, väljaspoole kloostrit. Sugugi mitte kõik ei harrasta neid liialdatud meeleparanduse harjutusi ja eneselõhkumisi, mida tunneme reisukirjeldusist. Just silmapaistvail, vanul ordudel pole sellega midagi ühist.

Küll on olemas ka muhameedluse metsistunud kuju täis ebausku, nõiausku ja lausumist. Kuid need on väärnähted ja moonutised.

h) Primitiivsed. Primitiivseteks nimetame inimgruppe, sedamööda, kui nad on kõige ürgsemad, keda me tunneme, kultuurivaesemad. Väljaarvatud mõned neegrirahvad Aafrikas on säälsamas olemas mõndi kääbussuguharusid, pügmeid ja Ameerika, Aasia, Austraalia ja Lõunamere ürgrahvaste hõredaid jäänuseid. Need on inimesed sõna täies mõttes. Ja kui ratsionaalne tehniline nende juures on arenemata, siis nad on sisseelamise võime poolest elavasse meist ees.

Neid primitiivseid kirjeldati ükskord inimestena ilma religioonita. See kirjeldus põhjenes ühest küljest sisseelamise tunde puudusel, teisest küljest sellel, et need rahva suguharud püüavad võõraste eest varjata oma religioonilisi tunnetusi. Praegu on tehtud kindlaks, on nenditud, et animismi, fetišismi ja totemismi (loomade austamise) taga peitub veel ometi sügavam mõte. Ja kui ka usutakse, et kõrgeim olend on kehastatud looma või taevatähtede kuju all, siis need olevat ometi ainult katted, kestad, mille taga end varjavat kõrgeim Olend.

Aafrika mustade juures Livingstone nentis selgesti usu Jumala olemasolu ja tulevase elu sisse.

Loodusrahvaste seas (samojeedide, eksimode etc) õitseb küll vaimude vannutamine, sest on olemas palju vaime, kelle soosingut tuleb võita, kuid on olemas „Üks, kes nende seast silma paistab, suurim ja võimsaim, Jumal, alguseta ja lõputa" (Rodloff).

Uurali suured karjamaad ja Põhja-Aafrika hamiidisoost elanikud osutavad hoopis iseloomulist religiooni vormi, „Kõrgeima Taevajumala tunnustamist ja austamist" (W. Schmidt).

Ju kui varemalt mitmeid Austraalia ja Melaneesia suguharusid peeti usundituiks suguharudeks, siis äsja ka nende juures avastati kõrgesti arenenud usulisi mõisteid, tegusid ja palveid (C. G. Jung). Samuti yamanide juures Lõunapatagoonias (Koppers).

Üldiselt on maksev, et nii mõnegi mütoloogilise hümni taga esineb ometi midagi, millel pole tegemist rändava vaimuga ega deemoniga, „Kõrgeim Olend oma ürgkujus, Olend, mis nõuab suurimat austust." (Windhuis) „Jumal, kes kõike juhib, kelle poole palvetatakse, kellele tunnistatakse oma patte, kellega tahetakse saada üheks. Ja kui ka argipäevil selle olendi austamist vähe esineb, siis ta murrab ometi äärmise häda sees läbi spontaanse tundena hüüdes: „Jumal, heida armu minu peale."

Niisiis võib lõpetades ütelda, et sõna laiemas mõttes pole olemas jumalatut ega religioonitut, usunditut rahvast inimkonna ajaloos, et inimkond on üksmeelne usus millessegi kõrgemasse, absoluutsesse meie kohal, kellest on määratud kõiksus ja inimlik elu, kelle vastu inimene tunneb teatud siduvust.

Katoliiklikku elu Pariisis „Cité Universitaire'is".

Pariisi Cité Universitaire'is" elab praegu 2300 üliõpilast. Need on enamasti prantslased. Välismaalaste arv on umbes veerand sellest. Ülikoolilinnal on oma üliõpilaskirik, mis võlgneb tänu oma asutamise eest Madame Lebaudey'le.

Rohkem kui kolmandik üliõilasi, s. o. 800—900 on tegelikud aktiivsed katoliiklased. Pühapäeviti on kirikus neli missat. Missat kella poole kaheksa ajal külastatakse eriti töökate üliõpilaste poolt, kes pühapäeva ennelõuna veel tahavad pühendada oma õpinguile, või ka nende poolt, kes plaanitsevad ette võtta erilist pühapäevast matka. Missast kell pool üheksa võtavad osa need üliõpilased ja naisüliõpilased, kes löövad kaasa „Foyer des étudiants" sotsiaalsele tööle. Enamik neist läheb ka armulauale ja sööb siis ühes hommikeine. Pärast selle lõppu nad ajavad juttu nädala jooksul kogutud kogemusist sosiaalse, heategeva apostolaadi alal. Kella kümne ajal lähevad missale kõik need, kes pühapäeval tahavad endid „välja magada", kuid siiski veel tahavad minna pühadele sakramentidele. Missast kell pool kaksteist võtavad osa need üliõpilased, kes pühapäeva hommikuti tavatsevad veel õppida. Pühapäeva õhtul kell 21 tuleb veel paljusid üliõpilasi kiriku, et ühes laulda kompletooriumi — õhtupalvet.

Ka argipäeva missadel käiakse ohtralt. Üks kord kuus on kõige pühama väljapanek sakramentaalse õnnistuse ja kummardamisega. Üks vaimulikke loeb koha piiblist või breviirist ja ühendab sellega väikse vaimuliku vaatluse. Jutlustele pööratakse kirikus üldse suurt tähelepanu. Mullusel õppeaastal jutlustasid Abbé Lallement „katolitsismi ja marksismi ühendamatusest ja P. Bruno valest ja õigest müstikast. Haripunkti ülikooli vaimulikus elus moodustavad iga-aastased ülestõusmisaja vaimulikud harjutused, missuguseid viimasel õppeaastal peeti P. Maydieu O. P. poolt.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Katoliku kirik Saksamaal.

(Ühe saksa piiskopi karjasekirjast)

Piiskop dr. Albert Stohr Mainzist avaldas pärast oma hiljutist külaskäiku paavsti juure karjasekirja, mis väljendab saksa episkopaadi muresid. Piiskop tuletab esiteks meele entsüklikat „Põleva murega", mis saksa katoliiklastele umbes aasta eest olevat kinkinud uut julgust. Piiskopid olevat tollal lootnud, et paavsti sõna saksa valitsuse poolt mõistetakse hoiatusena ja et kiriku häda väheneb. Kuid piiskop nendib, „rahu ei tulnud, Püha Isa vastu veeres solvamiste, laimu ja pilkamise laviin. Sellest ajast peale halvenes kiriku seisukord nädalast nädalasse, päevast päeva ja kestvalt kasvas piiskoppide mure."

Edasi karjasekiri loeb üles järjekindlad tõsised riigikonkordaadi rikkumised. Jäeti tähelepanemata usulise hariduse vabadus, mis kirikule oli kindlustatud. Paavstliku ringkirja trükkimist peeti suureks kuriteoks ja kaksteist katoliku trükikoda võõrandati. Karjasekirjade levitamine keelati, kiriklik ajakirjandus suruti alla, kuigi ta ainult oli kiriku ja tõe teenistuses, kuna antikristlikud lehed takistamatult võisid kirjutada kiriku ja religiooni vastu. Kaks tähtsat Püha Isa entsüklikat ei võidud avaldada usklike ees. Need ringkirjad olid jumalatu kommunismi ja roosikrooni palve kohta. Usuõpetust kitsendati või usaldati uskmatute õpetajate kätte. Vaimulikud pidid koolest lahkuma. Rahvussotsialistliku õpetajaskonna ametlikud bülletäänid sisaldavad juhtnööre, mis on avalikus vastolus kristliku õpetusega. Avalikult nõutakse katoliku vaimulike käest, et nad õpilastele enam ei kõnele loomisest pühakirja andmete järele, et nad ei kõneleks lunastusest ja pärispatust. Piiskopid on pidanud üles kutsuma oma usklikke, eemal hoida oma lapsi usuõpetusest natslikus ühiskoolis (Gemeinschaftsschule), kuna nende usk sääl sattuvat hädaohtu. Riik on paraku aga kohustanud kõiki õpilasi osa võtma sellest õpetusest, mis kuulutab eksiõpetusi usulisel alal, kuid mida siiski veel nimetatakse „usuõpetuseks".

Võitlus katoliku usutunnistusliku kooli vastu rikub konkordaati ja kärbib vanemate õigust. Piiskoppide vastulaused on jäänud tähelepanemata. Just vastuoksa, haavamised ja tagakiusamised muutusid üha teravamaks. Katoliku noorsooühingud olid väärtuslikuks abiks noorsoo kasvatamisel. Meie pidime kogema nende plaanikindlat allasurumist. Ülekohtu tippsaavutuseks oli lõppeks nende sulgemine. Keelumääruses toetuti korraldusele, mille otstarbeks riigi kaitsmine kommunistlike vägivallaaktide vastu. Üksmeelselt protesteerisid piiskopid nende abinõude vastu ja võtsid enesele katoliku noorsoo kaitsmise. Kõik oli asjata! Ka Mainzi piiskopkond on saanud oma kurva osa neist tagakiusamisist. Avalikud usulised pidustused keelati. Takistati ja segati piiskopi pidulikke vastuvõtte ja koolikatsumisi. Kiriklikke protsessioone saboteeriti vaenulikult. Katoliku vanemaile avaldati survet, et nad ei laseks kinnitada oma lapsi jne.

Kõige selle vastu protesteeris piiskop vastavate ametasutuste juures. Mitmed kirikuasjade riigiministri kõned on kinnitanud riigi püüet, kitsendada kiriku vabadust. Lugematuid kordi korrati, et natsionaalsotsialism ei taha olla mitte ainult poliitiline süsteem, vaid ka maailmavaade. Üteldakse, et maailmavaatel ja religioonil olevat samasugused õigused. Kui see tähendab seda, et natsismi maailmavaade on religioon, mis jääb siis veel üle tõelisele religioonile, tõelisele usundile? Missugune ala jääb siis veel kiriku kätte? Päälegi on kurb, et ei taheta äratunda kurja antikristliku propaganda mõju. Tehakse teatavaks, et preestrite ja kirikute arv on kasvanud, et jumalateenistustel käiakse rohkem, et kirik nautivat erilisi õigusi, jah, isegi eesõigusi. Nende etteheidete peale vastas Püha Isa juba, et püha kirik mitte ei saa leinata alles siis, kui altarid on tehtud lagedaks ja kirikud pistetud põlema . . ."

———

Katoliiklane inglise raamatunäitusel.

Mida sääl nähti ja mida ei nähtud

Hiljuti tartlastel ja tallinlastel oli hiilgav võimalus näha huvitavat näitust „Inglise tänapäeva raamat". See tänuväärne üritus leidis mõlemais linnus, mille maitsed muidu küll nii lahku lähevad, sooja vastuvõtu. Igatahes oli see näitus kõigile raamatusõpradele tõeliseks naudinguks. Näitusel oli menu ja vaatajal oli mõnu, nii et korraldaja ja publik mõlemad olid rahuldatud. Akadeemiline Kooperatiiv näituse üldkorraldajana väärib oma ilusa ettevõtte eest täit tunnustamist.

Katoliiklane lohistas oma samme küll pisut pessimismi kalduva umbusuga Tallinna börsisaali astmeid pidi üles, kui ta võttis südame rindu ja läks vaatama seda ahvatlevat ekshibitsiooni. Inglismaa on ju ikkagi oma enamuse poolest veel protestantlik maa ja oleks justkui piinlik minna säärasesse ülekaaluvalt eemalseisvasse atmosfääri. Võis sääl ju olla säherdusi ebameeldivaid üllatusi must-valgel, mille olemasolu oleks võinud puudutada liig valusalt, päälegi, kui lohutuseks polnuks käepärast midagi vaatamisväärset koduselt-katoliiklikku.

Juba sissekäigu juures pisteti külastajale lahkesti pihku pisibrošüür, milles muide oli loeteldud näitusel esinevaid kirjastusi. Heites pilku sellele nimistule otsime kirjastusäri, mis kannab nime „Burns Oates & Washbourne Ltd." Kahjuks polnud kataloogist leida säärast ettevõtet.

Kui olime lehitsenud ka juba esimesi raama-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

tuid usu- ja mõtteteaduse osakonnas, näis, et meie kartused olid põhjendatud ja katoliiklased on paremal juhul vähemalt jäetud kahesilmavahele.

Kuid lugu polnud hoopiski nii halb. Kui liikusime edasi juba järgmisesse „lahtrisse", võisime veenduda, et rohkesti silmapaistvaid katoliiklasi oli esitatud silmapaistval kohal. Hilaire Belloc oma kõhukate ajalooliste teostega hakkas esimesena silma. Tema sulest näeme näiteks raamatuid „Napoleon", „Cromwell" ja „Charles the First". Katoliiklikke autoreid leidub ka tõlkekirjanduse hulgas, kuid see ei huvita meid nõnda. Tulime siia ju vaatama just eht inglaslikku. Tahaksime näha inglise loomingut.

Ei tule aga kaua jalutada, kui leiame ka juba tooteid, mis on ilmunud Püha Tooli kirjastajate „Burns Oates & Washbourne, Ltd" väljaandel. Nüüd oleme muutunud päris rõõmsaks, meid vaimustab mõte, et katoliiklus inglise raamatuturul on suutnud endale kindlustada juba sellise positsiooni, et säärane üritus, nagu oli too raamatunäituski, temast mitte lihtsalt tähelepanematult ei saa mööda minna. Raamatuturg on ju teatud määral praegu ka rahvaste vaimse elu peegel. Kui katoliiklik raamat juba julgelt ja iseteadvalt esineb muu kirjanduse kõrval, siis võime sellest välja lugeda seda, et ka katoliiklus ise Inglismaal teiste usundite ja maailmavaadete kõrval ei tarvitse pugeda kaevikuisse, vaid võib üles astuda julgelt maailmavaatlusliku võitluse rindele täisõiguslikuna.

Väga imposantse mulje jätab üks paavstliku tiaaraga varustatud raamat, mille tiitliks „Pope Pius XI and World Peace" (Paavst Pius XI ja maailmarahu). Raamatu autoriks on lord Clonmore. Eessõna on kirjutatud Westminsteri ülempiiskopi poolt.

Meie südamest käib läbi meeldiv erutus, kui näeme kõiksugu reklaambrošüüride hulgas ka katoliku raamatuklubi reklaamlehti.

Bigoraafiate hulgast torkab meile silma „pidalitõbise Damiani", suure leeprahaigete apostli, elulugu. Raamat, mis jutustab ühe kangelaselu ülemlaulust, on inglise katoliiklaste seas eriti populaarne.

Igatahes oli sääl katoliiklikku üsna rohkesti, nii et ei paistnud siis ka nii valusalt silma antikatoliiklike ja pahempoolsete kalduvustega kirjanduse olemasolu, mida kahjuks samuti tuli nentida. Kui tahaksimegi siin üles lugema hakata katoliiklikke ja teisi positiivselt kristlikke näitusel esitatud raamatuid, siis lugejale see muutuks kindlasti igavaks, sest neist trükitooteist saaks kaunis kenakese nimistu.

Muidugi, inimene on väga raskesti rahuldatav olevus, ka siis, kui ta on katoliiklane. Oleme lugenud inglise katoliku lehtedest nii paljude meelitavalt huvitavate ja hääde raamatute kuulutusi, et tahes-tahtmatult ehk „nilly-willy", nagu ütleb mõni inglane, kipume endale vaimus ette kujutama veel teisi Chestertoni, Knoxi, Martindale'i, Attwateri j. t. raamatuid, mis oleksid võinud pääseda väljapanemisele. Kuid tuletame endale meele, et suur tükk alati ajab suu lõhki ja mõõduka alandlikkusega asjasse suhtudes võime olla väga rahul väljapanekute üldpildiga.

Lõppeks on aga lugu ka nõnda, et neljateistkümnest elusolevast inglise kirjanikust on 12 konverteerunud katoliku usku. Sellepärast on niigi juba katoliku raamat angel-saksi rahvaste hulgas tähtsal kohal.

Kui meie raamatunäitusel nägime erivaadete poolest nii mitmekesist ansamblit, siis ei tähenda see mitte ainult inglaste sallivust lahkuminevate doktriinide vastu, vaid kõneleb ka suurest otsingu tarbest, mis kihutab inimesi lugema ja uurima. See otsing on ihaldus tõe järele, mis praegusel Inglismaal ka on hoogu viinud tugeva katoliseerimisvoolu.

Ka raamatunäitus andis pildi sellest, kuidas Inglismaal lugev publik on otsimas, otsimas paremalt ja pahemalt, otsimas tõtt füüsilisest ja metafüüsilisest maailmast.

Sääl oli raamatuid katolitsismi poolt ja vastu — ja oli ka neid, mis tahtsid olla erapooletud", igatahes rõõmustas meid see, et katoliiklust inglise kultuurelus ei saa jätta enam kahesilmavahele.

Reginald A. Sorokin.

Jumalariigist.

„Raadiomissad" Hispaanias. Paavsti eriloal võib nüüd igal pühapäeval Salamanca „Radio-Nacional'i" mikrofoni ees lugeda missat „meie vendade kasuks, kes on punases tsoonis", kus katoliiklased marksistliku türannia tõttu nii kaua on pidanud olema ilma igasuguse vaimse lohutuseta. Raadioaparaatide omanikud võisid kuulata esimest „raadiomissat" pühapäeval, 13. veebruaril.

Isa Coughlin, raadiopreester, kõneleb jälle. Nagu Ameerikast teatatakse, kuulus raadiopreester Coughlin on jälle täie innuga alustanud oma võitlust sotsiaalse õigluse eest. Esialgu aga Ühendriikide suurajakirjandus, mis on suurkapitali sabakandjaks, on tema võistluse kurnava kapitalismi vastu surnuksvaikinud.

Hispaaniast:

Katoliku märtrite kindlusest Hispaanias kõneles keegi preester, kes 2. juulist 1936 alates 1937. a. maini viibis Madriidis: „Lugematud on juhud, kus usklikud surid hüüdega: „Elagu Kristus-kuningas!" Kogu Madridis ei ole teada ühtegi ususalgamise juhtumit. Päris üldiselt ütlevad inimesed: „Kui mind jälitatakse kuuluvuse pärast kuhugi poliitilisse parteisse, siis seletan, et ma pole veel iialgi kuulunud mõnesse neist; kui mind aga taga kiusatakse sellepärast, et olen katoliiklane, siis tunnistan otseselt, et olen katoliiklane." Siin Madridis meie ei karda üldse kellegist, et ta salgaks milgil põhjusel oma usu, olgu ta siis mees või naine, noormees või tütarlaps. Sageli mind kutsuti usklike meeste ja naiste juure, et kuulata nende pihtimist; nad tahtsid end sakramendi vastuvõtmise läbi kaitsta ususalgamise hädaohu vastu, mis mitmel ilmel neile lähenes. Valati palju pisaraid; kuid peagu alati inimesed kannatavad valu kristliku andumusega. Kõik ohverdavad meeleldi elu, et nii paljust verest ja hävingust tõuseks uus tõesti kristlik, katoliiklik Hispaania. Ristiusuliste ohvrivaim Madridis on suur ja tugev; igapäevaseid ohvreid ei panda üldse enam tähelegi. Kõik aga ootavad ainult ühte: kommunismivastase Hispaania võidurõõmutsemist."

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

AAFRIKAST.

Valgete isade misjonitöö suuri tagajärgi. Valgete isade misjonitöö aruande järele selle omapärase ordu misjonitöö võib kogeda tõusvat edu. Teatavasti see ordu, mis on asutatud kardinal Lavigerie poolt, läheb tagasi ürgristiusu misjonimeetodeile. Paganad, kes tahavad endid lasta ristida, võetakse pidulikult vastu katehumenaati ja kuigi neid juba katehuumenitena peetakse ristiusulisteks, peavad nad ometi tegema läbi aastapikkuse katseaja kuni nad viimati ristimise teel saavad usklikeks. Sel viisil ordu kaitseb end ennakuliste ristimiste eest ja pärastiste äralangemiste eest. Selle ordu päristööalaks on Kesk-Aafrika.

Edu on siin üllatav. Mullu 213.911 paganale võidi anda püha ristimist. Sellega tõusis ristiusuliste arv 21 valgeile isadele alluval misjonialal 1.244.176-le. Mõnel valgete isade alal on suur tung katehumenaati. Ja ikka veel pole jäänud seisma see ainulaadne liikumine meie pühasse usku, jah, see liikumine pole isegi veel tõusnud haripunkti; seda tõestab 422.763 katehuumenit, kes püha ristimise neljaaastase ettevalmistuse viimase kahe aasta astmeil seisavad. Misjonärid on väga karmid ristimisele laskmise asjus. Toome ühe näite mitmete seast: Kaduhas, Ruandas, 350 ristimise kandidaadist mitte vähem kui 100 pidid veel edasi lükkama oma ristimise tähtpäeva isade nõudel. Mujal on ootajate protsent vahel veel kõrgem. Ja seejuures on neil inimestel ometi juba neljaaastane katehumenaat seljataga. Sellest hoolimata tõuseb järjest ristimiskandidaatide arv. Sakramentide vastuvõtmine on väga elav. Kabgaies, ühes Hirunda vikariaadi peajaamas ühel ainsal pühal mitte vähem kui 21.000 kristlast võttis vastu püha ühenduse.

Eriti suure rõõmuga peab aga tervitama pärismaise kleeruse võrdlemisi suurt kasvu. Just pärismaalasist vaimulikkude kasvatamine on kõige sügavamalt pannud mõtlema ordu asutaja. Tema põhimõtteks oli see, et Aafrikat võib lõplikult pöörata ainult afrikaanlaste poolt. Meie võime seda tööd ainult ette valmistada, peamiselt selle läbi, et meie aitame neegreil kasvatada kleerust — vaimulikku seisust nende endi seast. Kardinal Lavigerie nõudis suurt vastutulekut neegreile ja sügavat arusaamist neegrite hingeelust, et pääseda sellele sihile. Aastal 1936 valgeil isadel oli oma misjonis juba 146 pärismaalasest preestrit. Ainult see, kes teab, kui palju raskusi peab ületama neeger, et sooritada katoliku kiriku poolt nõutud akadeemilist haridust preestriks saamiseks, saab aru, mida tähendab see arv. Vaid ühe ainsa aasta jooksul lisandus 14 uut musta preestrit. Siia juure tulevad veel pärismaised õed, keda on arvult juba üle 430.

Kui siis veel mõtelda kõigile neile arvurikkaile koolidele, kus käib 396.453 last, siis võib kergesti kujutella, kui suur töö ja mure lasub misjonäridel. Ja nad ei suudaks sooritada oma tööd, mis aasta-aastalt ikka veel tõuseb, kui neil poleks käsutada arvurikkaid pärismaalasist abijõudusid, usuõpetajaid ja katehiste. Need 9510 katoliku aktsiooni meest ja naist on misjonäride toeks, ilma kelleta läbi ei saada.

Siia juure tuleb sageli pealikute eeskujulik elu ja apostlik vaim, mille mõjul viiakse usule ka rahvas. Mõnel alal on juba 92% pealikuid katoliku usku.

Muidugi kirik misjonimaadel seisab kõikjal suurte ülesannete ees. Aga kuski misjonialal rahvas pole usuasjade suhtes nii selge vaatega ja valmis kui nende andekate Sise-Aafrika rahvaste juures. Ja kuski kirik ei suuda ehk nii otseselt ja edukalt täita oma läkitust kui neil aladel. „Sest siin," nõnda kirjutab ühe selle ala piiskop „misjonäril pole vaja joosta oma tallekeste juure ja neid otsida, siin need tallekesed tormavad talle otse peale. Ikka jälle peab kuulma: Ehitage meile ometi kabeleid! Meie ei taha surra paganaina!" Ja peagu kurvalt piiskop lõpetab: „Mis peame tegema nähes, et kaks rahvast peagu nelja miljoni inimesega tulevad meile vastu ja nõuavad meilt usku?" Kui meie neile seda keelame ja neid ikka jälle lohutame lubadustega, milleks oleme siis lõppeks siin? Ikka jälle vaatan üles, kas ei lähene veel abijõude, abivägesid . . ."

Belgiast:

Hiljuti juhtus Belgias tähtis konversioon; ajaloouurija Dr. Henry Obreen astus katoliku kirikku. Teadlane, kes oli kalvinist, nõudis haigevoodis Diesti haigemajas katoliku preestrit, kellega ta oli ennem rääkinud püha Johannes Berchman'i kohta, kes oli Diesti linna poeg. Ta palus preestrilt vastuvõtmist katoliku kiriku ja sai seda lühikest aega enne oma surma.

Katoliku kooliharidus üliolekut tunnistavad näiteks raskete vastuvõtueksamite tulemused kuninglikus sõjakoolis. 1930. a. kuni 1936. a. tegi 707 kandidaati eksamit. 375 õiendas edukalt vastuvõtueksami. Nendest tuli 306 katoliku koolest, 33 kuninglikest koolidest ja 36 n. n. „erapooletuist koolest".

Venemaalt:

Kus Kristus ei valitse. Rahvatervishoiu komissariaat Moskvas avaldas järgmised sünnituste ja abortide arvud: 1934. a. oli avalikes kliinikuis 57 000 sünnitust ja 155 000 aborti; 1935. a. 70 000 sünnitust ja 150 000 aborti.

Jaapanist:

Vastolud. Jaapani linna Tomakai ajaleht viitas järgmisele vastolule, mis eurooplastele on häbiks: punases Valencias on hiljuti enamlased kiriku kohvikuks muutnud; Tomakais, paganate maal, aga sai hiljuti senine restoran kirikuks ja kohvik muudeti misjonäride poolt kristlikuks lastekoduks.

Eestist.

Tallinn.

Ülempiiskopi hingeteaduslik loeng. Reedel, 1. aprillil k. a., meie kõrgestipühitsetud ülempiiskop pidas psüühhiliste uurimuste seltsis rohkearvulise kuulajaspere ees loengu teemal: „Ihu, hing ja vaim". Kõneleja suhtus teemasse skeptiku ettevaatusega. Sammugi ei mindud väidete esitamisel edasi ilma selgete tõestuste ettetoomiseta. Mõtted olid järjestatud käegakatsutavaks uurimuste reaks, millel ei puudunud ühtegi loogilise arutelu lüli. Uuritavat küsimust lahati ajalooliselt ja põhjuslikult. Anti täielik ülevaade küsimuse arengust kõigi ajastute jooksul. Trichotomistide, dualistide ja teiste õpetused sõeluti läbi hoolikalt. Kõneldi vegetatiivsest, sensitiivsest ja vaimsest elust ja nende omavahelisest sõltumusest. Lõpul kõrgestipühitsetud referent rõhutas, et jumal on hinge lähtekoht ja samuti hinge sihtkoht.

R. N.

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene 16. 5. mail 1938 tel. 460-29.

S 3742

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 6/7 **Juuni/Juuli 1938 a.** **VI aastakäik.**

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4—4. Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Postiga 5 senti. Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20

Riigiraamatukogu № . . . . . .

XXXIV. rahvusvaheline katoliiklik eukaristiline kongress 25. — 29. maini.

15 kardinali, 50 ülempiiskoppi, 200 piiskoppi osa võtmas.

40 RAHVUST 25 MITMESUGUSEST KEELERÜHMAST.

34. rahvusvaheline eukaristlik kongress, mida 24.—29. maini Budapestis peeti, kuulus kindlasti hiilgavamate sedalaadi koosviibimiste hulka. Seda hiilgavat muljet ei kutsunud esile mitte ainult suurlinn Budapest, mida peetakse üheks ilusamaks linnaks ja mis oma soodsa asendi tõttu mõlemal Doonau jõe kaldal eriti on sobiv suurte pühade pidamiseks (millest olenes ka laevaprotsessiooni hää kordaminek), kogu hiigellavastuse nautimist aitas rõhutada kogu aeg kestev ilus ilm. See oli seda tuntavam, kuna päevil enne kongressi vihma valas nagu oavarrest ja kõva sadu lakkas alles lühikest aega enne kongressi avamistalitust. Äkiline tore ilmamuude oli otse imeline. Keegi tähtsal kohal olev protestant väljendas oma mõtteid selle kohta järgmiselt: „Mina olen protestant ja ei usu muidu imesid. Kuid et ilm enne kongressi nii äkki põhjalikult muutus, see paneb ometi mõtlema."

Paljudest suurist pidustusist olgu nimetatud eriti mõned üksikud.

Avamistalitus Sangarite platsil.

Siia on ehitatud imposantne hiigelaltar, mille juures on osavalt ära kasutatud kangelastele püstitatud mälestussammas. Juba kaua enne pidustuste algust usklikkude massid on kokku voolanud. Siis tuleb pidulikus protsessioonis vaimulikkude rongikäik, ees käib umbes 2000 preestrit, järgneb 190 piiskoppi, 35 ülempiiskoppi ja 12 kardinali, kõige lõpus kardinaldelegaat P a c e l l i. Pärast paavstliku bulla lugemist kardinal vürstpriimas Séredi ütleb tervitussõnad. Siis riigiminister salanõunik Balint Homan tervitab kongressi Ungari valitsuse nimel. Järgneb avakõne kõrgestipühitsetud Namuri piiskopi dr. Thomas L. Heyleni poolt, siis peab kardinallegaat Pacelli oma tervituskõne ungari ja prantsuse keeles. Selle kõne puhul rahva vaimustus paisub kirjeldamatule kõrgusele.

Teiseks nimetamisväärseks usuliseks meeleavalduseks oli

laste üldarmulaud.

Missa pidas sel puhul Tema Eminents kardinal Verdier, Pariisi ülempiiskop. Silm ei suutnud haarata seda noorte inimeste, valgetes kleitides tütarlaste, koolivormides poisikeste j. t. laste massilist hulka. Kuues suures seaduselaeka kujulises nõus, mille kandjaks oli neli preestrit, toodi 60 tsiboorias armulaualiste ette muudetud hostiad. 360 preestrit võtsid kätte tsibooriad ning läbi üksikute ridade sammudes nad jagasid välja püha armulauda. Nii läks pühale ühendusele umbes 200.000 last. Ja pärast kõlas laste hulkade suust usalduse vandumise laul: „Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat."

Samal päeval toimus p. Stephani basiilikas p r e e s t r i t e e u k a r i s t l i k k o o s o l e k, kus jällegi paavstlik delegaat pidas sügavmõttelise loengu eukaristia tähenduse kohta preestri elus.

Üks kõige ülevamaid, kustumatumaid elamusi oli

eukaristlik protsessioon Doonaul.

Vaevalt on keegi suuteline õieti kirjeldama seda rongikäiku. Esimesel laeval olid aset võtnud mitmesuguste nunnakloostrite delegatsioonid. Teisele laevale oli mahutatud vaimulik seisus. Kolmandal laeval asus pühim sakrament kardinallegaadiga, kardinalidega, ülempiiskoppidega ja piiskoppidega. Kahel järgneval laeval oli veel ametlikke esindusi. Sadatuhandeid inimesi palistas Doonaud mõlemalt poolt. Kaldail moodustasid noored spaleeri, hoides käes tõrvikuid, mis lasti langeda niipea kui möödus laev pühima sakramendiga. Kõik majad olid ehitud piduliku ilutulestikuga. Eelkõige hiilgas ilutulestiku säras ülemine

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Buda linnaosa, kust jällegi peamiselt silma torkasid kuningaloss, kroonimiskirik, kalurite bastioon ja koobaskirik, mis otsekui ujusid valguses. Prožektorid paiskasid rohelist, punast ja kollast valgust kogu jõele. Mõlemalt kaldalt kostis uskliku rahva hardaid laule välja vaiksesse õhe, orkestrid mängisid koraale, ning sekka helisesid kõikide kirikute kellad — see oli tõesti haarav pühendus kuningale altarisakramendis, pühendus, mis tuli kogu looduselt, valguse ja helide poolt, veest ja õhust ning inimsüdameist.

Järgmisel hommikul kell 8 oli ühine jumalateenistus sõdurite üldarmulauaga. Juba enne kongressi oli olnud ühine armulaud 4500 politseinikule, kuna nad ju kongressi vältel selleks poleks leidnud aega. Terve Sangarite plats oli täidetud sõjaväega. Ohvitserid läksid ühes oma meestega Issanda laua ääre.

Pärastlõunati kella nelja ajal peeti peohallis avalikke koosolekuid. Neil koosolekuil kõneles tähtsamaid avaliku elu tegelasi usuliste küsimuste üle, mis liigutavad kaasaega. Nii näiteks puudutas 27. mail peaminister Bèla az Imrédy teemat: „Eukaristia — armastuse side perekonnas." Ühel teisel koosolekul samal päeval kaubandusminister salanõunik Géza Bornemisza võttis seisukoha teema kohta: „Eukaristia ja katoliiklik aktsioon." 28. mail endine siseminister Josef Szell asus kõnetooli, siis linnapea Alexander Pohl rääkis teemast: „Eukaristia ja küla." Pealelõunal endine minister dr. Tibor Kállay valis teemaks: „Eukaristia, armastuse side, sotsiaalsete kihtide ja rahvaste vahel." 29. mail põllutööminister salanõunik Franz Marshall pöördus oma sõnavõtuga noorsoo poole.

Üks mõjuvamaid meeleavaldusi, mis usuliselt jättis kõige sügavama mulje, oli ühine jumalateenistus püha armulauaga meestele. Õhtul kell 11 kogunes umbes 200.000 meest Kangelaste platsile. Pärast seda, kui tund aega oli kummardatud pühimat Sakramenti, loeti keskööl missa, mille juures umbes 150.000 meest võtsid vastu armulauda. Viimastel päevadel preestrid olid agaralt töötades kuulanud meeste pihtimisi. See andis paljudele preestritele 12—14 tundi päevas tööd. Missuguse suure mulje see öine pühitsus jättis teistele, isegi mittekatoliiklastele, seda tõestab kellegi protestandi ütelus kellelegi katoliiklasele: „Paluge minu eest, et ma ka varsti teie juures ühes võiksin minna armulauale."

Pühapäev oli kongressi haripunktiks. Hommikul luges kardinallegaat Pacelli Kangelaste platsil piduliku pontifikaalmissa. Seejuures laulis 1200 ühendatud Budapesti kooride liiget oma parimate võimete kohaselt mitmehäälelisi partiisid, 500 seminaristi laulis koraalpartiisid. Jällegi 360 preestrit jagas püha armulauda. Viimaseil päevil oli provintsist tulnud veel palju palverändajaid, nii et jumalateenistusest kindlasti üle 500.000 inimese osa võttis. Pärast missat Püha Isa pidas siis raadio kaudu kõne, mida vaimustusega kuulati.

Kongressi lõpu pühitsemine

algas protsessiooniga Stephani basiilikast Kangelaste platsile. Terve viie kilomeetri pikkune tee oli tihedalt palistatud usklikega. Võimatu on hinnata nende arvu, kuid võib kaunis suure kindlusega ütelda, et see ületas pool miljonit. Siinjuures moodustas spaleeri mitmesugustest koolidest päritolev noorsugu. Rongikäigus endas võis näha paljude organisatsioonide esindusi, kõige erinevamaid naisordusid, siis järgnes orduvaimulikke ja ilmlikvaimulikke, keda oli üle 2500, siis tuli prelaate, piiskoppe ja ülempiiskoppe. Viimati tuli pühim Sakrament, mida saatsid riigi kõige suursugusemad, „püha Krooni" valvurid, lossivahtkonna liikmed. Nüüd järgnes riigihoidja Horthy oma abikaasaga, ministreid, aadlisuguvõsade paremaid poegi oma daamidega, kusjuures kõik kandsid oma hiilgavaid galavorme. Ilusa ja unustamatu pildi jätsid mällu mitmesugused grupid rahvusriides, nii Ungarist kui ka välismaalt. Siis võis rongis näha veel sõjaväge, ratsapolitseid, lühidalt kõiki, kes kuidagi võisid kaasa aidata piduliku meeleolu tõstmiseks ja esindusliku pildi kauni lõppmulje suurendamiseks.

Kui protsessioon on hiigelaltarini jõudnud, kardinallegaat võtab veel viimast korda istet temale määratud aujärjel. Kostavad võimsa sakramentaalhümni „Tantum ergo" helid. Kardinaallegaat annab sakramentaalse õnnistuse. See ongi käesoleva aasta suurima ülemaailmalise meeleavalduse lõpp. Nii toimus eestlaste hõimumaal üks vägevamaid rahvaste vendluse ja kokkukuuluvuse manifestatsioone — hulkade vaimustusest kantud ja hingestatud truudusevandumine Armastuse Kehastajale Jeesusele Kristusele. **E. P.**

Eesti katoliiklased eukaristlikul kongressil Ungaris.

Eukaristlikust kongressist Ungaris võttis osa ka Eesti katoliiklaste delegatsioon eesotsas kirikupea ülempiiskop Eduard Profittlichiga. Kui 1937. a. saabus Eestisse kongressikomiteelt kutse kongressile leidus terve rida katoliiklasi, kes avalasid soovi osavõtuks. Mitmed teele etteveerenud takistused aga põhjustasid, et osavõtjate arv kahanes. Kuid seegi saabunud hulk leidis kongressikomitee juures südamliku vastuvõtu. Paluti, et ka eestikeelne tervitus tuleks kongressil ettelugemisele.

On arusaadav, et kongressil pidi tähelepanu pöörama kõigile osavõtnud rahvastele. Üldse oli seal esindatud 41 eri rahvust. Avalikel rahvusvahelisil koosolekuil, mida peeti kolmel kongressipäeval pärast lõunat kell 4 peohallis kangelaste platsi ääres, pidid sellepärast sõna võtma kõigi

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Paavst Pius XI õnnitlus kuningas Gustav V.

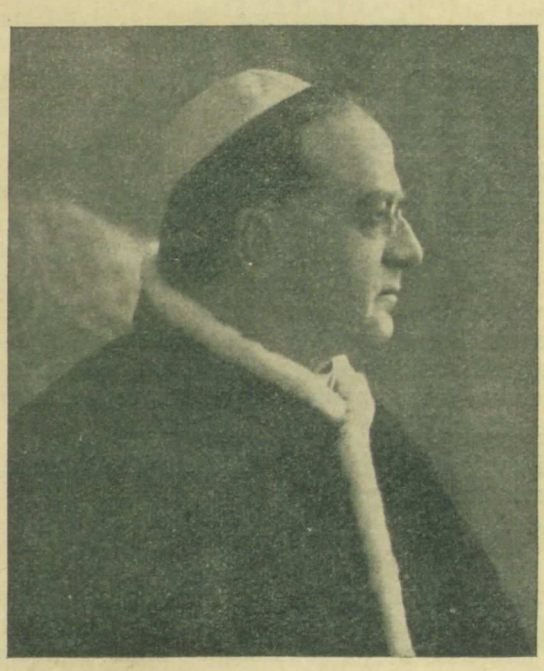

Paavst Pius XI.

Kuningas Gustav V.

Meile, eesti katoliiklastele, on eriliseks rõõmuks siinkohal märkida, et teatud ringkonnad praegu valitsevast paavstist Pius XI-dast ja Rootsi kuningas Gustav V-dast räägivad kui sõpradest. Kuningas Gustav ei ole oma külaskäikude ajal Roomas kunagi jätnud väisamata Püha Isa. Paavst jällegi omalt poolt on kuningas näinud kristlikku valitsejat, kes oma hea tahtmisega alati innukalt on kaasa aidanud rahvusvahelise lojaalse arusaamise edendamiseks. Rahu, sõprus ja õiglus on olnud kuningas Gustavi sise- ja välispoliitika pankumata juhtnöörideks. Tema patronaadi all rootsi rahvas on end valitsenud demokraatilises vaimus ja neutraalses sõpruses teiste rahvastega Rootsi kuningas uskliku inimesena on pidanud alati tihedamaid suhteid oma riigi ja ka teiste maade parimate kodanikkudega. Meie ei tohi iialgi unustada, et just tema riigist on võrsunud sääraseid sügava humaansusega kujusid, nagu oli teiste hulgas ka endine Rootsi ev.-lut. kiriku pea Nathan Söderblom. Püha Isa lugupidamisest kuningas Gustavi vastu kõneleb ka paavsti hiljutine südamlik tervitustelegramm Gustav V kolmekümneaastase valitsemise juubeli puhul.

---

rahvuste esindajad. Neljakümne ühe rahva esindajad esinesid seal kõnedega 27 eri keeles.

Eesti katoliiklaste esindaja direktor Sarre kõneles teisel kongressipäeval esimesena neljastteistkümnest rahvusest. Pärast teda asus kõnetooli soome katoliiklaste esindaja. Toome siin ära eestikeelse tervituse teksti:

„Lugupeetud Eminents, Ekstsellentsid! Lugupeetud usuvennad ja -õed!

Minul on au tervitada Eesti katoliiklaste nimel XXXIV-dat Rahvusvahelist Eukaristlikku Kongressi. Meie tervitus kuulub ka kõigile osavõtjaile sellest Rahvusvahelisest Eukaristlikust Kongressist! Meie Eesti katoliiklased, vähesed arvult, olles kristliku Õhtumaa piiri lõpul, selle maa väravatel, kus ristiusu keeld, teiseusuliste keskel, oleme eriti tänulikud südamest, et võime end siin koos leida usuühtluses ja vennalikus armastuses oma vendadega ja õdedega tervest katoliiklikust maailmast. Meie oleme eriti õnnelikud selle üle, et meie maa katoliiklaste esindus võib osa võtta rahvusvahelisest katoliiklikust ülemaailmlikust kongressist, kuna see on esmakordne meie iseseisvuse ajal, ja üldse esmakordselt meie rahva ajaloos!

Sest ajast saadik, kus meil oma iseseisev vabariik olemas, on ka usuvabadus, millist meil varemalt ei olnud. Püha Isa erilise armastuse ja hoole tõttu on meil mõne aasta jooksul jälle loodud kiriklik hierarkia, ja juba kaks aastat on meil olemas meie kõikide poolt armastatud ja lugupeetud katoliku piiskop, esimene peale 380-aastase vahemiku. Samuti on meil Püha Tooli diplomaatlik esindaja nuntsiuse näol.

Meie loodame, kui aastate jooksul hõimuside-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

med ikka rohkem ja rohkem süvenenud Ungari, Soome ja Eesti vahel, siis ka see Eukaristlik Kongress selleks kaasa aitab, et mainitud maade rahvaid üksteisele lähemale viia kristliku usu ühtluses ja kristlikus armastuses.

Ja veelkord parimaid tervitusi, minu hõimuvennad ja -õed, meie Eesti katoliiklaste poolt. Jumal õnnistagu meie hõimurahvast, õnnistagu Ungarit!"

Lõpptervitus korrati ka veel ungari keeli.

Juba kõne algul näitasid südamlikud poolehoiuavaldused, et direktor Sarres ei nähtud mitte ainult katoliiklast, venda Kristuses, vaid ka hõimurahva esindajat. Kui siis kõne veel ühe ungarikeelse lausega lõppes, poolehoiuavaldused ei tahtnud lõppeda.

Peokomitee oli pealeselle eesti ja soome katoliiklastele veel reserveerinud eri kiriku jumalateenistuse pidamiseks.

Sõpruse ja külalislahkuse tunnuseks tuleb siis ka pidada suurt vastuvõttu Tema Ekstsellents Ungari riigihoidja Horthy juures, millele polnud kutsutud mitte ainult ülempiiskop Profittlich teiste episkopaadi esindajatega, vaid ka direktor Sarre eesti delegatsiooni esindajana. Vastuvõtt leidis aset kuningliku lossi vastuvõturuumes ja torkas silma erilise toredusega. Kõrge aadliseisuse liikmeid oli ilmunud oma rahvuslikes galavormides daamide saatel, pealeselle tähtsamaid sõjaväe esindajaid, kes oma värviliste paraadmundritega piiskoppide violettriietuse kõrval ja viieteistkümne kardinali purpurmantlite hulgas pakkusid värviküllase pildi.

Teise suure vastuvõtu korraldas parlamendi esimees parlamendi piduruumides. Ka siia oli kutsutud direktor Sarre ühes ülempiiskop Profittlichiga, et esindada eesti katoliiklasi. Mitmete läbirääkimiste kaudu tähtsate Ungari katoliikluse esindajatega püüti sõlmida tihedamaid sidemeid tulevikuks ja luua tarvilisi aluseid ühiseks katoliiklikuks koostööks. Kindlasti eesti katoliiklus võib sellest koostööst ungari rahvaga, mille kaks kolmandikku on ju katoliiklik (67,2%), saada vägagi viljakat õhutust ja tegelikku abi. Niisiis kongressil sõlmitud sidemed tulevad katoliku kirikule Eestis kindlasti õnnistuseks.

E. P.

ROOSIPÄRJA AUSTUS.

Õhtu hämaruses,
Särab hiilguses
Templi tule valgus
Püha ema ees.

Värisedes heljub
Vaikselt palve hääl
Helisedes kõlab
Helme roosikeel.

Templi altarile
Palves valgume
Rahukella hääli
Hardalt kuuleme.

M. M.

Kaasaegne Ungari katolitsism.

Viimasel ajal Eestit on mitu korda külastanud protestantlikke vaimulikke Ungarist. Alles hiljuti kuulsime kellestki luteri õpetajast, kes tuli Ungarist ja õppis siin ära isegi eesti keele ja pidas jutlusi. Kuna sidemed Eesti ja Ungari protestantliku kiriku vahel on kaunis tihedad, siis on tulevikuski oodata veel edaspidist läbikäimist siinsete luteriusuliste ja pusta protestantlike poegade vahel. Kuna eestlased nõnda on saanud pildi peamiselt protestantlikust, eriti ka just kalvinistlikust Ungarist, siis meie poolt pole see kindlasti mitte ülearune, kui omalt poolt lugejaile anname ka pisut aimu katoliiklikust madjari rahvast.

Esmajoones huvitab meid muidugi teada, et Ungaris on praegu

67,2% katoliiklasi.

1930. a. rahvalugemise andmeil oli Ungaris 8.688.319 elanikku; praegu see arv on tõusnud juba üheksale miljonile. Kõige viimane rahvalugemine näitas, et Ungaris on rooma riituse katoliiklasi 5.634.003 ja idakatoliiklasi 204.093 hinge. Seega katoliiklased moodustavad Ungaris tugeva enamuse. Siiski peab ütlema, et mittekatoliiklased praeguses Ungaris mängivad küllaltki tähtsat osa Ungari avalikus elus. Juutidel on palju ütlemist majanduses ja ajakirjanduse alal, protestantidel on jälle mõju poliitilises valdkonnas ja riiklikel ametkohtadel. Ka Ungari riigihoidja Horthy on ise protestant, kuna tema abikaasa pr. Magdalena Horthy on katoliiklane. Ka hiljutine kongress toimus pr. Horthy patronaadi all. Katoliikliku elu hooguviimiseks on väga palju kaasa aidanud piiskop Ottokar Prohászka õnnistusrikas tegevus. Praegu on kogu Ungari avalikkuses usuvõitluse rindel kõige agaramaks tegelaseks jesuiidipaater Adalbert Bangha, kes on pannud aluse kaasaegsele Ungari suurejoonelisele katoliku ajakirjandusele. Erilise eduna võib siin mainida ka suurearvulist juutide pöördumist katoliku usku. Nende konversioonide keskelt võib leida väga väärtuslikke ja veendunuid ärkamisi.

Kristlik perekonnaelu on küll teatud määral paiguti liberaalsel ajal valmistatud abieluseaduste tõttu õigeist roopaist kõrvale nihkunud.

Kiriklik organisatsioon on siin juba ürgvana: maa on jagatud kolmeks peapiiskopkonnaks ning Trianoni rahulepingu ajal loodud neljast apostlikust administratuurist (ka Eesti moodustab omaette apostliku administratuuri). Otse Roomale on alistatud Pannonhalma ülemabtkond.

Ungaril on olemas Euroopa omapärasemaid, kuid ka vanemaid põhikirju. Valitsusvõimu ideaalseks kandjaks pole siin mitte kuninga isik, vaid üheksasajaaastane Stephani kroon, millele Ungari rahvas pakub teatud müstilist au. Ungari põhiseadusele, konstitutsioonile vastavalt on lõppeks

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

maa, kroonuvaranduste ja avalikkude sissetulekute omanikuks püha kroon. Püha krooni valitsusvõimu jagavad omavahel kuningas ja rahvas. Kuna Nikolai von Horthy, kelle rahvuskogu 1920. a. valis ja parlament 1937. a. kuulutas eluaegseks riigipeaks, on protestant, siis kuninglikke patronaadiõigusi interregnumi ajal ei teostata. Põhiseadusele vastavalt võib ainult katoliiklane olla Ungari kuningaks. Kroonimise maksvuse mõttes on oluliselt vajaline, et see sünniks kirikliku tseremooniaga püha Stephani krooni abil. Kroonimise teostajaks peab olema nimelt just Esztergomi peapiiskop.

Ungari riigiõiguses katoliku kirikul on igati eriseisukoht. Iseäranis on seadustes rõhutatud vürstpriimase õigusi ja kohuseid maa valitsemisnähete reguleerimisel.

Ungaris on iseloomuline kõva katoliikliku külanoorsoo organiseerumine. Eriliseks katoliku Ungari uhkuseks on üldse noorsooühingud. Peagu igas algkoolis on olemas eranditult nn. Jeesuse Südame kaardivägi, mille kõrgema järgu harusid jälle leidub kõikjal keskkoolides. Skautlik liikumine Ungaris on väga elav. Skautlike organisatsioonide juhid kuuluvad katoliku vaimulikkude hulka.

Eriti tuleks meil mainida ka ülikoolinoorsoo organiseerumist. Populaarsemaks Ungari katoliku noormeeste organisatsiooniks on „Foederatio Emericana". Noorsugu, mis nõnda katoliiklikes seltsides on arendanud oma ühiskondlik-kristlik vaimu, võtab pärast kogudustes tegelikku osa kitsamaringilistest liikumistest. Sama noorsugu moodustab aga ellu astudes katoliku aktsiooni peaedustajaskonna.

Katoliku aktsiooni iseloomustamiseks Ungaris võiks ütelda, et see on peamiselt rajatud ka just koguduste silmapaistvamate tegelaste energiale. Katoliku aktsioonis ilmalikkudel inimestel üle maa on suur kaasatöötamisvõimalus. Tegevus katoliku aktsioonis on sageli koguduseliikmete töötahte, energia ja aktiivsuse suurimaks ekspansiooninähteks. Igal aastal katoliku aktsioon valib endale keskse aate, millele peab suunduma kogu aastane töö. See idee on siis ka peamiselt konverentside ja püüete aineks. Praegu on suurimaks aateks määratud eukaristliku huvi süvendamine.

Iseäralise edemusena peab nimetama ka katoliikliku kooliasjanduse soodsat arenemist. Konfessioonidele on seadusega tagatud autonoomia haridusalal. Seda autonoomiat katoliku kirik teostab ülemdirektorite (koolide inspektorite) kaudu, keda nimetatakse vürstpriimase poolt. Olgu siin antud lühike ülevaade tähtsamatest Ungari katoliku koolidest:

21 usuteaduslikku ülikooli, üks ülempiiskoplik õigusteaduse akadeemia, 1 orduinstituut ülemõpetajate koolitamiseks, 3 õppeasutust lasteaednike kasvatamiseks, 36 katoliku gümnaasiumi, 15 tütarlaste gümnaasiumi, 2 kaubanduskooli poisslastele, 4 põllumajanduslikku ülikooli, 6 õpetajate seminari, 26 kooli naisõpetajate ettevalmistamiseks jne. ning pealeselle veel mitmeid tuhandeid algkoole.

Alguses samuti katoliiklik, kuid nüüd riigi poolt valitsetav oli üks Ungari neljast ülikoolist, nimelt kõige vanem Pázmány Péterülikool, mis hiljuti pühitses oma kolmesajaaastast püsimise juubelit. Selle ülikooli asutajaks on suur katoliku-usuline Ungari reformaator, kardinal ja vürstpriimas Peter Pázmány, kes ise kuulus jesuiitide ordusse.

Kaasaegne turistidele nii huviküllane Budapesti linn romantilise Doonau kaldal kubiseb vaatamisväärsusist, mille loojaiks on olnud usklikud katoliiklased. Kirikud ja teised kaunimad kunstiaarded kõnelevad sellest, et maa on katoliiklik. Kuigi maailmasõjale järgnenud üldisel vaesenemisel tuli ka just ungarlastel väga valusalt kannatada, on siiski maailmasõjast alates senini ehitatud 20 uut suurt kirikut. Sama ajavahemiku jooksul on tekkinud 30 uut kogudust. Hingehooldus on kogudustes korraldatud eeskujulikult.

Vaestehoolekande alal katoliiklik karitatiivne liikumine on saavutanud nimetamisväärseid tagajärgi. Eriti püütakse ka vähendada üldist viletsust Budapesti aguleis.

Ungari katoliku ajakirjanduse keskuseks on pressipalee Honvédutca'l. Katoliku raamatute ja ajakirjade eest hoolitseb p. Stephani ühing, millega on ühendatud p. Stephani akadeemia.

Ühes Budapesti äärses aedlinnas asub vaimulikkude harjutuste hoone „Manresa", kus suurimas vaikuses sooritatakse sügavat vaimutööd: sinna koguneb vaimulikule süvenemisele meesterahvaid kogu maalt. Seni on siia tulnud juba üle sajatuhande mehe. Manresa on ühtlasi parimaks kooliks ilmik-apostleile.

Kuna Ungari pole ikkagi täiesti katoliiklik maa, vaid tal on ka kaunis kaaluv protestantlik vähemus, siis katoliiklased pole seal mitte täitsa eraldatud olukorras omaette ning on loodud olukord, mis sarnleb, kuigi väga väiksel määral, Eesti katoliiklaste omale. Järelikult on meil Ungari katoliiklastest ka nii mõndagi õppida. Kuigi katoliku-usulistel ungarlastel on olemas tugev riigiõiguslik seisukoht ja kindel sajanditepikkune usuline traditsioon, — asiolud, mis kindlasti aitavad kaasa kiriku üldise seisukorra kõvendamiseks ja mis meie katolitsismil kahjuks puuduvad, on siiski rõhku pandud soovile igati ajaga kaasa sammuda. Sellest annab ka tunnistust ideaalselt organiseeritud ajakirjanduslik süsteem, mis on kiriku teenistuses. Selles suunas tuleb meilgi arendada oma väikseid jõude. Loodame, et Jumal annab meile lahke tuleviku, mis loob ka rohkem võimalusi Eesti ja Ungari katoliiklaste lähemaks koostööks. See olgu meie igapäevane hõimupalve.

Vame Reso.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Katoliiklik Ungari minevikus.

Kindlasti on vastik maalida peletisi ja tonte vaimusilmade ette ja provotseerida kurje unenägusid. Kui aga tõesti õiglaselt tahame hinnata eesti kõige tulihingelisemate hõimude — ungarlaste — teeneid Euroopa kristliku kultuuri säilitamisel ja kaitsmisel, siis kujutame endale korra ette Euroopat ilma ungarlasteta. Mis oleks saanud Lääne-Euroopa ristiusust, kui teda poleks kaitsnud madjarite kilp? Vastus sellele küsimusele oleks nii masendav, et me ta parem jätame kirjutamata. Tahame rõhutada seda, et Ungari maa ja rahvas on olnud otsekui piksevardaks, mis sajandite vältel on kõrvale juhtinud ebakristliku ida marulised rünnakukatsed. See raske seisukoht on ungarlastele maksnud palju valu, verd ja vaeva ning mitmed Kesk-Euroopa ja Lõuna-Euroopa rahvad võlgnevad just ungarlastele selle eest tänu, et türklased või mõned teised mineviku kardetavad barbaarid neid veel maa pealt pole ära pühkinud.

Mõjuvaks teguriks väljaastumisel ristiusu vaenlaste vastu polnud madjarite juures mitte ainult nende tugev usutruudus, mis neid õhutas ja kihutas kirikut kaitsma. Nad olid ka oma loomuliku julguse ja ürgse sõjameheliku kasvatuse läbi eriti võimelised kristluse eest väljaastumiseks.

Kui soome-ugri rahvad Uurali algkodust lahkusid, ajasid nad esialgu oma sõjakusega kõigil ettejuhtuvail rahvail ihukarvad püsti. Kange võitlusind ja lahingukirg on kauaks ajaks jäänud soome-ugri rahvaste iseloomuks. Oma ajaloost teamegi juba, kuidas saarlased vikerlastega mööda meresid kollitasid ja kohutavate krattidena isegi uhke Sigtuna hävitasid. Madjarid ei jäänud oma põhjapoolseist hõimudest sugugi taha. Nii mõnegi tubli keskpärase tsiviliseeritud inimese süda jäi hirmust seisma, kui ta kuulis ungarlastest, sadulas sündinud rahvast, kellele seiklushimu oli juba sünnipäevakingituseks verre kaasa antud. Oma röövretketega jõudsid nad Põhja-Itaaliani ja Püreneedeni välja; Lõuna-Saksamaad nad kimbutasid alatasa.

Aastal 896 jäid nad lõplikult peatuma suurele tasandikule Doonau ja Karpaatide vahele ning jatkasid oma julgustükkidest kubisevaid eluavaldusi tuliste, poolmetsikute hobuste seljas. Alles sisserändajate kolmas põlv vahetas sadula järje vastu ja hakkas pikkamisi mängima ajaloos seda osa, milleks ta Ettenägevuse poolt oli ära valitud. Ungari ristiusustus aegamööda. Nagu Eestiski, nii ka Ungaris arvatavasti külvati esimene ristiusu seeme idapreestrite poolt. See seeme hakkas ka idanema, kuid erinevate olude tõttu ta polnud küllalt elujõuline tärkamiseks, kasvamiseks. Ka Ungaris toimus sellepärast tegelikult ristiusustamine ladinariitusest preestrite poolt. Kõige teenekamad Ungari misjoneerijad olid benediktiiniordu mungad, kelle seas olid eriti silmapaistvad tollal A d a l b e r t, G e l l é r t ja A s t r i k. Tänini nende abtkonnad on jäänud Ungari kristliku teaduse tulipunktideks. Pärast võttis misjonitööst osa peaasjalikult ka tsistertslasi ning pärast sõda türklastega on Ungari rekatoliseerimine esmajoones jesuiitide saavutuseks.

Ungari suurimaks pojaks ja apostliks on püha I s t v a n (Stephan), kes valitses 1001—1038. a. Tema lülitas ristiusu nii tugevasti ungarlastesse, et see on saanud riigi, rahva, ühiskonna ja kultuuri eraldamatuks teguriks Ungaris, kus ta püsib sellena ka tänapäevani. Püha Stephani looming elab veel praegu. Ka nüüd kuuluvad kõik piiskopid — küll protestantide omadki — juba oma ameti poolest ü l e m k o t t a. On eriti märkimisväärne, et peagu iga Ungari esimese valitsejasoo, Arpadite põlv kirikule kinkis ühe pühaku. Tuntumaist mainigem siin veel nimesid püha I m r e (p. Emmerich), püha L á s z l o (Ladislaus) ja püha E r z s é b e t (Elisabeth). Arpadite valitsuse all maa sai rikkaks ja õnnelikuks. Dominiiklasi ja frantsisklasi lisandus misjonäridele abijõududeks ja hakkas ristiusustama teisi turaani rahvaid. Ei tohi unustada, et h õ i m u a a d e elas ungarlaste juures juba tollal ning taheti pöörda just iseäranis veresugulasi. Oma agaruse poolest oli teistele hõimupreestritele eeskujuks dominiiklane J u l i a n, kes oma hõimupüüetega jõudis välja Uuralini, et ristida vendi (1237). 1242. a. atakeerisid Euroopat Aasiast valguvad metsikud tatarlaste jõugud. Džingis-Khani kartmatud järelkäijad tahtsid oma raudse rusikaga kogu Euroopa muuta veresaunaks, nagu nad Aasias ning Euraasias juba paiguti olid teinud, kuid see ei õnnestunud neil; nad tormasid vastu tormast: otse ungarlaste mõõgamüüri otsa, mis pööras eurooplastelt ära laastava hädaohu.

Neljateistkümnenda sajandi keskpaigu aga veeres ungarlastele selga uus laviin: pärast Konstantinoopoli langemist tugevaks muutunud osmaaniriigi sultan ässitas verejänulised janitšaarid valgete kultuurinimeste peale. Nagu lahtilastud hullud koerad tungisid maruhoos muhameedlased madjarite kallale. Kuid poolkuu all võitlejad suutsid vallutada ainult poole Ungarit. Nad rajasid endale kindla jalgealuse maa südameni ulatuval maaribal ja teostasid seal oma plaanikindlat laastamist ning ristiusu hävitamist. Ungari tuli nii lahkamisele, ohverdades end muu Euroopa julgeoleku eest. Kui meie hõimud tollal suurele ülevõimule oleksid alla andnud, siis tollal sisetülidest õõnestatud Kesk- ja Lõuna-Euroopa oleksid otsekui maha niidetud islami sirbikujulise mõõga poolt. Sellal aga, kui türklased Ungari vallutatud osa kurnasid ja ülejäänud ungarlased end veristasid lõputus, visas võitluses ülemvõimule vastu pannes, võisid teised Euroopa riigid oma tüliõunad ära süüa ning küllalt kosuda.

Sellel raskel katsumise ajal aga seltsis türklastele veel teine katastroof, mis muutis madjarite seni nii üksmeelse elu kibedaks. See oli protestantism. See Saksamaalt ja Šveitsist Ungarisse kandunud nähe nakatas varsti suurema osa rahvast. Islamile oli kalvinismi kaudu tekkinud lõhe (mis tõi enesega ka kodusõja) muidugi teretulemast.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Ei puudunud palju, siis protestandid oleksid juba oma pealetungiga terve Ungari türklastele kaudselt kätte mänginud. Selle eest, et euroopalise tsivilisatsiooni kell tollal veel ei löönud kaksteist, võlgneme tänu jesuiidist kardinal Peter Pázmány'le ja jesuiitide ordule, kellel õnnestus protestantismi tagasitõrjumine ja Ungari elu uuendamine katoliiklikus meelsuses. Püha Ignatius Loyola vaim imbus sügavale Ungari katoliiklusse ja kindlustas sinna, kuhu langes veel minarettide vari, tugeva vallutamatu kristliku kantsi, mille ees põrkasid tagasi kõik paganate pealetungid. Rahvale võimalikult suure ja laialise hariduse pakkumine oli üheks jesuiitide relvaks, mille abil nad võitlesid paganate pimeda vägivalla vastu. Oma õitseajal jesuiitide ordu pidas Ungaris üleval 3 ülikooli ja 44 keskkooli (!). See asiolu aitab võib-olla pisut aru saada, kuidas see tuleb, et Ungari on praegu läbi ja läbi kultuurmaa. Võib-olla isegi igaüks ei taha ehk tunnistada, et ta on kultuurmaa. Visatakse ju ette, et Budapestis jooksvat ringi liiga palju räpaseid mustlasi. See kõneleb aga lihtsalt ungarlaste heasüdamlikkusest, kui nad oma kodumaa on teinud koduks ka kodutuile mustlasile.

Jesuiidid on pannud ka aluse unioonitööle Doonau orus.

1686. a. katoliiklik Euroopa liitus paavst Innocentius XI. eestvõttel Ungari väejuhi vürst Esterházy'ga. Sõjakäik, mille moraalseiks seljatugedeks olid ka kardinaal Buonvisi ja pühakspeetud kaputsiinimunk Markus Avianus, vabastas Buda türklaste ikkest. Pärast türklaste valitsust jäi maale vaevalt üle pooleteise miljoni ungari rahvusest elanikke. Suured maa-alad olid soos ja söödis. Barokkaja katolitsism ilmutas nüüd jälle innukat ülesehitavat tegevust. Sellest uuest viletsusele järgnenud õitseajast kõneleb rida stiilseid ehitusi, mis praegugi räägivad silmale tolleaegseist saavutusist.

Ajajärk pärast Prantsuse revolutsiooni tõi enesega jällegi katoliikliku positsiooni nõrgenemise, kuna järjest kasvav lodevus, protestantism ja liberalism end alatasa rohkem püüdsid esirinda nihutada. Sellest hoolimata hingitses katolitsism aga visalt ka üheksateistkümnendal sajandil edasi ja võttis lõppeks jälle uut hoogu. See oli sotsiaalse katoliikliku organiseerimistöö sünniaeg. Üheksateistkümnenda sajandi lõpu poole on Székesfehérvári piiskopiks Ottokár Prohászka, üks suuremaid usumehi, kes oma geniaalse organiseerimisoskusega ja kõneanniga sütitab ja taaselustab Ungari katoliku seltskonnategevust. Nüüd tärkab ja rajaneb kindlamale pinnale ka Ungari katoliku ajakirjandus, mis oma kaasaegse statistikaga nii paljudelegi maadele võib olla hiilgavaks eeskujuks.

See uus jõuline puhang Ungari katoliiklaskonnas andis riigile ka tarmu vastu panna kommunistlikule lainele, mis teda maailmasõja ajal ähvardas üle ujutada. Kommunism püüdis Euroopat rünnata tollal just sealt, kus kristlaskond oli kõige nõrgem ja kus tüdimus sõjast oli kõige suurem. Tükiks ajaks õnnestuski juudi päritoluga Ungari enamlasel Béla Kunil pidada hirmuvalitsust madjarite maal. See punase terrori kehastaja, keda kaua peeti Euroopa kardetavaimaks kommunistiks, oli aga varsti sunnitud nägema oma võimetust seesmiselt tugeva ja vaimuvärske katolitsismi ees. Väga iseloomustav on asiolu, et üks Budapesti töölislinnajagu, mis punase diktatuuri all kandis Leninlinna nime, pärast iseendale valis uue nime: Pest-St. Elisabeth (Pestszenterzsébet).

On ka huvitav meele tuletada, et kõigis katoliku kirikuis üle maailma tarvituselolev „Angelus" — lõunane kellahelistamine ingli tervituse palvetamiseks — on õieti Ungari ja Euroopa türklastest vabastamise mälestamine.

Nii ungarlaste seisukoht kristlikus Euroopas on olnud ajaloo vältel rüütellik seisukoht — õige ristiusu kaitsepositsioon kõvera mõõga ja kõvera sirbi vastu.

Reginald **A. Sorokin.**

Portreid kaasaegsest Ungarist.

Ungari riigihoidja ja eukaristlik kongress.

Admiral Horthy, Ungari riigihoidja, kes muidu on tuline protestant, on suurendanud oma populaarsust, mis juba niigi Ungaris on väga suur, oma käitumisega eukaristlikul kongressil.

Kõik, nii hästi katoliiklased kui ka protestandid, olid sügavasti liigutatud selle täitsa loomuliku ja tundeküllase viisi läbi, millega ta leidis just õige tee osa võtmiseks sellest maailmasündmusest, mis kuigi see oli katoliiklik sündmus, tähendas suurt au Ungarile. Kuidagi viisi ta leidis just õige tee kõigest osavõtuks. Ta hoidis tagasi ainult tseremooniaist, kus püha sakramenti eriti austati. Nii ta ei järgnenud protsessioonile, mis liikus lõpptseremooniale sangarite väljakule pühapäeva pealelõunal, kuigi ta võttis osa missast püha Stefani mälestusaasta avamiseks. Ta kõndis kogu aeg kaasa protsessiooniga, mis järgnes pühale paremale käele kuni sangarite platsini.

Ta tervitas samuti isiklikult kardinal Pacellit raudteejaamas tema saabumisel Budapestist ja viis kardinali oma autoga kroonimiskiriku ukse ette ja ootas teda hiljem, kui kardinallegaat oli lõpetanud oma palve kirikus, kuningalossi sissekäigu juures. Kuningalossis kardinal Pacelli oli admiral Horthy külaliseks.

Riigihoidja isa, vana Stephan Horthy, tuline protestant, abiellus katoliikliku daamiga, kes oli ühe naabermõisa aadlisugukonna võsu. Pühapäeviti proua Horthy läks missale, kus juures teda saatsid tema kaks tütart, kuna tema abikaas oma kahe pojaga võttis osa jumalateenistusest protestantlikus kirikus.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Tema vanem vend, ratsaväe kindral Stephan Horthy, abiellus samuti katolikuusulise daamiga ja proua Magda Horthy, riigihoidja naine, on innukas katoliiklane, kes igapäev käib pühal missal.

Ungaris, kus religioon niihästi kui ka teised elamused ja veended on enamasti kõrgemal tasemel ja sügavamate juurtega, peetakse kõrgesti lugu sellest absoluutsest sallivusest ja see viis, millega riigihoidja suhtus eukaristlikku kongressi, on kindlasti suurendanud tema populaarsust.

Bela Imredy, kongressiaegne peaminister.

Bela Imredy, peaminister, kes kujundas oma kabineti ainult paar nädalat enne kongressi, on tuntud üle terve maa silmapaistva katoliiklasena.

Ta lõpetas oma õpingud piaristide juures Budapestis, kus ka tema pojad koolis käisid. Ta käib korrapäraselt missal ja armulaual ning kõigis oma kõnedes ta toonitab oma katoliiklikku usutunnistust,.

Paljud, kes teda ei tunne hästi, peavad teda isegi fanaatikuks, kuna tema markantne, askeetiline nägu ja fanaatiline tuli, mis kiirgab kõigist tema sõnadest, annab talle midagi Savonarola välimuse taolist. Kõigil puhkudel eukaristliku kongressi ajal, kui riigihoidja ei võtnud osa tseremooniaist, peaminister Imredy esines riigipea asemel ning teda saatis neil puhkudel riigihoidja tiibadjutant.

Tehti palju ülesvõtteid kardinal Pacellist, kui ta oli parajasti vestlemas Ungari peaministriga ja sageli pandi tähele, et mõlemate peakujul oli suur sarnadus, kuna mõlemate näojoonis peitus midagi, mis oli omane itaalia piltidele, mis kujutasid keskaegseid kiriku aukandjaid.

Bela Imredyst on teada, et ta astub ka välja tugeva askeetilise eluviisi eest avalikes asjus ning tahab viia uusi tendentse, mis on haaranud noorsugu, kooskõlla katoliikliku ideaaliga.

Religioossuse tunne inimkonnas.

(Järg.)

2. Usund ja kõlblus.

Kõlblus ei ole usutundega samane, identne, kuid ta on usundlikus käitumises ilma pikemata kaasa antud — ja ümberpöördult, tõeliselt kõlbla hoiakuga käib kaasas religioossus. „Kui keegi usub Jumalasse, siis mõjutab see veendumus vähemalt ebateadlikult ka tema toiminguid, kuidas ta teoreetiliselt ka ei vaataks usundi ja kõlbluse suhtele“ (Pribilla).

Küll ei taha pidada paika vanemate teoloogide vaade, nagu eeldaks kõlblate kohustuste mõiste iseenesest juba väljendusselget jumala tunnetamist. Kuid kes ütleb „kohustus“, see võib ütelda ka „jumal“, tähendab: tingimatu aukartus ja armastus hea vastu sisestab oluliselt juba absoluutsuse asetamist. Võib ju tulla ette, et keegi jaatab küll südametunnistuse kohustusi hea vastu, ei taha aga absoluutsusest midagi teada. Ta võib isegi olla kindlal arvamisel, et ta toimib päris targasti, kui ta armastab kõike seda, mis on hea, ilma et ta usuks mõnd kõrgemat, püha võimu, kelle poolt on talle see armastus hea vastu südamesse istutatud. Kuid tõeliselt ei ole olemas südames ühtki tõe tunnustamist, mis ebateadlikult mitte juba ei oleks usk Jumalasse —ei ole mingit armastust hea vastu, mis mitte juba ebateadlikult ei oleks armastus Jumala vastu. Iga õige armastus on armastus Jumalasse, „haarab meid juba kui armastus Jumala vastu ja kannab Jumalat oma sügavuses“ (Prszywara).

Üldiselt on kõlblusetunne usutundest tuletatud ehk vähemalt ta saab usutundelt oma tugevaima ajendi. Selle selgituseks järgnevais ridades mõningaid näiteid:

Roomlaste juures jumal kinnitab vandetõotust:

„Kui meie esimestena peaksime pärast avalikku otsust paha tahtega rikkuma seda (lepingut), siis löö sina, Diespiter, Rooma rahvas maha nõnda, nagu mina nüüd löön ja tapan selle ohvrilooma,“ kuulutab Rooma esindaja albaanlastele, misjuures ta sümboolse zhestiga torkab loomale noa kõrisse. Ja samal viisil toimub vande andmine albaanlaste poolt nende preestrite läbi.

Egiptlaste usu järele peab inimene pärast oma surma andma kõlblalt seisukohalt aru oma tegude üle:

„Nõnda ta peab ütelda võima aruandmise päeval tõe isanda ees: „Vaata, ma tulen sinu juurde. Ma olen hoidunud patustamast sinu vastu. Ma ei ole midagi pattu teinud inimeste vastu, ei ole inimesi viletsusse tõuganud ... ei ole jumalat neednud, ei ole midagi teinud, mis oleks hirmus tavaliste vägede ees. Ma ei ole sulasele tema isanda ees teinud midagi paha, ei ole kedagi nälgida lasknud, ei ole kedagi nutma pannud, ei tapnud ega tappa lasknud, ei kellelegi haiget teinud, ei ole viljamõõtu suurendanud, ei ole vägivalda tarvitanud“ jne.

Pärsias püüavad vagad inimesed kõlblate tegude läbi olla jumala meelepärast. Avesta raamatus üteldakse:

„Kuidas saan ma olla sinu meelepärast, sa tark isand? Küll tean ma seda, et ma ei ole hea, nagu ma olema peaksin. Seda ma kaeban ise, oh isand. Ole mulle toeks, nagu sõber sõbrale! Õpeta mind õige meelsuse läbi hindama õndsuse saavutamist! ... Oh, teie õigluse ja tarkuse vaimud, teie tahet ma tahan täita. See on otsus, mis ma oma mõtteis ja hinges olen teinud.“

Babüloonlaste juures on jumal kõlbluse sanktsiooniks:

„Kes ülekohut teeb ... seda sa karistad raskesti. Kes ei lase end ära osta, kes astub üles nõrgema poole eest, see on jumala meele järele, see rikastab elu.“

„Mina, sinu sulane, hüüan raskes kannatuses ja hädas sinu poole. Kes on koormatud pattudega, selle anumist sa võtad kuulda. Ja kellele sa sõbralikult vaatad, see muutub paremaks.“

Kreeklaste juures Hesiodos (8/7. sajandil e. Kr.) kirjeldab Zeusi kui õiguse kaitsjat ja tasujat:

„Edu kroonib õige inimese tööd. Kes aga on

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

paha, kõrk ja mõtleb kurja, sellele määrab kauge pilguga Zeus oma karistuse. Surematud viibivad inimesel lähedal ja peavad silmas kõiki, kes väära õigusega piinavad üksteist, hoolimata jumalate järelevalvest. Sest kolm korda 10.000 surematut Zeusi valvurit asuvad siin rohket toidust pakkuva maa peal ja valvavad surelikkude inimeste üle. Nad valvavad iga õige asja ja iga paha teo järele ja käivad maa peal ringi, looritatud udusse. Iseenesele teeb kurja see mees, kes teeb kurja teistele. Tema üle vihastab tõesti Zeus ise ja lõpuks ta paneb sellele mehele tema ülekohtuste tegude pärast raske karistuse peale."

„Zeus ... tilgutab inimesele ka unes südamesse pattude meenutamise piina, ja isegi vastu meie tahtmist haarab meid see, mis viib meid äratundmisele. Ta ei jää varjule, ta hiilgab, kui õudselt paistev valgus, see meie süü" (Aeschylos).

I n d i a s on usund ja kõlblus lähedalt teineteisega seotud. Juba vanas Veda-usundis esinevad patukahetsejad palvusega:

„Vabastagu Varuna meid meie pahest, mis meie oleme pärinud oma isadelt ja mis meie ise oleme teinud oma elus. Ei ole ju see meie oma tõsisem tahe, vaid see on kiusatus, uimastus, kirg, rumalus."

„Nagu ori ma tahan pakkuda rahuldist halastusest rikkale, õiglasele jumalale, kui sellele, kes vabastab mind mu süüst."

India Atharwa-vedast, umbes 1000 aastat e. Kr., me loeme järgmisi värsse:

„Suur elavate olendite juhtija, küll kõrgelt ülev, näeb meid nagu ligilähedalt.
Kui keegi arvab tegutseda salaja, taevad teavad seda kõike.
Mille üle kaks peavad omavahel nõu, istudes koos, seda teab kuningas Varuna kui kolmas.
Niihästi seesinane maa kuulub kuningas Varunale, kui ka kõrge taevas ja selle rajad.
Mõlemas ookeanis asub tema, ja samuti vähimaski veetilgas.
Kes püüakski väljuda taeva piiridest, ei vabaneks kuningas Varunast.
Ülalt taevast tulevad alla tema valvurid ja vaatavad tuhandete silmadega üle selle maa."

Dshaismi ja buddhismi juures näib ühendus kõlbluse ja usundi vahel väiksemana. Kuid siiski tuleb seal usutunne ka kõlblusetundes nähtavale. Nõnda on buddhausu askeetide juures olemas südametunnistuse uurimine. See peab seisma ühenduses sisemise patukahetsusega. Sellele lisaks tuleb siis pattude ülestunnistamine ülemate ees, niihästi kloostrijuhiste kui eelkõige üldiste kõlblusseaduste rikkumise asjus: ei ühelegi elavale olendile paha teha, ühtki ebatõde lausuda, mitte varastada, ühelegi ebapuhtale lõbustusele kaasa elada, võõrast omandit mitte ihaldada. Viimaste üleastumiste pärast peavad kõik buddhistid oma kirikuaasta lõpul pihtil käima ja oma „guru" ees, tähendab, vaimuliku juhi ees patukahetsust avaldama. Sest ühtki süüd ei tohita vanast aastast uude aastasse kaasa viia.

Kõlblusetunde suhe religioossuse tundega väljendub luuletaja tunnistuses:

„Ainult Rama õnnistuse läbi (Rama on jumala Vishnu maine kuju) on võimalik astuda ühendusse heaga ja ilma temata on tarkuse saavutamine võimatu. Tema on kõige rõõmu ja lõbususe juur. Tema õiteks on head teod, tema viljaks on täiuslikkus. Tema läbi saab kurjategija oma süüst puhtaks."

Ka h i i n l a s t e kõlblad püüdmised omavad usundlikku tausta. Ühes taoismi õpetuseraamatus üteldakse:

„Kui mõne inimese südames kerkib mõte head teha, otsekohe seisavad juba tema juures head vaimud, ka seal, kus seda head veel ei ole teostatud. Ja kui tema südames tekib mõte kurja teha, otsekohe astuvad tema juurde pahad vaimud, ka siis juba, kui seda kurja veel ei ole teostatud."

I s l a m i s avaldub tegeliku elu lähedane ühendus usundiga täiesti selgel kujul. Sellepärast kõneldakse koguni otse sellest, et islami usund juurdub ristiusu vaadetes (Horten). Kõik suured muhamediusu äratajad ja jutlustajad on jumalaarmastusele — ja ligimesearmastusele — vaadanud kui tõelise kõlbluse alusele. Kõrgeimaks põhimõtteks on ennastsalgav heategude kordasaatmine Jumala pärast. Tõeline vagadus koosneb kolmest osast:

„I. Käskude täitmine. 2. Alistumine kõigele sellele, mis Jumal kui kõigekõrgem laseb osaks saada. 3. Loobumine oma isiklikest mõnusustest, et selle asemel Jumala kui kõigekõrgema rahulolemist ära teenida."

„Oh, laps," nõnda üteldakse ühes kuulsas õpetuses, „kes seda usuvad ja head teenivad, nendele saab paradiisiaed eluasemeks."

Ja isegi Eckharti taoline mees oleks vaevalt suutnud usundliku meelsuse eetikat väljendada ilusamini, kui seda on teinud Muhamedi järglane Ghasali:

„Vaga inimese meelsus on parem kui tema teod. Iga heategu ja iga palve on Jumalale meele järele vaga inimese sisemise arvamuse läbi. Ja isegi toimingud, mis iseenesest on ükskõiksed, omavad pühaliku paiste, kui nad rakendatakse tööle Jumala teenistuseks ja auks. Aga sel määral, mil maised motiivid mängivad selle juures kaasa, kaotab hea oma väärtuse."

Veidi ajaloolist tõde.

Avaldame siin meile lahkesti saadetud artikli, mis oma huvitava aine poolest tohiks eriti köita meie lugejaid.

Toimetus.

Katoliku kiriku suhtes on levitatud meil aja jooksul rohkesti väärarvamist, nagu oleks tema omal ajal, kui oli meie maa veel täiesti katoliiklik, jätnud rahvale usutuuma võõraks. Selle põhjenduseks on toodud ette asjaolusid, et jumalateenistuse pidamine olevat toimunud ladina keeles ja polevat küllalt hoolitsetud, et vaimulikud mõistaksid rahva keelt. Kuid tõsiolud kõnelevad vastupidist. Katoliku kirikul seisis tol ajal ikka südamel, et rahvas ei jääks ainult nimeliselt kristlasteks. Kujukalt kõneleb sellest 1428. a. Liivimaal maksma pandud kirikustatuut.

Selle § 3. loeme: „Sest et ei või olla kirikule halvemat, kui karja hoiavad mittekõlvulikud hingekarjased, edasi, sest et sel uuemal ajal on meie

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

kurvastuseks valitud mitte ainult mitteteadjaid, vaid isegi, mis on veel põlguseväärsem, tummasid karjaseid, kes ei mõista neile usaldatud karjaga rääkida ... siis määrame meie, et ei tohi kedagi teist, kui niisugust koguduse vaimulikuks võtta, kes sobib selleks oma hariduse, õilguse, keele ja vanuse poolest ning kes võib täiesti hästi ja täpselt oma pihtilaste keeles rääkida ja jutlustada (proferre). Kuna aga on võimalik niisuguseid kindlasti leida, siis tuleb alati kõlvulikumaid eelistada vähemkõlvulistele ... Meie lisame veel juure, et juba ametisolevaist preestreist, kel on väljendus maakeeles puudulik, tahame neid kannatada, kelle juure on võetud aastaseks tähtajaks kaplan, kes tema asemel jutluseametit peab, vastasel korral tuleb ta tagandamisele. Juhul kui koguduse sissetulekud on liig väiksed selleks, et preestri kõrval võiks ühtlasi kaplani ülal pidada, siis peab piiskopp selle üle otsuse tegema."

Selgemini ei või enam öelda, et usutuuma, armuõpetust tuleb rahvale rahvakeeles selgitada. Et seda on ka tehtud ja tehakse, näeme ka sama statuudi § 23, mis määrab ära lähemalt koguduste ja kloostrite katsumise korra. Neid katsumisi tuleb statuudi järele võtta ette mitme vaimuliku sinodi poolt, kelle juure võetakse veel „rahva seast vanemaid, ausaid ja õiglasi, et proovida neofüütide kristlikke eluviise ja kõrvaldada nende ebapruuke karistuse hirmuta."

See statuut näeb ette isegi ristimisetalituse toimetamist rahva keeles. § 25 ütleb: „Ristimine peab toimuma võimalikult varsti peale sündi. Ristimisvormeli ladinakeelsed sõnad tulevad pidulikult, aeglaselt ja selgelt öelda, sest et neis peitub sakramendi jõud. Preestrid peavad õpetama rahvast, et isad ja emad võiksid ise hädakorral omi lapsi ristida ja sama vormeli järele nende omas keeles (in ydeomate suo). Selle järele salvib preester niimoodi ristitud lapsel püha õliga rinda, õlgu ja krismaga otsmikku, kordab ka, kui ta kahtleb, ristimisvormelit (ladina keeles): Kui oled sa ristitud, siis ei risti ma sind enam teist korda, kui pole sa aga ristitud, siis ristin ma sind Isa ja Poja ja Pühavaimu nimel."

Et ristiusu tuuma tuleb rahvale rahva keeles seletada, seda nõuab ka Valga maapäeva otsus 1422. a., mille § 4. loeme: „Kirikhärrad (s. o. preestrid) peavad rahvale õpetama Pater nosterit (Meie Isa) ja Ave Mariat, neile lisaks veel püha ristiusu 12 tükki. Jumala 10 käsku ja kuidas sakramendi juures, nimelt pihtil ja armulaual, end ülal pidada, nii et iga täiskasvanu võib pihtida oma kirikhärra juures vähemalt kord paastuajal enne ülestõusmise pühi."

Kuna tol ajal puudusid veel koolid, siis toimus õpetamine kirikuis. Nõnda olid siis kirikud rahvale esimesteks koolideks. Igatahes olid vaimulikud õpetamises agarad, nii et balti ajaloolane F. Amelung julgeb oletada, et 15. sajandil mõistis iga talupoeg 13-aastaselt vähemalt Pater nosterit, Ave Mariat ja Jumala 10 käsku. On arusaadav, et preestrid usuõpetuse kõrval oma karjale ka veel muid teadmisi jagasid.

Samuti nagu 1422. a. Valga maapäeva otsus ja 1428. a. kirikustatuudis on rahvakeele nõue tugev, seda näeme ka Saaremaa piiskopp Johannes III Orgesi 1505. a. avaldatud sinodaalkorras, kus on öeldud: „Igal pühapäeval ja pühal tuleb lugeda kogudusele ta oma keeles Pater nosterit, Ave Mariat ja Credo't (usutunnistust), seletada Jumala 10 käsku ja juhtida alati tähelepanu sellele, kuidas neid vastomandatud teadmisi võib teha viljakaks elu tõelisel parandamisel."

Kuid usuliste küsimuste selgitamise kõrval ei unustanud katoliku kirik rahvast kaitsmast ka ülekohtu ja rõhumise vastu. Seda näitab ka samuti 1428. a. kirikustatuut. Selle § 9 ütleb: „Kuigi pühakiri on seitsmenda nädalapäeva puhkusele pühendatud, on siiski mõned ilmalikud härrad pannud oma talupoegi ja teenijaid raskeimatele töödele ... Selle eest määrame me karistuseks kirikuvande alla paneku." Statuudi § 17 ütleb jälle: „Kuna juhtub, et linna turulesõitvail talupoegadel takistatakse nende kaupade müüki ja nad isegi peavad asja õiendamata tagasi sõitma, sest et esimene ostja, kes kauba juures kaupleb, ei lase teist ega kolmandat ostjat ligi, siis karistame ka seda kuritarvitust kirikuvande alla panekuga."

Juba neist üksikuist väljavõtteist katoliku kiriku korraldustest 15. sajandil näeme, et katoliku kirik tol ajal oli meil teistsugune, kui seda vahel kujuteldakse.

Oskar —ld.

Spencer Tracy jälle katoliku preestri osas!

Seekord ta peab kehastama elavat inimest.

Kas olete juba kuulnud isa Flanagani poistelinnast? See on üks omapärasemaid omavalitsusi maailmas. Isa Flanagani poistelinn on kodututе laste ainulaadne riik, mille taolist ei leidu kuskil mujal tervel maakeral.

Paljude aastate eest koondas andekas noor preester, kellel oli väljavaateid ja optimismi, oma ümber trobikonna kodutuid poisse ja asus nendega elama üksikusse küünitaolisse hoonesse Nebraskas, Ühendriikides. Omal jõul seati mahajäetud ulualune korda niihästi kui see paraku läks ja korjati veelgi poisse kokku, peamiselt selleks, et ühiselt võidelda eluraskuste vastu ja kasvada tublideks inimesteks. See oligi isa Flanagani poistelinna algus.

Nüüd poistelinn on püsinud juba 25 aastat ja selle aja jooksul on sealt läbi käinud 4500 poissi. Paljud neist on saanud arstideks, advokaatideks, preestreiks jne. Selle isa Flanagani poolt alustatud poiste enesekasvatuse kõige isedloomustavamaks jooneks on aga see, et ükski poistelinnast võrsunud kodanik pole pärast oma lahkumist väikemeeste ühiskonnast sattunud vastollu vastavate

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

seadustega ega politsei poolt kontrollitavate isikute nimekirja.

Praegu poistelinnal on olemas avarad elamud, suured käitised, uhked kogumissaalid ja lugematuid teisi üldkasulikke üritusi. Siinkohal peab ka eriti märkima, et isa Flanagani poistelinn on ainuke alaealiste tunnustatud omavalitsus. Kogu valitsemine toimub demokraatlisel alusel. Poisid on täisõiguslikud kodanikud. Iseseisvaina astuvad nad valimiskastide juure, valivad endale linnavolikogu, linnavalitsuse ja linnapea. Isa Flanagan teotseb poistelinnas eestkätt just nõuandjana ja kui on selleks tungiv vajadus, siis ka viimase instantsina. Poistelinn on püüdnud endale hankida sissetulekuid väga mitmesugusel viisil. Alles paari aasta eest näiteks nägin tartlastele hästituntud „Postimehes" üleskutset, kus paluti saata kirjamarke isa Flanagani poistele.

Nüüd vana Sam Goldwyn on tulnud õnnelikule ideele, vändata filmi isa Flanagani poistest. Muidugi oleks kõige sobivamaks filmi peategelaseks olnud isa Flanigan ise, kuid katoliku preestrina paatril see polnud võimalik. Sellepärast valiti preestri ossa üks Hollywoodi parimaid karakrakternäitleja, Spencer Tracy. Alaealise peakangelase osa antakse aga ka meie noorsoole hästi tuntud Micky Rooney kätte, kelle meisterlikku mängu oleme Tallinna kinode ekraanidel näinud juba korduvalt.

Inglise edumeelse katoliku ajakirja „Catholic Heraldi" filmikriitik Iris Conlay on saanud Spencer Tracy'lt kirjaliku intervjuu, milles viimane kirjeldab oma osa raskusi. Mäletatavasti oleme Spencer Tracy't juba üks kord näinud katoliku preestri osas. Esimene kord oli suurfilmis „San Francisco". Seekord aga preestri osa mängimine polnudki veel nii raske, kuna isa Tim oli ainult kujuteldav. Isa Flanagan aga on praegugi veel elus ja terve. Spencer Tracy seletab, et ta ei pea end võimeliseks mängima isa Flanagani osa. Ta ütleb, et ta austab seda preestrit ja eelkõige, armastab teda. Kuid ta tunneb suurt vastutust nende 4500 silmapaari ees, kes teda kindlasti pärast virvendaval linal jälgivad. Siiski aga Spencer Tracy püüab teha kõik, et väärikalt esineda preestri osas.

—kin.

Jumalariigist.

UGANDAST.

Kisubis, Ugandas suri 84-aastane pealik Kisenyi Sebowa, „Uganda suur vanamees", paavstliku St. Sylvesteri ordeni kavaler, Uganda märtrite parim sõber. Enne kui ta sulges silmad, ta võttis ühe preestri käest vastu surisakramendid. Pealik Kisenyi Sebbowa oli üks esimesi Uganda pärismaalasi, keda ristiti. 1885. a. paater Lourdel võttis ta vastu katoliku kiriku, koos kuue teise pärismaalasega, kes pärast paganliku kuninga Mwanga all kannatasid märtrisurma. Sebbowa pääses sellest saatusest, sai ühe provintsi pealikuks ja kirjutas alla Anglo-Mugganda lepingule, mis praegugi on veel jõus. Oma tööaja kestel ta laskis ehitada toredaid teid. Ta edustas kohvi ja puuviljaistanduste asutamist, rajas põllutulunduslikke koole, andis palju õnnistusrikkaid seadusi ja toetas ning edustas katoliiklasi nii palju kui ta aga võis. Igapäev ta käis pühal missal. Ta võttis ette reisi Palestiinasse, Lourdes'i, Rooma, kus Püha Isa teda võttis vastu. Tema riigil on 90.000 katoliiklast, 30 pärismaalasest preestrit, 47 pärismaalasest õde, 128 õpetajat.

HISPAANIAST.

Praegu avaldati rahvusliku valitsuse poliitika deklaratsioon. See osa, mis kõneleb usuvastaste seaduste kaotamisest, mainib: „Peame veelkord esile tõstma religioonilise usu sügavat mõtet, mis on olnud Hispaania rahva usuks juba muistsest ajast ja on vajutanud oma pitseri igale tema ajaloo peatükile. Ruttu ja põhjalikult kaotatakse ära igasugune maailmlik seadusandlus, mille kaudu katsutakse meie maalt röövida tema sügavat ja tugevat katoliiklikku meelsust." Uue valitsuse ministrid andsid oma truudusevande Burgose peapiiskopi juuresolekul evangeeliumi peale. See truudusevanne on järgmise sõnastusega: „Jumala nimel ja pühakirja juures vannun alati isamaad teenides täita oma kohuseid Hispaania ministrina täies truuduses riigipeale, meie kuulsusrikka sõjaväe generalissimole, ja kristlikus režiimis kehastatud põhimõtteile." Igale üksikule ministrile vastas kindral Franco: „Kui te seda teete, siis tasugu teile Jumal ja kui te seda ei tee, siis võtku ta teid vastutusele."

AMEERIKAST.

Filmide must nimistu Ameerikas. Ameerika rõvedate filmide vastu võitlemise organisatsioon, „Legion of Decency" (Korralikkuse Leegion) prakeeris mulluseist revideeritud filmidest kogusummas ühe protsendi. Need vaatamiseks kõlbmatud filmid tulid 1937. a. n. n. C-nimestikku (C — esimene täht sõnast „condemned" — taunitud).

Leegioni poolt revideeriti 1271 filmi. 61 % neist olid vastuvõetavad üldsusele vaatamiseks, 30% kõlbasid vaatamiseks ainult täiskasvanuile, 8% olid osaliselt kõlbmatud, 1% oli täitsa kõlvatu.

Ameerika tooteid oli kontrollitud piltide seas 1043, välismaal valmistatuid 228, kolmeteistkümnes keeles.

Anname siin kõlvatute piltide ingliskeelse nimistu, kuna pole veel teada, missugused neist (ja mis nime all) juhtuvad leidma tee Eestisse

Leegioni poolt hukkamõistetud filme on arvult 13, kuus Ameerika toodet ja seitse välismaa oma. Ingliskeelsed pealkirjad oleksid järgmised:

Adolph Armstrong,
Amours de Toni, (Toni armujutud),
Carnival in Flandres, (Karneval Flandrias),
Damaged Goods, lLõhutud varad),
Damaged Lives, (Lõhutud elud),
Ecstacy, (Ekstaas),
Elysia,
Gambling with Souls, (Mäng hingedega),

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Living Dangerously, (Hädaohtlikult elades),
Lucrezia Borgia,
Pitfalls of Youth, (Nooruse püünised),
Private Life of Henry VIII, (Henry VIII. eraelu),
Slaves in Bondage, (Orjad surve all).

Mõned neist on võib-olla juba mingi teise nime all Eestis pääsenud linastamisele. Neist filmidest ei peaks hoiduma mitte üksi katoliiklased, vaid ka muu-usulised, kuna see on meie rahva üldise kõlbelise taseme otsesemais huvides. Eriti vanemad ja kasvatustegelased peaksid igapidi katsuma mõjutada noorsugu, et see jääks eemale sääraseist kaamerakõlvatusist.

On olemas alati jonnakaid ja kangekaelseid inimesi, eriti noorsoo hulgas, kes arvavad, et „keelatud vili on magus" ja sellepärast just vihuti lähevad vaatama keelatud filme. Kui niisugune jonn oleks sel juhul ainult lihtsalt rumal, siis ei maksakski meil sellest rääkida, kuid sel korral ta on ka äärmiselt kahjulik. On olemas ka magusaid mürke, milliste mõju ei ole sugugi magus.

ITAALIAST.

Gabriele d'Annunzio tööd, mis kõik kiriku poolt on kirjutatud keelatud raamatute nimestikku, leiavad Itaalias ametlikku soodustamist.

Näiteks teatab „Popolo d'Italia" oma lugejaile 9. juulil, et Milaanos korraldatakse kaks etendust tragöödiast „La Figlia Di Jorio". Mõlemad etendused korraldatakse haridusministri erilisel soovil, kuna korraldamisel on abiks Como prefekt. Raudteedel on etenduste puhul hinnasoodustused.

Et lahkunud Gabriele d'Annunziole mitte teha ülekohut, peab aga tähendama, et praegu on kindel fakt, et kirjanik umbes kuu aega enne oma surma „nägi preestrit". Sellega ongi seletatav, et Rooma kirik talle lubas kõik katoliikliku matmise ja piduliku leinajumalateenistuse eesõigused.

SAKSAMAALT.

Endise kantsleri dr. Schuschniggi abielu ümber on keerutatud palju tolmu.

Poolametlik Vatikani leht „Osservatore Romano" on nüüd küsimuse kohta sõna võtnud ja tagasi lükanud riigi kontrollametniku härra Bürckeli väite, nagu oleks endine kantsler olnud lubamatus kooselus krahvinna Vera Fugger-Czerniniga.

„Osservatore" ütleb, et dr. Schuschningg laulatati Viini dominiiklaste kirikus krahvinnaga paari, pärast seda, kui kiriklikud võimud olid leidnud, et kantsleri perekonnaseisu küsimused on korras.

Abielu toimus volitatud esindaja kaudu, kuna dr. Schuchnigg oli aresti all ja arvas (seda ta arvab ka veel praegu), et teda ei suudeta „tagasi anda elule", seepärast ta tahtiski, et tema ühest eelmisest abielust pojal oleks ema. Dr. Schuschniggi esimene naine sai surma autoõnnetusel 1935. a.

Eestist.

Nagu ka juba kohalik ajakirjandus on teatanud, on praegu Tallinna Peeter-Pauli peakirikus käimas kapitaalremont, mis peab kiriku muutma hoopis esinduslikumaks. Suure sisemise remondi käsilevõtmist põhjustasid mitmedki väga olulised asjaolud. Esiteks tuleb arvestada et Peeter-Pauli kirik Msgre Eduard Profittlichi piiskopikspühitsemisega on muutunud piiskopikirikuks. Teiseks peab meenutama, et püha Katariina kloostri varemeid, eriti kiriku kõrval asuvat aeda käib igal turismihooajal vaatamas suur hulk välismaalasi, kes ühtlasi tahavad näha kloostri endist refektooriumi, s. o. praegust katoliku kirikut. Turistide hulgas on ka palju katoliiklasi, kes meeleldi altari ette laskuvad põlvili, et kummardada sakramentaalset Õnnistegijat. Ka meie oma katoliiklased saavad kindlasti oma mõtteid paremini palves koguda, kui nad oma sakramentaalse Lunastaja kodu näevad puhtana ja ilusana. Ka on kiriku korrastamine sünnis ohver Issandale, kuna peame teda austama väärikas ja kaunis kojas. Nagu kuulda, kavatsetakse kirik värvitoonidelt muuta ühtlasemaks, rahulisemaks. Meie rangele, põhjamaalisele silmale tundus endine pisiasjusse kalduv kirjusus kirikus liiga segavana. Altar, see meie Issanda Jeesuse Kristuse maapealne aujärg, ehitatakse kuuldavasti carrara marmorist. Ühtlane värvide sujuvus ei pea aga kiriku tooma jahedust ja üksluisust, kuna heledate värvide valik kindlustab küllaltki meeleolu ja soojust. Altari valmistamine on usaldatud meister Goldbergi kätte. Akende maalimise teostavad Riigi Kunsttööstuskooli õpilased kunstnik K. A. Hermani juhatusel. Võib ainult soovida, et kiriku sisemuse uuenemisele järgneb ka usklike vaimne uuenemine, et koguduse liikmed ilusamaks muutunud kirikus samuti saaksid värsket indu usulises elus ja kasvataksid oma armastust kiriku jumaliku elaniku — meie Issanda Jeesuse Kristuse vastu.

19. juunil peeti Tallinnas esimest korda Issanda Ihupüha ristikäiku koguduse kalmistul. Kuna Taevane Isa oli kinkinud hea ilma, jäi usklikele eriti sellest talitusest väga sügav mulje. Koorgi laulis seekord erakordselt hästi. Kalmistu maaliline ümbrus mõjus tublisti kaasa palveliste tunnete ärkamisele. Õdede poolt hoolikalt ehitud altarid tundusid eriti kenadena surnuaja põliste puude raames.

Nagu teatab ajakirjandus, on **Lutsi linna** tabanud **kohutav tuleõnnetus.** Maha on põlenud ka katoliiklik kirik kõige sisustusega. Kannatada on saanud palju meie suguvendi. Püha Isa saatis tuleõnnetuse ohvritele helde annetuse. Loodame, et eesti katoliiklased nüüdsel raskel katsumistunnil ei jäta palvetamata oma õnnetute Lutsi suguvendade eest.

Lutsimaalt on meieni jõudnud aga ka rõõmustav teade: innukas Raipoli preester **paater Urbsch on pühitsetud Liibavi peeskopiks.** Nagu jutustab meile tuntud hõimutegelane Paulopriit Voolaine, on paater U. alati hästi suhtunud Lutsi eestlastele. Äsjapühitsetud piiskop Urbsch on ka Tallinna preester V. Deinise isiklik sõber. Isa Deinis saadeti ka meie katoliku vaimulikkude ja piiskopkonna esindajana pühitsemisele Riiga. Soovime äsjapühitsetud piiskopile palju aastaid!

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene 16. 28. juulil 1938 tel. 460-29.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

S 3742

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 8/9 **August/September 1938 a.** **VI aastakäik.**

Väljaandja: **Katoliku Kirik Eestis** Tallinn, Munga 4—4. Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Postiga 5 senti. Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20

SISEMINISTEERIUM Sundeksemplar

Riigiraamatukogu. №

Kas Kirik on osutunud saamatuks?

Kristlus seisab oma põhiolemuselt maisest maailmast väljaspool, kõrgemal. „Minu riik ei ole mitte sestsinasest maailmast," seletas tema asutaja ühel väga otsustaval tunnil maise maailma ametlikkude esindajate ees.

Kuid kristlus asub ometi selle maailma sees. Ja ta ei saa siin maailmas elada mitte muidu, kui ta ei tungi sellest maailmast läbi. Kristlus ei asu siin mitte kui ainult tavaline külaline, kes vajab ainult natuke ruumi, kuhu ajutiselt toetada oma jalgu. Ei, kristlus on tulnud siia maailma selge ja kindla ülesandega: vallutada ja võita enesele kogu seda maailma: „Minge ja õpetage kõiki rahvaid . . ." Tema sisemine dünaamika on nõnda suunatud sellele, et tungida läbi kõigist inimkonna eluvormidest ja eluavaldusist: abielust, perekonnast, riigist, mõtteilmast („kristlik filosoofia"), kunstist, kogu kultuurist. Ja sellest oma nõudlusest, tungida kõigest läbi ja täita seda oma vaimuga, ei või kristlus iialgi loobuda, kui ta ei taha loovutada iseennast.

See kristluse põhitendents, imbutada oma vaimuga läbi kogu maailma, leiab aga süüdistajaid kahelt erinevalt poolt. Ühed teevad kristlusele, Kirikule, etteheiteid, et tema laskuvat liiga sügavale maailma probleemidesse, näiteks ta ajavat poliitikat, püüdvat valitseda riigi üle, taotlevat maist võimu. Sellelt seisukohalt lähtudes püütakse siis ka Kiriku tegevust piirata tema kitsa erialaga ning astutakse samme selleks, et Kiriku mõju koolides, seadusandluses, majanduslikes ja poliitilistes küsimustes alla suruda, või koguni välja lülitada.

Teised jälle teevad Kirikule etteheiteid just sellepärast, et Kirikul ei olevat ikka veel õnnestunud eluprobleeme lahendada ega kiriklikkude põhimõtete alusel maailma ümber kujundada. Seal pool kõneldakse siis ka kaunis palju Kiriku saamatusest, isegi tema pankrotist. Ja sageli tõstavad selliseid etteheiteid Kiriku vastu tema saamatuse pärast just need, kes ise püüavad teha kõik, et tegeliku elu küsimustes Kiriku mõju sumbutada, alla suruda.

Muide, etteheited Kirikule tema saamatuse pärast ei ole sugugi uudiseks. Juba püha Augustinus oli saanud neid kuulda. Kuid tema on juba ka andnud nendele etteheidetele tabava vastuse:

> „Need, kes väidavad, et Kristuse õpetus seisvat vastuolus riigi hüvega, näidaku meile kord ainult selliste sõdurite väehulkasid, nagu Kristuse õpetus neid tahab saada. Näidaku nad meile ometi kord niisuguseid maaülemaid, niisuguseid abielumehi, niisuguseid abielunaisi, niisuguseid vanemaid, niisuguseid lapsi, niisuguseid isandaid, niisuguseid teenijaid, niisuguseid riigivalitsejaid, niisuguseid kohtunikke, niisuguseid maksumaksjaid, niisuguseid maksuametnikke, nagu Kristuse õpetus neid käsib olla. Siis alles nad võivad julgeda tulla oma väidetega, et see õpetus ei seisvat kooskõlas riigi hüvega. Koguni selle vastu peavad nad aga siis tunnustama, et Kristuse õpetus, kui seda ainult täidetaks, tuleb riigile aina suureks kasuks."
>
> St. Aug. (Epist. 138 c. 2. n. 15.)

Nende sõnade mõte on: „Kus Kristuse õpetusel, kus Kirikul on võimalik maailmast läbi tungida ja teda oma vaimuga täita, seal tuleb see maailmale õnnistuseks."

Et see Augustinuse juhtlause ei ole mitte ainult lihtne lause, vaid et ta ka tegelikus elus on osutunud õigeks, sellest annab meile tunnistust keskaeg. Võtame siin vahest 13. sajandi. See oli aeg, mil Kirik omas kõige vabamaid ja laialdasemaid tegevusvõimalusi, kõige tugevamat mõju maailmas. See oli aeg, kus kristlased troonidel, riigikantseleides, õppetoolidel, kirjanduses ja kunstis olid tooniandvad ainuüksi. Ja tagajärjed?

Ameerika õpetlane dr. James J. Walsh kirjutab selle üle ameerika ajakirjas „The Commonweal", New York, 24. sept. 1937, „Kolmeteistkümnes sajand, suurim kõigist sajandeist." Selle ajajärgu erilise tunnusmärgina dr. Walsh toob ette, et nimetatud ajavahemikul oli vähem sõda-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

sid kui teistel sajandeil. Ja selgituseks ta lisab juurde:

> „Linnades kuue kuni viieteistkümne ehk kahekümne tuhande elanikuga, ehitasid tol ajal inimesed üles suuri gooti toomkirikuid, mis tänapäevalgi veel annavad tunnistust nende geniaalsest ehituskunstist, tehnikast ja kunstioskusest igasugustel aladel. Nende suurte jumalakodade kõrval tekkisid suuremas osas Euroopa maades, eriti aga Läänes, elule ülikoolid, kus õppis väga palju üliõpilasi. Need ülikoolid andsid sõna otseses mõttes kümnete viisi õpetatud mehi, kelle nimed on hariduse ja kasvatuse ajaloos püsivalt kuulsad. Thomas Aquino ja Roger Bacon, Albertus Magnus ja Bartholomaeus Inglismaalt, Vincent Beauvais ja Alexander Hales ning paljugi teisi veel, keda võiks siin nimepidi ette tuua, tõmbasid tuhandete viisi üliõpilasi eneste juurde õppeasutustesse ja saatsid nad siis koolidest ja ülikoolidest välja igaühe oma elutöö juurde põhjalikult haritud ja ettevalmistatud meestena."

> „Nende viljast peate teie neid tundma. Need sugupõlved, kes ehitasid toomkirikuid ja asutasid ülikoole, näitasid varsti ohtralt üles, et nende jõud ja ind oli rohkem pühendatud hinge, südame ja vaimu asjadele kui ihule. Peagu igal maal Euroopas tekkis kirjandus, mis sest ajast saadik pidevalt kütkestab teadlaste tähelepanu ja mis õnnekombel on säilinud meile tänapäevani kui tolle aja luulegeeniuse moment." Oma teoses dr. Walsh toob selle kohta näiteid ja lõpetab siis: „Keskaja viimased sajandid, eriti aga see ületamatu kolmeteistkümnes sajand, on andnud meile ilusa näite selle kohta, mis inimesed õieti võivad täide saata, kui nad püüavad elada rahus ja naudivad rõõmuga seda rahu."

Kuid tänapäeval kõneldakse palju kiriku mõju kadumisest. Kord olevat ta olnud maailmakujundaja ja kultuurilooja suurel viisil. Kord olevat ta kasvatanud rahvaid, asundanud metsikmaid, ehitanud katedraale. Kuid uuelajal olevat ta kaotanud maailmas oma mõju.

Ülikoolid, kunagi kiriku poolt asutatud, olevat võtnud suuna väljaspool selle usu mõjupiirkonda. Kirjandus olevat suuremalt osalt ebakiriklik kirjandus. Kord olevat ajastu suured märgusõnad väljunud kirikukantsleist. Mehed, nagu Bernard Clairveaux'st, Bernardin Siena'st, Tauler, Abraham a Santa Clara olevat määranud oma aja vaimsuse. Tänapäeval olevat kirikukantslid suurema kuulajaskonnata. Enamik olevat rohkem kujundatud ajakirjanduse, teatri, filmi ning ringhäälingukantsleist. Viimaseil aga polevat midagi ühist kirikumaailmaga.

On päris õige: Kirikul pole enam sellist seisukohta kui keskajal. Aga kas selles on süüdi ainult kirik? Ainult, et tal puuduvat suured isiksused? Sellepärast, et ta on muutunud mõttevaeseks, tahtejõuetuks, ajavõõraks, maailmavaenuliseks. Sellepärast, et ta on langenud hukatustele?

Tõepoolest on õige, et Kirik kaotas oma mõju teatud aegadel ja teatud rahvaste mõjupiirkonnas. Kirik kantakse ju inimestest. Inimkond aga elab läbi nagu looduski sügistormide kõrval ka talvetarretusid, nagu meri tõusu ja mõõna, s. t. et viljastuse ajastule järgnevad roidumus ja vaikne rahu. Kirik kantakse inimestest; ja neid, just mida kõrgemale ulatuvad nende ideaalid, haaravad mahakiskuvad maised jõud, lõtvunevus ja langus. Maailm seisab patu seaduse all. Ka kirikuinimestele lähenevad silmahimu, lihahimu ja elukõrkuse kiusatused, kiusatused laiskusele ja väsimusele. Mõnigi kord on kiriklikud ringkonnad suures ulatuses jäänud mainitud kiusatustele alla.

Kuid Jumalast asutatud ja jumalikkude armuvahenditega varustatud kirik asutab siiski vastandina puhtmaistele seadustele erilist omapära. Kuna loomulikud kehaehitised taotsevad hukkuda oma sisemisest rikkest, leiab kirik alati iseendast uuenduse jõude.

Kui saksi keisrite riigis kirik ähvardus orjastuda maailmsusele, tekkis Clugny uuenduseliikumine, ilmus püha Bernhard, ilmus Gregor VII. ja rõhutas määratu mõjuvusega vaimsuse üleolekut, vaimuinimeste vabadust, südametunnistuse vabadust ja organiseeris kõlbla reformi. Kui hilisel keskajal jällegi tekkis teatud materjalism kiriklikesse ringkonnisse, ilmus uuendus kerjusmunkade kaudu, juhitud suurepärasteist isikuist, nagu Franciskus Assisi'st ja Domiinikusest.

Usupuhastuse-ajastu kiriku nõrkustele järgnes uuenduste ajastu, eesotsas terve rea silmapaistvate religioossete isikutega nagu Ignatius, Franciskus Xaver, Kanisius, piiskop Fisher, Johannes a Cruce, Peetrus Alcantara'st, Philippus Neri.

Valgustusajale Prantsusmaal ja Saksamaal järgnes kirikliku romantika ajastu vaimusuurustega nagu Chateaubriand, de Maistre, Lacordaire, Ozanam, isikutega nagu Friedrich Schlegel, Leopold Stolberg, vürstitar Gallitzin, Sailer, Möhler, Görres, Eichendorff. Viimaste aastakümnete kultuurivõitluse-ajastule Prantsusmaal järgnes vaimlise eliidi enamiku pöördumine Kirikule. Inglismaal ja Põhjariiges, kus katolitsism näis olevat muutunud pühaks jäänuseks, omandas see viimasel ajal uue jõuavalduse ja evib kõrget lugupidamist teisi ületavate isiksuste nagu Visemann, Sigrid Undset, Newman, Manning, Chesterton, Hilair Belloc, Jörgenson j. t. katoliku usutunnistuse tõttu.

Ühendriiges osutab katoliku kirik uuemal ajal vägevat levingut. On ju selle areng vähestest kogudustest vägevaks kogukonnaks umbes 22 miljoni tunnistajaga viimase sajandi saavutus. Leo XIII, Pius X. ja Pius XI. all elas kiriklik misjonäritöö meretaguses üle ennenägematu levingu.

Nii järgnevad kiriku roidumusele ja pealiskaudseks muutumisele ikka uuesti kuni meie päevadeni noorenduse ja uuenduse ajastud.

(Järgneb.)

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Anglikani ja luterikiriku suhteid.

Juuni lõpul peeti nii Lätis kui ka Eestis läbirääkimisi anglikaani ja luteri kiriku esindajate vahel. Kuna neile läbirääkimistele tuleb omistada suurt tähtsust, huvitab see kindlasti meie lugejat, kuulda saada mõningaid põhimõttelisi kaalutlusi selle probleemi kohta. Usutelus, mille piiskop dr. H. B. Rahamägi andis mõlemate kirikute koostöö sihi ja tulemuste üle „Päevalehes", tõstetakse põhilise mõttena esiringa tõik, et „viimastel aastatel kõik kirikud olevat püüdnud üksteisele läheneda." Seevõrra, kui ülemaltähendatud läbirääkimised tahtsid teenida seda sihti, võib neid hääks kiita ka meie katoliiklikust seisukohast. Selle lähenemise juures on eelkõige otsustav, missugusel alusel see sünnib ja missugustes punktides taotellakse koostööd.

Ühinemispüüete alusena nimetatakse eriti „kristlikke põhimõtteid". Ei tohiks olla kahtlust, et just need kristlikud põhimõtted olevikus nõuavad tõeliste kristlaste ühinemist vähemalt kristlikus armastuses.

Ülemasnimetatud läbirääkimistel nähtavasti mõjus aga veel kaasa püüdeid, mis mitte polnud puht usulisel alal. Piiskop dr. H. B. Rahamägi kriipsutas eriti alla veel seda momenti, et „meie oleme senini orienteeritud saksa teoloogiast". Sellele vastavalt tähendab siis küll „uuesti orienteerumine" orienteerumist inglise usuteaduse poole. Siin tarvitatud terminoloogia on pisut ebaharilik. Seni oli pruuk „luteri", „protestandi" ja „anglikaani" usuteadusest kõnelda. Ja seda tehti õigusega. Sest usuteadus teadusena Jumalast saab oma iseloomustuse usulisest, mitte aga rahvuslikust küljest. Sellepärast ei ole see ka mitte üllatav, kui „Päevaleht" oma kommentaaris, asju nimetades pisut selgemalt, ütleb: „Seni olime täiel määral mõjutatud Saksamaast." — „Uuestiorjenteerumine" tähendaks siis küll „mõjutamist Inglismaast". Selle vaatevinkli all tuleks läbirääkimistele veel lisaks eri tähendus.

Üldiseks kirikute lähenemise vahendiks nimetab dr. H. B. Rahamägi silla ehitamise kõige eraldavamate momentide vahel õpetuses ja organisatsioonis. Näib küll, et need eraldavad momendid õpetuses ja organisatsioonis anglikaani ja luteri kiriku vahel polegi kuigi suured. Sest usutelus juhitakse tähelepanu sellele erilisele momendile, et „nimetatud kirikute õpetuses ja korralduskusimustes ei ole selliseid lahkuminekuid, mis takistaksid neid koostöötamast." Kui sellest sõnast „koostöötamine" aru saada laiemas mõttes, näiteks eetilises või sotsiaalses mõttes, siis sellise kõigi kirikute koostöö vastu pole kindlasti midagi ütelda.

Ka kui juhitakse tähelepanu osavõtuõigusele piiskoppide „vastastikuseist nõupidamistest," siis on ka see viimaks võimalik, kuigi piiskoppide seisukoht ja tähtsus mõlemais kirikuis on oluliselt erinev.

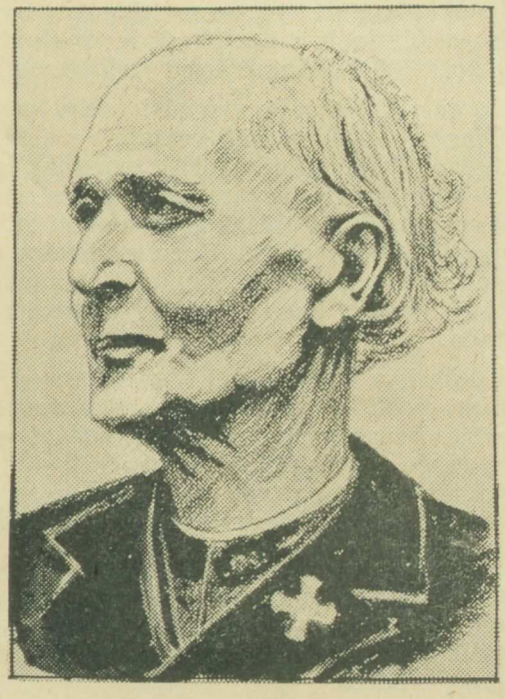

Augusti keskel suri Tšehhoslovakkias, Slovakia rahvapartei juht, preester Hlinka, kes suure rahvahulga saatel sängitati maamulda. Ta oli Slovakia autonoomia suur eestvõitleja, mis just viimasel ajal oli kõikide huvi keskpunktiks.

Tema surma puhul Slovakia rahvas ei kaotanud mitte ainult targema juhi, vaid ka parima preestri.

Tegelikult siiski see koostöö läheb tükk maad kaugemale. Intervjuus üteldakse: „Meil on nüüd loodud anglikaani kirikuga armulauaühendus, ristimise, laulatamise ja vastavate tunnistuste väljaandmise kokkulepe."

Kindlasti on sellel kokkuleppe saavutamisel suur tähtsus kogu eesti rahva suhtes. „Päevaleht" ütleb selle kohta: „Seista ühenduses sellise suure organisatsiooniga, nagu seda on anglikaani kirik, mille liikmeskonda üle kogu maailma kuulub umbes 26 miljonit inimest, see tähendab meie usuelus väga palju tuues enesega kaasa ka hoopis uue suuna ja orientatsiooni, kuna seni olime täiel määral mõjutatud Saksamaast."

Intervjuus rõhutatakse rohkem usulist külge: „Kokkuleppe maksmahakkamisel on igal luterlikul eestlasel kõikjal võimalus ja õigus täie teadvusega pöörduda anglikaani kiriku vaimuliku poole."

Suurem aga veel kui siin mainitud kokkuleppe

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

praktiline, tegelik tähendus näib meile tema teoreetiline tähtsus. Siin saavutatud ühendus ei piirdu ju mitte ainult kirikuelu väliste vormidega, vaid puudutab tema intiimsemaid alu.

Küll ei või abielu pühitsemist veel mitte lugeda nende intiimsemate usuliste alade hulka. Ka anglikaani kiriku ortodokslikumas osas ei anta ju abielusakramenti preestri poolt. Pruutpaar sõlmib ise abielu, preester aga õnnistab ainult juba sõlmitud abielu. Kuna see õnnistus oma olemuselt on ainult Jumala õnnistuse palumine, siis võib teda lõppeks iga konfessiooni jumalasulane sõnastada.

Ka luterliku lapse ristimine anglikaani vaimuliku poolt ei too endaga kaas suuremaid probleeme. Peagu kõik ristiusu kirikud on omaks võtnud vaate, et ristimine hädakorral — ja niisuguste juhtumistega ongi ju enamasti tegemist ülalmainitud kokkuleppega ühenduses — võib teostuda maksvalt iga ristiusulise poolt.

Proobleemid saavad alguse alles armulaua andmisel. Armulaua suhtes anglikaani ja luteri kirikus on maksvad mitmesugused vaated.

Jaak Taul vaatleb ühes artiklis: „Soome ja inglise kiriku lähenemisest" anglikaani ja luteri kiriku vahel olevaid lahkuminekuid õpetuses. Siin nenditakse kolme olulist lahkuminekut õpetuses: erinevad vaated õigeksmõistmise õpetuses, vaimuliku ameti õpetuses ja õpetuses sakramentidest. Tuleb veel juure olulisi lahkuminekuid organisatsioonis: Kuna anglikaani kirik on liigestatud täiesti hierarhiliselt, luteri kirik on organiseeritud demokraatlikult.

Armulauaprobleemi suhtes on lahkuminekud organisatsioonis väiksema tähtsusega. Olulise tähtsusega on aga küsimus preestriameti olemasolu asjus, ja sellest tuletuvate lahkuminekute järele sakramendiõpetuse ja õigeksmõistmise õpetuse asjus.

Kõige olulisem vahe anglikaani ja luteri kiriku vahel on ikka see: Anglikaani kirik tunnustab ametlikku preestriseisust, luteri kirik salgab seda ära. Küll pole anglikaani kiriku usuteadlased ühes nõus, kui nad katsuvad seda preesterlikku ametit seletada ja põhjendada. Konservatiivne kild läheneb katoliku kiriku õpetusele. Ta kaitseb ka armulaua kohta väidet, et altari sakramendis Kristus on ligiolemas preestri ametliku talituse (leiva ja veini konsekratsiooni) tõttu, ning jääb sinna olema pärast konsekratsiooni vaatamata sellele, kas on vastuvõtjaid või mitte. Selline arusaamine on ainuke, mis järgneb loogiliselt preestriameti tunnustamisest. Konservatiivse killa kõrval seisab aga teine rohkem ratsionalistlik, kes tahaks küll kaitsta ametlikku preestriseisust, ning selle järele kiriku hierarhilist liigestamist, kes sattub aga segadusse ja kimbatusse, kui katsub preestri võimu põhjendada; ja järelikult ei suuda ka mitte ette tuua selgeid mõtteid armulaua kohta. Kardetakse vist arendamist katoliikluse poole ning loobutakse sellepärast õpetuse selgusest.

Mis on nüüd eesti luteri kiriku esimehed selle üle mõtelnud, kui nad lubasid „armulaua ühenduse luua" anglikaani kirikuga? Kas jäi see tähtis õpetusepunkt neile silmade vahele praktiliste soodustuste pärast?

Kindel on, et saavutatud ühenduse tõttu edaspidi eesti luterlane võib armulauda vastuvõtta ühe anglikaani vaimuliku käest, kes usub, et Kristus sääl on ligiolemas preestri ametliku võimu tõttu, kuna vastuvõtja ise, kes oma luteri kiriku õpetuse järele põlgab kõik ametlikku preestriseisust, ei tunnusta sakramendi jagaja konsekratsioonivõimu, vaid on veendunud, et Kristus sääl on vastuvõtja usu läbi, või isegi — nagu paljud meie aja luterlased — kaitseb Kristuse sakramentaalset ligiolemist puht-sümboolses mõttes. Selge on, et sarnane ühinemine on saavutatud usuliste veendumuste arvesse võtmata.

Miks siis mitte teha veel ühe sammu rohkem, ja katsuda armulaua ühendust luua ka eesti apostlik-õigeusu kirikuga? Sellel kirikul on ju sama usk preestriseisuse ja armulaua kohta kui anglikaani kiriku konservatiivsel osal. Tekkib isegi küsimus, kas poleks mitte veel teisi usulisi probleeme, mida võiks lihtsalt ignoreerida „praktilistel" põhjustel? **E. P.**

Kristus — hinge rahu.

Kord õhtu udus hämarusel
Ma sõudsin paadil merele,
Ja vetelainde kumerusel
Paat jõudis saarde rannale.

Tuul kiirelt õhtulaulu laulis,
Mind loojund päike tervitas
Ning luule sõnu sosistades
Mul hinge seega kosutas.

Oh tule, väsind inimsüda,
Sa käinud palju kurba rada.
Siin ehitan sull' rahukoda,
Siis ununeb kõik mure häda.

Oh loojund päike, mis mõtled pakkuda siis veel
Kui inimhing on väsind kiirest eluteest.
Ei luule helid suuda püstitada jäädvat koda,
Ei lainte mängule ei suuda huuled enam naeratada.

Sest maised elurajad meil kõik ju kaovad.
Nad nagu kevad lumehelbed, varjud vaovad.
Meil ainult Jeesus Kristus eluhingele on leib
Sest Tema ainult igaviku teedel rahu anda võib.

Ta ristipuule tahan väsind pead ma peita,
Ta jalgele ma tahan alandlikult heita
Ning hardalt palves käed ta poole hoida
Ja tänusõnu talle pärga ilusamat köita.

M. M.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Religioossuse tunne inimkonnas.

(Järg.)

3. Palve inimkonnas.

Palve on oma sügavaimas mõttes Jumala eneseilmutamine inimeses „Jumalavaimu enese kõnelemise läbi meie sees“ (Paulus).

Elav usund ei ole mitte ainult tõsiasjade teadmine. Usund on inimese liikumine Jumala juurde, „Jumala küljes rippumine“, nagu Piibel seda nimetab. See liikumine Jumala juurde, püüdlemine Jumala poole, see Jumala küljes rippumine omab niihästi üksikute inimeste kui ka mitmesuguste rahvaste juures mitmesuguseid arenemisastmeid.

Mida lähemal palve seisab vaimse elu algusele alles, seda rohkem langevad temale osaks ka selle algastme omadused. Ta on siis alles „harjutus“, „Jumala otsimine aeg-ajalt.“ Siin ei ole palvel sellepärast igapäevases elus ka aset. Kuid mida kaugemale usuelu areneb, seda rohkem palve muutub Jumalaga tõelise ühendumise tahtmatuks väljenduseks, ja terve elu kujuneb siis „rändamiseks Jumala palge ees.“

Küll on ka olemas usundeid, kus absoluutsuse idee on vähe alles tunginud inimese teadvusest läbi, kus ta ei ole veel omandanud vaimse „sina“ kvaliteeti. Siin ei ole sellepärast palvet igapäevases elus ka mitte leida. Ainult suure hirmu, raske häda, erilise rõõmu hetkil murrab korraga läbi mingi aimus, pühalik salajane värin ja igatsus, millel palveks olemiseks puudub ainult veel nimetus. Nõnda on enam-vähem lugu konfutsianismis.

Sedasama näeme ka hindude lõpmatuse-müstikas, mõnede Yoga jüngrite meditatsiooni tehnikas, sisemises vaatlemises ja järelemõtlemises, ja ürgbuddhismi püüdlemistes õndsuse järele on palvesõnu vaevalt leida. „Mis teistele usundeile on palve, seda on buddhismile meditatsiooni vaikne hardus“ (Oldenburg). Siiski on see hingeline protsess täiesti sarnane usundliku kontemplatsiooniga, vaatlevalt jumala olemusse sisenemisega, nagu seda kristlased kirjeldavad. Kui suur see erinevus teadlikkude elamuste alal ka on — siinpool jumaliku tõelikkuse läbitungimine hingest, sealpool vabanemine kõigist kujutlusist ja ihadest, hinge tühjendamine — on siiski „hinge rahu“, mida sealpool püütakse kätte saada, analoogiline „rahu palvega“ ristiusu müstikute juures.

Mida rohkem aga need usundid võtavad enesesse vastu mõjutusi teistest usundeist, seda rohkem nad arenevad palveusundeiks. Nõnda me leiame selle kohta imepäraseid tõendeid Hiina munkade palveraamatuist:

> „Mu süda on tulvil tänu selle eest, et minule on saanud osaks õppida tundma lunastuse teed, mida Buddha on näidanud meile. Aga ... ma olen asjatult raisanud oma elupäevi. Vaata, ihalduses südame puhtuse järele ma valan hirmu ja ahastuse pisaraid. Aukartuses ja alanduses ma laman siin sinu ees põrmus. Ma haaran tugevasti kinni sinu pühast nimest ja viskan silmili maha sinu püha kuju ette. Pööra, oh õndsuseandja, oma jumalik kõrv minu poole ja võta mind kuulda. Päästa mind oma jumalikus armastuses kõigest kurjast. Heida minule oma armu ja kaitse mind. Lase paista minu peale oma vaimset valgust ja valgusta minu südant. Risti mind oma taevaliku, magusa kastega, et see peseks mind puhtaks kõigest paha tahte ja viha mustusest. Puhasta mind kõigest kurjast ja patust ja tee mind puhtaks mõtetes ja tegudes. Seisa ikka ja alati minu juures ... Anna, et sinu valgustuse all ärkaks minu mõistus. Anna, et ma kasvaksin vaimse jõu ja tunnetuse poolest tugevamaks ja et kurjad vaimud hoiduksid minust eemale ... et ma osutuksin täinulikuks kõige selle halastuse ja armu eest, mis minule on saanud osaks, ja et ma paneksin oma lootused Buddhale, seadusele ja osadusele pühakutega. Anna, et kõik elavad olendid ühineksid ühiseks rahulikuks pereks täielikus tarkuses, mis ju viib täiusliku rahu juurde.“

Ka Jaapani buddhism tunneb palvet. See lähtub seal enese puudulikkuse tunnetusest, sest „niipea kui keegi tunneb ära oma patte, võtab temas aset sisemine jõud, et kergendada tema rõhuvat koormat ja puhastada teda.“

Kõige liigutavamal kujul väljendub seal religioosne usk rahva lihtsate laste juures:

> „Olen väeti ja patune ja mul ei ole mingit lootust enesele. Kõik oma lootused ma olen pannud Buddha Amidale. Usun tema kui kõrgeima olendi sisse. Inimeste pattude pärast ja inimeste kannatuste pärast Amida Buddha sai lihaks ja tuli alla maa peale, et inimesi lunastada. Ja ainuüksi tema armukannatusest on leida lootust minule ja lootust m[illegible]ailmale ... Tema valvab alatasa kõikide üle, kes [illegible]na peale loodavad, ja aitab neid. Mul ei ole surem[illegible]ga kiiret, kuid ma olen selleks valmis, kui mu [illegible]eg kätte jõuab. Ma lohutan end sellega, et ma Amida Buddha armuliku toetuse läbi võin siis astuda tulevasse elusse. Kuid seda elu ma kujutlen enesele kui teadliku olemise seisundit, kus kõik kannatused võetakse minult ära.“ Nõnda kirjutab üks jumalakartlik tütarlaps, Buddha jünger, moodsas Jaapanis.

Kõike kokku võttes võime Fr. Heileriga ütelda, et palve inimkonnas, kuigi ta laialdastel vahemaadel esineb ainult nirguvalt nagu oaasiallikad kõrves, ei ole kunagi ega kusagil ajaloos täiesti vaibunud ega kustunud. Ikka jälle on kõigi rahvaste juures vagade inimeste südames algelised usundlikud tunded inimese kui loodud olendi sõltumusest, seega värinaline aukartus, usklik igatsus, lootus, armastus elavad olnud ja oma väljendust leidnud palves.

Palve erilise liigina võib mitmesugustes usundeis esineda ohver. Ohver on palve, väljendatud sümboolse toiminguga, enamasti ka palvesõnade saatel. Oma olemuselt ta on „andide toomine,“ andumine, sooviga austada ja kiita jumala vägevust. „Ei ole ühtki rahvast ilma ohvrita,“ on ütelnud juba Augustinus.

Mitmesugused on välised ohvriannid rahvaste juures: põllusaagi esimene uudsevili, koduloomade

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

esimesed pojad. Verd peetakse elu ürgolluseks ja parimaks ohvrianniks. Nõnda ei ohverdata mitte ainult hekatombide viisi lambaid ja veiseid, vaid ka inimesed ohverdavad iseendid ja viivad ohvriks ka teisi inimesi. Iphigeneia Kreeka mütoloogias ei ole mitte ainuke selletaoline. Jephte ohverdab Kohtumõistjate Raamatus oma lihase tütre, kuningas Mesa oma poja, asteegid Mehhikos lilledega ehitud tütarlapsi ja noormehi.

Kõrgemal kultuurilisel astmel ohver meenutab rohkem juba Aabeli ilusat andi: „põlluvili", leib ehk riis, „elujõudu suurendav" viinamarjade mahl, või tugevasti uimastav jooks soma-taime mahlast. Tuletagem siin meelde ka Melchisedeki ohvrit ja karika lille kreeklaste ja roomlaste juures.

Kuid olgu ohvriannid nii mitmesugused kui tahes, nende vastuvõtjaks on alati üks ja sama — jumalus ise. Ikka viiakse ohvrit jumalale ainuüksi: „Ükski inimene ei ohverda kellelegi muule kui ainult sellele, keda ta oma kujutluses peab jumalikuks olevuseks" (Augustinus).

Ohvriand on selle juures alati ohverdaja enese sümboliks. Annetatakse mingi asi — ja arvatakse selle all iseennast. Sellest siis veri, sest veri on elu. Sellest siis leib, sest leib hoiab elu ülal. Sellest siis vein, sest vein tõstab elujõudu. Need kõik on enese „mina" sümbolid. Andide näol inimene pakub jumalusele iseennast. Mis ta on ja omab, seda tuleb ühendada jumalaga, et võtta osa igavikust, kadumatusest. See näib olevat ohvri sügavaim mõte. Ta seisab pühitsuse tähe all — enese pühendumine jumalas. Ta annab inimese igatsusele puhastuse, ümbermuutmise, pühitsusest osasaamise, jumalaga ühinemise järele selge ja tähendusrikka väljenduse. Nõnda on lugu palvega, millega kõrvuti käib „palve sümbolina" kaasas usuelu ülevaim väljendus.

Mitmesugusel kujul avaldub inimeste juures palve-elu. „Sina, minu isa, minu ema, minu vanem vend," nõnda kõlab Mehhiko ürgelanike palve. Võsamees Aafrikas jätab ühe osa oma jahisaagist väljale maha ja lausub seejuures samasuguseid andumuse palvesõnu. Herero, bantu neeger, kellele ootamatu õnn langeb kätte, seisab hetke vaikselt, silmad tõstetud üles taeva poole, ja hüüab: „Taevane jumal on see." Negrito Luzoni saarel Filippiinidel lõikab tapalooma küljest tüki liha ja viskab selle üles taeva poole. Need kõik on mitmesugused palvetamise viisid.

Kui Tulemaa elanik heidab pärast päevatööd puhkama, siis lausub ta oma õhtupalves: „Andku taevane isa meile võimalust näha uut, head päeva." Kui kääbusrahva liikmel Aafrikas on peatoiduse otsimisel õnne, tänab ta jumalat sõnadega: „Jumal, sina oled mulle andnud selle pühvli, selle kärjemee, selle veini."

Korrapäraselt korduvaist ajendeist, kus inimene ikka ja jälle näeb, kuidas temale head annid tulevad Jumalalt kingitusena, on tekkinud söögipalve, lõikuse-tänupalve, hommiku- ja õhtupalve komme: looduserahvaste ja kõrgel kultuurilisel tasemel seisvate rahvaste juures, Jaapani ürgelanike juures, kreeklaste ja roomlaste juures, jumalakartlikkude israeliitide, muhameedlaste ja kristlaste juures.

Kuid mitte ainult häda ja tänulikkus ei õhuta inimest palvetades pöörduma Jumala poole. Vahest on küll kõige sügavamaks religioosseks põhitundeks salapärase jumaliku võimu juuresolekust tekkinud pühalik aukartus ja hardus, mis hirmu kõrval sisestab ka imestust ja poolehoidu. Nõnda näiteks, kui loodusrahva liige sammub mööda mõnest puust ehk loomast, milles tema usu järele asuvad jumalikud jõud. Nõnda ka muistsed semnonid, kes Tacituse kirjeldust mööda „ainult kütkeis astusid ohvrihiide, et sel viisil väljendada oma madalust jumaliku olevuse vastas, kes seal hiies elab ja kellele kõik võlgnevad tänu."

Nii tihti kui Kreeka müstid, müsteeriumidesse pühendatud isikud, astusid pühasse templisse, täis pühalikku kartust ja värinat, tõid nad oma hoiaku ja zhestidega nähtavale palvetavat aukartust. „Astuge templisse, astuge pühalikult kartliku meeleolu saatel, astuge sinna täis hardust" (Aeschylos).

Ja Pärsia sõdade ajal laulab Kreeka lüürik Theognis:

> „Armas Zeus, ma võin ainult imetledes seista sinu ees, kes sa valitsed üle kõige. Sinu päralt on au ja suur vägevus. Sina tunned küll iga inimese meeli ja mõtteid. Sinu käes seisab kõrgeim võim üle kõikide ja kõige, oh kuningas."

Ristiusk tunneb usundliku hoiakuna vaikimise keelt. Kuid ka Lõuna-Aafrika suguharudest teatatakse, et nad palvetavad vaikides, „anudes vaid aukartust väljendavate zhestidega."

Käte kokkupanemise kommet on leida juba ürgajast saadik Indias, Jaapanis, Tibetis ja muistsete germaanlaste juures. Teised jälle paljastavad palvetamisel oma jalad või pea. Kõik need on aukartuse väljendamise tunnused.

Aukartus koos usalduse ja armastusega moodustavad palve iluduse. Nad vastavad jumaluse põhijoontele, nagu meie seda jumalust kujutleme: aukartus — tema majesteetlikkusele ja valitsejavõimule, mida kummardatakse ja austatakse, ning usaldus ja armastus — isalikule headusele, mis võidab enesele südameid ja sunnib neid tahtlikule andumusele. Juba sõna „isa" on oma sügavuses palve: ta väljendab aukartlikkust, südamlikkust, andumust, mis on valitsevateks elementideks palves rahvaste juures.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

On luterlased „täielikud kristlased?“

Saksa Sinodi 1938. a. aruandes (Deutsches Kirchenblatt Nr. 5 ja 6, 1938) kirjutab praost K. von zur Mühlen luteri kiriku suhtumisest katoliku kirikusse:

„Rooma-kat. kirikuga ei ole olnud mingit kokkupuutumist, ei heas ega halvas mõttes. Juba oma loomuselt ei saa kat. kirik tunnustada evangeelset kirikut ja meil pole midagi tegemist ühe kirikuga, milline meid — luterlasi — ei taha näha „täielike kristlasina“. Kui aga siiski mõned meie koguduse liikmeist tavatsevad külastada katoliiklikke jumalateenistusi, siis ei lase selline käitumine end ühendada usutunnistuse truudusega, millist nõuab meie kirik oma liikmeilt.“

Kas on õige see väide — kat. kirik ei taha tunnustada luterlasi t ä i e l i k e k r i s t l a s i n a?

Väljend „täielikud kristlased“ võib evida kahesugust tähendust. Esiteks tähendab see inimeste hinnet, kes endid nimetavad kristlasiks, ja täpsemalt, nende inimeste subjektiivse meelsuse hinnet.

Selles tähenduses on „päris“ või „täielik“ kristlane see inimene, kellel tõsi taga on oma kristlusega, kes tõesti Kristusesse kui Jumala Pojasse usub ja kes oma elu üritab kujundada Kristuse seadusele vastavalt. Inimest, kes kõike eelmist püüab täita oma parima teadvuse ja süüme järele, võime nimetada „täielikuks kristlaseks“.

Kui võtta väljend selles esimeses ja loomulikus tähenduses, siis tehakse liiga kat. kirikule, kui väidetakse, et ta ei tahtvat luterlasi kui „täielikke kristlasi“ tunnustada. Kat. Kirik tunnustab ses mõttes tõelisiks, täielikeks kristlasiks kõik nood, kes tõesti usuvad Kristuse Jumalusse ja püüavad endi elu kujundada kristlikel alustel. Ja ta lisab isegi, et mõned luterlased on ses mõttes paremad „täielikumad kristlased“ noist katoliiklasist kes endi katoliiklust tõsiselt ei võta.

Väljend „täielikud kristlased“ võib aga evida ka üht teist tähendust. Ta ei saa ainult tähendada täielikku kristliku veendumuse tõsisust, vaid ka täielikku tajutud ja usu teel vastu võetud kristlike tõdede mahtu. Selles mõttes oleks „täielik kristlane“ too, kes tunnustab ja usub kõik tõed, milled meile ilmutanud Jumal Kristuse kaudu. Sel juhul oleks aga parem kõneleda „täielikust kristlusest“.

Küsimuse — mis kuulub sellesse „täielikku kristlusse“ — üle on erinevaid arvamusi. Kat. ja ka õigeusu kirikute arvamuse järele kuulub selle juurde oluliselt kiriklik hierarhia, preestriseisus, ohver, patukahetsemine — abielusakrament j. m. Vana kristliku kiriku vaate järele ei ole seega Luther nn. „usupuhastusel“ kõrvaldanud vanast kirikust kuritarvitused, vaid preestriseisuse kaotamise kaudu, on ta hävitanud ka olulised kristluse osad. Seega peab olema luteri õpetus loogiliselt mõtleva katoliiklase ja ka õigeusulise silmis kristluse purustamine, järelikult ei ole see õpetus, selles tähenduses, „täielik kristlus“.

Sellist väidet, mis ajalooliselt ümberpaiskamatu, ei või aga mõõta luterlaste alahindamisena, niipalju kuivõrra nad on veendunud endi õiges usus. Sest põhiliselt võtavad luterlased enamvähem sama seisundi kat. kiriku suhtes.

Hr. praost von zur Mühlen näitab isegi end pahasena seeüle, et üksikud luteri koguduse liikmed tavatsevad külastada katoliiklikke jumalateenistusi ja väidab, et selline käitumine ei lase end ühendada usutunnistuse truudusega. Neil sõnadel on siiski ainult sel korral mõtet, kui kat. kiriku jumalateenistuses nähakse midagi, mis poleks „täielik kristlus“. Sest kui kat. kirikus oleks antud täielik kristlus, ei oleks olnud mingit mõtet soovil usklikke eemal hoida katoliiklike jumalateenistuste külastamisest, vaid peaks neile jätma siinkohal täielise vabaduse.

Et see ka tegelikult nii on — luteri kirik ei näe katoliiklises kristluses „täielikku kristlust“, — see ilmneb selgelt kõigist luterluse usukirjutusist. Kuigi nüüd ei räägita enam nii tihti ebausust ja ebajumalate teenimisest, nagu seda teinud Luther, siiski nähakse luterluses vähemalt „puhast evangeeliumi“, milline olevat puhastatud mõningaist ebapuhtusist, milliseid leida võib katoliikluses. Teiste sõnadega — ei nähta katoliikluses „täielikku kristlust“.

. . . Tõe mõistele on oluline, et ei saa „täielise tõena“ võtta arvamust, milline end ei kata täielikult selle tõega. Ja kes oma kristluses usub end evivat täielikku kristlikku tõtt, ei saa teist arvamust kui „täielikku kristlust“ tunnustada.

. . . . . .

Ja kui nüüd katoliku kirik hoiab oma usutunnistust, kui ta näeb Lutheri õpetuses kõrvalepõiget sajanditepikkusest traditsioonist, loobumist olulisist kristlikest tõdedest ja seetõttu ei saa näha temas „täielikku kristlust“, siiski näeb ta luterlasis, kes endi parema meele ja süüme järele püüavad teenida luteri kirikus Kristust — endi isandat ja Jumalat, — „täielikke kristlasi“.

Arvustus.

Kõikjal ja kõiki valitseb sügise meeleolu. Sügise meeliköitvat hurma poetub talupoegade igapäevastesse askeldusisse, linnakodaniku ellu, ajalehtede veergudele ja raadiosse. Kõikjal on aina juttu saagist, viljadest. Kõik puud on vilja pandnud ja tõotavad anda rikkalikku saaki. Ainsaks erandiks paistab olevat Visnapuu. Ja sellise mõttetulemusi toob lugeja selle kirjaniku viimane massmäng „Maa vabaduse eest“, mis ilmunud Varamus nr. 6. Jaanuarikuu 1938.

Teema on tõttöeldud kulunud, isegi väga kulunud. Seda on leierdatud Bornhöhest peale, tuhandes variandis. Kuid see ei ole veel puuduseks. Ka kulunud teemat võib teha köitvaks, kui olla küllalt ergas ja virk tööle panema omad ajuraasukesed ja sepitsema faabulat. Et seda antud juhul

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

pole suudetud teha, seda võib kirjutada kirjaniku ajapuudusele või ka loomupärasele laiskusele.

Kuid asja kurb külg peitub ka mujal — nimelt näidendi labasuses, milline paiguti ulatub isegi räpasuseni. Selles suhtes peab mõõtu pidama — seda julgen soovitada — pealegi kui on tegemist ajaloolise „tõe" esitamisega. Meie rahva isetunnet tõsta — see on kena ja õilis eesmärk —, kuid arvan, et seda võib teha ka ilma ropusteta, pealegi kui nois nilbusis paistub kõikjal läbi sihilikkus.

Esimese pildi keskkuju on preester Hartvig, kes peab olema paks, hästi paks. Seda paksust on tarvis olnud niivõrt rõhutada, et omadussõnad „paks" ja „lihav" on paiguti sisse toodud näidendit selgitavaisse vahemärkusisse. Rääkimata juba sellest, et too heasüdamlik munk peab patsutama tütarlapsi ja noid õpetama, et Virgo kõik patud andestab, on ta isegi suurimaid joodikuid ja argpükse. Ja sellel preestril ladina keel pole selge (ta vahetab „in aeternam" ja „in aeternum") ja isegi ei tunne „Pater noster" (või ei tunne seda kirjanik?".

Muide on tegevustik ülilihtis — üks joomapidu linnuses ja selle lõpp — linnuse piiramine ja langemine.

Kerkib ainult üks pisiküsimus: milliste mõttetulemusteni võiks jõuda hea süümega kodanik, kes kord näeks sellist massmängu laval? Ons tõesti niipalju objektiivset ses ajaloolises „tões", et sellega peaks lagedale tulema rahvustunde äratamise sihiga?

A. K.

Kas dogma tähendab sundust?

„Sundus" ja „kohus" — nende kahe väljenduse vahel on selgesti näha suurt vahet. Sundus püüab väliste võimuvahenditega, ähvardustega jne. vaba tahte järele käimist välja lülitada. Oma kohust aga täidab inimene vabatahtlikult, oma südametunnistuse tõukel. Mida meie peame oma kohuseks, see on ühel ehk teisel viisil ikka oma tekkelt pärit jumalikust käsust. Jumal aga on inimesele andnud vaba tahte, mis võib usu ja kõlbluse asjades teha otsust kas Jumala poolt, või vastu.

Sõna dogma, selles mõttes, milles Katoliku Kirik teda tarvitab, tähendab Jumala poolt ilmutatud tõdesid, milledele Kirik on andnud õpetuslausete kuju ja mis usklikkudele esitatakse uskumiseks. Dogmade hulka kuulvad näiteks maailma loomine Jumala läbi, inimsoo lunastamine Jeesuse Kristuse läbi, Kiriku juhtimine Püha Vaimu läbi. Mõnedki usutõed on alles hilisematel sajanditel kuulutatud ja formuleeritud dogmadeks, sageli selleks otstarbeks, et Katoliku Kiriku õpetust igasuguste eksiõpetuste vastas selgemini eraldada ja välja töötada. Kuid kõik need dogmaatilised tõed on leida ilmutuse sees, mis Kristusega ja tema apostlitega jõudis oma lõpule. Sellepärast peab Kirik kõigi oma dogmade kohta kirjas tõendusmaterjale, mis on kogutud Pühakirjast ja traditsioonidest. Kirik näitab, et need usutõed leiduvad Pühakirjas eneses, või nad lähtuvad vahenditult Pühakirja sõnadest ja neid on juba vanas kirikus kõikjal, kõikide poolt ja kõigil aegadel ustud. Meie usume dogmadesse sellepärast, et meil on teada, et nad on oma päritolult Jumalast, ja Jumal ei eksi mitte ega saada meid eksiteele. Sellise usu läbi me austame tõelist Jumalat kui oma kõige kõrgemat Issandat, ja see on meie vaba tahte toiming.

Siin võidakse vastuväitena ette tuua, et Kirik on omal ajal harrastanud inkvisitsiooni ja saatnud ketsereid tuleriidale. Kuid need olid ajast tingitud nähtused, milledes tolleaegne ilmlik valitsus etendas sama suurt osa kui Kirik ise. Niisuguste väliste võimuvahendite abiga võib kõige rohkem saavutada ainult seda, et inimest sunnitakse väliselt tunnustama usku, mis ei vasta tema tõekspidamistele ega veendumusele, kuid teda tõeliselt uskuma panna, seda ei saa sundida, sest uskumine on vabatahtlik, seesmine toiming.

Veel võidakse selle seisukoha vastu ette tuua, et Kirik ähvardavat põrgutulega neid, kes tema dogmadesse ei usu, ja avaldavat sel viisil surutist inimeste südametunnistusele. Kuid usk igavese karistuse sisse teises maailmas eeldab iseenesest juba usku kõigevägevamasse, õiglasesse Jumalasse, kes pattusid karistab. Südametunnistus aga ei ole mitte vaba selles mõttes, nagu seda on meie tahe, et ta võiks nõnda ehk teisiti teha otsust, vaid südametunnistus toob ainult meie teadvusesse, mida tuleb pidada heaks ja mida kurjaks, ning õhutab meid head tegema ja kurja vältima. Kui meil on teada, et dogmad sisaldavad Jumala poolt ilmutatud tõdesid, siis südametunnistus teeb meile kohuseks uskuda tõelisesse Jumalasse. Ka ilmlik kohus, ilmlikud ülemused ja ilmlikud kasvatajad tavatsevad ju karistada kohuste vastu eksimisi. Kui meie rikume oma usukohuseid ja ei taha Jumala ilmutust pidada õigeks, siis me kaotame selle läbi igavese Jumala taevas ja paneme endile ise peale põrgukaristuse, igavese lahusoleku Jumalast. Väga selgesti on Õnnistegija kõnelnud usu hädavajalikkusest, kui ta ütles: „Kes aga mitte ei usu, see langeb needimise alla," ja Nikodemusele: „Kes aga ei usu, see on juba hukka mõistetud."

—:—

Demokraatia Kiriku mõttes.

Missugune peaks olema demokraatia, et hoiduda fašismist?

Kardinal Villeneuve, Quebec ülempiiskop ütles ühes loengus „vabaduse ja ühiskondliku elu" üle järgmist:

„Teie, härrad sooviksite vahest teada, kas ma olen fašist, totalitaarlane, või demokraat". Tahan Teile vastata Msgre Bilczewski sõnadega. Viimane oli üks neid suuri piiskoppe, kes töötas patrioodina moodsa Poola taaselustamiseks pärast sõda. Ta ütles:

„Mina ei usu metsikut, valelikku, ateistlikku demokraatiat, mis meie päevil valitseb enamikus kaasaegse maailma riikides. Mind täidavad õudus-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

tundega vabamüürlaslikud organisatsioonid, olgu nad siis avalikud, või salajased, revolutsionäärid ja poliitikud nende teenistuses, ametnikud, kommunistlikud kõnemehed, kes seletavad rahvale, et pime häälteenamus ja õnn peavad otsustama võimuorganisatsioonid riigis. Säherdust liiki demokraatia siht ei ole mitte rahva suveräänsus, vaid tagaukse rahameeste ja nende käsilaste võit. Demokraatia, mida nõuavad kirik, terve inimmõistus ja tõeline patriotism, on demokraatia, mille esimeseks suveräääniks on Jumal, milles kõik kodanikud rahus jagavad valitsusvõimu ja armastusega kaitsevad iga üksikisiku tõelisi õigusi ja inimkonna kõrgemaid väärtusi: usku, südametunnistust, perekonda, korda ja ühiskondlikku heaolu. Mitte ükskõik missugune liik demokraatiat ei rahulda mind; mina tahan aristokraatilist demokraatiat. Mina tahan, et terve Poola, kõige nooremast kõige vanemani, linnanõunikust kuni rahvasaadikuni, ja senaatorid kujundaksid ühe suure aristokraatia: mitte raassi ja vere aristokraatia, vaid vaimu, vooruse ja isiklikkude teenete aristokraatia."

Kardinal lisas juure:

„See ongi demokraatia, härrad, mis saab oma jõu Kristuse evangeeliumi puhtimast allikast ja mis hävitab vajaduse võtta appi autoritaarseid ning absoluutseid valitsusvorme ja fašismi. Igatahes seda liiki demokraatiat sooviksin Kanaadale ja selle demokraatia saavutamiseks ning teostamiseks panen mängu kogu oma energia. Seda saab teostada ristiusu põhimõtete levitamise abil meie Kanaada riigs; ja minu arvates see levitamine ning see apostolaat on tungivamad kui mingisugused muudatused meie valitsusvormis. See ongi minu poliitiline credo."

—:—

Vene keisrinna viimane kiri.

Hilja aegu möödus 20 aastat Vene tsaari perekonna tapmisest enamlaste poolt Jekaterinburgis. Selle puhul avaldati välismaa lehtedes Vene keisrinna Aleksandra Feodorovna viimane kiri, mida seni veel ei tuntud ja mis on kirjutatud juba surma ootel. Kiri käib nõnda:

„Meie oleme kannatanud igasugust alandust, aga Jumal oma lõpmatus halastuses ei jäta oma lapsi maha. Tema tuli siia maailma, et kõiki südameid ühendada üheks karjaks, ja nõnda ta võtab meid oma püha kaitse alla. Inimese mõistus ei suuda tungida jumalikust ettenägemusest läbi. Tulgu tõeline tarkus meie juurde ja täitku meie südameid ning andku meie hingele Issanda rahu ja aukartust Kõigevägevama ees. Sest tema on meile õige lähedal. Ta ümbritseb meid oma püha juuresolekuga sellisel viisil, nagu meie vaesed inimlikud meeled seda mitte ei mõista. Kõik Jumala pühakud näivad seisvat meile nii lähedal. Nähtamatult nad valmistavad meie südameid ette meie Õnnistegija tulekule. Taevane peigmees on päris lähedal. Valmistugem teda vastu võtma. Heitkem oma määrdunud riided seljast, raputagem oma jalgadelt maha maine tolm. Puhastagem oma hingesid ja oma ihu. Heitkem ära kõik tühisus. Siinses maailmas on kõik tühine. Avagem oma südamete uksed peigmehe vastuvõtmiseks. Palvetagem pühakute poole, et nad aitaksid meid, sest üksi omast jõust meie ei suuda endid Issanda tulekuks väärilselt ette valmistada. Langegem põlvili tema pühal juuresolekul, palveldagem oma Issandat ja palugem temalt pattude andestamist. Andku ta andeks meile ja kõigile inimestele, ka nendele, kes teda enam ei palvelda. Siin tuleb meie juurde Kuningas oma ülevas majesteetlikkuses. Palveldagem tema püha risti. Kandkem seda rasket risti temaga koos. Meie rist on ainult vari tema ristist . . .

Kuidas suudaksin ma teile seletada, mis praegusel hetkel toimub mu hinges! Kirjeldamatu rõõm täidab teda täiesti. Ei ühelgi inimlikul keelel ei saa väljendada seda, mis ma seesmiselt läbi elan. Ma pean Jumalat lakkamatult kiitma, teda tänama, temale oma armastusest kõnelema. Mu hing, mu vaim on temale juba päris lähedal. Ma tunnen püha rõõmu, nagu pärast kommuniooni ehk palvetamisel pühapiltide ees. Oh Jumal, kuidas suudaksin avaldada Sulle oma tänu! Sellist armu ma ei ole väärt tõesti mitte. Jumal aidaku mind, et ma ei kaotaks neid aardeid, mis tema on mulle andnud. Mu hing tunneb lõpmatut rõõmu. Ta väriseb taevase peigmehe ootel. Tema on juba siin. Varsti saab meile osaks kiita ja austada teda hüüdega: Kristus on üles tõusnud!"

—:—

Vene noorsugu ja GPU.

Nõukogude Venemaalt vanglast põgenenud ja sellest ajast saadik Prantsusmaal elanud valgevenelane Boris Solonievitsh on hiljuti avaldanud teose pealkirjaga: „Vene noorsugu ja GPU," milles ta kirjeldab uskliku Vene rahva vastupanu Stalini ja enamluse ikkele. Boris Solonievitsh oli enne enamlaste revolutsiooni katoliikliku skaudiliikumise organiseerija Venemaal. Aastal 1920 hakkasid enamlased tegema katseid, kuidas heatahtlikkude võitlusviiside varal võita skautide liikumist materjalistliku ilmavaate poole. Kuigi need võitlusviisid olid kaunis raffineeritud, nurjusid kõik enamlaste püüdmised sel alal uskliku rahvusliku noorsoo energilise vastupanu tagajärjel. Nüüd algas tagakiusamine, ja ühel ilusal päeval Solonievitsh leidis end juba Solovkis, kurikuulsas vanglas Põhja-Venes. Kõiki neid, kes olid julgenud võtta osa aktiivsest võitlusest kommunistide võimu vastu, süüdistati vandenõus Stalini vastu ja mõisteti väljasaatmisele koonduslaagritesse ehk vanglatesse.

Kohutavates värvides kirjeldab teose autor nende õnnetute inimeste märtrielu: Surmavaikus vangide keskel, kellel igal ööl oli oodata hukkamist. Ülekuulamised, mis kestsid terved ööd läbi. Piinavate oiged ja karjed. Timukate toored nal-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

jad ja hirvitused, kui nad tulid vangikongi, et järgmise öö ohvreid lähemalt õppida tundma.“ Autode põrin, millede mootorid pandi käima, et lämmatada hukkamistel püssiraginat ja valukarjatusi. Vangide piin, kui nad pidid vangikonge pesema puhtaks oma piinatud ja hukatud kannatuskaaslaste verepritsmeist. Need on üksikasjad selles matrtüüriumis, millele nooruslik vastupanujõud, hoolimata kõigest tahtejõu kangelaslikkuusest, sageli pidi alistuma. Suur hulk teose autori kaaskannatajaid kaotas mõistuse juba enne, kui nende kohta tehtud surmaotsust saadi täide saata. „Kas täna ööse tuleb järjekord minu kätte?“ see oli see piinarikas küsimus, mis täpsalt otsekui kellavärk iga õhtu pimeda tulekuga vallutas kõiki neid noori hingi.

Saatanlikkude võtetega püüdsid timukad sageli viia oma ohvreid hingeliselt äärmiselt rusutud ja tümaks tehtud seisundisse, et nendelt süütunnustust mõnes raskes kuriteos ehk äraandmises välja pressida. Viimast vastupanujõu natukest nad tavatsesid murda sel teel, et nad viisid oma ohvri igal ööl ikka hukatute laipadekuhja juurde ja toonitasid seal hirvitades: „Homme tehakse sinuga sedasama!“ Sageli nad kordasid seda saatanlikku võtet ühel ja samal ööl mitu puhku. Ja tuli ette, et nad saavutasid oma sihi. Nii mõnigi ohver tunnustas end süüdi fantastilises kuriteos, või reetis oma parima, kalleima sõbra — kuid väga harva Kristuse ja oma Jumala!

Oma kohutavast sisust hoolimata ei ole see raamat „Vene noorsugu ja GPU“ siiski mitte pessimistlik. „Kõige selle saatanliku terrori kiuste,“ kirjutab Boris Solonievitsh, jatkab Vene kristlik noorsugu võitlust Venemaa vabastamise eest. Meie võime võitluse kaotada ja langeda, kuid teised astuvad meie asemele ja võitlevad edasi. Ja kord saabub päev, mil enamlaste võimule Venemaal tehakse lõpp. Meie võit võib olla lähemal kui seda üldiselt arvatakse. Ja see võit tähendab kristliku Venemaa uuestisünni koidikut.“

—:—

Sõprade vahel.

„Miks sa ei teretanud teda?“ küsis Jaan oma sõbralt Peetrilt, kes meelega oli vaadanud kõrvale, kui nendele tuli vastu nende ühine tuttav.

Peeter nagu ei oleks kuulnudki seda küsimust ja püüdis jatkata katkestatud kõnelust. Kuid Jaan ei andnud järele ja esitas oma küsimuse teist korda.

„Ah, jäta mind rahule,“ oli häiritud vastus, „eks ole ju see ükspuha.“

„Ei, minule ei ole see ükspuha,“ sõnas Jaan. „Ma pean temast lugu nagu sinustki ja ma ei sooviks mitte, et teie elaksite omavahel riius.“

Peeter vaikis.

„Kas sul on midagi tema vastu?“

Peeter sai pahaseks. „Kellel? — Minul tema vastu?“ küsis ta rõhutades. „Minul ei ole midagi tema vastu, küll aga temal minu vastu.“

„Ja mida siis?“

„Jah, kui ma seda teaksin.“

„Inimene, ma ei mõista sind. Sul peab ju ometi mõni põhjus olema?“

„Küll põhjust mul juba on, sellele sa võid olla kindel.“

Jaan vaikis, et mitte oma sõpra veelgi rohkem ärritada.

Natukese aja pärast Peeter tähendas: „Kas arvad sa, et ma lasen end kohelda, nagu oleksin ma tühi õhk? Niisuguse poolt igatahes kaugeltki mitte!“

„On tema siis seda teinud?“

„Muidugi on. Tema, Peeter, käinud alles hiljuti selle tuttava pool. Juba siis, kui see oli avanud ukse, märganud ta otsekohe: Siin on midagi korrast ära. Jaan oleks pidanud nägema ainult tema mossis, pahurat nägu. Kuid sellest ta ei olevat teinud suurt väljagi. Ja nagu suuri vaevu ta pakkus viimaks mulle istet. Tegi kõige rohkem „Hm, hm . . .“ ja peale selle? Mitte üht mõistlikku lausetki ta ei ütelnud. Mina olin temale nagu õhk, ma ütlen sulle, lihtsalt õhk!“

„Ah, nõnda — ja edasi?“

„Mis edasi? Rohkem mitte midagi. Muidugi ma tulin sealt ära. Kas minul on siis tarvis end sellisel viisil kohelda lasta?“

„Kuule, mis,“ tähendas Jaan viivukese aja pärast, „mina päriksin temalt lihtsalt järele, mis tal õieti minu vastu on?“

„See puuduks veel,“ hüüdis Peeter pahaselt, „tema peaks tulema m i n u juurde!“

„Peeter,“ lausus Jaan, „meie oleme ju kristlased.“

„Mis on siis sellel kristlusega tegemist? Pean ma siis kõike enesele meeldida laskma?“

„Seda ma just ei ütle. Aga hiljuti alles ma lugesin ühe moodsa konvertiidi elulugu. Kas tead, miks see mees astus katoliku-usku? „Siin leidsin ma paiga, kus armastusel on enese väljendamiseks suurim võimalus!“ — nõnda kirjutab tema.“

Mõned nädalad hiljem.

„Kuule, sina,“ ütles Peeter Jaanile, „see asi minu sõbraga on jälle korras.“

„Väga rõõmustav.“

„See oli nimelt halenaljakas lugu. Sa mäletad vist, et ma käisin tema juures ja ta tegi niisuguse pahura näo, ei kõnelnud peaaegu midagi . . .“

„Jah, mul tuleb meelde,“ tähendas Jaan.

„Temal olid nimelt seederikked — sel korral —“

„Ja tal ei olnud midagi isiklikult sinu vastu?“

„Ei vähematki.“

Jaan vaatas oma sõbrale teravasti otse silmi ja vaikis.

„Jah, aga seda ta oleks võinud ju ometi ütelda — ta käitus tõesti natuke imelikult,“ püüdis Peeter õigustada.

„Kes käitus seal imelikult?“ küsis Jaan.

Peeter langetas oma silmad. „Ah nõnda, arvad sa,“ lausus ta pikkamisi. Ta oli saanud aru.

—:—

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Seda ja teist.

RASKE VAEVAGA KÄTTE VÕIDETUD.

Nad ei olnud veel nädalatki abielus. Kihluseajal oli peigmees igal pühapäeval oma pruudiga käinud kirikus jumalateenistusel ja oli tõotanud seda teha ka abielupõlves. Saabus esimene pühapäev pärast laulatust, ja vaata: noor abielumees keeldus. Ta läks küll oma naisega kuni kiriku ukse juurde, seletas aga seal korraga, et ta eelistavat siiski üksinda teha väikest jalutuskäiku. Noorik palus, et sel juhul mees saatku kõigepealt teda otsekohe ära koju. Imestudes täitis mees seda kummalist soovi. Ta oli aga veelgi rohkem imestunud, kui naine keset pühapäeva tõi oma kohvrid välja ja hakkas pakkima nendesse riideid, pesu, kübaraid jne. Viimaks mees küsis segaduses, mis see kõik õieti tähendab? Seal ajas noorik end sirgu ning vastas lühidalt ja selgelt: „Ma lähen jälle tagasi oma vanemate juurde. Mehega, kes niisugusel viisil murrab oma sõna, ma ei taha enam midagi tegemist teha."

Küll katsus mees vaigistada oma noort naist, kuid see jäi oma tahtmise juurde kindlaks. Viimaks mees tõotas vandega, jäägu naine siiski tema juurde, ta tahtvat teha kõik, et täita oma lubadusi. Kell ½12 nad läksid siis kahekesi koos kirikusse viimasele missale, ja sellest ajast peale võidi neid igal pühapäeval kirikus jumalateenistusel näha, kuhu nad kunagi ei jäänud hiljaks.

Kolmkümmend aastat hiljem kaldus daamidel omavahel teelauas jutt sellele, kui õnnelik on küll proua X. abielu niisuguse mehe kõrval. Proua X. naeratas ainult ja mõtles tagasi sellele päevale, mil tal tuli seda õnne nii raske vaevaga kätte võidelda.

KAS AINULT ÜKS ELU?

Öisel luureretkel jäi üks sõdur traattõkke külge kinni ja sai tõsiselt haavata. Tema kaasvõitlejad kaitsekraavides kuulevad tema oigeid ja tahavad teda päästa, aga nad ei saa seda kuidagi teha.

„Kui päike tõuseb, on ta juba kadunud. Me peame ta sealt ära tooma!"

„Aga see ei lähe ju mitte! Vaenlane näeb igat meie liigutust. Tema kaitsekraavid on ju nii lähedal."

Sel hetkel upitab end üks allohvitser üle kraaviääre välja. „Mina toon ta ära!" Leitnant hüüab talle järele: „Aga teil on olemas ainult üks elu!"

Seal vaatab allohvitser tagasi, tema silmad säravad: „Ei, härra leitnant, veel on olemas ka igavene elu!" Ja ta läheb kohutavalt ohtlikule päästetööle.

Ta tõi oma kaaslase ära.

AINULT RUMAL VÕIB VÄITA...

Leipzigis ilmunud kaheköitelises teoses „Sankt Helena", kirjeldatakse uusimate uurimuste põhjal Napoleoni seisukohta usu küsimustes. Hoolimata oma imetlusest ristiusu vastu oli suur korsiklane oma elueal usu asjus kaunis ükskõikne. Ükskord aga tuli temal „nagu tema hinge sügavusest" üle huulde prohvetlik sõna: „Pattude andeksandmise mõte on väga ilus. Sel põhjusel on ka ristiusk nii ilus ja ta ei kao iialgi. Keegi ei või enese kohta ütelda, et ta midagi ei usu ja et ta ühel ilusal päeval mitte ei saa usklikuks. Ainult täiesti rumal inimene võib väita, et ta kord sureb ilma pihtimata. On olemas nii palju asju, milledest meie midagi ei tea ja mida meie väljendada ei suuda."

See prohvetlik sõna läks tema väljendaja enese juures täide: Napoleon suri, olles Kirikuga ära leppinud. Oma testamendis ta kriipsutas seda veel eriliselt alla: „Mina suren katoliiklikus, apostlikus ja Rooma usus, milles ma olen sündinud enam kui 50 aastat tagasi."

PALUN TEILT ÜHT TEENET...

Apostlik vikaar Athabaskas msgr. Grouard jutustab: Loweli kirikus Ameerikas ma jutlustasin missionitöö tähtsusest. Pärast jutlust mind kutsuti kõnetuppa. Seal ma leidsin eest ühe noore mehe, lapsega süles ja naisega.

„Kõrgeauline preester," ütles ta häbelikult, „sooviksin meeleldi pakkuda teile paar väikest asjakest missionitöö heaks ja paluda teilt selle eest üht teenet." Seejuures ta andis mulle oma taskukella ja tema naine ulatas mulle 25-frangilise paberraha. Siis jatkas mees: „Laulatuse ajaks ma ostsin enesele pülma-ülikonna. Ta on liiga ilus minu jaoks. Vahest olete nii lahke ja võtate vastu ka selle." Ja ilma mu vastust ootamata andis juba tema naine minu kätte tema piduülikonna, mis ometi oleks võinud temale jääda ilusaks mälestuseks. Olin sellise ohvrimeelsuse üle sügavasti liigutatud ja suutsin vaevalt väljendada oma tänu. Siis aga tuli midagi kõige haaravamat: „Ja nüüd," lausus mees, „julgeksin ma paluda teilt üht teenet: Nimelt palvetust teie poolt, et armas Jumal kaitseks ja hoiaks mu last iga surmapatu eest."

—:—

Välismaa teateid.

HISPAANIAST

Francolaste poolt hiljuti vallutatud maa-aladelt Mustamere rannikult teatatakse, et ka seal on kommunistid kavakindlalt hävitanud kirikuid, eriti Castellonis, Burrianas ja Nules'is. Ja just seal olid jumalakojad eriti ilusad ja uhked. St. Maria kirik Castellonis, mis nüüd täiesti laastatud, restaureeriti omal ajal linna kulul ja see läks maksma 300.000 peseetat. St. Nikolause kirik samas linnas oli muudetud vabamüürlaste looshiks.

Burgoses peeti hiljuti Hispaania Punase Risti istungit, kindral Franco abikaasa ja Burgose peapiiskopi juhatusel. Oma aruandes tõi sel istungil krahv Vallelano ette järgmised arvud Punase Risti tegevusest: Asutatud on 33 haiglat 4884 ruumiga, 651 arsti ja 4000 haigetalitajaga. Väeosade käsutusse on antud 5000 ambulantsi. Edasi on jagatud välja 20.000 kilogrammi arstimeid, 1.103.000 riide-eset, 225.000 pudelit kondenseeritud piima. Koosolekul teatas Norra konsul Madridis, et valitsusväelased on Punase Risti esindajail vanglate külastamise ära keelanud. Istung lõpetati ühise „Meie Isa" palvega kodusõja ohvrite eest.

ANGLIKAANI KIRIK HINDAB ABIELU TÄHTSUST.

Anglikaani kiriku hiljutisel konverentsil Canterburys, võeti vastu väga tähtis resolutsioon abielu kohta. Selles resolutsioonis tunnustatakse abielu isiklikuks ja tühistumatuks kohustuseks, millest saab vabaneda ainult teise abielupartneri surma läbi. Kui abielumees ehk -naine pärast kodanlikku lahutust astub uuesti abielusse sel ajal, kui tema naine ehk mees alles elab, siis tuleb seda pidada abielulepingu rikkumiseks.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

INGLISMAALT.

Manchesteri **katoliku kurttummadel** on eesõigus tarvitada erilist kirikut. Neile on korraldatud igapäevane missa püha Joosepi kurttummade misjoni kabelis. Samas kabelis on pühim sakrament alati välja pandud. Pühapäeva õhtuti peetakse ühist avalikku palveteenistust, kusjuures palveid peetakse märkide keeles. Kurttummade eriliseks apostliks on isa Hayward. Kurttummad käivad armulaual harilikult iga kahe nädala järele, ning kurttummade klubis korraldatakse neile pärast eine, et võimaldada teenistusest ja armulauast osavõttu ka neile kurttummadele, kes tulevad kauge maa tagant.

Püha isa on saatnud kaastunde telegrammi inglise kuningale kuninganna ema, Strathmore'i krahvinna surma puhul.

INGLISE ADMIRAL ÜLISTAB KATOLIKU KIRIKUT.

Inglise aseadmiral Hornell, sai hiljuti kutse ilmuda lahkesti ühe salesiaanide seminari heategevale pidule ja avada seda. Hornell võttis selle kutse vastu, kuigi ta, nagu ta hiljem oma avakõnes seletas, oli samaks päevaks saanud veel teise kutse ühele ametlikule pidustusele. Veel ta tähendas, et tal ei tule seda oma valikut sugugi kahetseda. Oma avakõnes aseadmiral ütles muuseas:

„Olen õnnelik, et võin selle päeva veeta salesiaanide juures. Nende saavutised riiklikkude eksamite sooritamisel on midagi sellist, millele need üliõpilased uhked võivad olla. Mis minule isiklikult nende noorte inimeste juures eriti silma torkab, on nende terve, suurepäraline kehaline areng ... Olen alles 6 aasta eest astunud katoliku usku ja iialgi oma elus ma ei ole tundnud niisugust rahu ja niisugust kindlust, nagu sellest sündmusest saadik. Kui Katoliku Kiriku liige ma vaatan usule kui ainukesele tähtsale asjale, ja tõepoolest me võime oma kogemustest näha, et häda, viletsuste ja raskete katsumiste aegadel on see usk meile suurimaks aardeks. Siin ei saagi teisiti: me peame temast kinni hoidma ja temale uhked olema."

Ühe koloneli, salesiaanide seminari endise õpilase korraldusel aitas Iiri sõjaväeorkester pidu kaunistamisele kaasa ja võimlemisklasside õpilased esinesid meeldivate ettekannetega.

VENEMAALT

Hoolimata Nõukogude Venes maksvast valjust keelust, mis ei luba seal uusi kirikuid ehitada, on talupojad ja töölised külades ja asulais siiski vargsi ehitanud palvekodasid, märkides neid Vene ristiga, mis seatakse katuse otsa. Ametlikkude andmete järele on üksi 1937. aastal ehitatud ligi 700 niisugust palvekoda ja selleks kulutatud 400.000 rubla, kõnelemata veel rohkest ehitusmaterjalist, millest Venemaal tuntakse suurt puudust. Nüüd peavad elanikud kõik need „kirikud" ise lõhkuma maha ja talupojad, eriti aga kohalikud ametivõimud, saavad muidugi jumalasalgajate viha täiel määral tunda. Kuid kõigest sellest hoolimata ei suudeta jumalakartust ja Jumala austamist inimeste südametest siiski hävitada.

RUMEENIAST

Jassy linna läheduses Rumeenias, asetseb kuulus Cetatuia klooster ja selle kloostri arhimandriit Theodosius Boteanu on astunud katoliku kirikusse. Arhimandriit viibis mitu kuud külalisena benediktiinlaste juures Maria-Laachis. Nüüd on ta lihtsa noviitsina astunud Basiliani kloostrisse Bixadis, mis Transilvaanias.

AUSTRAALIAST.

Darwini piiskopi **Msgr. F. X. Gselli piiskoplikus vapis esineb bummerang.** See on esimest korda vapinduse ajaloos, et säärane riist esineb esinduskilbil.

See vapp koosneb ristist, mis asub südame kohal ja mille all on risti pandud odad ning bummerang. Vapi motoks on loosung: „In Hoc Signo Vinces" (selle märgiga sa võidad).

ÜHENDRIIKIDEST.

Isa **Coughlin,** kuulus raadiopreester, kõneledes neljatuhandelise rahvamassi ees La Salle'is, kinnitas, et kommunism Ameerikas on nüüd kolmandas järgus, kolmandas arengujärgus: destruksionismis, hävingastmes. Kui katoliiklased ja protestandid ühiselt ei võitle selle hädaohu vastu, tuleb neljas ja lõplik järk: revolutsioon. „Püha Vaim, mis tuli maha Kristuse jüngreile, peab tulema maha Ameerikale sel aastal, või muidu antikristuse võimud võivad pärast võidurõõmutseda. Olge siis katoliiklane või protestant, pöörduge tagasi oma kiriku juure, oma usu juure ja oma Jumala juure. Seda võlgnete Ameerikale, oma lastele ja Jumalale, et tõmbaksite endale vööle praegusaja võitluse rihma. Võitluses ristiusu ja kaose vahel katoliiklased ja protestandid peavad ulatama üksteisele käe ristiusu säilitamiseks."

Viimaks ometi katoliiklik ajakirjandus Ühendriiges võib uhkustada **esimese pildilehega.** Hiljuti lasti müügile esimene katoliiklik pildileht „Action". See on eriti tähtis, kuna enamik pildilehti, mis küll on toimetatud suure ajakirjandusliku rafinessiga, ei vasta kõlbluse nõuetele. Üks kõige populaarsemaid ameerika pildilehti „Life" avaldas hiljuti seeria ülesvõtteid filmist „Lapsesünd", mida tsensori poolt oli keelatud publikule näidata. Selle tagajärjel müüdi mainitud ajakirja lühikese aja jooksul 2.000.000 eksemplaari, sest müügile oli veel pandud preemia.

Sama ajakiri avaldas mõni nädal enne seda aga mitmeid pilte, mis olid võetud New-Yorgi püha Patricku peakirikus. Need pildid näitasid piduliku suurmissa pidamist. Pilte saatev tekst andis lühikese, kuid arusaadava seletuse püha missa tähendusest. Katoliiklased muidugi tervitasid sellise illustreeritud reportaaži ilmumist vaimustusega. Katoliiklaste rõõm oli püha missa piltide toomise puhul ka selle pärast suur, et „Life" vanasti paavsti oli süüdistanud fašismis. Katoliiklased pidid aga selle ajakirjaga läbi elama kibeda pettumuse. Mitmel pool astus vahele ka politsei, kes konfiskeeris numbrid „Lapsesünni" kirjeldustega.

Loodetavasti „Action" suudab end katoliku perekondades teha nii koduseks, et jääb ära teiste ajakirjade ostmise vajadus.

Kolm katoliku nunna promoveerus Washingtonis **doktoriks.** Nunnad kuuluvad katoliku misjoniarstiteaduse ühingusse, mille peakorter asub Washingtonis, Ühendriikides. Ühingu liikmeskonna hulgas on juba palju arstiteaduse doktoreid, kes on saadetud tööle Indiasse.

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene 16. 8. sept. 1938 • tel. 460-29.

S 3742

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 10 **Oktoober 1938 a.** **VI aastakäik.**

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4—4. Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Postiga 5 sent. Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20

Riigiraamatukogu. №. . . . . .

Kirik — Kristuse istutus.

Uuem protestantlik kirikumõiste seletus.

Friedrich Heiler, protestantlik õpetlane alustab oma uues raamatus „Algkirik ja Idakirik“ seletuse „Uue Testamendi kiriku“ üle järgmise lõikega: „Kiriku istutus Jeesuse poolt Tema maapealse elu jooksul.“

a) Väljend „istutus“ (Pflanzung) tahab ilmutada, et kirik on midagi elusat ja orgaanilist. Organism on aga olend, milles peitub seesmine ühtlus, milline areneb oma seesmiste seaduste alusel läbi kõigi kasvu ja arengu astmete ja jääb siiski olulises sellekssamaks.

Selline kiriku, kui elava organismi, käsitus oli mittekatoliiklasist uurijaile ilmutuse ajast korduvalt võõras. Võeti ette algkristluse uurimist nii nagu võetakse ette kadunud, surnud kultuuride uurimusi. Selline uurimus üritas ja üritab osaliselt praegugi määrata kindlaks algkristluses üksteise peal lasuvad ja üksteisele võõrad kihid, nagu kinnivajunud linnade kõrveliivast lahtikaevamise puhul määratakse kindlaks üksikute, üksteisel lasuvate kihtide järele ajavahemikke, epoohhe, millised on õitsenud ja surnud üksteise järele.

Nii usuti esmalt, et vanema kiriku õpetuse areng — „koguduse dogmaatika“ — on end asetanud võõra kihina algkoguduse usule ja elule ja selle läbi toda algkogudust ta usu ja eluga varjatakse inimpilgu eest.

Siis arvati, et Uue Testamendi kirjutisis võib leida mitmesugused üksteisele võõrad kihid. Eraldati evangeeliumide Jeesus apostlite kuulutuse Kristusest, evangeeliumide maailm hoopis teisest ap. Pauluse maailmast.

Lõppeks üritati isegi märgistada evangeeliumes üksteisele võõrad kihid ja tõmmati kord siin kord seal eraldavad jooned kihtide märgistamiseks.

Kõigis nois vaatlusis väljuti kiriku valest kujutelust. Unustati, et kirik on midagi orgaanilist, et ta seetõttu küll kasvab ja muutub, aga temaga ei või olla ühtegi võõrast kihti, niisama kui neid ei saa olla inimorganismis erinevail arenemisastmeil. Nagu organismi kasvul ei teki kunagi midagi hoopis uut, vaid kõik on ainult eosoleva arenemine, nii ei ole ka kiriku arengus midagi absoluutselt uut, vaid iga järgnev arenguaste on alati juba sisalduv eona vanades.

Kahtlemata ei ole sellega vajalik kaitsta mõnede usuteadlaste vaateid möödunud sajandist. Nimelt olid nad arvamusel, et see, mis end hiljem kirikus arendas ja ilmutas, ei olnud mitte ainult eona algkirikus, vaid juba nähtav ja tuntav.

Last nähes, ei tea mina veel, kuidas näeb hiljem välja temast arenev mees. Tulevane mees ei ole seega lapses nähtav ja tuntav, vaid ainult eona sisalduv. Aga ta on tegelikult peituv juba lapses ja niivõrt, et tulevane mees — vähemalt kehalises suhtes ja suuremalt osalt ka vaimlises suhtes — on ainult selle areng, mis oli juba lapses. Selles on niisuur tõde, et mehe näos leiame ikka lapse näojooni.

Nii on ka kirikuga. See, kes oleks tunnud ainult esimese sajandi kristlust, ei oleks võinud öelda, kuidas näeb välja 4. sajandi kristlus. Kes aga läheneb õige pilguga 4. sajandi kristlusele, see ei jäta nägemata, et kõigele kasvule vaatamata kannab ta siiski esimese sajandi jooni. Sellele tundmisele on välja jõudnud Heiler ja see tundmine lubab tal öelda mõned tabavad laused.

b) Heiler teab aga mitte ainult seda, et kirik on elav organism, vaid ka seda, et ta on „Jeesuse istutus“.

See tahab esiteks öelda seda, et Jeesus on istutanud oma elutee jooksul kõik nood eod, milliseist pidi tingimata kujunema hilisem kirik.

Sellega eitab Heiler kõigepealt nende vabameelsete usuteadlaste arvamust, kes tahtsid isegi väita Kristuse „kirikuvastast“ tendentsi. Ta ütleb selle kohta: „Lugupidamine seaduslikust ja sakramentaalsest Jeesuse elus näitab meile, kui võimatu on märgistada katoliku kiriku ameteid ja sakramente kui loobumist Jeesusest, nagu seda on kinnitanud vabameelne usuteadus. Isegi sel juhul, kui

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

ei oleks viinud ükski otsene sidejoon Jeesuse tegevusest katoliku hilisema kirikuinstitutsiooni juurde, oleks juba küllalt Jeesuse positiivsest suhtumisest juudi kiriklusse, et kõvendada õigust ja kohustust kiriklikkusele ühe Jeesuse jüngri juures" (42).

Aga Heiler näeb ka otsest suhet, milline valitseb Jeesuse ja nähtava katoliku kiriku vahel. Eriti on Jeesus uue kiriku elueo külvanud maailma just apostlite valiku ja saatmise kaudu ja on esialgu lasknud seda viljatera idaneda juudi koguduses: „Kuna kaasaegses juutide ühiskonnas ordineeriti kirjatundjad ja kohtunikud käte pealepanemise läbi, pole võimatu, et ka Jeesus andis üle jüngritele apostliku võimu käte pealepanemise kaudu ... seega vormis, millises toimub praegugi sakramentlik ametite üleandmine katoliku kirikus." (43)

Heiler esitab ka üleantava ametiõiguse astme ja see põlvnevat isegi selgesti 12 apostli ja 72 jüngri saatmisest." Ainult esimesile on lubatud istumine 12 toolil ja seega on „vastutatud apostlik täisvõim". (43)

Heiler lisab ka, et „Peetrus on saanud omaks ühe koha, vastutaja ja juhi osa" apostlite ringis. „Kuigi peab väga hoiduma sisse toomast hilisema aja kirikuõiguslikke vaateid sellesse lihtsasse juhi ossa, siiski peab seda osa nentima õpetava, seadusandva ja juhtiva autoriteedi eesõigusena". (60)

Heileri järele on Jeesus seega puistanud — oma sõnadega kaljuinimesele — ühe eo ajaloo mulda, millisest on tõusnud kiriklik hierarhia. Juba algkoguduses leiame „eos olevas vormis arenenud katoliku kiriku täieliku hierarhia ... kolmekordse ameti: diakonaati, preestri- ja piiskopiseisust oma kokkuvõttega patriarhaadis ... ja lõppeks Peetri primaadi tipus". (65)

Oleks pidanud arvama, et selliste käsituste järele esitab Heiler täiesti katoliku kiriku arvamust, et Kristus ei ole mitte ainult tahtnud ja asutanud täielikku hierarhiat apostlite ajal, vaid on ka tahtnud ja rajanud selle arengut hilisemal ajal.

Heiler lisab veel, et see areng ei ole end teostanud Kristuse tahte vastu. Ja ta kinnitab isegi, et kui katoliku kirik on tähistanud Peetruse eesõigust kui primaati, see tähistus seisab kõige ligemal aramea sõnade ajaloolisele algtõele. (61)

c) Ja siiski näib Heiler evivat tõkestusi mitte ainult Peetruse primaadi, vaid ka paavsti „primaadi kui Kristuse istutuse" tunnistamiseks. Muidugi mitte ses mõttes, et ta otseselt tahaks esitada paavsti primaadi asutamist kui Kristuse tahte vastast tegu. Aga kogu käsituse kestel kõlab välja arvamus, nagu poleks Kristus ise t e a d l i k o l n u d kiriku asutamisest kui sajandite seadlusest, et Ta vähemalt pole ette näinud Tema poolt istutatud eo arengut sajandite jooksul. Selle veidi võõrastava vaate põhjendus esitatakse järgmiselt: „Tema oli kaugel igast teadlikust kiriklike institutsioonide loomisest. Ta pilk ei sujunud ühe maapealse kiriku tuleviku võimalusil, vaid kinnistas end ainult täiuse riigile, millist ta tajus vahenditus läheduses". (37)

Nende sõnade mõiste on see, et kuigi Kristus on loonud apostlite aja kesteks kirikliku hierarhia Peetruse primaadiga, siiski pole Temale tulnud mõttesse ühe kiriku loomine sajandeiks, kuna Ta nägi vahenditus ligiduses lõppriiki.

Kui end imetelles küsitleda, kuidas võib sellast vaadet kooskõlastada usuga Kristuse Jumalusse, siis loeme midagi seletuse taolist: „Ka Jeesus ja apostlid ise ei võinud — vaadates puhtinimliku silmaga tulevikku — ära tunda, millisele arengule oli määratud tulevikus see viljatera." (43)

Väga võimalik, et apostlitele võiks omistada seda lauset ilma järelemõtlemata. Aga ons see võimalik ka Jeesuse juures? Ons see võimalik, et Jeesus „vaatles tulevikku puhtiinimliku silmaga"?

Sellisele mõttetulemusele on Heiler arvatavasti tulnud Jeesuse sõnade vaatlemisel, mis öeldud maailma lõpu kohta. Ta ütleb selle kohta, et Jeesuse hoiatus eelseisva maailmahuku vahenditust lähedusest pole mingi eksitus, vaid „ainult ajalooline esitlemisevorm, millises Jeesus kui tõeline inimene, s. o. kui inimene, kes mõtles ja rääkis oma aja kategooriates, tajus igaviku kui igavese maailma täiuse saladuse ja selgitas seda oma kaasinimesile" (38)

Oleks siin kirjutatud, et Jeesus kui tõeline inimene on näinud ja rääkinud „prohvetlikes perspektiives", võiksime sellega nõustuda. Ei või ju valesti mõista raskusi, millised esinevad Kristuse eshatoloogilisis kõnedes. Väga võimalik, on neid hõlpsaim lahendada, kui järele mõelda, et prohvetite nägemisel puudub täiesti ajaline perspektiiv, ja seetõttu ka Kristus oma inimlikus loomuses on näinud ja esitanud Jumala kohtuga Jeruusalemma üle algavaid eshatoloogilisi sündmusi ilma ajalise perspektiivita.

Aga kui meie võiksime ka vastu võtta seda, et Kristus on lasknud meile prohvetlikult rääkida kohtukõnedes ainult oma inimlikku loomust — väga võimalik just selleks, et ei läheks kunagi kaduma eshatoloogiline hoid kirikus — siiski ei või me unustada, et sama Jeesus Kristus oli ka Jumal ja selletõttu ei võinud olla kunagi teadmatuses tuleviku üle. Nii teadis Ta ka, kuidas kiriku eod, millised Ta istutanud maailma, kasvama hakkavad. Meie peame tunnistama Kristuse tõelikku Inimsust kui ka tõelikku Jumalust. Meie ei tohi aga Nestoriuse eeskujul ühendada Jumaluse ja Inimsuse Kristuses ainult üheks moraalseks ühtluseks. Jumalik ja inimlik loomus on Kristuses ühendatud hypostaatiliselt, kuna Jumaluse teine Isik evib jumalikku ja inimlikku loomust. Ühe Jeesuse Kristuse Jumalus ja Inimsus teeb seega meile võimatuks esitada tõigad nii nagu oleks Kristus istutanud ebateadlikult kiriklikke institutsioone tuleviku sajandeiks.

Seega ei ole Kristus mitte ainult tegelikult istutanud nood eod, milliseist on kujunenud orgaanilise arengu kaudu hilisemad katoliku kiriku seadlused, vaid Ta on ette näinud ja tahtnud seda arengut.

Kahtlemata tuleb lisada, et mitte kõik kasv pole kirikus harmooniline, s. o. Kristuse tahtest pärit. Mitmesuguste tingimuste kaudu võivad va-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

hel niivõrt lokata oksad ja väänkasvud, et seeläbi rikutakse kogupilt.

Täiusliku kooskõla kirik on ainult tuleviku triumfeeriv kirik. Aga kõigele vaatamata jääb tõeks, et kiriku olulised jooned ja oluline kuju on tõusnud Kristuse mõttele ja tahtele vastavalt, seega on täielises mõttes „Kristuse istutus".

E. P.

Kuhu läheb maailm?

Dominikaani ordu vanem P. Gillet, tagasi jõudnud pikalt ringreisilt, esines Pariisis suure kuulajaskonna ees kõnega, millest väärib siin ette tuua mõned mõtteavaldused.

„Kuhu läheb maailm?" Nõnda küsitakse tänapäeval kõikjal, mõnikord uudishimulikult, enamasti aga kohkunult. Majanduslik kriis on kogu maailmas kasvanud hiiglaseks, kutsudes esile üllatavalt palju raskusi ja uusi probleeme ... Olgugi, et juba enne sõda Euroopa tundis majanduslikke raskusi, on sõda nende arvu ja ägedust aina suurendanud ....

Uus maailm on tekkimas, mis erineb väga senisest, suremisele määratud maailmast. Kadus Euroopa monopol ja eesõigus. Põhja ja Lõuna-Ameerikas, lähemas ja kaugemas Idas on võimukamad ja võimsamad rahvad kõik tööstuse ja tehnika soodustused omaks teinud, ja nende rahvaste tõustes kahanevad vana maailma rahvad.

Mis aga on ühine, olgu see uute või vanade rahvaste juures, see on — rahutustunne. Igalpool panin seda tähele, et vaatamata rikkusele või võimule või osavale askeldamisele, valitseb ja surub pääle mingi rahutustunne, mis aina kasvab ning ähvardab areneda otse hädaks. Kõikjal küsitakse: Kuhu läheb maailm? Mis sünnib homme, mis juba täna?

Mille läbi on siis tasakaal nii üldiselt kadunud? Mis katkendas rahulikku arenemist? Miks ei jõuta enam luua tasakaalu tootmise ja tarvitamise vahel? Kust tuleb see valuutade kardetav kõikuvus, kust need rahanduslikud katastroofid? Kuidas on maailma majandus sattunud nii meeleheitlikku ummikusse? Poliitika ja majanduse juhid, töösturid, kaupmehed, finatskangelased, mõtlemis- ja tegevustargad, kõik toovad ette ikka sama küsimuse — aga näib, et vastust sellele nad ei leia.

Moodse maailma suur eksimus, mis peagu üldine nii valitsejate kui valitsetavate juures, on just see, et arvatakse majanduslikul probleemil olevat vaid majanduslik lahendus. Nõnda siis vahitakse nagu hüpnotiseeritult sotsiaalse küsimuse majanduslikku külge. Arvatakse, et majanduslikele raskusile tuleb otsida vaid tehnilist lahendust. Ni kaua aga, kui vaadeldakse sotsiaalset küsimust ainult sellest küljest, pole võimalikku väljapääsu, vaid keereldakse nõiaringis.

Kes tahab siin õiget teed näidata, see peab kõigepäält aru saama, et sel suurel probleemil on veel teine kui vaid majanduslik iseloom, et temal on sügavam eetiline põhi, ütleksin: see on inimlik probleem. Tehnilises ja ärilises keerutuses unustati inimene — see suur tundmatu, nagu teda dr. Carrel tõepäraselt nimetab. Kandes lühinägelikult hoolt ainult tema keha loomulikkude — või ka ebaloomulikkude — tarviduste eest, me unustasime tema hinge, ütleksin isegi, meie lämmatasime tema hinge ta keha koorma all. Meie rahvuslikes ja rahvusvahelisis suhteis ei nähta enam võistlejaid inimvendi, vaid võitjaid ja võidetuid, konkurrente ja vastaseid. Närvid on pingutatud lõhkemiseni ning vaatamata päevast päeva suurenevale produktsiooni võimule kardetakse hirmuga, et homme võiks tulla puudust tarvilikust ülespidamisest või isegi sellest, mida uhkelt nimetatakse moodsaks komfordiks.

Kuidas siis pääseda välja sellest hädast?

Hädatarvilik on kõigepäält jalamaid tagasi pöörduda õigele inimesest arusaamisele; meeles pidada, et täielik inimene koosneb kehast ja vaimust. Peab aru saama ja siis selgitama esijoones „koorekihile" ja peale selle ka rahvahulkadele, et too tasakaal, mida tuleb jälle jalule seada, on — enne majanduslikku tasakaalu — ja selle eeltingimusena — tasakaal üksikuis seltskonna liikmeis, inimlik tasakaal, hinge tasakaal kehaga, ning aine tasakaal vaimuga meis endis.

Peab igaüht aitama jõuda sellele arusaamisele, et meie aja raskeimate probleemide lahendamine seisab kõigepealt inimestes enestes ja mitte ainult neist väljaspool. Et vaja on sisemist elu kooskõlastada, enne kui hakkame välist elu organiseerima. Meie tülikate olukordade rahustamine oleneb rohkem süümest ja südamest kui teadusest ja tehnikast. Palju kaugemale jõutakse suuremeelselt ümber käies teiste inimestega kui omakasupüüdlikult neid koheldes nagu loomi või masinaid. Peab peenetundelik olema selle õiguse kohta, mis on ühine kõikidel; ja ei tohi mitte ükskõikselt vaadata ülekohtule, mille surve all ägavad nii paljud meie kaasinimesed. Peab end laskma kanda inimliku vennalikkuse ning kristliku armastuse voolult ja ei tohi kuiva südamega peituda omakasu koopasse.

Mis meie seltskonna enamikul puudub, see on õige tunne suurusest ja õige hinnang isiku väärtusest, sellest, mida inimene omab, vaatamata oma sotsiaalsele seisukohale.

Alles sel päeval, mil need mõisted leiaksid jälle üldist tunnustust, oleks sotsiaalne küsimus selgelt asetatud, kuid ühtlasi ka juba pooleldi lahendatud. Kui maailm teab jälle, kuhu ta peab minema, siis on päästmisetund juba ligi. Siis majanduslikku probleemi ei käsitleta enam ainult arvudes, statistikais, bilanssides, vaid inimlikuis sõnus. Siis tärkavad jälle südameist õilsad, sügavalt inimlikud tunded. Võib olla, et siis ei kõnelda enam nii palju õigusest ja õiglusest, kuna õigus ja õiglus on tõsiasjaks saanud, üksikute isikute ja rahvaste õnneks. Siis astub taevast alla see rahu, mida igatseb kogu inimkond, millest aga nüüd räägi-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

takse ikka veel palaviku ja vihavaenu täies õhkkonnas. Siis külastab rahu Jumala käskjalana kõiki südameid, kellel hää tahtmine.

On olemas üks inimene, kes paar aastat tagasi julges seda ütelda kogu maailmale, terve selle moraalse autoriteediga, mida ta omab oma kõrge ameti tõttu: paavst Pius XI. Hakake lugema või lugege uuesti tema ringkirja „Quadragesimo anno." Sääl on paavst avameelselt esile toonud meie aja suured probleemid, aga ta on ka Kristuse nimel meile näidanud nende ainukese tõelise lahenduse. Kui humaansus, kristlik armastus vendade vastu, astub õiguse teenistusse, siis kutsub ta esile kõigis südameis, mis pole kivistunud egoismis, armastuse voolud; ning need ujutavad ära kõik miasmid, õhumürgid ja hullusehimud, kõik omakasu püüdmise nii üksikuis kihtides kui terveis rahvais. See humaansus annab inimestele tagasi nende suuruse ja nende väiksuse tunde, nende hingeliste ja kehaliste tarviduste õige hindamise ning sellega — igatsuse Jumala järele.

Religioossuse tunne inimkonnas.

(Järg.)

4. Usutunde tekkimine.

Usundi tekkimise küsimusele võib vaadata kahelt seisukohalt. Kui küsimus seisab usutunde tekkimises inimkonnas üldse, siis langeb vastuse andmine ajalooliselt orienteerunud teadustele, paleontoloogidele. Mõeldakse aga seejuures rohkem pidevale usundi tekkimisele üksikute inimeste juures, siis on sõna usundi psühholoogial.

Nüüd aga on püütud usutunde tekkimisest üksikinimese juures teha järeldusi vastavate protsesside, sugimuste kohta eelajaloolise inimese hingeelus. Kuigi see meetod ei näi olevat täiesti õigustumatu, tuleb teda siiski tarvitada äärmise ettevaatlikkusega. Moodsa inimese tundmusi ja kogemusi ei tohiks mitte ilma pikemata kanda üle inimkonna lapsepõlvele.

Teiselt poolt ei suuda ka ürgajaloo uurimine iseenesest viia soovitavale, edukale eesmärgile. Ajaloo valgusel me saame minna tagasi kõige rohkem kuni umbes 4. aastatuhandesse e. Kr., näiteks egiptlaste juurde. Mis inimese eelajaloost veelgi kaugemal mineviku udus on meile täinini säilinud, piirdub vaid mõningate inimese luudejäänustega, tööriistadega ja koopajoonistega. Nende viimaste põhjal aga hakata kirjeldama ürginimese usundi psühholoogiat näib küll võimatu üritusena.

Siin aga astub meile appi etnoloogia, võrdlev rahvateadus. Tema juhib tähelepanu nendele loodusrahvastele, kes üldiselt öelda on jäänud seisma inimkonna esimestele arenemisastmetele. Need on mitmesugused suguharud, kes oma arengus püsivad ikka alles küttimisastmel. Teistest, arenenud rahvastest nad suruti eemale mandri äärmistesse nurkadesse või kõrbedesse ja mäestikkudesse, kuhu juurepääs raske. Nende loodusrahvaste kommete silmatorkav ühtlus, esinev üle laialdasemategi ruumiliste kauguste (Melaneesia, Austraalia, Aafrika, Põhja- ja Lõuna-Ameerika, ka polaarmaad eskimodega), laseb meid järeldada, et siin on tegemist inimkonna ürgvormidega.

> Selle ürginimese tekkimise kohta on seatud üles väga mitmesuguseid oletusi. Vanema darwinismi mõju all seistes nägid mõnedki ürginimeses teatavat vahelüli olevuste reas, mis oma arenemisteel lähtuvat looma juurest ja suunduvat inimese poole. Romaanlaste teaduslikus kirjanduses, kõigepealt Inglise omas, etendab see „loomaline koopainimene" tänapäevalgi veel teatavat osa, Euroopa mandril aga on õpetlased juba muutunud väga skeptilisteks selle teooria suhtes, mis naaldub vaid paarile, pealegi mitmesugusel viisil tõlgendatavale fossiilsele leiule, väljakaevatud esemele. Nõnda kirjutab selle kohta E. Dacqué: „Meie hakkame aru saama, et inimkonna ajaloo alguses oli olemas mitte mõni loom ehk ahv, vaid inimene oma täies olemises... Inimest lasta kui hilisemat olevust maakera ajaloos tekkida mõnest madalamast loomaliigist, see on kaduva loodusekäsitluse üks igasugusest põhjalikumast arusaamisest ja läbinägemisest lagedaid vaateid."

Kuidas aga inimene oma ihu poolest ka iganes võis tekkida — kas astus ta mõne vahenditu loomisakti läbi siia maailma, või arenes ta pikkamisi selleks Looja poolt loodusele kaasaantud eelsoodumuste tagajärjel — jäägu looduseteaduste, antropoloogia ja paleontoloogia otsustada. Igatahes oli „inimene" kui niisugune alles sel silmapilgul kohal, mil tema hing rullus lahti vaimseiks talitlusiks, mil temas avaldusid vaimne iseteadvus ja kõlbeline tahe. Alles sellest hetkest alates asuvad inimesed maakeral.

Ka primitiivne inimene, nagu ta teaduse poolt avastatud, on selline „inimene," tähendab, olevus vaimse tunnetuse ja kõlbelise tahtega. Tema vaimse tegevuse tooteiks võib pidada jooniseid loomadest ja inimestest, nagu need on meile ka tuntud eelajalooliste koopainimeste kuulsate loomajooniste kaudu. Nendes avaldub inimese vaim. Selle kohta kirjutab Chesterton:

> „Kõlab päris tavalisena, kui keegi väidab, et inimene olevat suuteline joonistama looma pilti. Kuid tõendama tulla, nagu oleks ahv, olgugi kõige targem ahv, joonistanud inimese pildi, see kõlab lihtsalt rumala naljana."

Kuid primitiivsel ei puudu ka teadmised kõlblusest ja usust. Primitiivsed inimesed tunnevad austust kõrgeima olevuse vastu, kellelt nad olevat hallil iideajal võtnud vastu oma kõlblad käsud ja kultuse usundlikud talitused, riituse. Need usundlikud kujutelud võivad küll peidetud olla saagadesse ja müütidesse, kuid jumalamõiste on seal sees olemas, samuti mõiste heast ja kurjast.

Küll võtab algeline inimene meie päevil oma usundlikud vaated oma suguharu traditsioonidest, põlvest põlve edasiantavast suulisest varasalvest. Kuid siiski on selge, et jumalamõiste tekkimine ei ole seletatav kasvatusega ainuüksi. Nii vähe kui mõiste õigest ja väärast,

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

heast ja kurjast on seletatav kasvatusega, sama vähe on seda ka mõiste Jumalast. Ja kuna inimessool ei ole lõpmatut ahelat, teed tagasi minevikku, pidi kord vaimu, kõlbluse ja usutunde säde välgatama ühes esimeses inimeses, sõltumatult tema esivanemaist.

Kuidas tuleb meil vaadata sellele usutunde tekkimisele esimeses inimeses? Toome siin lühidalt ette nüüdisaja tähtsamad teooriad ürginimese usundi ja selle tekkimise kohta.

1. Rud. Otto teooria püüab usundi tekkimist ja arengut irratsionaalse tunde juurest kuni mõtteselge jumalamõisteni kujutella üldjoontes järgmiselt: Kõige algelisemaks teguriks usuelus on „stupor," kartuse- ja hirmuvärin tõelikkuse ees, mis seisab nähtuste taga ja millest peab tulema kõik, mida inimene ise ei saada korda. See on midagi täis saladusi nähtava maailma taga, nähtamatu ja siiski reaalne võim, „täitsa teissugune" kui see, mida meie oma silmaga näeme, kõrvaga kuuleme ja meeltega tunneme — kõrgem, vägevam, kohutavam ja meeldivam ühtlasi: vägev võim, pühadus, headus ise — ühe sõnaga „jumalikkus".

Tõepoolest me leiame loodusrahvaste juures „hirmuvärina" ehk „kohkumise" põhitunnet, kuid siiski armastab algeline inimene rohkem piltlikku, konkreetset, nähtavat. Tema usutunde esemeks ei ole mitte mingi ebamäärane, udune „jumalikkus", vaid selgete piirjoontega „kõrgeim olend", kes omab isiksuse kuju: vägev olend ja mitte vägev asi, eluandja ja mitte elu, hea olend ja mitte hea asi, püha olend ja mitte püha asi. Lühidalt ütelda: Jumalat tuntakse siin ja kardetakse osadust temaga.

2. Teine moodne teooria on E. Dacqué müütoanalüütiline teooria. Oma lähtepunktiks ta võtab rahvaste müüdid, muistendid. Dacqué on veendumusel, et need muistendid jutustavad nähtamatust tõelikkusest, olgu nende väline kuju seejuures nii muinaslooline, kokkulapitud ja täis vastuoksusi kui tahes. Maailm on selle teooria järele täis vaime, kõik on hingestatud, ja algeline inimene omab erilist peent tundemeelt, mis võimaldab talle nagu mingis „somnambuulses selgeltnägelikkuses" neid vaime näha ja tunda. Inimene võtab seega looduse sisemise olemuse enese ümber kokku ja enese sisse ning saab nõnda intuitiivselt teadlikuks Jumala olevusest, mis kõike seda kannab.

Meil, tänapäeva inimestel on see asjade olemuse, koondsisu tunnetamine läinud kaotsile, sest meie oleme, nagu Dacqué ütleb, „spetsialiseerinud intellekti."

> „Kui me suudaksime asju endi ümber nii sügavasti mõista, nõnda nende sisemusse tungida, nõnda neid seesmiselt läbi elada nagu meid endid, siis meil oleks nende olemus sama kindlasti teada nagu meie enestegi oma. Siis ei oleks meil enam midagi võõrast siin maailmas. Kõikjal me leiaksime tema sügavamat tuuma — Jumalat. Siis me omaksime kõigega ühtekuuluvuse tunnet ja elaksime asjade olemust kaasa eneste olemuses. Kuid meie, tavalised, igapäevainimesed suudame seda nüüd teha vaid lühikest hetke: kui kaotame iseendid ja saame siis ennekuulmatult aimava kaemuse, intuitsiooni. Astumine sellesse kõige seesmisemasse elu valdkonda kogu hinge tõelikkusega — see oleks see müstiliseks saanud olukord, mida usund nimetab „paradiisiks", igavesti õitsevaks aiaks — mis elutõelikkuselt ei saa aga olla midagi muud kui elav seesmine tajumine, oleluse elav ühtekuuluvuse tunne, seesmine teadmine, et meie oleme Jumalaga üks. Ja see oleks suurimaks elurõõmuks ning ühtlasi sügavaimaks eluteaduseks, mida me võiksime omada. Siis me võiksime ühes Aadamaga kõigile olendeile anda nimed, igaühele tema olemuse järgi, ja kõik elaksid siis „rahus."

Kuigi siin animism, looduse hingestamine, nagu me leiame seda looduserahvaste juures, võib peene sisetundega kaunis hästi nähtud ja järele tuntud olla, ei ole siiski küllaldaselt selge, kuidas see maagiline hingede usk võib nõnda „vahenditult viia usutunde juurde."

3. Kolmandat teooriat, mis püüab selgitada küsimust, kuidas on tekkinud usk Jumalasse, esindab usundi-ajaloolane W. Schmidt. Tema seletamist mööda kuulub „kausaalnõue", küsimus põhjustest ja nende järeldustest, inimese vaimu esimeste talitluste hulka. Teise tegurina tulevat sellele juurde algelise inimese „totaalsuse tung." Nagu selline inimene enese olemuses veel ei suuda teha vahet hinge ja ihu vahel, vaid peab ennast lihtsalt tervikuks, elavaks olevuseks, „inimeseks," nõnda ta vaatab ka ümbritsevale maailmale selle kogumuljes. Terve maailma ta võtab kokku üheks tervikuks ja küsib eneselt: „Mis see õieti on ja kust ta on tulnud?"

Ja lapsele omase loomeandega ta jõuab põhjuse otsimisel oma järeldustes mitte mõne ebamäärase loodusseaduse juurde, vaid isiku juurde. Just lapsetaolisel inimesel on omane „personifitseerimise tung." Tuul on temal elava puu poolt „tehtud" — ehk kui tegija ei ole just puu, siis ta on see vaim, kes puu sees elab. Ja taevatähtede, pilvede, merede kogu liikumine eeldab nende tegijat, esimest liikumapanijat, loojat. Lapsesilm vaatab kogu maailmale täies tema ulatuses, taevale ja maale kui „kätetööle," ja julgusega, mis lapse vaimule omane, ta jõuab selle juurest looja juurde, kes kõik need asjad on teinud.

4. Neljas, uuem vaade (J. Winthuis — O. Eberz) lähtub loodusrahvaste elutundest. Teismi olelust ürgaegadel peab ka Winthuis kidlaks. Kuid tema leiab, et algeline inimene jõuab jumaliku olevuse tunnetamisele oma sügavaima elamuse, nimelt seksuaalse armastuse läbi. Algeline inimene elavat sugulist armastust nagu midagi sedavõrd ürgset, et ta sooviks seda elada mitte kui mees või naine, vaid tõesti kui mõlemasuguline isend, sugukaksik. Sellepärast võtvatki temas maad veendumus, et ürgaegadel on inimene kord olnud ja elanud mõlemasugulise indiviidina, sugukaksiklasena. Saatusliku lõhustumise läbi olevat aga see sugukaksik langenud kaheks erinevaks, lahksuguliseks üksikolendiks ja sellepärast pidavatki nüüd inimene — Plato kirjeldamist mööda — ikka jälle igatsema uuesti ühinemist, otsima täiendust teises temale kuuluvas sugupooles.

Selle vaate põhjendamiseks tuuakse ette palju müüte ja saagasid: Nõnda tunnevad niihästi

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

elanikud Austraalias, Okeaania saarestikul, Lõuna- ja Kesk-Aafrikas, kui ka pärslased, babüloonlased, assüürlased, madagaskarlased, ürgelanikud Lõuna- ja Põhja-Ameerikas, isegi eskimod kaugel Põhjas — kõik nad tunnevad müüte inimese ürgaegsest sugukaksiklusest.

Vastavalt sellele kujutas mõlemasuguline inimene ürgaegadel enesele jumalikku olevust — nõnda seletavad selle voolu esindajad — mitte nii väga „töömeistrina" ehk „kunstnikuna", kui just kosmose, koguilma sigitava elujõuna" (Eberz). Ja kui algeline inimene ütles isa („Isa, kellelt meie oleme saanud oma elu"), siis ta mõtles seejuures tingimata ka emale (Magna mater, sina oled meid sünnitanud), sest naiselik ja mehelik element olid tema silmis üks.

Tõepoolest üteldakse loodusrahvaste arvutuis müütides: „Jumal on isa ja ema ühtlasi." Austraalia Kurnai suguharude kõrgeim olevus Mungan on sigitav ja ühtlasi sünnitav printsiip. — Üle kogu maailma, kuni kaugele hilistesse kultuuridesse, esineb selgesti väljendatud ehk varjatud kujul ikka jälle seesama kujutelu: seesmiselt differentseerunud jumalikust eluüksusest on tulnud kogu elu maailmas.

Loomulikult tähendab see looduslõpse piiratust, kui ta asetab Jumalasse inimese täielikku olundit ja isegi sugulist elementi. Ja kahtlemata tuleb nüüdisaegsete loodusrahvaste salakultuste kõlvatustele vaadata kui hilisemale mandumisele. Eeldavad ju need esimese eluühisuse lagunemist koost. Kuid ei saa salata, et seksuaalsed suhted on looduse — ja seega Jumala poolt antud. Ja kuna „armastuse ekstaas" (Eberz) omas inimese elutunde kohta sügavaima tähtsuse, siis võis ta tõesti mõjuda selleks kaasa, et inimene sai intuitsiooni Jumala olemusest kui kõige elu andjast.

Vahest võiks üldiselt kokkuvõttes ütelda, et ükski neist eelpool ettetoodud teooriaist ei jaksa üksi seletada usutunde tekkimist, et aga nad kõik sisaldavad eneses natuke tõtt ja täiendavad seega üksteist.

—o—

Vaikne igatsus Maria järele.

Järgmine lugu juhtus aastate eest mu kodumaal — jutustab J. Langbehn („Der Geist der Ganzen"):

Protestandiusu koguduse liikmed kummardasid kirikus iga kord ühe teatava laigu ees valgekslubjatud seinal, kui nad armulaual käies altari eest tulid. Nad ei teadnud isegi, miks nad seda tegid: see oli nõnda juba vana komme. Kui aga ühel ilusal päeval hakati kirikut seestpoolt uuesti värvima ja kaabiti seintelt vana lubjakord maha, leiti otse laigu kohalt lubjakorra alt hästi säilinud Jumalaema freskopilt, mis oli seal seisnud kõikide silmade eest varjul.

Kas ei ole see ilus, tähendusrikas ja paljutõotav? Ka minagi sooviksin paljastelt kirikuseintelt Põhjamail tõmmata maha vana lubjakorda, et pühad freskomaalid jällegi tuleksid nähtavale, tahaksin ka südametelt kõrvaldada lupja, et inimesed seal jällegi hakkaksid austama ja armastama seda, mis meie esivanematel omal ajal oli armas ja kallis.

Püha Birgitta.

8. oktoobriks.

Rootsi on tema kodumaa ja kuigi ta veetis pea poole oma elust Roomas, on temas elavalt püsima jäänud hele põhjamaa. Selle tõusvad mäed, tumedad metsajärved, voogavad viljapõllud ja valged kased kõlavad vastu igast Brigitta kirjutisest. Ka prohvetina ja pühakuna jäi ta ehtsaks põhjamaa tütreks, seesmises sidemes oma loomusega, olemuses kalk ja kaine, mistõttu jäi mõistmatuks ja võõraks roomlasile, vaatamata suurele lugupidamisele.

Brigitta oli maaülema Birgeri ja ta naise Ingeborg Sigridi seitsmes laps ja tuli ilmale 1303. a. Finstadi lossis Upsala lähedal. Tema sugu oli lähedas suguluses kuningatega ja elas külluses. Brigitta kasvas kõigis suure härrastemaja mugavusis, uhke oma kuulsale päritolule. Rahutut verd oma soonis õppis ta aga oma varasemas lapseeas taltsutama — oma vanemate eeskujul. Maaülem oli osa võtnud sõjakäikudest Santiago de Compostelasse, Rooma ja Jeruusalemma, ta paastus ja pihtis igal reedel. Ka proua Ingeborg oli südames sügavalt vaga, ehkki lahke ja meeldiv käitumises külalisiga. Ta lamas juba Upsala mullas, kui Brigitta sai esimese usundilise elamuse, milline määras kogu ta elu suuna. Üheksaaastaselt liigutas ta tundeid sügavalt üks jutlus Kristuse kannatusist; ta põlvitas kogu öö nuttes ja külmast värisedes ristikuju ees ja uskus kuulvat ristilöödu häält „Vaata, kuidas olen ma haavatud!" Täis otsustust hüüdis ta: „O Issand, kes on sulle seda teinud?" ja sai vastuse: „Seda teevad kõik, kes mind põlgavad ja mu armastust hülgavad."

Juba 14. aastasena pidi ta andma oma käe isa soovil 18-aastasele vürstile Ulf Gudmarssonile. Siiski astus ta abiellu pühaliku tõsidusega, valitses eeskujulikult suurepärase Ulfasa lossi üle, kasvatas oma nelja poega ja nelja tütart, millised talle valmistasid nii emarõõmu kui ka kannatusi. Seda kõike tegi ta samas kindlas, seesmises vagaduses, millist ta oli õppinud kodus ja oli õnnelik, et tema abikaasa Ulf, kartmatu ja laitmatu rüütel, jagas tema elavat usku ja karme kombeid. Ühiselt palvetasid, paastusid ja kahetsesid nad patte, kui frantsiskaanlaste 3. ordu liikmed, ühemeelselt ehitasid nad haiglaid ja toitsid igapäev 12 vaest endi lauas, koos lugesid nad pühakirja uues rootsikeelses tõlkes, mille valmistanud nende pihiisa Matthias von Linköping. Mida kõrgemale nad tõusid — Ulf Gudmarsson sai riiginõukogu liikmeks, mäekaevanduste ja mõisade omanikuks, kuninga nõunikuks, ja ka Brigitta veetis palju aastaid rootsi kuningahoovi juures kuninganna Blanka ülemhoovimeistrina —, seda enam hoolitsesid nad endi vastutuse eest inimeste ja Jumala ees. Niipea kui lapsed ei vajanud enam nende hoolitsevaid käsi, korraldasid nad palverännaku püha kuninga Olafi hauale Drontheimis, reisisid mere kaudu Ap. Jakobuse väga kuulsa pühaduse juurde Compostelas, austasid pühade kolme kuninga jäänuseid Kölnis, püha Martha hauda Tarasconis ja Maria Magdaleena mälestis-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

esemeid Marseilles. Tänuks pääsemise eest surmahaigusest Arrases tõotas Ulf Brigitta nõusolekul sulguda Alvastra tsistertsiaanlaste kloostrisse. Neli aastat hiljem lahkus ta, olles truu antud tõotusele, ja astus kloostrisse.

Brigitta oli jäänud leseks elu parimais aastais. Ta jagas oma varanduse kõige vajalikumani ja elas oma abikaasa kõrval, kloostri lähedal. Eemal ilmast, vaatluse vaikuses, kuuletades Kõikvõimsa häält, sai ta siin esimesed ilmutused, millised jätkusid tema surmani ja millised ta üles tähendas oma emakeeles. Keeles, täis luulet, imesteldavais piltides ja võrdlusis näeb ta oma rahva segast elu, minevikku ja tulevikku, kutset ordusse, kiriku õnnetust ja Jeesuse elu Peetlemast Kolgatani. Kaua võitles ta teadmatuse ja kahtlusiga, kas nood nägemused tulevad Jumalalt või kuradilt, ja leidis lõppeks rahustuse palvest: „Minu keha on põgus nagu taltsutamata varss ja mu tahe kui metslind. Sina aga ohjelda varsa ja põgenevat lindu hoia tagasi.“ Ühel päeval ilmus ta riiginõukogusse ja hoiatas kuningat ühe ilmutuse põhjal, sai aga ainult pilke osaliseks. Siiski tema ennustus täitus ootamatult kiiresti. Kuninga pere hukkus sõjas. Kui ta oli üles kirjutanud nägemused, millistes ta sai Lunastajalt tulevase ordu sihi ja määrused ning käsu muuta ta suguvõsa loss Vadstena esimeseks birgittiinlaste kloostriks, sai ta Issandalt käsu minna Rooma, kus ta pidi nägema paavsti ja kuningat ning saama luba oma ordu asutamiseks. Ta allus tõrkumata ja liikus mööda Rheini Itaaliasse.

Aga millises seisundis leidis ta igavese linna! Kitsekarjad söödal kuni P. Peetri altarini, paavst elas Avignonis, tänavail korraldasid igapäev veriseid taplusi Orsini ja Colonna aadlikud suguvõsad, ükski palverändur polnud kindel röövimise või mõrtsuka eest. Brigitta kannatas hirmuäratavalt pühade kohtade rüvetamise all. Sel ajal kui ta vaese nunnana üritas ellu viia isiklikult talle Issandalt usaldatud määrused ja igapäev palvetas apostlite ja märtrite haudadel, saatis ta korduvalt saadikuid paavst Klemens VI juurde ja käskis talle Jumala volitusel pöörduda paavstide linna. Tema sõnad hajusid kuulmata, alles Urban V tõi kirikuvalitsuse keskuse Rooma ja õnnistas vaga põhja prohveti ordu asutamise. Kuid isegi Urban V pöördus 3 aasta möödumisel Avignoni ja Brigitta ei pidanud üle elama paavstide lõplikku naasmist Rooma; teine nägija Katharina Sienast oli väljavalitu, et tööd kroonida, millise oli nii ennastsalgavalt alustanud Brigitta.

Suure katku ajal, milline riisus pea poole Itaalia elanikest, näitas sangarlikkust põhja tugev tütar: kartmatult oli ta halastajaõeks surma barakes ja imed saatsid tema heategevust. 1350. juubeliaastal hoolitses ta eriti rootsi palverändurite eest, kes abitult ja kurnatult kokku vajusid P. Peetri kiriku ees. Ka Birger ja Karl — ta mõlemad pojad — ja imeilus tütar Katharina, leidsid siin ema. Kuid varsti suri tema valulaps Karl Napolis palavikku, temale jäi aga tröostiks külastada Birgeri ja Katharinaga Palestiina püha kohti. See oli elamusterikka elu täiuslik lõpplahendus.

Katoliiklik häätegevus Saksamaal.

Saksa propagandaminister Goebbels kõneledes kevadel Berliinis, andis mõista, et katoliku kirik ja samuti protestantlikud lahkusud ei oska muud teha, kui vaid tühjalt ja kasutult pidada usuteaduslikke vaidlusi, millised meie päevil ei huvitavat enam kedagi. Sellevastu uhkles kõneleja natsionaalsotsialistliku „talveabiga“ (Winterhilfswerk), mis olevat „ellu kutsunud väärtuslikuma kristluse.“

Sellele albile etteheitele andis peapiiskop Konrad Groeber vastuse, kõnelades Freiburgi katedraalis „Saksa-Katoliku-Häätegevuse-Liidu“ (Deutscher Karitasverband) 40-ndal juubelipäeval.

Ekstsellents Groeber tõi ette järgmised arvud, mis kõnelevad selgelt saksa katoliku häätegevseltsides elavast vaimust:

120 000 ilmalist ja 80 000 orduõde annavad S. K. H.-liidus maksuta oma abi kõiksugu abitarvitajaile. Liidul on Saksamaal 4 000 asutust, nagu sanatooriume, vaimuhaigete maju, mahajäänud laste kodusid, kokku 257 000 voodiga. Peale selle on liidu all 7 000 poolametlikku asutust (n. lasteaiad, sünnitusmajad, kutsekoolid), kuhu ajutiselt koguneb 300 000 noort ja last. Ja veel on 19 000 riigi- või kogukonnaasutust, nende seas 5200 haigemaja, kus tegelikud talitajad on S.K.H.L. liikmed.

Kuidas Saksamaa katoliiklased abistavad oma rahvakannatajaid vendi-õdesid, see selgub ka järgmisist andmeist, 1936. a. kohta:

Abi anti 350 000 perekonnale ja 276 000 üksielavale. 104 000 lapsele anti esimese püha Armulaualkäimise päeval päris uued täiuslikud rõivad. Püha Elisabeti ja püha Vintsentsiuse seltsid andsid almust 3 000 000 riigimarga suuruses.

Samal 1936. aastal saadeti K.H.S. poolt maale, mereranda või mägedesse 38 400 nõrga tervisega last. 8 000 ema, kõigepealt tihedalt rahvastatud maakondadest, sai liidu kaudu maal puhkamiseaja.

Katoliku ordu õed kannavad hoolt oma majades 30 000 haige eest. Nad toovad ka abi paljudele emadele, kes kodus koormatud liigse tööga. Nad on olnud öövalves haigete juures 1936. a. üle 2 000 000.

Lastehoiu punktidel ja lasteaedades, mis liidu all seisavad, anti esimest kasvatust rohkem kui 320 000 lapsele. Liidu vaestelaste kodudes ja kasvatusasutustes oli 65 000 last. Teised — 70 000 last on veel Liidu algatusel saanud hoolekannet või leidnud kasuvanemaid.

Asutused, milliseis hoolitsetakse esijoones kehvemaist kihtidest elanike tervise eest, nagu haiglad, sanatooriumid, pimedate ja kurttummadekodud, vanadekodud ja hullumajad on näinud samal aastal 1 900 000 patsienti, kelledele katoliku orduõed andsid abi (vaatamata nende usutunnistusele) 67 600 000 ravitsemispäeval. Avalikes haiglates andsid õed kestvalt abi 1 500 000 haigele.

Katoliiklikes noorsoo öömajades 1936. a. pakuti ulualust 143 800 noorele, 420 000 ööpäeval.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Ühe luuletaja pöördumine.

Neil päevil lõpetas oma 70. eluaasta suurim kaasaegne draamakirjanik Paul Claudel, kes oli Prantsuse kirjandusliku suuranni väljapaistvamaid esindajaid. On üldiselt tunnustatud selle andeka luuletaja juhtiv osa oma isamaa usundilises uuendustöös. Ta on konvertiit, nagu paljud teised ja tema pöördumisele omistatakse otsustavat tähendust uuenduslikus liikumises. Ühtlasi on see pöördumine ka tähelepanuväärsemaid prantsuse kiriku ajaloos. Kirjanik ise on seda kujutanud järgmisel viisil: „Too oli õnnetu laps, kes siirdus 25. detsembril 1886. a. Notre Dame'i, et osa võtta jõulujumalateenistusest. Ma olin tollal alustanud kirjutamist ja uskusin, et võin leida mõningat ergutust katoliiklikes kombeis, milliseid vaatlesin asjaarmastajale omase üleolekuga. Sellises meeleolus võtsin osa missast kaunis väikese lõbuga, tõugatuna ja muljutuna rahvahulgast. Et mul edasi midagi teha polnud, tulin ma pealelõunajumalateenistusele jälle. Kirikukoori lapsed endi valgeis rõivais ja S. Nicolas'e seminaristid alustasid parajasti magnifikaati. Ma seisin rahvahulgas otse käärkambri lähedal, nõjatuna sambale koori sissekäigu kõrval. Taas toimus sündmus, milline määras terve mu elu. Ainsa hetke jooksul oli mu süda haaratud — ja ma uskusin. Uskusin sellise jõu, sellise kogu mu olemuse tõusu, sellise võimsa veendumusega, kindlusega, milline ei jätnud ruumi ühelegi kahtlusele, nii et sellest hetkest ei võinud mu usku enam väärata, isegi puudutada kõik raamatud, kõik mõistuse põhjendid, kõik liikuva elu juhud. Täiesti järsku täitis mind süütuse, Jumala lapseõiguse tunne — üks kustumatu ilmutus. Kui ma katsun mälus uuesti äratada need minutid, millised järgnesid sellele haruldasele sündmusele, siis leian ma korduvalt järgmised mõtted, millised olid kui ainus välk, ainus relv, mida kasutas ettenägelikkus, et lõppeks liigutada ja avada ühe kahtlusisse uppunud lapse südant: „Kui õnnelikud on inimesed, kes usuvad! — See on õige: Jumal on! Ta on seal — seal on olend, täpselt sama isikuline kui mina! Ta armastab mind, ta hüüab mind!" Järgnesid pisarad ja nuuksud ning Adesto algus kaavitas veelgi, et süvendada minu vapustust. Veel selle tähendusrikka päeva õhtul, kui olin naasnud läbi vihmaste tänavate, millised korraga nii võõrastena näisid, võtsin piibli, millise oli saanud mu õde Camille ühelt saksa sõbrannalt. Esmakordselt tajusin õrna, vastuseismata häält, milline kõlab sest saadik mu südames. See oli sügavaim, suurepäraseim luule, sisulikemad sõnad, milledega iganes pööratud inimolendi poole. Nad täitsid mind aukartuse, rõõmu, tänu, kahetsuse ja imetlusega. Katoliiklik usund paistus mulle alati kui alpide anekdootide vara; preestrid ja usklikud sisendasid mulle vastumeelsust, milline end laiendas vihani ja põlgtuseni. Ainult puhtinimlik ettevaatus takistas mind avalikult väljendada nood tundmused ja veendumused. Täielise pöördumise seisundit võin ma võrrelda inimese olundiga, keda ühe tõmbega kistakse ta nahast, et teda istutada võõrkehha kesk tundmatut ilma."

Sellele järsule kiirele pöördumisele järgnes aga neli rasket võitlusaastat. Paul Claudel iseloomustas neid järgnevate sõnadega: „Usundiline võitlus on brutaalne nagu meeste taplus".

—:—

ÕNNELIK ALGATUS.

Mõned noored inimesed Saint-Henri kogudusest Montréalis Kanadas hakkasid kartma kommunismi hädaohtu provintsis. Nad võtsid tarvitusele abinõud selle levimise tõkestamiseks, millised koosnesid palvest ja usulisest toimingust.

Need noorurid otsustasid nimelt lasta pidada maikuul suurmissat, et saavutada Kristus-Kuningalt kommunismi kadu. Üle 1000 inimese võttis osa igapäev sellest missast, millisele iga pere kohustus saatma esinduse.

Eestist.

Tallinnast. 9. septembril leidis aset preestrite konverents, millisele kogunesid 11 preestrit üle riigi. Alguses pidas P. Wiercinski ergutava manitsuse katoliku preestri kohuseist nüüdisajal. Sellejärele peeti ühine palve kirikliku õnnistamisega. Sellele järgnes hingekarjaseline ettekanne abieluõigusest ja selle tegelikust teostamisest. Lõppeks toimus teiste kiriku praktiliste küsimuste arutlus.

Uue kooliaasta alul viidi üle poiste ühiselamu Tallinnast Nõmmele, Hiiu ümbrusesse. Tallinna ruumid olid osutunud viimaseil aastail ikka enam puudulikeks. Lisaks puudus siin vaba liikumise võimalus. Nüüd on suudetud omandada isiklik maja Nõmme jaama läheduses, milline pakub ka võimaluse laiendamiseks. Soodus asukoht jaama ja keskkooli läheduses, samuti terve õhk lasevad eeldada, et maja on valitud otstarbekohaselt.

17.—25. septembril viibis meie Apostlik Administraator Ülemp. E. Profittlich külaskäigul Rootsis ja Soomes. Sõidu eesmärgiks oli lähemalt tutvuda katoliku kiriku oludega neis mais. Mõlemal maal võis ta nentida katoliku kiriku rõõmustavat arengut, mille üle kirjutatakse omal kohal hiljem. Kõnelused apostlike vikaariustega — Rootsi piiskopi Erik Mülleriga ja Soome piiskopi H. Cobbensiga — kinnitavad lootust tihedaks koostööks põhjamaa riikides — Taanis, Norras, Rootsis, Soomes ja Eestis.

Tartust. Õdedel õnnestus omandada päriskrunti kat. kiriku vastas, kuhu asutati lasteaed. Pealeselle tegelevad õed vääriliselt kiriku laulu ja ilustamisega.

Kiviõlist. Seniajani oli jumalateenistuse ruumiks üks puubarakk, mis täitis ka mitmesuguseid kõrvalülesandeid. Seetõttu polnud imeks panna, et katoliiklased ei tunnud endid kuigi kodustena selles ruumis. Nüüd on aga õnnestunud üürida oma kabel, mis küll üsna väike, kuid rahuldab küllaldaselt tungivad nõudlused.

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene 16. 7. oktoobr. 1938 tel. 460-29.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

S 3742

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Riigiraamatukogu.

Nr. 11 **November 1938 a.** **VI aastakäik.**

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis Tallinn, Munga 4—4. Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Postiga 5 senti Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Katoliku Kirik Põhjamaa rahvaste juures.

Oleviku kõige silmatorkavamaid nähteid kirikuajaloos on Põhjamaa rahvaste huvi katoliku kiriku vastu.

Aastate vältel 1920—1930 astusid katoliku kirikusse Inglismaal 121 973 isikut, nende hulgas terved usulised ühingud. Aga ka väga silmapaistvaid üksikuid, peene kultuuriprofiili esindajaid, kes 19 sajandi inglise konvertiitide hulgas, on küllalt väärikad, et asetada kõrvuti neid kas kardinal J. H. Newmaniga suurima religioosse vaimuga läinud sajandist, või jälle kardinal H. E. Manning'iga, Inglismaa katoliku kiriku tõelise organisaatoriga. Olgu nimetatud mõned nimed nendest: Ward, Vaughan, Benson, Belloc, Dawson, Wiseman, Chesterton, Knox, Martindale. — Oli ju Inglismaa kitsamas ühiskonnas reformatsiooni tagajärjel ja tagakiusamiste tõttu katoliiklaste arv tunduvalt kokku varisenud, nii ulatus aastal 1780 katoliiklaste arv 63 736-le, kuid 19-dal ja 20-dal sajandil kasvas see arv uuesti kätte saadud vabaduse tõttu 2,4 miljonile.

Sarnast arenemiskäiku näitab meile ka Iirimaa, kus praegu katoliiklaste arv ulatab kolme miljonini. Ka nende hulgas leiame meie terve rea silmapaistvaid isikuid, nagu Thomas Moore, O'Connel, Walsh, jutlustaja Burke ja luuletaja preester Sheehan.

Põhjamaa riikides Daanis, Rootsis ja Norras, kus katoliku kirik täielikult oli kadunud, leiab praegu aga 35 000 tunnistajat; suuremalt jaolt on need kojutulijad oma emakiriku rüppe. Ka kirjandusilm on annud selleks soodsat pinda. Daani kirjaniku Joh. Jörgensoni ja Norra kirjaniku Sigrid Undseti sulest on ilmunud väärtuslikke töid, millised on leidnud kiitvat arvustust kultuurilmas. Rootsi kirik võib oma tunnistajate hulgas isegi nimetada kaht kuningliku maja liiget, Christine, kuningas Gustav Adolfi tütar, ja Astrid, kes saades Belgia kuningannaks, astus katoliku kirikusse.

Island, kus katolitsism mõõgaga hävitati, ka seal näib tõusvat huvi katoliku kiriku vastu. Mitte vähe ei ole selleks kaasa aidanud Islandi konvertiit ja kirjanik Jón Svensson, kelle noorsooraamatud on tõlgitud pea igasse kultuurkeelde.

Võtame veel siia juure Põhja Ameerika Ühendriigid, siis on just siin konversiooni liikumine kõige tugevam. Viimasel aastal üksi tuli üle katoliku kirikusse 62 062 isikut. Kui 19. sajandi algul oli maal ainult mõned sajadtuhanded katoliiklased, siis praegu ulatub see arv 20 miljonile 15 peapiiskopkonnaga ja 91 piiskopkonnaga.

Kust nii palju koju pöördumisi katoliku kirikusse?

Esiteks me peame kinnitama, et selles tagasi pöördumises üldiselt osa ei mängi ilmlikud kasud. Vastupidi, kaotavad mõned nendest konvertiitidest, iseäranis Põhjamaa protestantlikest kirikuist tulevad pastorid, oma ametikohad ja leiva. Mõnele neist tähendab konversioon võõrdumist perekonna ja ühiskonna vastu. Kust tuleb see, et need inimesed just selle vaevalise tee valisid endale?

a) Kes Põhjamaa rahvaste ajalugu tunneb, peab tunnistama, et pöördumine protestantismile suuremalt jaolt mitte rahva seast ei võrsunud, palju enam oli see mõnede vürstide võimupoliitika tulemus.

Inglismaal põhjustab reformatsiooni kuningas Heinrich VII abielueksimused. Tema juristlised ja teoloogilised kavalused ajasid taga ainult eesmärki, ennast kord ise kiriku eesotsas näha ja siis seda oma kavatsusile ja plaanidele alluvaks muuta. Neile, kes seda pettust läbi nägid, oli ta „riigi reetjana" mõõgavääriliseks osutunud.

Ka Rootsis voolas veri uue usu tulekuga. Siin oli kuningas Wasa, kes võimuga valmistas pinda reformatsioonile. Kui vähe selleks rahvas kaasa aitas, seda näeme selles, et jumalateenistuse kuju, samuti ka riietus säilitati selleks, et hoiduda sisse tulnud uue usu paljastamisest. Pettus ja võim soodustasid uuele õpetusele elu.

Daanis ja Norras ei osanud kiriku varanduste järele ihkav kuningas reformatsioonile min-

gil muul teel kaasa aidata, kui lasi piiskopid vangistada.

Islandis murdis ainult mõõk uuele õpetusele teed.

Sellepärast on ka seletatav, miks uus õpetus ei suutnud seesmiselt köita endaga Põhjamaa rahvaid, nagu see oli kord olnud katoliku kiriku ja Põhjamaa rahvaste vahel. Sellele lisaks tuleb veel teine asjaolu:

b) Uuesti on ärganud ajaloo mõte rahvaste keskel. See huvi ergutab rahvaste mineviku suuremate perioodide uurimistele. Kõik, mis on mineviku sünnitus kultuuri töis ja kunstis, kogutakse suurima hoole ja huviga alalhoidmiseks muuseumidesse ehk jälle võetakse erilise kaitse alla, nende poolt, kellele on usaldatud ajalooliste mälestuste säilitamine.

Ajaloo uurimine laseb paista katoliku keskaega üsna teises valguses. Pannakse tähele, et just katoliku aeg on osutunud kõige viljakamaks kultuuri õitseajaks, et just kunsti alal on loodud suurimaid vaimusünnitusi, mida hilisem aeg enam pole suutnud pakkuda.

Kas pole see nii, kui mõnele võõrale tahetakse näidata midagi suurt ja väärtuslikku Põhjamaa rahvaste juures, siis suunatakse pilk keskaega, näidatakse just keskajast säilinud töid, võimsaid doome ja kunstitöid katoliku ajast?

See on kõik kaasa aidanud alatu arvustuse „Pime katoliku keskaeg" parandamiseks. Nii ei ole väheseid lähemale toonud katoliku kirikule ajaloo uurimine, ja neid lõpuks tagasi juhtinud katoliku kirikusse. Norra kirjanik Undset on siin elavaks tõenduseks. On loota, et töötamine ajaloo alal kõrvaldab paljusid põhjendamata hukkamõistmisi, et arusaamine katoliku kiriku vastu taas elustub ja paljudele osutuks usaldusväärseks teejuhiks katoliku kirikusse.

e) Veel kolmas asjaolu mõjub sellele kaasa. Protestantismi arenemiskäik uuemal ajal, iseäranis ratsionalismi mõjulepääs on korda saatnud hävitavat mõju kristlikule usuvarandusele. Ikka rohkem kristlikke tõdesid ohverdatakse ajavaimule.

See arenemisekäik kutsus rohkem konservatiivsete luterlaste keskel reaktsioonilise meelsuse. Ikka rohkem ja rohkem kerkis esile autoriteedi tarvidus usulisis küsimusis. Niihästi anglikaani kirikus kui ka rootsi kirikus puhkes liikumine, mis rohkem näis lähenevat katoliku kirikule. Väliselt sündis see sakramentaalse ja liturgilise külje kõvenemisega. Samuti kasvas arusaamine kiriklikust hierarhiast. Mitte vähe anglikaani vaimulikke, viimasel ajal rootsi pastoreid on sel teel tagasi pöördunud aja jooksul katoliku kirikusse. On oodata, et lõhe üheltpoolt ratsionalistlikkude liberaalsete protestantide ja teiseltpoolt sügavusklikkude vahel tulevikus veel selgemalt ilmneb põhjamaa riikides ja et usklike protestantide hulgas süvenemine katoliku kirikusse soodsalt edeneb.

„Ilma katoliku kirikuta oleks Euroopa juba ammu olnud kõrb ja mongoolidele röövsaagiks."

(Herder.)

Mida usub Rootsi kirik?

Ühes rootsi ajakirja „Credo" artiklis (1938. nr. 8/9, lhk. 188—193) leiame selle teema üle huvitava kirjelduse. Selle kirjelduse olulisema sisu tahame pakkuda oma lugejaskonnale.

Viimase aasta diskussioonist väljub, et Rootsi kirikus ristiusu põhiõpetuste kohta on väga mitmesuguseid arvamisi. Mõned näevad selles iseäralise arvamise vabaduses usuasjus isegi kasu. Siiski tohiks huvitada teada saada, kui kaugele ulatuvad need lahkarvamised.

Esimese faktina peab kinnitama, et Rootsi kirik oma „üldisel kirikukoosolekul" säilitab apostliku ja Athanasiuse usutunnistuse, milles selgelt usk Kolmainsusesse kui ristiusu substantsi esitatakse.

Küll oli juba aastal 1920 piiskop Joh. Personne teinud ettepaneku kiriku koosolekule, „Athanasianum" peaks Rootsi kiriku usutunnistus-kirjadest lahutatama. Ettepanek lükati tagasi, ka siis veel, kui ta esitati 1925 aastal teiskordselt. Kui aastal 1934 prof. Linderholm tegi samasuguse ettepaneku, sai ka see tagasi lükatud.

Selle ususümboli säilitamine ei tähenda aga veel mitte, et ennast siduda tema sõnade sisuga. Aastal 1920 seletati arusaadavalt: „Kirik seob ennast ainult tunnistuskirjade evangeelse sisuga, mitte aga selle sõnalise vormuleerimisega." Viimane oleks „legaalne-juriidiline kirjatähe orjus", „legalistline vaatlemine".

Katsetele, Athanasianumi sõnamõtted mitte kohustatavana sisse tuua, andis prof. Linderholm järgmise seletuse: „Mis saaks siis evangeelse mõiste vahekorrast usutunnistusega, kui ta selles seisab, et sõnu mitte nii täpselt ei tarvitse kaaluda ja nende külge rippuma jäädа? Millest peab kinni pidama, ja milleks kirik kohustab nendes dokumentides? Sõnadest ei olene. Räägitakse vaimust. Jah, vaim on siin aga hirmsam kui sõna, tahaksin ma ütelda. Niisugustes olukordades — kus peab end pidama?" ... „Minu veendumuse järele tulevad päevad, mil me oleksime tänulikud, kui me võiksime kosta rahva ees, mida me tõesti usume." „Ühel päeval küsitakse meid selles punktis täpselt: „Mida on absoluutselt tarvilik uskuda, endasse sisendada, täita igapäevases elus, et saada õndsaks?"

Sellele muidugi väga tõsisele probleemile järgmine kõneleja, prof. Nygren, ei pühendanud oma tähelepanu. Tema järele on nendel dokumentidel ainult relatiivne väärtus: „Nad kirjeldavad, kuidas kirik kõigil aegadel oma tsentraalseid probleeme lahendada on püüdnud, ilma et need sisaldaksid juba kiriku tänapäevast õpetust või normeeriksid üksiku inimese usuveendumusi.

Piiskop Billing seletas arusaadavalt oma seisukohta selsamal kiriku koosolekul niiviisi: „Kui minna tähtede järgi, siis ma pean avalikult ütlema, et ma päris puhtalt ei õpeta .... Aga minule on see võrdlemata pidulik, igas suurmissas seda kuulda — ja ette lugeda, see on peagu üleinimlikult pidulik!"

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Tunnistuskirjade küsimus muutub iseäranis teravaks ordineeritavate kohustamise kaudu nendele. Ettepanek nr. 51, mille esitas prof. Linderholm aastal 1934, sisaldas järgmist: „praegune preestrivanne kiriku preestrikspühitsemise riitusest kõrvaldada". Põhjendamiseks toob ta ette: „Kohustamine sümbolideks preestritõotuses teritatakse eriti hirmsa vande läbi. Üldine on küll arvamine, et preestrivanne ... olevat asendatud kinnitusega või tõendusega. Aga see kinnitus loetakse ette vandena .... ja on kahtlematult hirmsaimaid vandeid, mis tänapäeval on ja millest keegi ei suuda kinni pidada."

Ettepanek lükati tagasi põhjendusega, et ordinatsioonis ei tulevat vannet ette, vaid ainult kinnitus, mis ei tähenda südametunnistuse sundmust. Pühitsemistõotus kohustavat kandidaati ainult „parima arusaamise ja teadmisega" jumalasõna kuulutama.

See vabameelne seisukoht ususümbolide suhtes, nagu ta avaldus mitmesugustel kiriku koosolekutel, esindatakse ka usuteaduslikus kirjanduses. Nii piiskop T. Bohlins aastal 1937 andis välja raamatu „Evangelisk trostlära", millel on teatud ametlik iseloom. Selles raamatus mõistetakse hukka õpetus Kolmainsusest. Kristus ise ei olevat Jumal, vaid ainult suurus Jumala kõrval. Raamat kõneleb „hädaohust", mis usk Kristusesse endaga kaasa toob, nimelt seda, et usuasi tema läbi lõhestatakse. „Usk peab käima sel kitsal teel, mis neid kaht vastukäivat ekstreemi üksteisest lahutab: Jumala kummardamine ja pöördumine Kristusele palves ja hardumuses."

Pole ime, et ebakindlus usus peab viima tõelisile hingevõitlusile. Selle üle kõneleb avalikult Karlstadti piiskop Runestam („Var lösen" 1938 nr. 1, lhk. 15): „Palju teoreetilisi takistusi on tänapäeval kõrvaldatud kristlikust usust. Ei saa võrelda seisukorraga mõningate aastakümnete eest. Aga üks takistus püsib. Ja missugune see on? See on Jeesus Kristus. Imelik! Ristiusk on ju lunastus Jeesuse Kristuse läbi, ja nõnda oleks ta ise kõige suurem takistus teel Jumala poole? Ja ometi ma tean seda kogemusist, et see on tõde, et ta võib selleks saada. Ja mispärast? Ta tuleb niisuguste nõuetega. Tema või kirik, mis nimetab end tema järele. Kirik on teda tõstnud Jumala ausse. Ja meie ajaloomeel, meie realiteedi- ja tõemeel reageerivad. Jeesus Kristus, kes pidi olema Lunastaja, on osutunud suurimaks takistuseks lunastusele ... Mina tunnen neid raskusi. Mina arvan, raskused, mis Jeesus Kristus tekitab usule. Need raskused, miliiseid kiriku õpetus meile valmistab, kui ta meid käsib temas Jumalapoega austada, temale jumalik nimi anda; kus ta temast räägib kui ühest isikust jumaluses. See on olnud minule kui ka paljudele teistele nii: Selle asemel et olla tee, oli just Jeesus Kristus see, kes seisis teel ees. Ma arvasin, et ta varjab mulle Jumalat. Aga juhul kui ma endalt küsisin: Missugune Jumal on see, keda ta varjab?, siis ma pidin küll vastama: Seda Jumalat, kelle ta ise oli ilmutanud."

Siin selgelt on kirjeldatud hingevõitlused, millesse viib see evangeelne vabadus dogmade suhtes. Ja seda just tõsimeelsete kristlaste juures, kes püüavad vabaneda „harjunud ettekujutusest", et Kristus on Jumal!

Milliseid tagajärgi need võitlused usutunnistuse pärast jätavad haritlaste keskel, sellest esitab piiskop Billing ise ühe näite: „Ma sain teada, et üks mees — päälegi väga haritud mees — kuna temale kirik oli autoriteet, kaua on kannatanud Athanasiuse sümboli igavese hukkamõistmise ähvarduste all, kui mitte kõike ei pea tõeks, mida see õpetab. Kui ta aga sai siis õige seisukoha selle sümboli kohta, siis ta pööras ennast pahameelega kirikust ära."

Suurem kui haritlaste keskel on hädaoht rahva hulgas, kelle lihtsameelsus vaevalt taipab, kuidas ausalt võib tunnistada oma usku vormelitega, millede sõnasisust teatakse, et see on eksitav või otse vale. Rohkem radikaalsed vaimud toetudes evangeelsele vabadusele salgavad igasuguse ilmutuse. „Üks ei pea kinni kiriku usust selles suhtes, teine teises suhtes. Autoritatiivne seletus selle kohta, mis tänapäev kui kristlik usk oleks maksev, ei ole veel tulnud. Ei leidu ühtegi inimest kirikus, kes kõiges oleks ustav kiriku tunnistuskirjadele. Nõue usutunnistustruudusele on alati ainult usuteaduslik suitsuloorikate, et varjata, et kiriklik usutunnistus on läbi ja läbi puruks lastud .... Mispärast ometi vaimulikud ei heida endilt orjaiket mõistmatutest ja ebaväärseist dogmadest? Mispärast nad lubavad dogmatilisele reaktsioonile uuesti juhtimist kätte võtta, suukorve välja jagada Jumala auks ja salata tõtt pettekuju pärast, mis nimetab end kiriku usutunnistuseks? Usulisest segadikust .... tõuseb juba uus religioon, põhjendatud äratundmisele ja kogemusele, vaimsele teadmisele, mitte aga usule" (õpetaja J. Uddin, Nya Dagligt Allehanda 3. 2. 1938).

Õigusega tsiteeris piiskop Billing kiriku koosolekul 1. dets. 1934 Frödingi sõna: „Mis on tõde Berliinis ja Jenas, see on Heidelbergis vaid halb nali. Igal professoril on oma „apostolicum", ja pärast 17 aastat tuleb teine professor ja ütleb: See on puhas sõnanärimine."

Nii pakub pilk usuteadlaste vaidlustele Rootsi kirikus lootusetut nähet. Relativism ja vabameelsus on siin nii laialdaselt maad võtnud, et ei saagi kõnet olla ühest tõelisest usutunnistusest kui usu normist.

Siiski mõned hääled Rootsi riigis näitavad, et kiriku koosolekute vaated ei väljenda täpselt Rootsi kiriku usku. Need hääled kahetsevad, et usutunnistusküsimus kiriku koosolekul 1934 on sattunud rappa. Oodatakse, et uued allikad avanevad.

Piiskop Briljoth kirjutas selle üle oma karjasekirjas „Kirik ja õpetus": „Kiriku sõnum ei tohi individuaalsete arvamiste ebaselge väljendus olla". „Paljud on veendunud, et asi on päris halb selles suhtes." "Terve usuteadlaste generatsiooni nimel" nendib ta, „et liberalismi Kristuse pilt on mõttetus,mis kutsub esile raskemaid probleeme, kui ta lahendada ette võttis, mis vägivaldselt käsitles Pühakirja ja tegi vaeseks evangeeliumi sõnumi".

Küll jääb siin veel küsimus lahtiseks, missugust

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

uut Kristuse pilti peaks kujundama. Küll katsutakse veel ikka „liiga suure optimismiga" vastandseisukohti varjata. Siiski tõuseb häälte arv, kes lasevad märgata, et mitte „tasandamist, vaid radikaalset otsust" peab nõutama tulevikus. Piiskop Rohne vormuleeris seda mõtet juba niimoodi: „Kus on tarvidust tõde kaitsta, seal ei ole enam kohta hääsüdamlikkusest ja vabameelsusest rääkida. Õige arenemine, õige vabaduspüüe võib niisamuti nagu õige ühtluspüüe leida aset ainult tõe alusel."

See tõsine püüe tõe järele kindlasti juhib kord Rootsi rahva niikaugele, et nõuda Rootsi kirikult selget otsust selle üle, mida kristlik inimene peab uskuma, et õndsaks saada. Kui Rootsi kirik ei saa anda sellist vastust, siis veel rohkem inimesi pöörduvad temast eemale. Sest kirik, mis ei evi selget usutunnistust, on sellega kaotanud oma eksistentsõiguse.

Religioossuse tunne inimkonnas.

4. Usutunde tekkimine.

(Järg.)

Eelpool mainitud teooriad selgitavad religioossust ainult sel määral, mil see on natuurfilosoofia, tähendab, maailmavaade. Kuid usund sõna täielikus mõttes ei ole mitte ainult inimese sõltuvuse tunnetamine — sõltuvus mingist kõrgemast olevusest, mis seisab „inimese üle." Usund tähendab kõigepealt midagi usundlik-kõlbelist, jumalakartlikkust, Jumala kui püha, õiglase ja armuliku olevuse tunnustamist ja austamist. Kuidas aga tekib seesugune usutunne, selle sõna eriomases mõttes? Vastust sellele küsimusele annab meile J. H. N e w m a n i t e o o r i a.

5. Newman juhib tähelepanu sellele, et algeline inimene ei vaata Jumalale mitte ainult kui elu loojale ja sigitajale, vaid Jumal on temale ühtlasi ka „nägija", kes uurib südamed läbi, on püha, kes annab temale valje käske, on õiglane, kes tasub head heaga ja kurja kurjaga, on halastaja ja annab armu sellele, kes oma süüs pöördub tema poole.

Sellest Newman seab üles põhilause, et päris usutunne algab alles „südametunnistusega", siseteadega. Iga inimene tunneb oma rinnas salapärast ja siiski käskivalt, sundivalt selget „Sina pead!" Ta ise ei ole seda häält enesele mitte andnud. Aga see hääl on olemas. Ja enne kui inimeses see kõlbelise väärtuse tundmine ei leia aset, enne kui ta ei suuda teha vahet selle vahel, mida ta tohib ja mida ta mitte ei tohi, kui ta ei jaksa eraldada seda, mis on hea ja mis kuri, enne seda ta ei olegi inimene.

Küll võib lugu olla nõnda, et kõlblusetunne algelise inimese juures ei kattu oma sisult täiesti sellega, mida meie, kultuurinimesed, peame heaks ehk oma kohuseks, kuid südametunnistus tõstab oma häält ka tema juures. Ja see on siin otsustav.

Ja see südametunnistuse olelus, rahulduse tunne, kui inimene annab heale järele, ning enese süü tundmine, kui ta tegutseb hea vastu, paneb algelise inimese „imestama". Stupor on ka siin esimene. Lihtne inimene ei suuda seda „Sina pead" oma sisemuses mõista teisiti, kui et ta peab seda häält mingi nähtamatu olevuse hääle vastukajaks. Ja personifitseerimise tung ei lase algelist inimest leppida niisuguste paljaste sõnadega nagu „seadus" ja „kord". Ta tunneb end nagu tõugatud olevat nägema selles hääles kõrgeima, püha olevuse häält.

Algeline inimene võib küll seda kõrgeimat olevust kujutella enesele liiga inimlikul näol. Kuid sellel ei ole olulist tähtsust. Otsustavaks jääb siin ikkagi, et inimene peab oma südametunnistuse hääle kõrgeima olevuse hääleks.

Püha Jumala aade, mis sel viisil tärkab primitiivse inimese hinges, süveneb siis üha rohkem. Imestusest kasvab „aukartus". Aukartuse väljenduse tunnuseks on näiteks see asjaolu, et kõrgeima olevuse ees kõneldakse ainult tasa sosistades, kartuse ja värinaga. Tundelise meeleliigutuse pisaratega võetakse kuulda tema seadusi ja käske, nagu neid suguharu vanem kuulutab tema nimel.

Ja see aukartus on segatud a r m a s t u s e g a. Kõrgeim olevus on ju hea ja soovib inimestele ainult head. Nõnda ei saagi seal teisiti kui peab seda kõrgeimat olevust armastama. Selle armastuse allikaks on see suur igatsus, mida tuntakse kõrgeima olevusega ühinemise järele. Edasi ka need palved, mis loodusrahvaste juures meenutavad alles lapse kõnelust oma isaga:

> „Küll tema juba vaatab meie peale, meie isa. Tänu sulle, sa hea vana," nõnda palvetab jaman Tulemaal.

Kuid armastusega täidetud usaldusse segavad endid ka „enese süütundmise" väljendused. Süü tundmine kasvab välja kogemustest. Karistust süütegude eest nähakse selles, et suhted Jumalaga on muutunud ebaselgeiks, tumedaiks. Paljudegi loodusrahvaste juures võtab maad veendumus, et omal ajal kord on suguharu vanemad seisnud kõrgeima olevusega ühenduses. Kuid hiljem nad on oma kõrguselt langenud alla ja kaotanud igasuguse osaduse kõrgeima olevusega (Aranda). Viimaks olevat see kõrgeim olevus tõmbunud täiesti tagasi oma asupaika taevasse ja jätnud inimesed siin maa peal oma saatuse hooleks. — Sellest siis ka igatsus Jumala rahu järele. Meeleldi soovitakse „kord kõnelda temaga," temale „oma südant välja puistata". „Oh, et ma teda kord ometi saaksin näha," lausuvad Tulemaa elanikud oma palveis.

Üksikute suguharude juures võtab küll maad veendumus, et kurja vastu ei olevat leida mingit pääsu (nõnda näiteks kamilaroide juures Austraalias), kuid domineeriv veendumus loodusrahvastel on ikkagi hingestatud usaldusega armuheitliku Jumala vastu, kes patukahetsejale annab armu.

> „Olen ülekohtune olnud," tunnistab ewe taevajumalale. „Siin ma toon sulle ühe anni, mis sa minult soovid saada, et sa enam ei oleks minule kuri. Pööra jällegi oma tähelepanu minule, nagu sa seda varem oled teinud, ja hoia mind." „Ta ei tee iialgi enam

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

sinu vastu pattu," lisab preester oma kaitsealuse heaks juurde. Haige bratak, olles teadlik, et ta on pahandanud ära „tondi", see tähendab, eluvaimu, pihib: „Sei ja sel viisil (see tuuakse üksikasjaliselt ette) olen ma eksinud sinu vastu. Ma tahan nüüd end parandada. See siin on käsirahaks, mu süü tõendiks." Ja jällegi lisab preester juurde eestpalve: „Ole armuline tema vastu, ära pane seda temale süüks." Kareenid palvetavad: „Ära ole mulle vihane ja ära põlga mind. Ole halastaja ja armuline minu vastu." — Pärast avalikku pihtimist ja patukahetsuse palveid mkulwed viskavad puupilpaid ja õlekõrsi, mida nad peavad pattude sümboleiks, üles õhku ja lausuvad selle juures: „Nüüd nad on läinud minema, kõik mu patud, läinud ära tuulega."

Ja nagu need loodusrahvad usuvad Jumala valjusesse ja pühadusse, nõnda nad usuvad ka tema halastusse ning loodavad andestamist, lunastust. Tõepoolest võime paljudeski usundeis leida pattude ülestunnistamist lootusega andestamisele.

„Millal saan ma kord rõõmsa südamega sinu halastust näha? Kui ometi saaksin puhtana pattudest jõuda sinu juurde," nõnda pöördub patukahetseja Indias oma palves Varuna poole. „Mina, sinu sulane, hüüan raskes hädas sinu poole. Ja kelle peale sina lahkelt vaatad, see inimene saab terveks," palvetab babüloonlane.

On imestatud selle üle, et inimesed juba enne Kristust uskusid Jumala kui lepitaja ja pattudest lunastaja sisse, ja on väidetud, et tõde Jumala pühadusest ja halastusest ei saadud mitte „välja mõelda," vaid see võis ainult „ilmutatud" olla. Kuid inimkonna ajaloo algul seisab ka juba Jumala ilmutus, ja see ei ole sugugi läinud täiesti kaduma. Seepärast nendib ka püha Paulus, et isegi „paganarahvad ülistavad Jumalat tema halastuse pärast" (Room. 15, 9), nagu ju olevat kirjutatud sellest, „kellele paganarahvad loodavad."

6. Mis ütleb nüüd Piibel nende teooriate kohta?

Esimesel pilgul võib küll näida, nagu laseksid eelpool ettetoodud teooriad vaevalt endid kooskõlastada Piibli seletustega.

a) Nõnda võiks vahest arvata, et Aadama jumalatunnetus põhineb Jumala poolt Aadamale antud välisele ilmutusele. Eks kõnele ju Pühakiri Jumala rändamisest koos inimesega. Kuid selles Piibli jutustuses on meil tegemist fantastilise kirjeldusega. Siin on mõtterikka piltlikkusega kujutatud esimese inimese õndsat ürgseisundit ja neid hingelisi protsesse, mille kaudu inimene jõudis seesmise jumaliku valgustuse abil Jumala tundmise juurde. Ja need põhi-tõsiasjad, millest meile jutustab esimene Moosese raamat — et jumalik vaim on kogu maailma ja ka inimese looja, et tema on ühtlasi ka üritanud ja loonud kõlbelised seadused (nimelt: austa Jumalat, pea lugu ja hoia oma ligimest, kasuta loodud olevusi) — on seda laadi, et neid võib „looduselaps" hõlpsasti mõista ja omaks võtta.

b) Ka see käsitlus, et hing puhuti inimese sisse Jumala poolt, saadeti Jumala poolt, tuleb ette ka tänapäeva loodusrahvaste juures (näiteks semangid). Kui Eeva nõnda, pärast oma esimese poja sünnitamist ütleb, et „mina olen saanud inimese Jumala läbi," siis on see selline vaade, mida meie tänapäeval leiame ka maoride juures.

c) Kujutlus inimkonna õnnelikust ürgpõlvest tuleb korduvalt ette, kuigi mitmesuguseis teisendeis, primitiiv-rahvaste juures, nõnda kreeklaste, roomlaste, pärslaste ja babüloonlaste juures.

d) Jumala austamise viis hingelise hoiaku kõrval tohiks küll seisnud olla aukartuses ja tänutundes ning nende nähtavas väljenduses palve ja ohvri kaudu. Tõepoolest peetakse esiohvreid tähtsaimate eriteadlaste poolt kõigi ohvrite ürgvormiks. Sellest jutustab meile ka Piibel. Suguharu-vanemate lapsed, nähtavasti õpetatud oma tüvivanemate poolt, viivad Jumalale ohvreid.

Tänapäevalgi veel jätavad adameesid looduse esimesed, parimad annid korjamata ja kogumata, oma sõltuvuse ja tänutunde märgiks. Sedasama teevad ka bushmannid. Ka tshiide juures kuuluvad esimesed palmiveini tilgad Jumalale.

e) Mis puutub pattu langemisse, siis Piibel jätab lahtiseks küsimuse, kas seal oli tegemist väliste juhtumiste ja väliste sündmustega, või mitte. Piibli jutustus kiusatusse saatmisest on ka tõepoolest kõigil aegadel leidnud usuteadlaste hulgast seletajaid, kes Jumala „käsus" nägid Jumala poolt valgustatud südametunnistuse häält ja „kavalas maos" jumalavastaseid õhutusi inimese enese rinnas. Moraalse vabaduse tagajärjel oli võimalus patu tegemiseks igatahes antud ja mõni väline tõuge viis jumalavastased instinktid inimeses tõesti ka jumalavastasele teole.

f) Lootust lunastusele, päästmisele, nagu meie seda tõepoolest võime inimkonnas leida juba enne Kristust, koguni algelistegi rahvaste juures, ei ole ka sugugi tarvis viia tagasi mõnele välisele ilmutusele, vaid siin piisab juba Jumalalt antud sisemisest valgustusest. See sisemine valgustus viis inimesi usu juurde, et Jumal annab nendele puhtast armastusest jälle armu ja ülendab, tõstab neid osadusse enesega, kui nad alandliku meelega ja põrmusse heidetuna hüüavad tema armu poole. See lootusrikas veendumus saadab sellest ajast peale maheda valgusena ka kaugemat inimkonda. Ja ta kuulub meie sugupõlve raudvara hulka.

Kas kirik ei suuda enam leida väljapääsu?

Katoliku kirik on ajaloo jooksul oma elujõudu tõestanud sellega, et ta pärast allaminekuaegu end ikka jälle on uuendanud omast jõust. Tuntud inglise ajaloolane Macaulay nendib sellepärast, kui ta on parajasti kirjeldanud kiriku imelist uuenemist 18. sajandi lõpul:

„Katoliku kirik nägi kõigi valitsuste ja kõigi kirikute algust, mis praegu maailmas olelevad ja meie ei taha sugugi selles kindlad olla, et ta ka kõikide lõppu ei koge. Kui meie mõtleme nende hirmsate rünnakute peale, mis ta on läbi elanud, siis võime vaevalt taibata, mil viisil ta millaski peaks hukkuma."

Aga kõigest sellest hoolimata on see tõsi, et kirikul praegu maailmas pole enam seda seisukohta, mis tal oli keskajal. Selleks on olemas mitmeid põhjusi:

a) Esiteks peab nentima, et kirik mitmed

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

ülesanded, mis ta millaski ise täitis, on andnud uute võimude kätte.

Kiriku peaülesandeks on hingede päästmine, suurte kõlbeliste ideaalide maksmapanemine maailmas, kasvatamine ülimaailmaliku maailma jaoks. Väline kultuuritöö sellevastu pole tema ülesandeks: küll saab kultuuritöö ristiusult oma ülivaimad ajendid, oma ilusaimad motiivid, oma õilsama tõukejõu, oma kõrgeimad sihid. Sellest hoolimata kultuuritöö ei kuulu kiriku töö olemuse juure. Kui kirik siiski lugematuid sajandeid nägi niipalju vaeva kunsti ja teaduse, riikliku ja seltskondliku organisatsiooni pärast, siis just seetõttu, et ta kaua aega oli ainukeseks hariduslikuks võimuks, kuna puudus vastavalt koolitatud ilmikute kaader. Uuel ajal lugu on hoopis teissugune. Nagu endine krahv, kes korraga oli kohtunik, maksuinspektor, sõduritevärbaja ja veel palju muudki ühes isikus, kõik need ametid andis pärast üle riigi kätte, nii ka kirik on uuemal ajal palju oma ülesandeid üle andnud riigile, näiteks kooliasjanduse kõigi tema esinemiskujudega, teaduse tema paljude harudega, sotsiaaltöö ja heategevuse haiglais ning hoolekandeasutusis ning palju muidki sääraseid ülesandeid.

Kirik piirdub tänapäev vaid sellega, kaudselt kultuurile ja riigile mõjuda õigete usutõdede, õige kõlblusõpetuse, ristiusulise eluideaali kuulutamisega. Kõige selle rakendamine on jäetud inimese hoole.

b) Teine põhjus kiriku positsiooni kahandamiseks on tingitud suurest usulõhest reformatsiooni ehk nn. usupuhastuse ajastul ja reformatsioonipõhimõtete teostumisest pärastisel ajal:

Mida Luther, Zwingli, Calvin esialgu olid igatsenud seesmise reformatsioonina, see arenes järelduste edasirullumisel revolutsiooniks. Ja see revolutsioon määrab kaugeleulatuslikult uusaja vaimsuse. Selle tulemuseks on maailmistumise protsess, mille tagajärjel jällegi laialt on kadumas mitte ainult kiriku mõte, vaid ka arusaamine ristiusust ja religioonist üldse. — Ka usulisel alal on olemas tugeva püüdlemise perioode, mil inimhing end rõõmuga avab ülimaailma väärtustele. On aga ka olemas aegu, kus inimesed nõnda kontsentreeruvad ning anduvad selle maailma päevale ja maisusele, siinmaailma varandusile ja lõbustusile, et neile pilk tähtede poole tundub tarbetuna, et neile jutlustamine kõrgemaist asjust tundub ainult tülitamisena.

Vastates neile inimestele, kes kiriku mõjust katsuvad lahti saada ja kellele kiriku tegevus tundub tülikana, ei saa kõneleda kiriku rammetusest. Siin tuleks kõnelda nende inimeste võimetusest, kes püüavad end kiriku mõjust vabastada.

Säärasest võimetusest võib tõesti kõnelda nende ühiskonnateadlaste ja poliitikute juures, kes püüdsid seltskonda ning riiki juhtida ja üles ehitada ebakristlike põhimõtete alusel. Säherdust jonniajamist võib selgesti märgata nende marksistide juures, kes arvasid, et nad usu kõrvaldamisel selles maailmas suudavad rajada paradiisi. See on ka silmanähtav nende liialdatud vabameelsuse, liberalismi tunnistajate juures, kes oma hüüdlausega „Laisser faire, laisser passer" maailma jätsid inimeste kirgede meelevalda. Mannetusest võib aga kõnelda ka nende marurahvuslaste ja imperialistide puhul, kes käisid põhimõtte järele: „Võim käib õiguse ees."

Kui kaugele on siis jõudnud too maailm, mis on end kiskunud lahti kiriku mõju alt? Kas teda ei vapusta poliitika ja majanduse raskeimad kriisid? Kas pole praegu riigid üksteise vastu väljas nagu vaenulised sõjavägede leerid? Kas ei jäta üksikute rahvaste mitmesugused ideoloogiad Baabeli keeltesegaduse mulje? Kas rahu ja kindluse tunne pole mitte koguniste maailmast kadunud?

Üks Ameerika Harvard-ülikooli ühiskonnateaduse teaduskond nendib ühes uurimuses, et kahekümnenda sajandi esimene veerand on kõige verisem ajajärk kogu ajaloo vältel; s. t. see ajajärk olevat näinud rohkem sõdu kui ükski teine veerandsajand viimase 2500 aasta jooksul. Prof. Sorokin seletab, et 20. sajandi sõjaindeks on kaheksa korda suurem kõigi eelnenud sajandite omadest. Sama Harvardi ülikooli aruanne nendib ajaloo võrdleval vaatlusel: 13. sajand olevat ses suhtes kaugelt kõige parem; s. t. siis olevat olnud vähem sõdu, vähem sõjas langenuid ja sõja läbi kahju kannatanuid kui ühelgi teisel vastaval ajavahemikul. „Kolmeteistkümnenda sajandi keskmisele inimesele olid väljavaated rahulisele surmale voodis 6500 korda suuremad kui tema järeletulijaile kahekümnendal sajandil."

See aga tähendab: aeg, mil kirik kõige rohkem oma mõju suutis maksvaks teha, oli kõige rahulisem aeg. Moodne aeg, mil on kõige suurem nende inimeste arv, kes endid kiriku mõju alt on lahti kiskunud, see moodne aeg on kõige verisem aeg.

c) Juhitagu tähelepanu veel ühele nähtele. Ajaloo vältel on olnud valitsejaid, kes pretenteerisid, et nad kirikut tunnustavad, tegelikult aga kõigiti kirikult katsusid röövida tema mõju. Nii see oli Bütsantsis, nii tsaristlikul Venemaal, nii see sündis Bourbon'ide kaudu Prantsusmaal ja Hispaanias. Teiste riikidegi eesotsas ei seisnud mitte harva otsesed kirikuvastased. Ähvardades giljotiiniga, võõrandades varandust, röövides kiriku omadust püüti kirikut painutada alistuvaks. Koolid ja ülikoolid anti vabamõtlejate meelevalda, usutunnistust lasti luuletajate ja teadlaste poolt pilgata. Kas pole see siis risti vastuokslik igasuguse loogikaga, kui kirikult sellest hoolimata veel oodatakse suuri tegusid nagu keskajal?

Kiriku käsutuses pole politseid ega sõjaväge. Tal pole koonduslaagreid ega majanduslikke surveabinõusid. Ta ei saa maailmale avaldada sundi, vaid töötab ainult vaimsete vahenditega. Seepärast ei saavuta ta võitu oma vaenlaste üle mitte seeläbi, et ta vaenlased hävitab, vaid seeläbi, et tema elu jatkub pärast vaenlaste oma.

Antagu kirikule kõikjal see vabadus, mis talle on omane ning ta osutab ka veel tänapäev oma elujõudu.

Ameerikas, kus tal see vabadus käes on, kogeb valitsevast ärivaimust haaratud rahvas kiriku tegutsemise läbi laiades sihtides sügavat hingestamist ja idealiseerimist. Helveetsias, Hollandis ja Inglismaal kirik osutub selle vabaduse tõttu oma

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

kultuuri ja rahvatöös kaasaja kõrgusel olevaks. Alžiiris hakkab kõrb õitsema ja haljendama misjonäride töö all. Aasia ning Aafrika rahvaste hulgas misjonid osutuvad samuti sealse rahvastiku usulise ja kultuurilise kasvatustöö peategureiks.

Ning järeldus kõigest sellest: andke kirikule igalpool uued, avaramad teotsemisvõimalused, et uuesti jällegi maailma luua kultuuri, korra ja rahu imesid. **E. P.**

Eskimo-misjonäride elust.

Rohkeid aastaid tagasi võttis püha Isa Roomas oma jutule ühe piiskopi, kes asus Alaskas ja töötas seal eskimode juures. Piiskop jutustas pühale Isale, kui raske on elu seal igavestel lume- ja jääväljadel. Seal peavad misjonärid sageli nädalate kaupa viibima koerte-saanidega teel, et käia vaatamas oma väga kaugele laiali pillatud kristlasi, ristida lapsi, õnnistada abielusid, õpetada lapsi ristiusus. Neil pikil retkil on misjonär enamasti ikka üksi. Ainult üks ehk kaks korda aastas toob mõni laev temale sinna posti. Siis ta saab natuke kuulda, mis laias maailmas sünnib.

Lisaks sellele on misjonärid seal ka väga vaesed. Kuid mitte see ei ole misjonäridel nii raske kanda, et nad peavad seal elama nii vaeselt ja üksildaselt. Mis nendel eelkõige raske, on see, et nad oma reisidel ainult harva satuvad niisugusesse kohta, kus on olemas kapell. Sellepärast ei saa nad seal ka pühimat Sakramenti enese juures hoida.

Just see on nendel kõige raskem taluda, et nad nii kaua peavad ajama läbi ilma Jeesuse Kristuse juuresolekuta. — Sellepärast — ütles piiskop, olevat tema palve, püha Isa olgu nii armuline ja lubagu, et misjonär seal oma reisidel võiks Õnnistegijat hoida oma telgis.

Kui püha Isa kuulis seda palvet, vaikis ta ja mõtles järele. Seda ta ei olnud siiamaani veel mitte lubanud, et Õnnistegijat hoitaks nii kehvas, viletsas telgis.

Kui ta nõnda veel mõtles järele, vaatas ta piiskopi peale. See istus seal, täiesti kurb. Kartus ja hirm, et tema palve lükatakse vahest tagasi, oli lugeda tema näolt. Ja nüüd püha Isa nägi pisaraid tema silmis. Ja piiskop avas oma suu, ja valujooned näol, ta lausus: „Püha isa, kui see ei osutu võimalikuks, siis kutsu meid, preestreid, sealt kaugelt maalt ära. Ilma Õnnistegijata meie ei suuda seda rasket elu seal taluda."

Liigutatud nii rohke usu läbi, võttis püha Isa seda palvet kuulda, ja rõõmuga sõitis piiskop tagasi oma asukohta.

Hiljem ta kirjutas sealt ise, kui suurt rõõmu ta oli selle pühalt Isalt saadud lubadusega valmistanud oma misjonäridele.

Nõnda läks ta kord ühe oma misjonäri juurde. Ta küsis misjonärilt, kas see ka omab pühimat Sakramenti. „Meil ei olnud kusagilt palke ega laudu võtta, ja nõnda meie ei saanud ehitada väikest kapelli." Misjonäri enese hurtsik aga oli nii väike, et sinna vaevu oli saadud väike altar üles seada. „Misjonär", kirjutas piiskop „näitas mulle seal puust lauda, kirvega jämedalt välja raiutud ja vastu seina seatud. Seinale olid kleebitud kaks pilti." „Siin me loeme püha missat", seletas misjonär, „kuid kõige pühamat ei saa me siin kusagil hoida".

Piiskopi käsul asetati sinna põranda sisse püsti paar tuipa ja kaeti nende vaheruum vana kalavõrguga. Siis tapetseeriti see ajalehtede paberiga ja seati puuvillast riie eesriideks ette! See järele piiskop õnnistas seda papist majakest, mis pidi nüüd olema tabernaakliks. Ja siis oli kõik korras. Ja sellest ajast peale asus Jeesus Kristus misjonäri kehvas hurtsikus, papist tehtud viletsas tabernaaklis.

„Vähe aega pärast seda" — nõnda kirjutas piiskop —" jäi üks misjonär haigeks. Ta laskis asetada end maha hurtsiku põrandale. Ja kuna ta tundis enese surma-tunnikest lähenevat, laskis ta avada tabernaakli ukse. Ja nõnda ta suri, pilk suunatud Õnnistegijale tabernaaklis."

Esimesi jesuiite Eestis.

Esimeseks jesuiidiks, kes tulnud töötama Eestisse, oli hollandlane Thomas Busaeus. Sündinud oli ta Nymwegenis 1525. a. Ta oli kehaliselt terve mees ja astus Seltsi 41 aastaselt, Geldria provintsi. Jesuiidina töötas ta 26 aastat. Varem oli ta õppinud 7 aasta jooksul humanitaarteadusi, neist 4 aastat humanitaaralasid ja 3 aastat filosoofiat. Õige pea tõusis ta Kunstide Magistriks ja asus õppejõuna ametisse. Tegi kahekuulise prooviaja, õpetas etümoloogiat, lauseõpetust, poeetikat, retoorikat ja filosoofiat. Lõppeks tegeles ka eetikas ja matermaatikas. Sellise elava tegevuse järele kuulas pea kolm aastat skolastilist ja positiivset usuteadust ning õpetas Tartus pea kaheksa aastat heebrea ja eesti keelt.

Peale selle oli ka preestriks ja hingekarjaseks 11 aasta jooksul. Nüüd nimetati ta Molsheimi kolleegiumi majavalitsejaks (ökonoomiks), kus ta oli ka ligi aasta abirektoriks. Lõppeks oli Tartu kolleegiumi juhatajaks. Kuni professori tõotuseni, mis toimus 8. dets. 1586. a. käib ta elu sama vaheldusrikkalt. 7 aastat on ta prokuraatoriks, 2 aasta õpingute prefektiks ja samapalju ühiselamu juhatajaks. 1589. a. oktoobris määrati ta Tartu kolleegiumi rektoriks, kuhu ametisse jäigi surmani, mis toimus 25. veebruaril 1591. a.

Oli haritud mees. Peale ladina, kreeka ja heebrea keelte valdas ka eesti keelt.

(Ülaltoodud andmed on võetud Tartu Kolleegiumi teisest Katalogist 1584 (Pol. 7. 1. 81.). Sääl lisatakse veel, et Th. Busaeus on olnud andekas õpinguis ja vaidlusis muu-usulistega kas suusõnas või kirjas).

Teise jesuiidi, Wilhelm Bucciuse kohta, kes oli rahvuselt liivlane, leidub samuti huvitavaid andmeid. Noviitside nimistust Polocki kollegiumis selgub, et ta on astunud Seltsi (Societas) 18 aastaselt 1. sept. 1602. a. Nekroloog Liivi- (Leedu)

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

maa üle toob väga palju andmeid ta elu üle ja algab teatega, et selle liivlase surma peab eriti kahetsema Eesti, kuna just Eestile andis ta suurt abi usuasjus. Järgneb jutustis eesti keele raskusest, meeste puudusest, kes oleksid seda keelt valdanud. Buccius aga oli siin sündinud, mis tõttu tal oli kerge välja anda mitmesuguseid kirjatöid. Oma õpingute keskel on Buccius välja paistnud voorusküllase eluga. Seltsi nime tegi ta kuulsaks võitluses muu-usulisiga, kus tal õnnestus juhtida palju kaasmaalasi tõelikku usundisse.

Oli humanitaarteaduste õpetajaks, jutlustajaks. Viimasena armastas teda rahvas eriti. Tegeles misjonärina kui ka koguduste korraldajana. Oli suur vaesuse ja mõõdukuse armastaja. Kõik oma vaba aja pühendas lugemisele või pihtide kuulamisele, kuigi tervis oli hiljem nõrk ja takistas nii õpinguid kui ka hilisemat tööd.

Elas siiski väga õnnelikuna ja rahul oma saatusega. Surm ligines temale raske haiguse kestvate valude näol. Siiski võttis ta tema vääriliselt vastu.

Dr. J. Kleijntjens.

„Mina olen sinu sõber."

Prantsuse katoliiklikes ringkonnis liigub üks jutt paavst Pius XI-ndast ja ühest Prantsuse piiskopist, kes oli oma piiskopkonnas kaunis ebapopulaarne. Korduvalt oli paavstile seletatud, et seda piiskoppi tuleks vabastada ametist ja saata puhkusele.

— Ta ei pea paastupäevi.

„Ei või olla."

— Ta on jäme oma koguduseliikmete ja preestrite vastu.

Paavst vaikib.

— Ta on kogunud enese ümber imelikke, kahtlasi isikuid.

„Kurb, väga kurb ... Tarvis on teda kutsuda siia."

— Ta teotab Jumalat.

„Seda ma ei usu."

Pealekaebaja läheb julgeks ja toob ette oma viimase põhjendi:

— „Ei leidu ühtki inimest, keda see piiskop võiks nimetada oma sõbraks."

Paavst tõuseb järsku toolilt:

„Sellisel juhul mina olen tema sõber. Ja mina ei jäta teda maha."

See kõnelus leidis aset kümme aastat tagasi. „Halb piiskop," kes sai sellest kõnelusest kuulda, oli sedavõrd liigutatud paavsti sõnadest, et temast sai eeskujulik hingekarjane.

—:—

AMETLIK KATOLIIKLIK ALMANAK 1938.

Väljaandjad P. J. Kenedy ja Pojad. New-York.

1937. aasta oli kahtlemata tunnistajaks katoliku usu suurest levingust Ühendriiges. On loodud 3 uut kirikuprovintsi ja 3 piiskopkonda on tõstetud metropoliitlike ülempiiskopkondade astmesse. 5 uut piiskopkonda on kutsutud ellu, milliste juurde on juba nimetatud piiskopid.

Ühendriiges ja neist rippuvais alades arvatakse praegu katoliiklikku rahvastikku 21.451.460 inimesele. See moodustab, võrreldes eelmise aastaga, suurenemise 492.326 võrra. Viimase 20. aasta jooksul on seal olnud katoliikliku rahva juurdekasv 4.035.175.

Kardinale, ülempiiskoppe ja piiskoppe on antud hetkel 132, s. t. 7 rohkem kui mullu. Burlingtoni piiskopkond oli ainus vakantne nende andmete koostamisel. Vaimulike koguarv 32.668 näitab kasvu 1019 võrra.

*

Konvertiite oli möödunud aastal 62.696, s. o. 634 võrra suurem arv eelmisest aastast.

Eestist.

Pärnu. 30. okt. kohalik rooma-katoliku preester dr. theol. et phil. Feliks Wiercinski jättis jumalaga oma koguduse pärast seda, kui ta oli juba rohkem kui 3 aastat töötanud koguduse õnnistuseks. Sündinud 20. aug. 1858, võis ta veel siin oma 80. sünnipäeva pidutseda. Viimasel ajal aga vanuse raskused panid endid ikka rohkem maksma, nii et sai temale ikka raskemaks oma ametikohustusi täita. Nii sai soov elavaks viimsetele elupäevadele leida rahulikumat töökohta. Lõppeks õnestus sellele õigustatud soovile vastu tulla. 30. okt. pärast jumalateenistust kogudus tänas lahkuvat rauka vaevarikka töö eest ja soovis temale veel nii mõnda päeva rahulikku tööd uues tegevusalas. Tänulikkuse täheks hr. konsul J. P. Dorff andis koguduse nimel kingituse üle. — Jumal andku üliagarale preestrile õnnistatud eluõhtu!

Kiviõli. 16. okt. väikeses koguduses, mis koosneb peamiselt poola kaevandustöölistest nende perekondadega, leidis aset esimene ametlik külaskäik Apostlik Administraator, ülempiiskop Eduard Profittlich'i poolt. Väike kogudus võttis oma ülemkarjase uussisustatud kabelis vastu. Kabeli värava ees tervitati ülemkarjast koolinoortelt ja samuti kohaliku poola kolonii esinduselt. Enne jumalateenistuse algust kohalik preester pidas tervituskõnet ja andis lühikese ülevaate väikese koguduse usulise arenemise üle. Rõõmsaks nähteks osutub relatiivselt suur ristimiste arv.

Järgnes suurmissa, mille pidas ülempiiskop ise, kuna väike kirikukoor kandis ette koraallaule. Pärast jumalateenistust jagati 32 koguduse liikmele püha kinnitamise sakrament. Oma jutluses ülempiiskop manitses kinnitatuid kui ka teisi koguduse liikmeid ustavusele oma usu vastu.

Pärast lõunat kogudus kogunes uue koolimaja saali. Oma tervituskõnes poola kooli juhataja joonistas elava pildi koolitegevusest. Seejuures ta rõhutas tänuga, et väike poola kolonii on leidnud palju vastutulelikkust niihästi eesti ilmlikelt asutustelt kui ka kiriklikult ülemuselt. Eriti tänulikud olevat koolilapsed, et neile võimaldati erilises kooliruumis kätte saada soliidset ja korralikku koolihariidust. — Kooliõpetaja juhatusel lapsed kandsid siis kõiksuguseid deklamatsioone ette ja mängisid lapseringmänge, andes sellega oma hää kasvatamise proove koolis.

Ülemkarjane tänas oma kõnes kasvatajaid vaevarikka, aga nähtvalt õnnistatud kasvatamisviisi eest koolis ja kutsus üles truuks koostöötamiseks kiriku ja kooli vahel noorte kasuks. — Lühike kiriklik palvus lõpetas päeva, mis andis kogudusele kindlasti rohket armu ja uut usulist ergutust.

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene 16. 9. november. 1938 tel. 460-29.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

S 3742

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 12 **Detsember 1938 a.** **VI aastakäik.**

Väljaandja: ~~Katoliku Kirik~~ Eestis Tallinn, Munga 4—4. Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva t. 2.

Tellimishind: Üksiknumber 5 senti. Postiga 5 senti. Aastas 0.75 senti, postiga 1 kr. Välismaale aastas Kr. 1.20.

Sundeksemplar

Riigiraamatukogu

Kristuse tulemisest.

Taevad sadage ülevalt, pilved sadage õiglust alla, maa avanegu ja lasku tärgata Õnnistegijat.
(Jes. 45, 8.)

On tulnud advent. Advent tähendab tulemine. Adventaeg on meenutamisaeg — nende aastatuhandete meenutamisaeg, millal inimkond oli veel lunastamatu. Kerkivad üles möödunud aastatuhanded — aastatuhanded täis pimedust. Ärkavad jällegi vaikinenud hääled, mis rääkisid tulevasest lunastusest, mis taeva poole hüüdsid leekivas palves: „Läkita, oh Issand, keda sa tahad läkitada!"

Hää on elavaks saada lasta seda lunastamata inimkonna aega meie südameis. Selle aja kohta rääkis prohvet kurva sõna: „Pimedus katab maad ja hämarus rahvaid!" Kas see on aga tõesti tõsi? Kas olid nood sajandid tõesti nii pime aeg? O jah, — oli neilgi sajandeil kõrge kultuur. Baabüloni riigi targad seltskondlikud ja astronoomia seadused, Egiptuse imetlusväärne ehituskunst ja suurepärane põlluharimine, hellenlaste võrratud kauniskunstid, rooma sõjaväeline distsipliin — veel praegugi leiavad nad lugupidamist ja imetlust. Inimvaim oli teinud suuri edusamme mitmeski suunas.

Peaks arvata võima, et Jumal võis rõõmustuda inimkonna edu, inimvaimu kõrgele ulatuva mõttelennu üle kõigil kultuurialadel. Ja ometi, lugedes püha Pauluse raamatut Rooma rahvale, leiame, et Jumala otsus maailma kohta on koguni teine. Sääl kirjutab apostel, et Jumala viha kindel on selle maailma üle. Miks nii? Raamat Rooma rahvale (1. 18—32.) annab meile selge vastuse sellele küsimusele: Maailm oli enda Jumalast lahti öelnud, oli keeldunud teda uskumast ja austamast, oli ta seadused endalt maha raputanud, jah, oli ta ära salanud!

Raputati maha endast Jumala ike, asuti sinnapoole hääd ja kurja. Jumala seatud püha kõlbline kord murti — kuni saavutati igasugune ülekohus. Ja see aktiivne Jumala käsust üleastumine polnud mitte ainult eksimus, vaid süü, suur süü. Polnud mitte Jumal end inimestele tundmatuks jätnud. Ei! Ta oli meile end ilmutanud. Oli ilmutanud oma ilu päikese hiilguses ja loendamatute tähtede säras, oma väge maa pääl puhkava elu täiuses, oma võimu loomingu vägevais sündmusis — ja oma südant ilmutas ta pühana, kes tahab hääd ja põlgab kurja.

Ja ometi ei tunnustanud inimene Jumalat, tõusis omas teadmis-uhkuses üle Jumala tarkuse; tema lodevus raputas maha Jumala ikke, nagu raske koorma, — ta kired ei lubanud ju ühegi käsu alla paindumist. Ta ei tunnustanud Jumalat, sest ta ei tahtnud seda teha.

Siis tuli Jumala viha inimeste üle. Mida enam inimene Jumalat hülgas, mida enam ta avalikus, eraelus Jumala käskudest üle astus, seda enam tõmbus Jumal inimesist tagasi. Maailm jäi hämaraks. Ikka enam pimenes valgus, mis paistis ülevalt, ikka sügavamaks sai öö. Kuid mitte selleläbi, et tulid sõjad, et Jumal saatis haigusi, mis niitsid rahvaid maha. N e e d o l i d t a g a j ä r j e d. Suurim nuhtlus, ürgnuhtlus oli: Jumal tõmbus tagasi inimkonnast!

Ja siis avaldus kogu kuristik, kuhu vajub inimene, kui Jumal ta jätab iseenese hooleks. Apostel kirjeldab vapustavate sõnadega kuristikke, kuhu vajus inimene Jumalast hüljatuna. Tema, kes tõusis teaduse-uhkuses üle Jumala, tema langes oma pimestuses nii kaugele, et ta teenis ebajumalaid, et ta endale tegi lindude, neljajalgsete ja roomajate kujusid ja austas neid jumalaina. Nii ropusse ebajumalateenistusse langesid vana aja kultuurrahvad — egiptlased oma loomade kultusega, roomlased ja kreeklased kunstiteoste, piltide ja kujude kummardamisega.

Halvem veel: inimene, kes põlgas Jumala käske, sai madalaimate kirgede orjaks, langes lihahimude köitesse ja pruukis oma mõistust selleks, et elada kõlvatumalt kui ükski loom.

Jah, Jumala valgus oli läinud looja, oli tulnud öö ja selles öös tormasid kiskjate elajatena kõik inimlikud kired rõõvkäigule!

Ja see ihaldus liitus ihaldusega, mis elas selle rahva keskel, keda Jumal oli endale ära valinud, et temas pidi säilima, vaatamata kõigile väliseile kiu-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

satusile, usk ainu Jumalasse, ja kelles ta oli aegajalt ikka jälle uuesti äratanud ja elustanud seda usku ja ihaldust lunastuse järele. Ja mida suuremaks sai häda, mida sügavamaks inimlik viletsus, mida suuremaks pimedus maailmas, seda võimsamaks kasvas ihaldus, seda palavamalt tungisid inimeste palved Jumala poole: „Läkita, keda sa tahad läkitada ... Taevad, andke kastet, sadagu vihmana Lunastaja, avane maa ja ärgaku Õnnistegija."

Aga milleks täna veel tagasi minna enne Kristust olnud aega? Kas ei peaks meie, praegused inimesed mitte laulma igavest tänulaulu, et on lõppenud need ajad? Kas ei tea siis meie mitte, et on tulnud ju see, keda ootasid rahvad? Miks siis veel tuleku aeg, ooteaeg?

Muidugi, Kristus on tulnud Lunastajana ja tema rahvas, lunastuse rahvas on õnnelik oma õnnistuse ja Kristuse tõe, armu — ja armastuse omamises.

Kuid kas ei ole tänapäev tõsi, et inimkond veelgi vajab adventaega? Ma ei tahagi rääkida neist, kes elavad miljonite kaupa väljas, Aafrikas ja Aasias. Kas ei ole praegu just n. n. kristlikes mais jällegi uus paganlus! Paraku on see paljude kohta, kellede isad olid kord kristlased, tõsi, mis ütles kord Nietzsche: Jumal on surnud nende jaoks! Surnud mitte tervele, vaid siiski suurele, võib olla suuremale osale Euroopa ja Ameerika vaimukoore kihile!

Kas ei ole nad saanud jumalatuks nagu ennemuiste! Kas ei ole nad keeldunud andmast Jumalale usku ja aukartust; kas ei ole tema ikke maha raputanud, tema olemasolu salanud!

Kas ei ole meie kõrval terve maa, kust on eemaldatud Jumal, kus on isandad jumaldatud? Kas ei ole pea kõigil kultuurmail jumalatute liit, kelle püüe on Jumalat terves maailmas aujärjelt heita!

Jah, nii see on. Võltsis teaduse uhkuses pidas inimene end Jumalast targemaks. Mitte, et Jumal oleks lahkunud maailmast. Tema teod räägivad veel täna selgesti temast. Nad on — ütleme Faustiga, toredad, nagu nad olid esimesel päeval. Uhke inimene ei taha kuulda Jumalat. Himukas inimene ei taha temale meeldida, ta põlgab kõiki kütkeid ülevalt. —

Nii on tõeks läinud, et Jumal inimese jälle iseenese nõrkuse hoolde jätab. Inimesed, kes tahavad olla haritud, omavad julguse vanu pagana ebajumalaid tõelise Jumala asemel altarile tõsta. Ja nad langevad kõigesse umb- ja ebausu sügavusse. Ja vaata, enda hoolde jäetud inimene on jällegi lihahimu kütke köidetud, kannab oma kirgede iket, on saanud oma tungide sulaseks, on kõigi moodsate pöörasustega ja jälkustega jällegi langenud loomast alamale! Kas ei ole see jube pilt, mille joonistab Rooma rahva raamatus apostel, mitte meie aja maaliks saanud?

Ja ometi maksab ka siin, et mida sügavamale inimene langeb, seda enam hüüab temas lunastuse järele ürgjumaline. Küll valitseb Venemaal Jumalus veelgi. Eks ole tunda, et liigutab ka mingi muu! Sääl, kus näis inimkonda ilmast ära kustutama tapmine ja endamõrv ning igasugune kõdunemine, sääl kasvab vähehaaval kahtlusest ja meeleheitest uus maailm. Küll lähevad inimesed veel tänapäev mööda pääd paljastades Lenini balsameeritud laibast, aga kellel kõrvad on kuulda, see kuuleb kõigest sellest hädast igatsuse kisa, millegi uue, teise parema järele. Veel on meie aeg õnnetu öö! Kuid juba tõuseb selle inimliku pimeduse ja segaduse kohale igavese igatsuse hele täht. Ja lootva Kirikuga võime teda tervitada: „Issand on lähedal — Tulgem, kummardagem teda."

Jumala tulek maailmale on jälle tulnud advent. Lunastajat ootav ja igatsev aeg. Palugem, et ta peagi tuleks sellele Jumalast kaugele ilmale.—

Kuid me kõik peame teadma, et advent meile kõigile on tulnud. Advent kõigile poolikuile, nõrkadele, otsustamatuile, kes veel kõiguvad Jumala ja saatana vahel, kellede silmi veel pimeduse hämarus katab. Neile hüüab Kirik epistli sõnadega: „Vennad, aeg on unest tõusta," unest ja poolikusest, argusest ja kõhklemisest, on aeg valvata ristiusus, et ka meidki ei tabaks igavene öö. Ka nende eest tahame paluda, et avaneks neile taevas, et nad jälle näeksid valgust, et nad jälle hakkaksid uskuma oma Jumalat; et nad tema riigis, igaüks omal kohal töötaksid, et jõulud saaksid neile rõõmsaiks, pühiks jõuludeks, kus tuleb nende südameisse Kristus.

Kuid igaühele meie seast peab tulema advent. Küll usume Kristusesse, küll on meil lunastaja, aga ta peab veel enam meie omaks saama, veel enam meie juurde tulema, meid veel enam omaks võtma. Advent on aeg, temale meie südameid valmistada, on aeg, kõike kristusvaenulikku säält välja ajada, meie hinges temale ja ta armule enam ja enam ruumi anda ja ta tõde enam ja enam tundma saada.

Nii on sel sügav mõte, kui meie iga aasta jälle adventi pühitseme. Pühitsegem seda õieti. Sulgeme korraks silmad, kõrvad ja süda kõige kristusevaenuliku eest maailmas, mis ka meie kallale ja meisse kippuda tahab. Laskem saada endale see aeg õigeks enese läbikatsumiseks ja tõsiseks endasse süvenemiseks, et me seda rikkamalt ja rõõmsamalt võiksime Kristusega pühitseda jõulusid.

E. P.

Rahuvürst.

Praegu räägitakse nii palju „rahust", häist kavatsusist „maailma rahule". Lepinguid ülistatakse suure „rahutööna" ja ometi, kus on see rahu? Sadatuhandeid inimesi on muutunud „rahutuks", neil pole enam kodu ega isamaad. Nad on saanud „maa peal põgenikeks". „Põgenike-probleem" on saanud Euroopa rahvaste suureks mureks.

Kuid mitte ainult põgenikud pole muutunud rahutuks. On olemas tuhandeid ja tuhandeid inimesi, kellel pole enam rahu oma enda isamaal, kes oma veenete pärast elavad kestvas hirmus ja kartuses. Jah, kõneldakse rahust ja pole ometi olemas rahu.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Miks? Kuna siin teostub Pühakirja sõna, et see rahu on küll sündinud „mehe tahtmisest ja verest", mitte aga Jumalast, kuna inimese töö, pole Jumala töö. Tõeline rahu aga peab olema sündinud Jumalast. Sellepärast on täna jälle suureks paisunud igatsus tõelise rahuvürsti järele.

Sellest tõelisest rahuvürstist kõneleb jõulusaladus. Rahuvürstina kuulutati jõululast juba 900 aastat enne tema sündimist. Prohvetlikus kaugenägevuses ja igatsuses oli tollal juba prohvet vaadanud aegade poole, millistel õiglus ja rahu üksteist pidid embama. Aegade järele, mil rahvad oma mõõgad ümber valavad atradeks. Aegate järele, mil Vägede Issand sõdadele teeb lõpu ja isiklikult hävitab ja puruks murrab sõjariistad.

Tõesti ka just Betlehemi jõuludel taeva väed laulsid vastsündinud rahuvürstile laulu rahust maa peal. Tõesti oli ka selle lapse sünnipäeval Januse tempel Kapitolil suletud, märgiks, et Rooma maailmariiki tõesti kord oli tulnud rahu. Tõesti kostab inglite rahulaul: Rahu olgu inimestel maa peal" esimesest jõulust kiriku liturgias edasi, ja ikka jälle panevad inimesed käe kõrva äärde ja kuulavad seda muusikat. Seejuures tohime mõista rahust kogu tema avaras, laias ulatuses: välise rahuna, mida ei mõtle küll mitte kõik, kuid siiski enamik Vana Testamendi kirjakohti, ja sisemise rahuna, mis evangeeliumi vaimule on lähemal. Diplomaatilise vastutuse rahuna ja kõlbelise rahvakasvatamise rahuna, kusjuures muidugi esimene peab olema püüdelises sidemes teisega. Hea südametunnistuse hingerahuna, perekonna hingelise ühenduse rahuna, rahuna rahvusühiskonnas, maailmarahuna rahva ja rahva vahel. Igal juhul aga peab see olema tegelik, pidev, õiglane rahu. Ta ei tohi olla kalmistu laisk rahu ega väikekodanliku küllastustunde rahu, mis ei salli tülitamist. Ta ei tohi olla näiline rahu, mis on maskiga vaherahuks, sõjariistade puhkuse ja teritamiseajaks, ja tuha all sädet laseb edasi hõõguda. Ta ei tohi olla valelik rahu, mis on lihtsalt valgeks lubjatud sõda, mis vaikse lamba nahas jalutab ja tegelikult siiski ise on metsik hunt. Ta ei tohi olla ebaõigluse vägivallarahu. Ainult õiglus ja rahu embavad üksteist. Ebaõiglus ja rahu ei sõlmi üksteisega pakti. Ta ei tohi olla lühikese kestusega rahu, mida igapäev võib rikkuda ja üles ütelda. Selle tõelise, õiglase ja pideva rahu poole on pöördud tänapäeva inimkonna ootused ja lootused.

Usklikud hinged kogevad pühaliku öö pidulikus liturgias midagi selle rahu saladusest. Meie ei tohi ainult jõulusõnumit tükeldada. Jõulusõnum pole mitte üksi „Rahu inimestele maa peal," tema tekstiks on:„ Au olgu Jumalale kõrges ja maa peal rahu inimestele, kellel on hea tahtmine". Läkitus koosneb niisiis kahest tabelist ja esimesel tabelil on pealkiri: „Au olgu Jumalale kõrges" — teisel: „Rahu olgu inimestele maa peal." Esiteks ülistatakse niisiis kõige hea andjat ja siis peab jagatama rahu jõulukink. Samal viisil tükeldatakse ka evangeeliumi, kui ristiusu peakäsuks nimetatakse ligemese-armastust. Evangeeliumi peakäsuks on ja jääb: „Sa pead armastama Issandat, oma Jumalat!" Alles selle esimese käsuga liitub järgnevana ligimesearmastuse käsk. Meie ei tohi lahutada, mis evangeelium on ühendanud. Meie ei tohi eraldada rahuarmastust Jumala mõistest, ei tohi lahutada ligimesearmastust Jumala armastusest.

Pilkajad ütlevad meile: „Juba tublisti 1900 aastat laulavad teie jõuluinglid laulu rahust — kuhu jääb siis teie rahvaste rahu? Üks, kes suri hullumajas, nõudis isegi, et peaks jõululaulu rahust ümber interpreteerima lauluks sõjast maa peal.

Just need vaimud, kes tahavad igat ristiusu mõju avalikust elust välja lülitada, just need heidavad ristiusule ette, ta olevat jäänud jänni, kuna ta oma mõjuga polevat ära hoidnud, polevat vältinud sõdu. Maailmarahu kuulub Jumala maapealse riigi n. ü. apokalüptiliste aarete hulka. See peab tähendama: Igavene rahvaste rahu saavutatakse nagu ühtlus ususki alles ajaloo jooksul, alles järkjärgult, pikkamööda, teda ei saavutata hoobilt, teda ei saavutata ilma inmeste kaastegevuseta. Alles aegade lõpul tõuseb rahu vikerkaar võlvina Talle kuningliku aujärje kohal. Alles üheteistkümnendal tunnil, ajaloo õhtu poole, mitte juba kuuendal ega üheksandal tunnil on rahu rahvaste osaks, nende täieliseks omanduseks. Jumala mõtted jäävad meile suletuks, kui hindame taevariiki lühikese elueaga inimeste mõõdu järele. Maailmarahu on Jumala kingitus, ta on jõulukink ja samas ta on rahvaste ülesandeks. Ta on „kaste taevast", arm ülevalt ja samas ta on „vili maa pealt", aastatuhandete ajaloolise arengu siht. See on Jumala riigi seadus, et inimesed Jumala töödel kaasa tegutsevad, meie juhul „hea tahtmisega inimestena" rahuideaali teostamisel kaasa löövad. Alati jälle tuleb vahele raskusi ja tagasilangemisi ja veriseid kokkupõrkeid. Sihiks aga jääb igavene rahvaste rahu. Jõulusõnum ei kutsu üles mitte ainult inimkonda tervikuna ja tema valitsusi, ta teeb selle ka iga üksiku südametunnistuse kohustuseks oma hingerahu ja oma perekonna hingerahu kindlustada ja kõike viha enesest eraldada. See on aga ka iga ristiinimese kohustuseks, et ta oma rahva rahulise arengu teeb oma enda isiklikuks mureks, et ta palvetab rahvaste rahu eest, astub välja inimõiguste ja -seaduste eest, et ta kaasa töötab, et rahumõte leiaks ikka rohkem ja rohkem pinda ja et rahurikkumised muutuksid ikka haruldasemaks. Mitte ainult üksi rahu, vaid ka rahutoojat, rahu tekitajat kiidetakse evangeeliumis õndsaks.

Kõige tähtsam on aga see, et meie rahupuhul ei unusta rahuvürsti, et meie ei toimi nagu lapsed, kes jõulukinkide juures jõulupuu all sugugi ei mõtle kinkide annetajale. Suurem kui annetus on andja ise. Suurem kui rahu vara on Issanda Salvitu, kes elava rahuürikuna tuli maailma. Jõulud peavad siis veel rohkem olema rahuvürsti tunnustamiseks kui rahu tunnustamiseks. Ta peab olema ülesütlemiseks kõige vastu,mis nimetab end religiooniks, tunnustamata Kristust Issanda ja Õnnistegijana. Ta peab olema tunnustuseks Küriosele, Neitsi Pojale, kelle elu paistab ajaloo selges valguses, kelle

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

evangeelium ja lunastustöö ka tänapäeval veel inimesi kohustavad.

Mida valjemini teotatakse seda nime, mille läbi meile ainult õndsus avaneb, seda valjemini ja rõõmsamini tunnustame meie: "Sinu seas elab Jumaluse täius. Sinule helisevad kõik jõulukellad. Sinule hõiskavad kõik laste südamed. Sinu ees paendugu kõik põlved. Sind tunnustagu kõik keeled, Sind kõigi aegade nurgakivi. Kõigi valguseotsijate valgus, kõigi nälgijate elav leib, Igavese Rahu Kuulutaja. Juhi Sina koju kõik, mis on rahutu. Sõlmi Sina kõigi ümber, kes jälle üksteisele on võõraks muutunud, armastuse sidemed, lepita Sina kõik, mis on saanud üksteisele vaenuliseks, anna meile rahu!"

Püha Hieronymuse jõulumõtteid.

Nii sageli kui mõtlen Betlehemile, on mu südamel magus kahekõne Jeesuslapsega, kes on lebanud seal sõimes. Siis ütlen: „Ah, Issand Jeesus, kuidas värised küll Sina minu õndsuse pärast. Kuidas pean Sulle selle eest tasuma?"

Siis mulle tundub, nagu vastaks mulle lapsuke: „Ma ei ihalda midagi, armas Hieronymus, kui vaid „Au olgu Jumalale kõrges". Olgu see sulle armas: tahan saada veel väiksemaks kui Taavet. Tahan saada veel väikesemaks Õlimäel ja ristil."

Kõnelen edasi: „Pean Sulle midagi andma, armas laps, tahan Sulle anda kogu oma vara."

Laps vastu: „Kas pole juba mitte ammu maa ja taevas minu omad! Mul pole seda vaja! Anna see vaestele inimestele. Tahan ta siis vastu võtta nagu oleks see antud mulle endale."

„Tahan meeleldi seda teha, armas Jeesus, aga ma pean ka Sinule, Sinu isikule midagi andma, muidu suren südamevalust!"

„Kuna sa siis oled nii helde, siis ütlen sulle, mis pead mulle andma: kingi mulle oma patud, oma südametunnistuse hirm, kartus hukatuse eest, äraneedmise eest!"

„Mis Sa siis tahad sellega teha?"

„Tahan selle võtta oma õlgadele. Mulle see saab rõõmuks, et tahan kanda sinu patte, kergendada sinu südametunnistuse piina, tahan ära pöörata sind hukatust."

Siis hakkas vaene Hieronymus haledalt nutma ja ütles: „Ah lapsuke, armas lapsuke. Kuidas oled Sa liigutanud minu südant! Mõtlesin, et tahad midagi head ja nüüd tahad kõike, mis minu juures on halb. Jah, võta siis nüüd kõik, mis on minu oma ja anna mulle, mis on Sinu oma: nii mind on abistatud igavese elu jaoks."

Jõulud.

Pidalitõbiste apostli, isa Damiani elust.

Ookean lamas sügavas rahus. Ka kolmemastilise laeva dekil oli omapäraselt vaikne. Pitt Larsen, esimene tüürimees, mängis lõõtspillil kurbi viise. Laevapoiss mastil ümises viise kaasa. Suurte sammudega liikus bootsman laevapõrandal edasi-tagasi vahetpidamata midagi hammaste vahelt urisedes.

Vaikides seisis Damian de Veuster kleeriku Clemens Ewrartiga reelingu ääres. Damian jõi endasse hiilgavail silmil kogu looduse ilu. Nagu virvendav siid oli meri suursinise taeva all, mille kohal kauguses mõned valged pilvelipud lehvisid. Pikkamisi vajus läänes päike merde ja valas purpurse valguse vooge violett veeväljakule.

„Ilus on maailm," ütles Damian tasa. Siis tulid talle peagu teadvusetult üle huulte Taaveti laulu sõnad:

„Kuis on tema tempel täis valgust!
Issand on oma aujärje seadnud üle kõikide vete,
Igavesti valitseb Issand kuningana.
Issand andku jõudu oma rahvale.
Ja õnnistagu Issand oma rahvast rahuga."

Clemens noogutas vaid vaikides pead. Ja kui Damian talle otsa vaatas, siis nägi ta, et vennal silmad olid täis pisaraid.

„Mis sul on, Clemens?" küsis ta ehmunult.

„Täna on jõulud," sosistas vend. „Pean mõtlema kodule. Seal helisevad üle lumelagendiku nüüd kellad jumalateenistusele. Näen, kuidas isa ja ema võtavad oma palveraamatu. Punase laternaga asuvad nad kirikuteele. See on kodu, vend!"

„Jah, see on kodu," ütles nüüd ka Damian pikkamisi. „Meie ei saa teda iialgi, iialgi unustada."

Siis tuli pikem paus mõlema mehe kõnelusele. Viimaks võttis Clemens oma seltsilise käe ja ütles:

„See on siiski suureks ohvriks, kodu ohverdamine."

„Ka Jumala Poeg on toonud selle ohvri, kui ta taevast tuli maa peale," vastas Damian.

„Vend, meie tahame kodu ohverdada rõõmuga. Ka sina hõiskasid õnnest, kui orduülem sind määras sellele reisile."

„Ma ei tahaks ka enam tagasi," ütles Clemens. „Sellest hoolimata aga jääb järele haav, mis iialgi ei parane."

Nüüd astus bootsman mõlema ordumehe juure. Teatud ajaks jäi ka tema vaikides nende juure reelingu ääre seisma. Siis hakkas ta rääkima otsekui iseenesele:

„Tahtsin juba ammu maha jätta laeva ja mere. Mul on naine ja neli last. Kuskil ehitaksin endale siis majakese aiaga, suure aiaga ja kanafarmiga. Ja jõulu ajal oleksin kodus. Lumi, paks lumi koormaks minu aeda, ja toas põleks jõulukuusk. Jah... jah... ah mis. See on ju kõik lausa lora, järgmises sadamas on kõik unustatud. Raha kulub esimeses

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

kõrtsis jälle ära, ja mul pole ilmaski kodu. Neetud ometi!“

Veest sulpsatas virvendades hõbedane kala välja, ta lendas vastu suurt valget purje ja jäi tõmblevais liigutusis dekile. Damian haaras kala ja viskas selle tagasi merre.

„Mine, jää oma ümbrusse!“ naeratas ta. „Vaadake, bootsman, nii käib ka teie käsi. Meri on teie ümbruseks, teie elemendiks. Teie ei saa temast lahti. See jutt majast ja kanafarmist on väga ilus, aga lühikese aja pärast teeks teid kojuigatsus mere järele jällegi haigeks. Teie ei saa sellest lahti.“

„Jah, mina ei saa sellest lahti,“ noogutas vana merikaru mõtisklevalt. „Meie koduks on meri.“

„Meie koduks on Jumal,“ ütles Damian.

Pikkamisi uppus päike voogudesse. Mastide kohal kiirgas lõunarist. Rahuliselt tõmbas kiil oma vagusid läbi süsimusta mere, mille sügavusest paiskus edasi imelikult helkivaid kalu nagu komeete.

„Issand on oma aujärje seadnud kõigi vete kohale.“ kordas Damian. „Ja see on püha öö.“

Kogu laeva meeskond oli tulnud dekile. Kõik seisid vaikuses. Damian võttis evangeeliumi kätte ja luges laevalambi paistel rõõmsat jõulusõnumit. Sügav vaikus valitses laeva kohal. Ainult purjed mastide küljes nagisesid tasa. Kuskil langes tähtede kimp taevast ja jättis hetkeks kuldse tee järele. Siis ütles Pitt Larsen pikkamisi:

„Ja kas usute siis tõeliselt, vend? Kas usute seda nii kindlasti ja veendunult, nagu ustakse oma kätt või oma silma? Et ükskord Jumal ise tuli sellesse maailma meid õnnelikuks tegema?“

„Usun seda rohkem kui oma elu!“ vastas Damian pühalikult.

„Ja sellepärast reisitegi selles laevas ümber terve maailma, et paganaile õpetada seda usku, usku Betlemma lapsesse? Kas sellepärast jätsitegi kõik maha — vanemad, kodu, kõik, — kas ainult sellepärast?“

„Ainult sellepärast,“ vastas vend. „Ainult jõuluevangeeliumi pärast.“

„Vend,“ ütles madrus tasa, „teie peate sellise usuga olema õnnelik inimene. Kui ma seda võiksin uskuda! Kui ma seda ometi võiksin uskuda! Siis oleks küll kogu see olemine teissugune.“

„Teie peate palvetama, mu sõber,“ ütles Damian de Veuster. „Usk on samuti arm.“

„Ah, jätke too sentimentaalne loba!“ naeris nüüd Fritz Krause, teine tüürimees. „Milleks kogu see pappide lori! Tulge kaasa. Mul on veel pooleliitriline viinapudel. Sellejuures kaovad viirastused!“ Ta kolises trepist alla. Aga keegi ei läinud talle järele. Pitt Larsen mängis lõõtspillil ühte jõululaulu. Aralt ja tasa laulsid merimehed püha teksti sõnu:

„Püha öö, õnnistud öö...“

Mastide kohal põles tähtedest rist.
See oli jõuluöö Atlandi ookeanil.
Rahu valitses mere ja laeva kohal. č

Religioossuse tunne inimkonnas.

5. Religioossuse arenemine.

A. Mandumise teooria.

Usund kuulub inimkonna struktuuri juurde. Tema osistena meie nentisime: usku mõne kõrgema olevuse sisse, kõlbelist alistumist sellele olevusele ja selle olevuse austamist palvete ja ohvrite läbi. Relvastatud nende religioossuse põhielementidega asus inimkond oma palverännaku teele läbi aastasadade. Kuidas on aga nüüd, nõnda küsime, nendest usundlikest ürgelementidest arenenud mitmesugused usundlikud arusaamised ja tõekspidamised inimkonnas?

Siin tuleb kõigepealt tähendada, et tänapäeval ei suuda meie veel mitte, ja vahest ei suuda meie seda ka kunagi mitte, religioossuse arenemiskäigust inimkonnas anda teaduslikult paikapidavat kujutust. Põhjus seisab siin kõigepealt selles, et meie teadmised inimkonna elueast ja selle kestusest on siiamaani alles täiesti puudulikud. Selles küsimuses on tänapäeval alles olemas põhjatu suuri arvamuste lahkuminekuid. Kui tahame nõus olla nende seisukohaga, kes inimkonna vanaduse hindavad 200.000 aastale ja üle selle, siis me kinnitaksime sellega, et kaugelt pikem inimkonna eluea ajastu seisab meie eest pimeduses varjul. Selle ajastu kohta meie saame religioossuse arenemiskäigu suhtes teha vaid tagasijäreldusi, lähtudes usundi arengust ajaloolisel ajal, misjuures meie oletame nende põhielementide esinemist ka esiajaloolisel perioodil. Kuidas peaksime aga nüüd, pärast seda, mis siin öeldud, kujutlema inimkonna usundlikku arengut?

Peajoontes on selle kohta seatud üles kaks teineteisele vastukäivat teooriat. Esimene kaitseb usundi järk-järgulist arenemist madalaimaist vormest, animismist, hingedeusust, kuni usuks Jumala sisse. Arengu edasist käiku nähakse üldjoontes selles, et usust Jumala sisse arenes vähehaaval usundlikult värvitud metafüüsika, tõustes oma haripunktile panteistlikus filosoofias. Viimase astmena järgneks siis kõige metafüüsika ületamine ja tema asendamine puht-positiivse teadusega. Sellisel jämedajoonelisel kujul ei ole see teooria tänapäeval enam paikapidav.

Selle vastu kõneleb teine teooria usundite tagurpidiminekust, mandumisest, alates paradiisi ajast. Oma lihtsal, jämedajoonelisel kujul esindab see teooria vaadet, et kõik usundid väljaspool ristiusku on määratud laostumisele. Mida tuleb arvata sellest teooriast?

1. Siin peame küll möönma, et juba inimkonna arenemiskäigu algul oli olemas usk ühe Jumala sisse: Arvurohkete rahvaste juures kõigil kultuuriastmeil tuleb ikka ja jälle peaaegu skemaatilise korrapärasusega esile veendumus: Taevas ja maa ja esimene inimespaar on Jumala loodud. Isegi politeistlikes usundeis elab edasi ühe „ülijumala“

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

austamine. Oma palveis usklik pöördub ka seal üle kõigi teiste „jumalikkude" olevuste edasi ainult „ühe" poole, kes valitseb troonil kõigi teiste „jumalate" üle. Nõnda ei saa küll sugugi eitada, et ühe Jumala tunnustamine on usundi ürgvorme.

2. Siiski näib, et see äärmusesse ulatuv mandumise teooria ei suuda pidada paika:

Kes inimkonna usundlikus arenemises näeb tegevust avaldamas püsivat mandumise protsessi kui ürgpatu tagajärge, see ei jaksa seletada seda, „et pärast tuhandeid aastaid kestnud usuelu kahanemist üldse veel leidub inimkonnas niigipalju jumalakartlikkust ja kõlbelisi ideaale, et ülemeelelisuse, transtsendentsuse usundlikud tagavarad, reservid, ammugi juba ei ole ära kulutatud, et hingelised elundid on jällegi kosunud ja hääbumise protsess oma nullpunktile jõudnud." Tõeliselt aga peaks läbilõige ristiusust väljaspool seisvast inimkonnast nüüdisajal tõendama meile, et siin leidub usklikkust, jumalakartlikkust mitte palju vähem kui seda leidus umbes 5000 aastat tagasi.

Seda teooriat on ka raske viia kooskõlasse tõega, et Jumal seisab igale inimsoole lähedal, et tema valgus „valgustab igat inimest, kes tuleb siia maailma."

> „Üks ja seesama Jumal, Isa, ja tema Igavene Sõna on ürgaegadest saadik ja igal ajal inimsoole lähedal oma mitmekesiste korralduste ning rohkelt korduvate mõjuavaldiste ja armuabi läbi," nõnda sõnastas juba Irenaeus teisel ristiusu sajandil oma usundlikku seisukohta. Kiri ja kirikuisad ei tarvita liiga musti ega liiga heledaid värve, nad ei ole selles suhtes ei pessimistlikud ega optimistlikud.

Ja siiski leidub selles mandumise teoorias mõndagi, mis on õige.

a. Niihästi religioonifilosoofid kui ka teoloogid möönavad, et inimkond on ürgpatuga koormatud. Koos selle ürgpatuga aga on inimkonnas pääsenud mõjuavaldusele midagi deemonlikku. Paulus kõneleb „kurja südame pimedaks minemisest," „liha" võitlusest „vaimu" vastu. Sedamööda on inimeses pääsenud mõjule hoolikas püüe suunata oma huvid mitte Jumala ja vaimsete asjade poole, vaid selle asemel maistele asjadele, piiramatult hüviselt piiratuile varadele, — kõrvalekallutus, mis läheb nõnda kaugele, et „kaduvat eelistatakse igavesele" (Augustinus).

See pöördumine maiste huvide poole on eel-

Tema jõululaps.

Oli juba hämar, kui Rolf oma üksikusse elukohta tagasi läks. Ta pakkis oma pruudile kingitused välja ja hakkas sõime ehitama. Kell 7 tuleb Elisabethi rong.

Nelja üksiku jõulu järel on kord jälle õige jõulupäev. On ainult üks komistuskivi veel — laps! Elisabeth käib ikka otsustavamalt pääle, teda näha. Miks ei olnud tal varem julgust, tunnistada: „Laps, kes sind pea emaks nimetab, on vigane." Viimasel kohtamisel õe juures tahtis ta seda teha. Kuid seal oli ta Heleene toredast poisist nii võlutud, et Rolfil sõna suhu peatuma jäi.

Homme olgu see. Tal on avar süda — isegi võõrastele lastele püha Agnese kodus. Jõululaps teeb selle veel avaramaks. Ja siiski — ühe vigase lapse kahekümne-seitsmeaastane ema olla — see vajab kangelasmeelt. Elama ei pea ta ju mitte ühes väiksega. Seda ei võiks Rolf isegi mitte. Lapse suured, kaeblikud silmad üksinda tumestaksid mõlema õnne. Võimatu on tal oma teist abielu alata ebaheliga!

Johannesel on ju hää proua Kalseni juures. Hoiuraha on küll nende majapidamisele koormav, aga ehk saab ta ülestõusmis-pühiks parema palgaga koha. Hää, et Maria teada ei saanud, et tema laps vigane oli.

Tol korral näis talle täitsa võimatu olevat, et ta oma lühikese, äkki purustatud õnne järel veel kord ühele uuele mõtlema saaks. Ja täna näivad nad, Maria ja Elisabeth, talle üsna üks olevat. Talle näib, nagu oleks see sama hää joon näos ja olemises Elisabethil veel selgemgi. Needsamad mahedad, sinised silmad — ainult, et Marial raske pilk kaugusse oli — Elisabeth aga teadlikult ja julgelt tõelisse ellu vaatab.

Speyeri lastekodus nägi ta teda esmalt. Ta tahtis väikest sinna viia. See oli küll kaugel, aga just seda tundis ta, tunnistamata, kergenduseks. Uhked töökaaslased pilkasid teda: „Ise Koljat ja võsu nagu käbi!" Üks noor, blond ravitseja oli söögisaalis lastega sõime pununud ja sääljuures jõululapsest jutlustanud. Iial polnud ta armsamat pilti näinud. Neiu heledad silmad, tema kannatlik naeratus väikeste jõnglaste vastu! Ta ei kuulnud midagi, mis esinaine näitas ja ütles. Üllas nägu ja sügavalt hingestatud hääl ei lasknud lahti. Nelja nädala pärast oli ta jälle sääl. Aga väikest ei toonud ta kaasa. Ta ei tahtnud teda neiu juure lasta.

Kuidas ta siis meest oli lasknud ennast püüda! 11 kuud üks palumine, tungimine, mangumine! Aga nüüd on ta tema oma. Hävinenud õnn pöördub tagasi, saab veel sügavamaks, sest kannatus künnab vaod!

Ta muretses veel ruttu mänguasju ja suure pildiraamatu. Väiksel vaesel mehel on raamatud armsaimad. Siis veel tädi Anne juurde, kes lähemail päevil pruutema mängima peab, ja Hansukese juurde. Siis jooma!

Ta ümises üht ununenud jõuluviit, nii rõõmus meel oli tal. Aga veel ühelgi pühal õhtul ei olnud käik lapse juure talle nii raske olnud.

Elisabeth Landers sammus ruttu poolhämarat teed jaamast Karmeli alevi. Ta oli pikast sõidust väsinud. Ja kirjudest eeljõulu päevist oma laste keskel. Just kell 7 tuleb neile Jõululaps. Teevad küll silmad, kui üks võõras neid kutsub. Tema üle tuli tasane igatsus, kuid ka suur rõõm tormas ta üle. Kelmlik naeratus tuli ta näole. Kui Rolf teaks! —

Armastus tõsise, üksiku mehe vastu oli tema ellu tulnud, nagu kauge hüüd. Esiti ehmus ta. Ta oli oma hoolde võtnud ematute suure salga. Ta ei näinud ei kallast ega ääri. Abitud väikesed olid ta oma ringi tõmbunud ja kõik isikliku õnne nõuded tämmatanud. Aga Rolf Horsteri püsiva kosimise

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

kõige pöördumine praktilises elus: Kultuuri enese aeglane kasvamine, ilmlikkude, tühiste eluvarade pikaldane, kuid sihikindel ehitamine ja kogumine, võidukas võitluses loodusjõudude vastu karastatud ja tõstetud enesetunne, tarviduste kasvav mitmekesisus — kõik see ei ole loomulikult usutunde arendumisele soodus.

b. Praktilisest pöördumisest maiste asjade poole areneb pikkamisi nende asjade teoreetiline jumaldamine: Mida armastatakse, seda jumaldatakse. Selle kohta ütleb Paulus: „Nad vahetavad kadumatu Jumala kirkuse kaduvate kujude vastu," mida nad palveldavad tema asemel. Kuidas inimene, nõnda tema jumalakuju. „Mida meie armastame, seda meie tunnetame ja saame tema sarnaseks, sest et meie armastame teda. Armastad sa Jumalat, vaimset, siis sa saad jumalikuks, vaimseks inimeseks. Armastad sa maad, siis sa saad inimeseks, kes maa küljes kinni" (Augustinus). Inimene on oma mõtetelt ja püüdmistelt pöördud loomulikkuse, looduse poole. Ta jumaldab loodust ja loomulikustab Jumalat.

See jumaldamine viib isegi seksuaalsuse jumaldamisele. Loodusrahva lapsel on suguelu ületava tähtsusega. Küll ei võinud ka tema kogu segadust ja kõlvatust sel alal lihtsalt omistada Jumalale. Aga oli mõistetav, pärast seda kui see segadus oli kord juba tulnud ja võimust võtnud, et ka siis veel püüti seda, mis olemas, põhjendada Kõrgema tahtega, usundlikult tõlgendada ja selgitada ning sel viisil õigustada teda. Jumal-olevus oli kahtlemata seksuaalsuse olelust tahtnud ja nõnda pidi see õndsus, mis sai osaks inimesele pärast paradiisi elu, omama jumalikku tähtsust. Sellega oli kõik suguelusse puutuv põhimõttelikult kuulutatud pühaks. Tarvis oli ainult veel teatavaid sotsiaalseid korraldusi, pärast seda kui loodusrahva laps oli oma kogemustest tunda saanud, millist hävitavat mõju avaldaks täielik vabadus sel alal tema sugukonna liikmete keskel. Sellest siis teatavad „abieluseadused" sugukonna pühitsemise rituaalidel. Pealegi võis siin aidata iha, et see pühitsemine aitab kaasa müstilisele ühinemisele sugukonna kaudu jumaliku olevusega.

Paulus ütleb selle arengu kohta: „Kuigi nad Jumalat tundsid, ei austanud ega ülistanud nad teda mitte kui Jumalat. Selle vastu koguni nad said oma mõtlemistes tühiseks ja nende mõistmatu süda läks

---

mõjul oli temas sügavus avanenud ja vood kohisema hakanud, milliseid ta senini ainult aimanud oli. Ja ometi oli see valulik lahtikiskumine ühest armastatud maailmast olnud. Alles tunnil, mil üks kaaslane lasteaiast, kes oli tulnud Rolfi kodumaalt, temale viimase „valulapsest" jutustas, langes viimane takistus. Tema terve süda tõttas väikese kannataja poole. See kaalus talle kümme tema tervet lemmikut lastekodus.

Ta mõistis nüüd ka, miks Rolf ikka oli viivitanud talle last näidata. Poleks ta mitte mõelnud, et see hirm oli tema eest ja oma õnne pärast, ta oleks võinud vihastuda. Kuid kuidas võis tema kui mees teada, kui avaraks, sügavaks ja armastavaks hää Jumal naise südame on loonud!

Karmeli tänav, nr. 7. See oli väike, valgekslubjatud maja, hämar kammer. Üks vanaldane naine ehtis kuuske. Kahvatu poisike ahju kõrval sõidutoolis vaatas õndsalt päält.

Elisabeth ütles nime. Ja et ta Rolf Horsteri pruut on. See on küll väike Hans?

„Mis? Nii peen — ja tahate seda hädavarest vastu võtta? Küll teete veel silmad! Päeval järelvaatus, öösi vingumine." Ta jättis neiu lapsega üksi.

Elisabeth oli juba sõidutooli juures ja paendus väikese üle: „Väike Johannes!..." Aga poisike tõrjus teda ehmunult oma nõrkade käekestega tagasi ja hakkas haledalt nutma. Neiu võttis pildiraamatu, näitas talle inglikesi ja rääkis armsast Jeesukesest.

Sääl neelas väike pisarad alla, haruldaselt ilusad, tumedad silmad haiglaselt valges näos läksid suureks ja hiilgavaks. Imetledes vaatles ta pilte, siis jälle ta nägu. Nüüd tohtis ta juba kätt tema kaela ümber panna. „Vaene, armas", voolas ta südamest läbi, „sa oled veel vaesem, kui Jõululaps. Sellel oli hää emakene. Aga ka sinagi saad ema..."

Sääl tõusis poisike äkki omas toolis, tema silmad särasid: „Oo-papa!" Elisabeth istus ukse poole pöördud. Ta ei olnud midagi kuulnud — ei koputanudki. Ta pöördus ümber — sääl oli Rolf juba tema juures ja hoidis ta ühes lapsega oma kaenlas: „Elisabeth!"

„Rolf! Sina? Seda ei oleks sa pidanud! Veel pool tundi, siis oleksid sa võinud meie juure koju tulla."

Tema ei võinud ülisuurest liigutusest midagi öelda. Ta hingas raskelt. Tummalt hoidis ta tema käsi ja vaatles teda, nagu elavat jõuluimet. Ta lükkas teda veidi tagasi ja tõstis lapse toolilt. „Nüüd läheme aga koju, väike Johannes, eks?"

Laps säras õnnest ja siples juba oma kõhnade käekestega „Jumalaga!"

„Elisabeth, mis oled sa ometi?"

„Ma olen päris isemeelne. Küll sa minuga veel päevi näed!" „Õndsaid päevi, sa armas võlur." Ta häbenes enese ja neiu ees. Kasuema tuli ja aitas tusaselt minekule valmis seada.

Nad läksid tagasi nagu läbi valge unenäo-maa. „Nagu Püha öö rändurid," mõtles Elisabeth. Aga neil polnud vaja minna majast majja, neil oli päävari valmis.

Rolf ähkis oma koorma all, kuid ei tahtnud vastu võtta neiu abi. Jõululaps on kerge. „Selle eest olen ka terve mäe maha visanud!"

„Minu Christofer!" Neiu silitas pehmelt üle poisikese allarippuva vigase jala.

Lumi langes kiirgava helvetena. Nad läksid nagu üle valge sammetise vaiba. Kõigist tornest helisesid kellad jõulusid. Lapsed laulsid heledate akende taga: „Kristus, tule meie majja!"—

„Pruutema" lõi käed kokku, kui nad kolmekesi koju, säravasse jõulukambri astusid: „Jaa — kas sünnivad siis veel imed?"

Rolf pani magava lapse Elisabethi sülle: „Jah! Imed! Jõululaps on tulnud ja koguni oma ema ühes toonud."

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

pimedaks, ja nad vahetasid kadumatu Jumala kirkuse kaduvate inimeste ja lindude ja neljajalgsete ja roomajate sarnase kuju vastu."

c. See looduse jumaldamine avaldub kõigepealt mütoloogias. Muidugi on olemas ka kahjutuid, süütuid, jumaldavaid müüte, nõnda näiteks kui muistne Kreeka luuletaja nimetab koidupuna „roosasõrmeliseks Eoseks" ehk kui indiaanlane näeb pilvedes „tubakasuitsu pilvi Suure Vaimu piibust."

Üldiselt näitavad müüdid erilist huvi sugueluse puutuvate asjade vastu: Maa ja taevas, kuu ja päike on jumalikud abielupaarid. Suur taevaema saab üldmõisteks nüüdisaja „igavesti naiselikkusele." Muinas-germaanlaste maa-jumalanna Frida, õieti „armuke" (nimelt taevajumala Tyri ja hiljem Wotani armuke), „hakkab haljendama tema süleluses", otse samal viisil nagu Kreeka jumal Zeus laseb sadada kuldvihma Danae sülle.

Müütides täideviidud mandumist ette tuua ei ole siin sobiv.

Väärib tähelepanu, et püha Paulus oma kirjas roomlastele avaldab ka teadmisi totemismist, tõsiasjast, et paljudki rahvad seavad ka loomi, „linde, neljajalgseid ja roomajaid võrdsele astmele kadumatu Jumala aupaistusega." Uuemad uurimused näevad totemismis animismi mandumisnähtust. Totemism põhineb ebateadlikul aukartusel müstiliste omaduste ees, mis loomas olemas, eriti tema sugukaksikluse, hermafroditismi ees, mida siis soovitakse lahutada. Üks ehk teine sugukond näiteks tunneb end seisvat sugulusvahekorras hingelinnuga või jänesega seeläbi, et viimane annab inimese sigitamisel omalt pool eluidu, meessoost ehk naissoost hinge. Kuna aga see loom, totem, teiselt poolt omab mõnd esivanemat, kes on saanud üheks jumaliku ürgolevusega, siis võivad nõnda inimesed totemiga ühinemise teel saada üheks jumaluse enesega.

d) Isegi pederastia teatavate paganarahvaste juures, mida Paulus mainib samas seoses, ei näi olevat ilma usundliku ideeta. Müst, müsteeriumisse pühendatu, oma loomult noormees, muundub seisusepühitsemise läbi naisikolevuseks, tavaliselt ainult müsteeriumi-pühade ajaks, kuid soodsal juhul isegi kogu eluajaks. Ta kannab naiste rõivastist, käitub kõiges nagu naine kunagi ja on seega tõesti saanud naiseks. Sellepärast vaadatakse ka suhetele temaga mitte kui loomuvastastele, vaid kui müstilis-usundlikule kultusele. Nõnda on ka arusaadav, et isegi niisugused suured mehed, nagu Sokrates, Plato ja teised, võisid sellest kõnelda mitte ainult ilma põlastuseta, vaid koguni usundliku aukartusega.

Laostumise ja mandumise element tuleb neis nähtustes selgesti avaldusele. Siiski ei ole sellega absoluutne mandumise teooria veel tõendatud. Inimkonna vaimses elus töötab langusele vastu säilituse seadus, sest „Jumal on rahvad loonud tervistuvaiks." Deemonliku printsiibi kõrval on alati mõjuvalt tegev ka jumalik printsiip. Iga inimese südames võitlevad ju teineteisega hea ja kuri, tõus ja langus, jumalaarmastus ja eneseармastus. Ja sellel võitlusel ei tule lõppu, niikaua kui inimesi on siin maa peal leida.

SANGARLIKKUSE PILTE.

Kesk-Hiinas Suchow maa-alal on kangelaslikult töötanud haavatud hiinlaste päästmiseks Kaifengi katoliku misjonärid, preestrid ja mungad. Tihtipeale tuli neil töötada suitsevate tõrvikute valgusel kehvadel laudadel rongide juures, mil nende peade kohal lõhkesid mürsud ja möllasid liivatormid. Ainult mõne nädala jooksul on hoolitsetud 12.000 haavatu eest. Esimene linna saabunud haavatute rong tõi haigeid üle 1600.

Hiinlased ei teadnud, kuidas avaldada tänu sellise töö eest. Sellal kui üks rong, täis ravitud haavatuid, oli lahkumas pikkamisi jaamast, hakkasid mehed laulma üht rahvalaulu, mille refrääniks oli lause: „Te olete meile isaks, emaks, vendadeks ja õdedeks!" Suur hulk noid mehi ristiti.

Säärane oli mulje, mille jättis misjonäride heategevus Hiina sõjavägedele, kuna mujal lastakse haavatud lihtsalt surra abita seal, kus nad langenud. Nüüd aga koguvad neid nende seltsilised ja abistavad.

Kuna muutus üha tungivamaks abistamise vajadus põgenikele ja haavatuile, ühinesid Kaifengi misjonärid (40 preestrit ja orduõed) koostööks protestantidega. Seda ala teenib Milaano välismisjon. Kaifengi rahvastik oli vaimustuses, nähes kõiki misjonäre vennalikult ühinenuina heategevuseks. (Catholic Times.)

OTSENE JÄRELTULIJA.

Hollandi printsessi Beatrice'i hiljutise sündimise puhul tuletab üks välismaine ajaleht meele huvitava tõsiasja, nimelt et prints Bernhard, printsess Juliana mees, on piiskop Bernhard II zur Lippe otsene järeltulija. See oli Barbarossa ajal rüütel. Ta abiellus aastal 1174 ja sai 11 lapse isaks. Kolm tema poega sai piiskoppideks — Utrechtis, Paderbornis ja Bremenis — ja neli tütart sai abtissideks (kloostri esinaisteks). Pärast oma abikaasa surma 1198 a. astus rüütel tsistertslaste kloostri. Aastal 1218 pühitseti ta piiskopiks tema enda poja, Utrechti piiskopi poolt.

Eestist.

Tartu. 21. novembril peeti siin tavalist preestrite konverentsi, millest võttis osa 13 preestrit. Konverentsi algul preester Verling pidas usulise loengu teemal: „Preestrielu surma valgusel." Järgnes palvetund kirikus. — Praktilise hingehoolduse teemana tuli käsitlemisele „Põhimõtteid muu-usuliste jumalateenistusest osavõtul." Selle küsimuse kohta tekkis väga elavaid vaidlusi, mis kõigile osavõtjaile kujunesid väga viljakaks. Pärast mitmete teiste praktiliste küsimuste lahendamist ja arutamist lõppes konverents kell üks päeval.

Pärnu. Preester Feliks Wiercinski ärasõit on teinud vajaliseks uue hingekarjase leidmise Pärnule. Hingehoolduse võttis üle senine Valga koguduse hingekarjane munkpreester Robert Lenzbauer, O. M. Cap. Valgat peab esialgu hooldatama Petseri koguduse preestri poolt.

Trükitud „Edu" trükikojas Tallinnas, Vene 16. 5. detsember. 1938 tel. 460-29.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR